

PRAVOSODNI BILTEN

3/2023

UREDNIŠKI ODBOR

Predsednica uredniškega odbora

Dr. Mateja KONČINA PETERNEL
Vrhovno sodišče Republike Slovenije

Namestnica predsednice

Blanka JAVORAC ZAVRŠEK
Ministrstvo za pravosodje

Člani:

Mirjam KLINE
Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije

Dr. Ivanka DEMŠAR POTOČNIK
Državno odvetništvo Republike Slovenije

Petja PLAUŠTAJNER
Odvetniška zbornica Slovenije

Marjana TIČAR BEŠTER
Notarska zbornica Slovenije

Tajnica uredniškega odbora

Vlasta KORENJAK
Ministrstvo za pravosodje
tel. št. 01/369 52 94

Izdaja

Ministrstvo za pravosodje
Center za izobraževanje v pravosodju
Ljubljana, Župančičeva 3

Jezikovno uredil

Sektor za prevajanje Generalnega sekretariata Vlade Republike Slovenije

Periodičnost

3 številke letno

Naklada

400 izvodov

Grafična priprava, prelom in tisk

Grafika Gracer d. o. o.

PREGLED VSEBINE

UVOD	5
------------	---

ČLANKI

Dr. Damjan Orož vrhovni sodnik, Vrhovno sodišče Republike Slovenije VARŠČINA V POSTOPKU IZVRŠBE IN ZAVAROVANJA.....	9
Mag. Metoda Orehar Ivanc višja sodnica, Višje sodišče v Ljubljani SKRBNIK ZA POSEBNI PRIMER V NEPRAVDNIH POSTOPKIH ZA UREJANJE PREMOŽENJSKIH RAZMERIJ	21
Matej Papler okrožni sodnik, Okrožno sodišče v Kopru PREŽIVNINA PRI SKUPNEM STARŠEVSTVU (OBLIKOVANJE IZREKOV V SODNI PRAKSI).....	41
Frida Burkelc višja sodnica, Okrožno sodišče v Celju MNENJA IN IZKUŠNJE PRVOSTOPNIH SODNIKOV O SODELOVANJU S SODNIMI IZVEDENCI TER OPAŽANJA IZ PRAKSE NA DRUŽINSKEM PODROČJU	53
Zoran Stankić Rupnik odvetnik, Odvetniška družba Stankić-Rupnik o. p., d. o. o. GLAS OTROKA V NEPRAVDNEM POSTOPKU	73
Mag. Staša Ana Kanduč Valant okrožna sodnica, Okrožno sodišče v Ljubljani Mag. Valentina Omahen okrajna sodnica, Okrajno sodišče v Ljubljani AKTUALNA VPRAŠANJA V NEPRAVDNEM POSTOPKU SODNEGA DEPOZITA.....	83
Mag. Staša Ana Kanduč Valant okrožna sodnica, Okrožno sodišče v Ljubljani Mag. Valentina Omahen okrajna sodnica, Okrajno sodišče v Ljubljani NEPRAVDNI POSTOPEK SODNEGA DEPOZITA NA PODLAGI PREDPISOV O RAZLASTITVI.....	105

Mag. Staša Ana Kanduč Valant okrožna sodnica, Okrožno sodišče v Ljubljani Mag. Valentina Omahen okrajna sodnica, Okrajno sodišče v Ljubljani SODNE TAKSE IN STROŠKI POSTOPKA V NEPRAVDNEM POSTOPKU SODNEGA DEPOZITA.....	119
---	------------

IZ PRAKSE ZA PRAKSO

Živa Bukovac višja sodnica svétnica, Višje sodišče v Ljubljani Boštjan Kovič višji sodnik, Višje sodišče v Ljubljani POVZETEK RAZPRAVE O AKTUALNIH VPRAŠANJIH S POSVETA SODNIKOV PRVE STOPNJE - PODROČJE PREKRŠKOV 2022.....	133
---	------------

Polona Kidrič okrajna sodnica svétnica, Okrajno sodišče v Celju POVZETEK RAZPRAVE O AKTUALNIH VPRAŠANJIH Z IZVRŠILNE ŠOLE 2023.....	161
--	------------

OBITER DICTUM

Mag. Marjeta Oven svetnica v pravosodju, višja bibliotekarska svetovalka, Centralna pravosodna knjižnica, Vrhovno sodišče Republike Slovenije VRHOVNO SODIŠČE V LJUBLJANI: 1939–1943.....	171
---	------------

UVOD

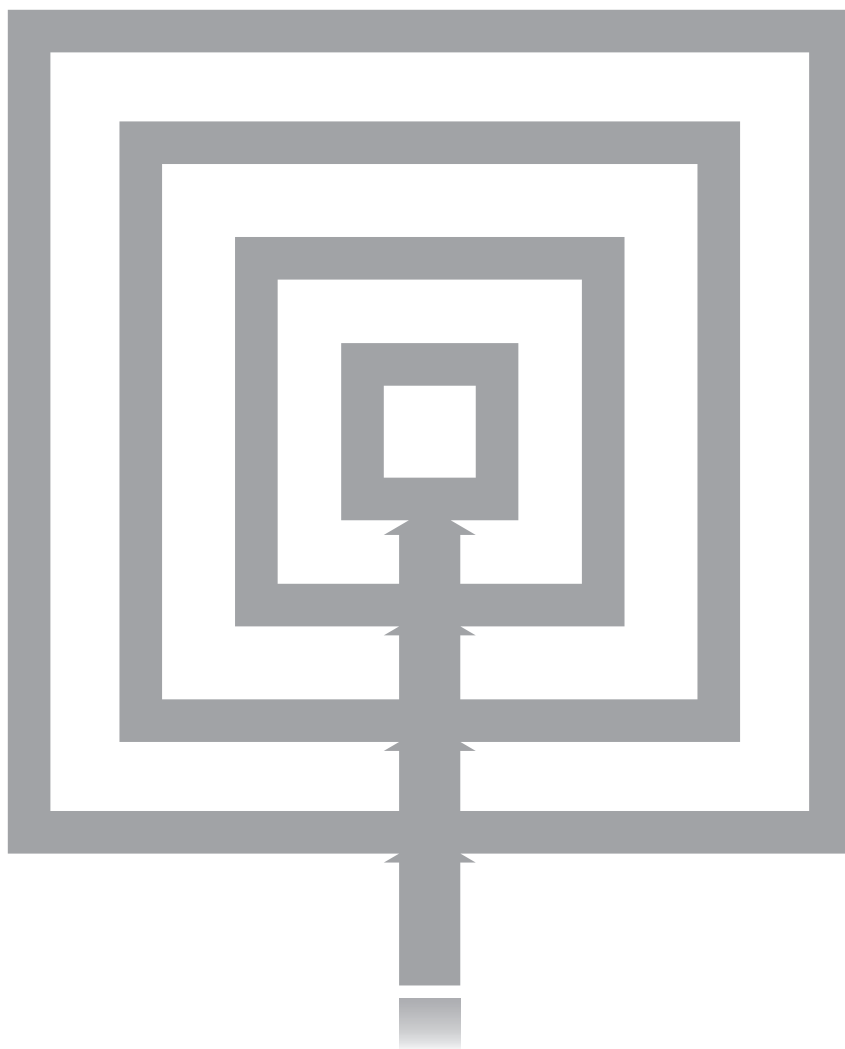
V tej številki so zbrani za objavo prirejeni prispevki avtorjev, ki so kot predavatelji sodelovali na Civilnopravni sodniški šoli 2022 (od 13. do 15. aprila 2022 in od 3. do 5. maja 2022 v Portorožu); Posvetu sodnikov prve stopnje - področje prekrškov (7. in 14. junija 2022 v Ljubljani); Civilnopravni sodniški šoli 2023 (od 6. do 8. marca 2023 in od 27. do 29. marca 2023 v Portorožu); Izvršilni šoli 2023 (od 5. do 7. aprila 2023 in od 15. do 17. maja 2023 v Portorožu) in Šoli družinskega prava 2023 (4. maja 2023 v Portorožu).

Izobraževalne dogodke je organiziral Center za izobraževanje v pravosodju.

V številki je objavljen tudi strokovni prispevek mag. Marjete Oven, ki ni bil predstavljen na izobraževalnih dogodkih Centra za izobraževanje v pravosodju, vendar je uredniški odbor ocenil, da je prispevek zanimiv za bralce Pravosodnega biltena.

Ljubljana, december 2023

Uredniški odbor

ČLANKI

VARŠČINA V POSTOPKU IZVRŠBE IN ZAVAROVANJA¹

Dr. Damjan Orož, vrhovni sodnik, Vrhovno sodišče Republike Slovenije

1. UVOD

Zakon o izvršbi in zavarovanju (ZIZ)² v 39. členu (z naslovom varščina) določa, da če zakon določa, da je treba položiti varščino, se varščina nakaže na račun sodišča, sodišču pa se predloži dokazilo o plačilu (prvi odstavek). Sodišče določi višino varščine glede na vrednost uveljavljene terjatve ter ob upoštevanju osebnih in premoženjskih razmer tistega, ki jo mora položiti (drugi odstavek). ZIZ torej v splošnem delu določa, da je varščina dopustna v primerih, ki jih določa zakon, obliko varščine in merila za določitev njene višine, v posebnem delu pa, pri katerih institutih je dopustna in pri nekaterih od njih določa posebna pravila o višini varščine.

Varščina v postopku izvršbe in zavarovanja (v nadaljevanju tudi izvršilni postopek) je bila do pred kratkim dokaj nezanimiv institut, zdaj pa so v sodni praksi pogostejši primeri, ki o varščini odpirajo pomembna vprašanja. Nekatera od teh vprašanj so posledica dejstva, da zakon varščino ureja najprej v splošnem delu zakona, nato pa še specialno v okviru posameznih institutov. Tudi sodna praksa na to temo je v zadnjem času bogatejša (zastavljajo se vprašanja v zvezi z določitvijo višine varščine, poplačilom iz varščine in izterjavo varščine). Zakon tudi ni terminološko dosleden pri uporabi izraza varščina, saj gre za varščino tudi v primerih, ko zakon določa, da mora zavezanec (dolžnik) sodno položiti določen denarni znesek za stroške pri nadomestni izvršbi ali zaradi ustavitve zavarovanja s predhodno odredbo.

(Ne)plačilo varščine ima različen pravni učinek na položaj zavezanca za njeno plačilo. Varščina nima samo procesnoppravnega pomena. Pomembna je tudi zaradi njene stvarnopravne narave. Čemu je namenjena varščina, kako jo sodišče določi, kdaj in kdo se lahko iz nje poplača, so vprašanja, na katera skušam odgovoriti v tem prispevku. V prispevku se ne ukvarjam z varščino za stroške postopka iz 38. člena ZIZ in za varščino za plačilo dela in stroškov izvršitelja (38.a člen ZIZ).

¹ Prispevek je za objavo prirejeno predavanje avtorja na izvršilni šoli 2023, ki je v organizaciji Centra za izobraževanje v pravosodju potekala od 5. do 7. aprila 2023 in od 15. do 17. maja 2023 v Portorožu.

² Uradni list RS, št. 3/07 – uradno prečiščeno besedilo, 93/07, 37/08 – ZST-1, 45/08 – ZArbit, 28/09, 51/10, 26/11, 17/13 – odl. US, 45/14 – odl. US, 53/14, 58/14 – odl. US, 54/15, 76/15 – odl. US, 11/18, 53/19 – odl. US, 66/19 – ZDavP-2M, 23/20 – SPZ-B, 36/21, 81/22 – odl. US in 81/22 – odl. US.

2. OBLIKA IN STVARNOPRAVNA NARAVA VARŠČINE

Pravilo iz prvega odstavka 39. člena ZIZ določa, da se varščino vedno plača v denarju. Druge oblike varščine, ki bi bile mogoče po Zakonu o nepravdnem postopku (ZNP-1;³ prim. 203. člen ZNP-1), v izvršilnemu postopku niso dopustne. Ta člen določa klasično, tj. sodno varščino.

Varščina nima učinka položitve iz 306. člena Obligacijskega zakonika (OZ).⁴ S plačilom varščine obveznost ni izpolnjena, le njeno plačilo je zavarovano. Varščina je institut zavarovanja (*cautio iudicatum solvi*). Namen varščine je zavarovanje eventualne bodoče terjatve upravičenca za povrnitev stroškov postopka ali škode.⁵ Gre za denarni znesek, ki ga pri sodišču položi stranka ali udeleženec (zavezanec), če drugi stranki ali udeležencu (upravičencu) grozi nastanek škode ali določenih stroškov postopka zaradi njenih procesnih dejanj, sodnih dejanj ali sodnih odločitev, ki bodo opravljene ali sprejete njej v korist, ali pa v primeru, če določenega procesnega dejanja zavezanec ne bo opravil.⁶ Na znesku plačane varščine ima upravičenec zakonsko zastavno pravico za zavarovanje terjatve, praviloma eventualne bodoče terjatve za povrnitev stroškov postopka ali škode (zastavna pravica za bodočo ali pogojno obveznost; 129. člen Stvarnopravnega zakonika [SPZ⁷]).⁸ Zakon o izvršbi in zavarovanju (IP) je takšno pravno naravo varščine izrecno določal (prim. peti odstavek 117. člena IP,⁹ prvi odstavek 338. člena IP). ZIZ pravne narave varščine izrecno ne določa, zato pa do njene vsebine pridemo z razlago (na primer tretji odstavek 191. člena ZIZ).

Ker je varščina institut zavarovanja, ne more biti predmet izvršbe.¹⁰ Zavezančev upnik ima na voljo le izvršbo z rubežem in prenosom terjatve zavezanca iz naslova vračila varščine. Zavezanec ima namreč pogojno terjatev, da mu sodišče v primeru, če se namen varščine ne uresniči, vplačano varščino vrne.¹¹ Smiselno enako je z upnikom upravičenca. Ta lahko na varščino poseže le v izvršbi z rubežem in prenosom terjatve za plačilo vplačane varščine; koliko bo poplačan, je odvisno od oblike izvršbe na terjatev (prenos v izterjavo ali prenos namesto plačila). O izplačilu varščine glej podnaslov 3.

3 Uradni list RS, št. 16/19.

4 Uradni list RS, št. 97/07 – uradno prečiščeno besedilo, 64/16 – odl. US in 20/18 – OROZ631.

5 Starović, Borivoj (1991): Komentar Zakona o izvršnom postopku, Pravo, Novi Sad 1991, str. 99 in 100.

6 Triva, Siniša, Belajec, Velimir, Dika, Mihajlo (1984): Sudsko izvršno pravo, 2. spremenjena izdaja, Informator, Zagreb, 1984, str. 241.

7 Uradni list RS, št. 87/02, 91/13 in 23/20.

8 Triva, Siniša, Belajec, Velimir, Dika, Mihajlo (1984): Sudsko izvršno pravo, 2. spremenjena izdaja, Informator, Zagreb, 1984, str. 241; prej 971. člen ZOR.

9 »Jamščina najboljšega ponudnika služi kot zastava za vse obveznosti, ki nastanejo zoper njega iz dražbe.«

10 Sklep VSK Cpg 340/96 z dne 16. 10. 1996.

11 O pogojni terjatvi kot predmetu izvršbe gl. Orož, Damjan, Izvršba na terjatev do dolžnikovega dolžnika, Zbornik sodobno stvarno pravo 2021, TAX-FIN-LEX, Ljubljana, 2021, str. 59.

3. PROCESNI VIDIK VARŠČINE IN IZPLAČILO VARŠČINE

ZIZ v prvem odstavku 39. člena določa, da je varščina dopustna v primerih, ki jih določa zakon. Varščina je dopustna pri odlogu izvršbe po ugovoru tretjega udeleženca (tretji odstavek 73. člena ZIZ) – pri odlogu izvršbe na predlog dolžnika varščina ni več predvidena (glej prej tretji odstavek 71. člena ZIZ), pri izvršbi na terjatev (116. in 118. člen ZIZ), v postopku prodaje nepremičnine (185. člen ZIZ), pri izvršbi na dopustitev in opustitev (227. člen ZIZ), v postopku zavarovanja s predhodno odredbo (drugi odstavek 258. člena ZIZ) in začasno odredbo (274. in 275. člen ZIZ). Poleg tega ZIZ pozna še dve obliki sodnega depozita, to sta sodna položitev denarnega zneska za kritje stroškov, ki bodo nastali upniku z izvedbo nadomestne izvršbe (drugi odstavek 225. člena ZIZ), in sodna položitev denarnega zneska, ki ustreza vrednosti zavarovane terjatve, povečane za obresti in stroške (1. točka prvega odstavka 264. člena ZIZ). Obe pravna teorija izrecno ne uvršča v institut varščine,¹² vendar neutemeljeno, saj imata enake materialne (v obeh primerih je znesek položen zaradi zavarovanja plačila; stroškov v prvem primeru in terjatve v drugem primeru) in procesne lastnosti kot varščina.

Sodišče o varščini odloča na predlog, po uradni dolžnosti pa le, če zakon tako določa (v postopku prodaje nepremičnine). Predlagatelj je vedno stranka ali udeleženec, ki mu zakon daje legitimacijo za vložitev predloga za položitev varščine. Zavezanec je tisti, ki mu zakon nalaga plačilo varščine. To je lahko sam predlagatelj (prim. prvi odstavek 275. člena ZIZ) ali pa nasprotna stranka (prim. drugi odstavek 258. člena ZIZ). Upravičenec je tisti, ki mu zakon daje pravico, da se iz varščine poplača, če se uresniči namen, za katerega je bila varščina plačana. Predlagatelj, zavezanec ali upravičenec je stranka ali udeleženec. ZIZ nima več določbe, ki bi ustrezala drugemu odstavku 33. člena ZIP, ki je določal, da družbenopolitične skupnosti in državni ter drugi organi iz tretjega odstavka 2. člena ZIP ne polagajo varščine. Kljub temu bi tudi za ZIZ moralo veljati, da država in praviloma tudi lokalne skupnosti niso zavezanke za plačilo varščine, saj ni podana potreba po varščini; to seveda ne velja, če je plačilo varščine pogoj za opravo procesnega dejanja (na primer varščina za pristop k javni dražbi nepremičnine).

Varščina se vedno položi na podlagi sodnega sklepa, razen če zakon določa, da sodišče o obveznosti položitve varščine odloči z odredbo (odredba o prodaji nepremičnine; glej prvi odstavek 181. člena in 7. točko 184. člena ZIZ). To velja ne glede na to, ali sodišče o varščini odloča na predlog ali po uradni dolžnosti. Če je varščina dopustna (glej prvi odstavek tega podnaslova), sodišče ugotovi predlogu predlagatelja, če oceni, da je varščino treba položiti (razen če je po zakonu obvezna) in v kateri višini.¹³ Sodišče v sklepu ali odredbi določi zavezanca, upravičenca, namen in višino varščine, praviloma tudi rok plačila

¹² Drugače Dika, Mihajlo (2007): *Građansko ovršno pravo*, I. knjiga, *Opće građansko ovršno pravo*, Narodne novine, 2007, str. 841, ki pri predhodni odredbi navaja, da gre za varščino namesto predhodne odredbe.

¹³ Triva, Siniša, Belajec, Velimir, Dika, Mihajlo (1984): *Sudsko izvršno pravo*, 2. spremenjena izdaja, Informator, Zagreb, 1984, str. 242.

varščine in rok trajanja (hrambe) položene varščine. Namen varščine se določi zato, ker je namen varščine hkrati pogoj za črpanje varščine. Iz enakega razloga je treba določiti tudi rok trajanja varščine, ki določa, koliko časa traja tovrstno zavarovanje.

Sklep o varščini ni izvršilni naslov, razen če zakon določa drugače (četrti odstavek 225. in 227. člena ZIZ). Vplačana varščina ima procesnopravno naravo sodnega depozita. Plačilo varščine pomeni namreč pri sodišču deponirati določeni denarni znesek. Čeprav se v postopku varščine smiselno uporabljajo nekateri instituti sodne položitve iz ZNP-1, se ta izvede v okviru izvršilnega postopka, torej kot adhezijski postopek.

Sodišče varščino vrne zavezancu za plačilo varščine, če pogoj za izplačilo varščine upravičencu ni izpolnjen, razen če zakon določa drugače.

Sodišče izplača varščino upravičencu, ko je izpolnjen pogoj, zaradi katerega je bila varščina vplačana, oziroma jo vrne zavezancu, ko je jasno, da pogoj ne bo izpolnjen ali je potekel čas, za katerega je bila varščina plačana. O tem odloči s sklepom (razen pri varščini, ki je določena za prodajo nepremičnine – upravičencu jo vrne z odredbo računovodstvu; za več glej zadnji odstavek tega podnaslova).

Pogoj za izplačilo varščine upravičencu je lahko izpolnjen že v izvršilnem postopku. Izvršilno sodišče varščino izplača upravičencu ob izpolnjenem pogoju za izplačilo (na primer tretji odstavek 197. člena ZIZ, izplačilo stroškov po dokončnem sklepu o stroških iz tretjega odstavka 225. člena ZIZ). Varščina je na računu sodišča tako dolgo, dokler ni izpolnjen pogoj ali ne poteče rok, če je vezana na potek roka.

V določenih primerih se o utemeljenosti izplačila varščine odloča izven izvršilnega postopka. Tako je zlasti pri varščinah zaradi zavarovanja bodoče terjatve škode. V tem primeru je znesek izplačila varščine določen z odločbo iz tistega drugega postopka. Izvršilno sodišče ne odloča o škodi zaradi neutemeljenega ukrepa, saj temu izvršilni postopek ni namenjen.¹⁴ Tako na primer izvršilno sodišče upravičencu, tj. dolžniku, izplača varščino šele, ko sodišče v odškodninski pravdi ugotovi njegovemu tožbenemu zahtevku v tožbi zoper upnika za plačilo škode zaradi neutemeljeno izdane začasne odredbe (prim. prvi odstavek 275. člena in 279. člen ZIZ). Pravdno sodišče je tisto, ki presoja predpostavke odškodninske odgovornosti. Izvršilno sodišče šele na podlagi takšne kondemnatorne sodbe izplača dolžniku v sodbi prisojeni znesek iz zneska varščine, morebitni ostanek varščine pa vrne zavezancu (upniku).

ZIZ z izjemo tretjega odstavka 197. člena ne določa, ali sodišče ob izpolnjenem pogoju za izplačilo varščine oziroma po preteku roka, če je ta prej, odloči

¹⁴ Triva, Siniša, Belajec, Velimir, Dika, Mihajlo (1984): *Sudsko izvršno pravo*, 2. spremenjena izdaja, Informator, Zagreb, 1984, str. 340, za ZIP sicer navajajo, naj bi to ugotavljalo izvršilno sodišče samo, vendar hkrati opozarjajo na spornost takšnega stališča.

o izplačilu varščine s sklepom ali odredbo. Sodišče v izvršilnem postopku z odredbo odloča o vprašanjih glede postopka (drugi odstavek 8. člena ZIZ). Izpolnitev pogoja za izplačilo varščine upravičencu ali vračilo varščine zavezan- cu ni vprašanje postopka. Zato sodišče o izplačilu varščine odloči s sklepom (izjema je pri vračilu varščine, plačane na podlagi odredbe v postopku prodaje nepremičnine). S tem se udeležencem omogoči pritožbeni preizkus pravilnosti postopanja z varščino. Kot je povedano zgoraj, ima varščina materialnopravno naravo zavarovanja, procesnopravno pa je oblika sodnega depozita. Zato se za izplačilo smiselno uporabijo določbe ZNP-1 o izplačilu sodnega depozita s sklepom o izročitvi (prvi odstavek 212. člena ZNP-1). Ker ZIZ drugih vprašanj glede varščine ne ureja, se na podlagi drugega odstavka 3. člena Zakona o sodiščih v izvršilnem postopku *ustrezno* uporabljajo določbe ZNP-1, zlasti 212. (sklep o izročitvi) in 213. člen ZNP-1 (zahteva za vrnitev depozita), v primeru nezmožnosti dejanskega poplčila upravičenca pa tudi 214. člen ZNP-1. Pri varščinah, ki so položene zaradi zavarovanja terjatve stroškov ali škode, je treba smiselno upoštevati tudi prvi odstavek 210. člena ZNP-1, pri čemer je pri določitvi roka hrambe treba upoštevati pravno naravo varščine, ki je zava- rovanje plačila. Rok hrambe je v tem primeru treba vezati na vložitev ustrezne tožbe za naložitev plačila škode oziroma še določen čas po koncu tega po- stopka.¹⁵ Če je rok hrambe na predlog predlagatelja krajši, sodišče varščino vrne zavezancu, če do tega roka ni izpolnjen pogoj za izplačilo.¹⁶

4. UČINEK (NE)PLAČILA VARŠČINE

(Ne)plačilo varščine ima različne pravne posledice, odvisno od namena varšči- ne.

V *prvo skupino* spadajo varščine, katerih neplačilo ima za posledico, da zave- zanec posameznega procesnega dejanja ne sme opraviti. Do takšne posle- dice pride, če je plačilo varščine pogoj za opravo procesnega dejanja. Sem spadajo varščine, ki jih sodišče odredi na podlagi zakona, kot tudi tiste, ki izha- jajo iz predloga stranke. Primera takšne varščine sta varščina za udeležbo pri prodaji (185. člen ZIZ) in varščina za prenos nedeljive terjatve (116. člen ZIZ).

V *drugo skupino* spadajo varščine, katerih plačilo omogoča zavezancu, da mu sodišče zagotovi določeno pravno varstvo, čeprav sicer njegov predlog ali ugovor ni utemeljen. Sem spadajo praviloma časovno omejeni ukrepi zavaro- vanja. Primer takšne varščine je varščina kot pogoj za zavarovanje z začasno odredbo iz prvega odstavka 275. člena ZIZ. Ta določa, da sodišče na upnikov predlog izda začasno odredbo tudi, kadar upnik ni izkazal verjetnega obstoja terjatve in nevarnosti, če upnik založi v danem roku znesek, ki ga sodišče dolo- či kot varščino za škodo, ki bi jo dolžnik utegnil utrpeti zaradi izdaje in izvršitve začasne odredbe. Iz zakona izhajata dve: i) pogoj za takšno zavarovanje je

¹⁵ ZIZ je v tem delu pomanjkljiv. Drugače IP, ki je določena vprašanja glede roka hrambe izrecno uredil v 349. členu.

¹⁶ Dika, Mihajlo (2007): Građansko ovršno pravo, I. knjiga, Opće građansko ovršno pravo, Narodne novine, 2007, str. 204.

vsaj minimalna izkazanost pogojev za zavarovanje. Zavarovanje ob predložitvi varščine ni dovoljeno v primeru popolne odsotnosti dokazov; in ii) varščina ne more nadomestiti trditveno (delno ali v celoti) pomanjkljivega predloga za zavarovanje z začasno odredbo;¹⁷ takšen predlog za zavarovanje z začasno odredbo ni utemeljen in ga mora sodišče zavrniti.

Zavarovanje pod pogojem varščine je torej dopustno, kadar upnik ne zadosti dokaznemu standardu verjetnosti, zlasti v primeru dokazovanja višine terjatve. V praksi se zastavlja vprašanje, ali sodišče hkrati izda začasno odredbo pod pogojem, da upnik plača varščino, ali pa najprej upnika pozove k plačilu varščine. Zadnjemu pritrjuje novejša pravna teorija,¹⁸ čeprav menim, da je pravilnejše, da sodišče v primeru, če meni, da bi bilo upnikovemu predlogu za zavarovanje mogoče ugoditi le pod pogojem plačila varščine, izda sklep o začasni odredbi in hkrati določi pogoj, da upnik plača varščino. Tako izdana začasna odredba je izdana pod razveznim pogojem plačane varščine, njeno izvrševanje pa je določeno pod odložnim pogojem. Do plačila varščine se sklep o začasni odredbi ne vroči dolžniku (razen v primeru, če je upnik za del začasne odredbe izpolnil pogoje za zavarovanje z začasno odredbo) in se tudi ne izvrši (na primer sklep o začasni odredbi se ne vroči dolžnikovim dolžnikom, ne obvesti se zemljiška knjiga zaradi zaznambe prepovedi odsvojitve in obremenitve). Sodišče sklep o zavarovanju izvrši šele, ko upnik varščino pravilno plača. Razlog, da je pravilnejše, da sodišče izda začasno odredbo pod pogojem, je, da je v tem primeru odločanje o pogojih za izdajo začasne odredbe in varščine združeno v odločanju o predlogu za zavarovanje. Če mora sodišče najprej izdati sklep o položitvi varščine, potem mora o pogojih za izdajo začasne odredbo odločati že v tem sklepu. To konkretno pomeni, da mora v obrazložitvi sklepa o položitvi varščine utemeljiti, zakaj je uporabilo določbo prvega odstavka 275. člena ZIZ, tj. zakaj šteje, da ni(sta) do standarda verjetnosti izkazan(a) pogoj(a) terjatve in nevarnosti. V tej fazi postopka bi sodišče moralo tudi odgovoriti upniku, zakaj v določenem delu njegov predlog sploh ni utemeljen, če bi presodilo, da je predlog za zavarovanje le delno utemeljen. Lahko namreč celo nastane situacija, da sodišče za del zahtevka že lahko izda začasno odredbo, ker je upnik izpolnil vse pogoje za zavarovanje in varščina ni potrebna. Zato menim, da je pravilneje, da o zavarovanju pod pogojem varščine odloči sodišče s sklepom o začasni odredbi.¹⁹ Začasna odredba je izdana pod razveznim pogojem, da upnik varščino plača, izvrši pa se pod odložnim pogojem plačila varščine.²⁰ Takšno stališče je bilo glede primerljivega prvega odstavka 270. člena ZIP zastopano tudi v takratni pravni teoriji.²¹

17 Sajovic, Rudolf (1944): Izvršilni postopnik, Tolmač k zakonu o izvršbi in zavarovanju, Društvo Pravniki, Ljubljana, 1944, str. 499; sklep VSL Cpg 806/2011 z dne 10. 8. 2011; sklep VSL I Cpg 107/2017 z dne 9. 2. 2017.

18 Pogorelec Vogrinc, Neža (2015): Začasne odredbe v civilnih sodnih postopkih. 1. natis. Ljubljana: IUS Software, GV založba, Zbirka Scientia iustitia, 2015, str. 226.

19 Glede delno utemeljenega in delno neutemeljenega predloga za zavarovanje z začasno odredbo na primer sklep VSL I Cpg 724/2016 z dne 6. 7. 2017.

20 Odloženo izvršitev začasne odredbe IP izrecno določa v tretjem odstavku 339. člena IP.

21 Triva, Siniša, Belajec, Velimir, Dika, Mihajlo (1984): Sudsko izvršno pravo, 2. spremenjena izdaja, Informator, Zagreb, 1984, str. 355.

V *drugo skupino* spada tudi varščina v primeru predhodne odredbe iz drugega odstavka 258. člena ZIZ.

V *tretjo skupino* spadajo varščine, pri katerih zavezanec plača varščino zato, da sodišče določenega procesnega dejanja ne opravi oziroma izvršilna dejanja ali dejanja zavarovanja ustavi, že opravljena izvršilna dejanja ali dejanja zavarovanja pa razveljavi. Takšna oblika varščine je varščina v postopku zavarovanja s predhodno odredbo iz 1. točke prvega odstavka 264. člena ZIZ, v postopku zavarovanja z začasno odredbo pa varščina dolžnika iz 274. člena ZIZ. Takšna varščina je lahko uveljavljana tudi eventualno, torej v primeru, če dolжник ne uspe z ugovorom zoper sklep o zavarovanju.²²

Četrta skupina varščine je čista varščina zaradi kršitve obveznosti iz izvršilnega naslova pri izvršbi terjatve na dopustitev ali opustitev (drugi odstavek 227. člena ZIZ).

5. VIŠINA VARŠČINE

Kakor že povedano, je varščina predvidena pri različnih institutih, (ne)plačilo varščine ima temu ustrezne posledice. Tej različnosti ustreza tudi različna ureditev določitve višine varščine. Zakon pozna dva načina določitve višine varščine: *i)* višino varščine določa že zakon (*t. i. zakonsko določene varščine*), *ii)* zakon določa okoliščine, ki so pravno upoštevne pri določitvi višine varščine (drugi odstavek 39. člena ZIZ).

V prvo skupino (*i*) spadajo varščina za udeležbo na javni dražbi, ki po zakonu znaša desetino ugotovljene vrednosti nepremičnine (četrty odstavek 185. člena ZIZ); varščina v višini ocenjenih stroškov, ki bodo nastali s tem, da bo nekdo drug ali sam upnik opravil to dejanje (drugi odstavek 225. člena ZIZ); varščina v višini zavarovane terjatve, povečane za obresti in stroške (1. točka prvega odstavka 264. člena ZIZ; varščina kot *facultas alternativa* na dolžnikov predlog); varščina namesto začasne odredbe na upnikov predlog (prvi odstavek 274. člena ZIZ; varščina kot *facultas alternativa* na upnikov predlog). Pri teh varščinah niso pomembne premoženjske razmere zavezanca; varščina se določi po objektivno določljivih metodah (prve tri po merilu kritja stroškov oziroma terjatve) oziroma subjektivni metodi (pri zadnji).

Pri drugi skupini varščin (*ii*) zakon pri nekaterih varščinah izrecno določa, da je namen varščine zavarovanje terjatve škode (na primer drugi odstavek 258. člena ZIZ pri predhodni odredbi), pri drugih ne (na primer drugi odstavek 275. člena ZIZ pri začasni odredbi). Če pa se pravilno upošteva pravna narava varščine (glej drugi odstavek 2. podnaslova), bi bilo napačno sklepanje, da zaradi odsotnosti izrecno zapisanega pri teh institutih varščina pomeni zavarovanje česa drugega kot škode oziroma stroškov. Za to drugo skupino varščin je treba uporabiti drugi odstavek 39. člena ZIZ. Pred uveljavitvijo ZIZ zakon (tedaj veljavni ZIP) za to skupino varščin ni določil merila, ki naj ga sodišče upošte-

²² Sklep VSK Cpg 63/2019 z dne 4. 4. 2019.

va pri odmeri višine varščine. Povedano drugače, zakon ni določal merila za presojo škode, za zavarovanje katere mora sodišče določiti varščino. ZIZ je v drugem odstavku 39. člena to določil. Sodišče mora pri določitvi višine varščine upoštevati vrednost uveljavljene terjatve. S tem je kot pravno nepomembne izločil druga možna merila (na primer izgubljeni dobiček, refleksna škoda).

Prav tako je pomembno, da je pravno upoštevana le tista bodoča škoda na strani upravičenca, ki jo je mogoče denarno nadomestiti. V nasprotnem primeru zavarovanje z varščino ni dopustno.²³

Zakon ne zahteva, da sodišče višino varščine določi v višini zavarovane terjatve, čeprav to ni izključeno. Pomembno je, da varščina nudi zadostno in primerno varstvo zavarovane terjatve.²⁴ Pomembno pa je tudi upoštevati pravno umestitev varščine v posamezni institut. Tako je na primer varščina praviloma določena v višini terjatve v primeru, ko jo določi sodišče na dolžnikov predlog namesto zavarovanja z začasno odredbo, tj. kot *facultas alternativa* na dolžnikov predlog (drugi odstavek 274. člena ZIZ).²⁵ Pri odlogu izvršbe zaradi predloga za odlog izvršbe tretjega udeleženca je varščina določena glede na višino uveljavljane terjatve po ugovoru tretjega, tj. vrednosti spornega predmeta izvršbe. Pri denarnih terjativah je na upniški strani škoda lahko tudi le škoda, ki utegne nastati zaradi zastoja, na primer odloga izvršbe.²⁶ Na dolžniški strani je to terjatev bodoče škode, ki bi dolžniku nastala z na primer neutemeljeno izvršbo ali zavarovanjem. Pri zavarovanju nedennarnih terjatev je kot vrednost uveljavljene terjatve treba razumeti pomen terjatve oziroma pravice.

Drugi zakonski pogoj za določitev varščine so osebne in premoženjske okoliščine na strani zavezanca. Glede na veznik »in« sta vrednost terjatve in okoliščine na strani dolžnika določena kot kumulativna pogoja. Vendar je ta kumulativnost le navidezna, saj mora sodišče opraviti tehtanje. Sodišče odločitev o tem kakšno, če sploh, varščino v določeni zadevi določi, sprejme na podlagi tehtanja med pomenom zavarovanih dobrin na obeh straneh. Zakonski zapis, da sodišče varščino določa glede na vrednost uveljavljane terjatve in ob upoštevanju razmer na strani zavezanca, dejansko pomeni, da mora sodišče pri določitvi varščine opraviti celovito presojo na obeh straneh, to je tako na strani zavezanca kot tudi upravičenca. Paziti mora na premoženjske razmere obeh, pomembnost nevarnosti in predvideno višino stroškov ali škode, ki bi lahko nastala upravičencu.²⁷

23 Triva, Siniša, Belajec, Velimir, Dika, Mihajlo (1984): Sudsko izvršno pravo, 2. spremenjena izdaja, Informator, Zagreb, 1984, str. 355.

24 Triva, Siniša, Belajec, Velimir, Dika, Mihajlo (1984): Sudsko izvršno pravo, 2. spremenjena izdaja, Informator, Zagreb, 1984, str. 356.

25 Triva, Siniša, Belajec, Velimir, Dika, Mihajlo (1984): Sudsko izvršno pravo, 2. spremenjena izdaja, Informator, Zagreb, 1984, str. 356; sklep VSL Cpg 1544/95 z dne 13. 12. 1995; sklep VSL I Cpg 916/2017 z dne 6. 12. 2017.

26 Sklep VSK II Ip 79/2014 z dne 13. 3. 2014.

27 Dika, Mihajlo (2007): Građansko ovršno pravo, I. knjiga, Opće građansko ovršno pravo, Narodne novine, 2007, str. 199.

Pri določitvi varščine je treba biti pozoren na primere, ko sodišče sicer presodi, da na primer upnik ni upravičen do pravnega varstva, ker ni izpolnil pogojev za začasno odredbo, pa upnik kljub temu predlaga varščino za izdajo sklepa o zavarovanju. Podobno je v primeru iz drugega odstavka 275. člena ZIZ. Ta določa, da lahko na dolžnikov predlog glede na okoliščine primera sodišče določi kot pogoj za izdajo začasnih odredb, da upnik položi varščino, tudi če je upnik izkazal verjetni obstoj terjatve in nevarnosti. Enaka situacija nastane pri varščini v postopku odloga izvršbe tretjega udeleženca (tretji odstavek 73. člena ZIZ). V prvem primeru mora biti pristop sodišča zadržan in ob upoštevanju ravnovesja zavarovanih terjatev na obeh straneh. Tako naj na primer sodišče dovoli predlagano zavarovanje s položitvijo varščine, če je terjatev za upnika zelo pomembna oziroma bi bila njena izterjava v nadaljevanju v celoti onemogočena in hkrati za dolžnika takšna situacija ne bi pomenila popolnega brezpravja. Obrnjeno je pri varščini iz drugega odstavka 275. člena ZIZ. Če sodišče ugotovi, da je upnikov predlog za zavarovanje z začasno odredbo utemeljen, lahko le izjemoma na dolžnikov predlog zahteva od upnika varščino. Varščina v teh primerih za upnika ne sme pomeniti neupravičenega bremena in ne sme izvoliti pravice zahtevati zavarovanja terjatve. Učinkovito zavarovanje je namreč del pravice do učinkovitega sodnega varstva pravic iz 23. člena ustave. Pri varščini v postopku odloga izvršbe na predlog tretjega udeleženca je treba upoštevati dejstvo, da tretji z ugovorom iz izvršbe izloča določen predmet izvršbe, zato varščina, ki se določi na upnikov predlog, za tretjega ne sme pomeniti neovrgljive ovire za odlog izvršbe. Nasprotno bi pomenilo čezmerni poseg v pravico tretjega iz 33. člena ustave.

Ko gre za varščino zaradi zavarovanja terjatve škode, se od upravičenca zahteva, da vsaj verjetno izkaže tako po temelju kot višini, da mu bo nastala odškodninska terjatev. Tako na primer pri izdani začasni odredbi ne zadošča le načelna dopustnost odškodninskega zahtevka po 279. členu ZIZ.²⁸ Takšen predlog ne sme biti le pavšalen, temveč mora smiselno ustrezati merilom za izdajo začasnih odredb po ZIZ. Verjetni obstoj odškodninske terjatve se pri tem presoja pogojno.²⁹

6. POSEBEJ O PLAČILU V SODNI DEPOZIT V POSTOPKU S PREDHODNO ODREDBO³⁰

Zakon dolžniku omogoča, da prepreči zanj neugodne posledice predhodne odredbe tudi tako, da pri sodišču položi zavarovano terjatev z obrestmi in stroški (1. točka prvega odstavka 264. člena ZIZ). Zakon je v tem delu razmeroma skop, saj določa le, da sklep, s katerim ustavi postopek s predhodno odredbo in razveljavi opravljena dejanja (v nadaljevanju: sklep o ustavitvi postopka s

²⁸ Šipec, Miha (2001) v: Šipec Miha ... [et al.], Fajdiga, Barbara (urednik), Prepeluh, Natalija (urednik), Fortuna, Vesna, Vesna (urednik), Začasne odredbe v civilnih sodnih postopkih, postopkih pred delovnimi in socialnimi sodišči, upravnimi sodišči, ustavnim sodiščem ter v upravnem postopku, 1. natis, Ljubljana : GV, 2001, str. 278.

²⁹ Sklep VSL I Cp 3415/2011 z dne 19. 10. 2011.

³⁰ Poseben podnaslov vsebuje mnenje o delu vprašanja, zastavljenem na izvršilni šoli 2023. Mnenje o drugem delu vprašanja je zajet v zgornjih podnaslovih.

predhodno odredbo), sodišče izda na dolžnikov predlog. Na drugi strani natančneje ne določa niti postopka, v katerem sprejme to odločitev, pravnih učinkov sodne položitve, in kar je najpomembnejše – ne določa niti trajanja sodne položitve in izplačila položenega zneska (bodisi izplačila upniku bodisi vračila dolžniku).

Iz zakonskega besedila izhaja, da lahko dolžnik sodno položitev terjatve predlaga ves čas postopka zavarovanja, to je od izdaje sklepa o predhodni odredbi do ustavitve postopka s predhodno odredbo. Sodno položitev opravi na podlagi sklepa sodišča. Predlog lahko umakne do izdaje sklepa o ustavitvi postopka s predhodno odredbo. Ker je postopek zavarovanja s predhodno odredbo že v teku, sodišče pa z morebitnim sklepom o ustavitvi postopka s predhodno odredbo poseže v pravni položaj upnika, mora upniku omogočiti, da se o dolžnikovem predlogu izjavi. To je odraz spoštovanja ustavne pravice do enakega varstva pravic iz 22. člena ustave. To pravico mu mora zagotoviti sodišče prve stopnje pred izdajo sklepa o ustavitvi postopka s predhodno odredbo.

Zakon določa, da mora dolžnik položiti zavarovano terjatev z obrestmi in stroški. Zavarovana terjatev je terjatev, ki je določena v sklepu o predhodni odredbi, torej terjatev, zavarovanje katere je dovoljeno s predhodno odredbo (glej prvi odstavek 263. člena ZIZ, ki določa obvezno vsebino sklepa o predhodni odredbi). Velja načelo nespremenljivosti upnikovega položaja. Upnik zaradi sklepa o ustavitvi, katerega izdaja je v interesu dolžnika, ne sme biti na slabšem, kot bi bil, če bi se postopek nadaljeval. Zato 1. točka prvega odstavka 264. člena ZIZ zahteva, da mora dolžnik položiti denarni znesek, ki zadošča za zavarovanje plačila terjatve z obrestmi, kot so bili določeni zavarovanje in tudi stroški.³¹ Stroški zajemajo znesek stroškov zavarovanja s predhodno odredbo.

V praksi se je zastavilo vprašanje, ali se lahko upnik v prisilni izvršbi poplača iz sodnega depozita še pred izvršljivostjo sodne odločbe, kot izvršilni naslov pa uporabi sklep o zavarovanju s predhodno odredbo. Odgovor je nikalen. Drži, da je sklep o predhodni odredbi pravnomočen, vendar zato upnik še ni upravičen do izterjave v njem prisojenih stroškov. Sklep o predhodni odredbi je sklep zavarovanja zavarovane terjatve, obresti in stroškov. Prisilno poplačilo glavne in stranskih terjatev, vključno s stroški zavarovanja, je upnik upravičen zahtevati šele, ko odločba domačega sodišča ali drugega organa iz prvega odstavka 257. člena ZIZ postane perfektni izvršilni naslov, torej listina iz 17. člena ZIZ.

Upnik je iz založenega zneska poplačan šele s sklepom o izročitvi varščine. Upniku za izterjavo tega zneska ni treba predlagati izvršbe. Sodišče je predhodno odredbo nadomestilo s sodnim depozitom, zato v času, ko se namen uresniči, sodišče le še izda sklep o izročitvi varščine in jo izplača upniku na njegov račun. Namen depozita je plačilo terjatve, če in ko listina postane perfektni izvršilni naslov. V tem primeru je treba upoštevati, da je bil upnik predlagatelj postopka in zato ne gre za situacijo iz prvega odstavka 302. člena OZ. Če se izkaže, da varščina ne zadošča za poplačilo cele terjatve iz izvršilnega

³¹ IP je to izrecno določal v 2. točki prvega odstavka 327. člena.

naslova, lahko preostanek terjatve upnik izterja v izvršilnem postopku na podlagi izvršilnega naslova, ki je postal perfekten. Če upnik terja celotno terjatev, ima dolжник za znesek izročene varščine ugovor izpolnitve iz 8. točke prvega odstavka 55. člena ZIZ.

Zadrega s poplačilom je v praksi nastala zaradi zakonske dikcije, da sodišče ustavi postopek s predhodno odredbo in razveljavi opravljena dejana. Iz tega naj bi izhajalo, da izvršilno sodišče v tem postopku ne more več odločati, saj naj bi bil postopek končan. Zato bi moral upnik znesek prisilno izterjati. Zadnje je nesmiselno, saj je dolжник denarni znesek varščine plačal zaradi upnikovega poplačila, če se bo uresničil namen pologa (perfektnost izvršilnega naslova). Dokler je varščina na računu sodišča, ni mogoče reči, da je postopek v celoti končan. Izrek, da sodišče ustavi postopek s predhodno odredbo in razveljavi opravljena dejanja, pomeni le to, da sodišče opusti opravo prihodnjih dejanj zavarovanja, tista že opravljena pa razveljavi. Sodišče s tem sklepom ne razveljavlja sklepa o predhodni odredbi. Sklep o ustavitvi postopka s predhodno odredbo ima konstitutivni učinek, zato na zavarovanje s predhodno odredbo učinkuje šele s pravnomočnostjo.³²

32 Triva, Siniša, Belajec, Velimir, Dika, Mihajlo (1984): Sudsko izvršno pravo, 2. spremenjena izdaja, Informator, Zagreb, 1984, str. 340.

SKRBNIK ZA POSEBNI PRIMER V NEPRAVDNIH POSTOPKIH ZA UREJANJE PREMOŽENJSKIH RAZMERIJ¹

Mag. Metoda Orehar Ivanc, višja sodnica, Višje sodišče v Ljubljani

1. UVOD

V pravni periodiki v zadnjih desetih letih večkrat beremo o pristojnostih centra za socialno delo (v nadaljevanju CSD) in sodišča v primerih, ko je udeleženec odsoten ali iz drugih razlogov ne more sodelovati v postopku. Večinoma je bila izražena kritika zaradi zmotnega razumevanja na eni strani določb prejšnjega Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih² in zdaj Družinskega zakonika³ o skrbniku za posebni primer ter na drugi strani določb Zakona o pravnem postopku⁴ o začasnem zastopniku.⁵ Nova ureditev skrbništva in nov razlog za prekinitev postopka, uveljavljen z zadnjimi spremembami ZPP, sta še izostrila dilemo, kakšno je pravilno ravnanje v primeru, ko udeleženec v postopku bodisi ni dosegljiv, bodisi nastane dvom o njegovi procesni sposobnosti.

Po zakonih, ki urejajo nepravdne postopke, je urejanju teh položajev namenjenih več institutov.⁶ Tako DZ poleg skrbnika odrasle osebe in skrbnika za posebni primer predvideva še začasnega skrbnika (265. člen DZ) in kolizijskega skrbnika (269. člen DZ). V nepravdnih postopkih, namenjenih urejanju premoženjskih razmerij, so predvideni še skrbnik za posebni primer v postopku razglasitve pogrešanega za mrtvega in v postopku za dokazovanje smrti (126. in 133. člen Zakona o nepravdnem postopku⁷), začasni zastopnik (82. člen ZPP), začasni zastopnik za sprejemanje pisanj (drugi odstavek 146. člena ZPP), začasni zastopnik dediča (206. člen Zakona o dedovanju⁸) in (začasni) skrbnik zapuščine (131. in 192. člen ZD), skrbnik denacionaliziranega premoženja pokojnega upravičenca (72. člen Zakona o denacionalizaciji⁹) ter zastopnik oziroma skrbnik za posebni primer po 6. členu Zakona o vzpostavitvi etažne lastnine na do-

1 Prispevek je za objavo prirejeno predavanje avtorice na civilnopravni sodniški šoli 2022, ki je v organizaciji Centra za izobraževanje v pravosodju potekala od 13. do 15. aprila 2022 in od 3. do 5. maja 2022 v Portorožu.

2 Uradni list RS, št. 69/04 – ur. preč. bes. in nasl. – v nadaljevanju ZZZDR.

3 Uradni list RS, št. 15/17 – v nadaljevanju DZ.

4 Uradni list RS, št. 26/99 in nasl. – v nadaljevanju ZPP.

5 Glej npr. N. Caharijaz Ferme, Skrbnik za posebni primer ali začasni zastopnik: kdo naj varuje interese pravno nesposobne osebe pred sodiščem, PP, št. 3/2011, str. 16-17; N. Caharijaz Ferme, Samostojnost odločanja na področju skrbništva, PP št. 29-30/2013, str. 16-17; M. Cerovič Ostrc, Ali je skrbnik za poseben primer ustrezen institut?, PP 5/2014, str. 15-16; A. Križnik, Skrbnik za posebni primer in samostojnost odločanja, PP št. 35/2016, str. 21-22.

6 V prispevku se omejujem na zastopanje odraslih oseb v postopkih, in se ne opredeljujem do vprašanj, povezanih s skrbništvom za otroke in zastopanjem otrok v nepravdnih postopkih.

7 Uradni list RS, št. 16/19, v nadaljevanju ZNP-1.

8 Uradni list SRS, št. 15/76 in nasl. – v nadaljevanju ZD.

9 Uradni list RS, št. 27/91-I – v nadaljevanju ZDen.

ločenih stavbah in o ugotavljanju pripadajočega zemljišča.¹⁰ Ob številnih institutih je najprej treba ugotoviti, v kakšnem razmerju so si. Gre za izraze istega instituta, prilagojene situacijam v posameznih vrstah postopkov, ali za povsem različne institute? Osrednji del prispevka je namenjen razmisleku o tem, kako naj sodišče ravna, ko se mu vzbudi dvom o procesni sposobnosti katerega od udeležencev ali ko kateri od njih sodišču ni dosegljiv.

Izhajala bom iz štirih hipotez, in sicer, da so vsi navedeni instituti le posebni izrazi skrbnika za posebni primer, da sta za postavitvev skrbnika za posebni primer pristojna tako CSD kot tudi sodišče, da se skrbnik za posebni primer sme postaviti le, če je zanesljivo izkazana potreba po zastopanju osebe v postopku, in da vzporedni tek postopka za postavitvev osebe pod skrbništvo ne zahteva nujno prekinitve nepravdnega postopka.

2. SKRBNIK ZA POSEBNI PRIMER V RAZMERJU DO ZAČASNEGA ZASTOPNIKA IN ZAČASNEGA SKRBNIKA

2.1 Bistvene značilnosti skrbnika za posebni primer

Za preveritev prve hipoteze, da so kolizijski skrbnik, začasni skrbnik, začasni zastopnik po 82. členu ZPP in začasni zastopnik dediča ter začasni skrbnik zapuščine le posebna oblika skrbnika za posebni primer, naj najprej pojasnim bistvene lastnosti skrbnika za posebni primer.

Položaji, v katerih se postavi skrbnik za posebni primer, so v prvem odstavku 267. člena DZ opredeljeni s splošno določbo in dvema primeroma, v drugem odstavku istega člena pa zoženi z določitvijo izjeme. Tako se skrbnik za posebni primer imenuje za posamezno dejanje ali določeno vrsto dejanj,¹¹ kadar je to potrebno za varstvo pravic in koristi posameznika. Taka sta primer odsotne osebe, katere prebivališče ni znano in ki nima zastopnika, in primer neznanega lastnika premoženja, kadar je treba poskrbeti za to premoženje. Skrbnik za posebni primer se ne postavi, kadar so izpolnjeni pogoji za postavitvev pod skrbništvo, razen če zakon določa drugače.¹²

Skrbnik za posebni primer je torej predviden za primer, ko oseba potrebuje pomoč pri ureditvi časovno ali vsebinsko omejenega kroga (pravnih) zadev. Da skrbnikova dejanja pravno učinkujejo za zastopano osebo, ima položaj zakonitega zastopnika. Skrbeti mora za koristi zastopane osebe. V postopku izbire je

10 Uradni list RS, št. 34/17 – v nadaljevanju ZVEtL-1.

11 Tako tudi B. Novak, v: B. Novak, nav. delo, str. 837.

12 Določba se v celoti glasi: (1) Center za socialno delo imenuje skrbnika za posebni primer ali skrbnika za določeno vrsto opravil odsotni osebi, katere prebivališče ni znano in ki nima zastopnika, neznanemu lastniku premoženja, kadar je potrebno, da nekdo za to premoženje skrbi, pa tudi v drugih primerih, kadar je to potrebno za varstvo pravic in koristi posameznika. (2) Skrbnika za posebni primer ni mogoče imenovati v primerih, ko so podani pogoji za postavitvev otroka pod skrbništvo oziroma ko so podani pogoji za postavitvev odrasle osebe pod skrbništvo, razen če zakon določa drugače.

zato treba ugotoviti, ali je oseba, ki bi bila lahko ustrezna za zastopanje, zmožna in pripravljena ravnati v korist osebe. Organ, ki imenuje skrbnika, in CSD izvajata nadzor nad izvrševanjem nalog(e). Skrbnik je upravičen do povrnitve stroškov, v nekaterih primerih pa tudi do nagrade. Njegovo delo preneha po zakonu, ko opravi nalogo, določeno v odločbi o postavitvi za skrbnika. Razrešitev ni potrebna.

2.2 Kolizijski skrbnik

Kolizijski skrbnik se imenuje osebi, če so si njene koristi in koristi njenega skrbnika v navzkrižju (drugi odstavek 269. člena DZ). Je njen zakoniti zastopnik. Imenuje ga sodišče ali CSD. Pri izbiri morata paziti, da je postavljeni skrbnik zmožen izhajati iz koristi zastopane osebe. Njegovo delo se nadzoruje. Funkcija preneha z opravo naloge.

Že umestitev določbe v poglavje o skrbništvu za posebni primer potrjuje, da gre za skrbnika za posebni primer. Posebno ime je le odraz situacije, v kateri nastane potreba po njegovem imenovanju, sicer pa tako kot skrbnik za posebni primer zagotovi ureditev neke zadeve za osebo.¹³

2.3 Skrbnik tujega državljana

Po 270. členu DZ v neodločljivih primerih center za socialno delo ali sodišče po določbah tega zakonika ukrene, kar je potrebno za varstvo osebnosti, pravic in koristi tujega državljana, dokler organ njegove države ne ukrene, kar je treba, če ni v mednarodni pogodbi drugače določeno.

Določba sicer ne govori o postavitvi skrbnika za posebni primer, a že iz njene umestitve v poglavje o skrbništvu za posebne primere izhaja, da je eden od ukrepov za varstvo tujega državljana tudi postavitve skrbnika za posebni primer.

2.4 Začasni skrbnik

Začasni skrbnik je urejen v poglavju o skrbništvu za odrasle osebe (265. člen DZ). Njegova naloga je zagotoviti ureditev zadev, ki se pokažejo med postopkom postavitve pod skrbništvo in jih ni sprejemljivo odložiti na čas po končanem postopku. Ima vse bistvene značilnosti skrbnika za posebni primer: postavi se, kadar oseba ne zmore sama urejati svojih zadev; krog njegovih nalog je omejen; v razmerju do osebe ima položaj zakonitega zastopnika; postavi ga organ, pred katerim teče postopek, v katerem se pokaže potreba po

¹³ Drugače A. Križnik, navedeno delo, str. 818. Argument, da je za postavitve kolizijskega skrbnika treba dokazati le kolizijo, pri skrbniku za posebni primer pa so možnosti za postavitve širše, ni prepričljiv. Prav dejstvo, da je kolizijski skrbnik predviden za eno od situacij, v katerih je treba poskrbeti za pravice in koristi določene osebe, potrjuje zaključek, da gre za skrbnika za posebni primer. Da je v postopku treba ugotavljati le dejstva, pomembna za presojo nasprotja interesov, pa je posledica tega, da oseba že ima skrbnika (oziroma zakonitega zastopnika) in zato ni treba več ugotavljati, ali je skrbnik potreben.

ureditvi zadeve za osebo; prenehanje njegove funkcije določa zakon. Mesto v zakonu je tako posledica njegove naloge, ne jemlje pa mu značilnosti skrbnika za posebni primer.¹⁴

2.5 Skrbnik v postopku razglasitve za mrtvega

Skrbnika osebe, o kateri teče postopek razglasitve za mrtvega ali za dokazovanje smrti (126. in 133. člen ZNP-1), sta že po zakonskem poimenovanju skrbnik za posebni primer. Skrbita za koristi osebe, o kateri teče postopek, a v njem sama ne more biti udeležena. Njuna naloga je torej vezana na konkretni postopek in z njegovim koncem po zakonu preneha.

2.6 Začasni zastopnik po 82. členu ZPP

Težavnejše je razmerje med začasnim zastopnikom, urejenim v 82. členu ZPP,¹⁵ in med skrbnikom za posebni primer. Vrhovno sodišče je na dilemo že opozorilo, a je zaradi omejitev pri odločanju o zahtevi za varstvo zakonitosti nanjo le deloma odgovorilo.¹⁶

Po 82. členu ZPP sodišče postavi začasnega zastopnika, če se pokaže, da bi redni postopek s postavitvijo zakonitega zastopnika stranki predolgo trajal in bi zaradi tega za eno ali za obe stranki nastale škodljive posledice, ter če stranka poda tak predlog (in založi stroške). Primeroma je naštetih pet situacij. Te se nanašajo na procesno nesposobnost stranke, nasprotje interesov med stranko in njenim zakonitim zastopnikom ter na odsotno stranko.

„Rednega“ zakonitega zastopnika ureja DZ. Predvideva ga za primer, ko oseba sama ne more urediti svojih zadev oziroma ne more sama skrbeti za varstvo svojih pravic in koristi. Če to preslikamo na procesno situacijo, urejeno v 82. členu ZPP, se začasni zastopnik postavi v primerih, ko udeleženec iz različnih razlogov ne more sam nastopati v postopku in zato potrebuje nekoga, ki bo poskrbel za njegove koristi v postopku. Že ta okoliščina močno pritrjuje stališču, da je tudi začasni zastopnik le vrsta skrbnika za posebni primer. Tako stališče podpira tudi primerjava njunih lastnosti. V razmerju do udeleženca imata oba položaj zakonitega zastopnika. Njuna funkcija preneha po zakonu bodisi s tem, ko ni več razloga za njuno postavitve, bodisi z izpolnitvijo naloge, za opravo katere sta bila postavljena. Ne nazadnje je bilo v ZZZDR kot temeljnem predpisu, ki je ob uveljavitvi ZPP (in njegovega predhodnika) urejal skrbništvo, izrecno določeno, da sme skrbnika za posebni primer pod pogoji, ki jih določa

14 Tako tudi B. Novak (red.), nav. delo, str. 835. Drugače A. Križnik, nav. delo, str. 819. Poleg tega, da njegove naloge določi sodišče in da ni urejen v splošni določbi o skrbniku za posebni primer, meni, da iz zakonskega besedila „postaviti pod začasno skrbništvo“ izhaja drugačna oblika zaščite varovančevih interesov, kot jo nudi skrbnik za posebni primer. Menim, da gre le za redakcijsko pomanjkljivost. Enako B. Novak (red.), nav. delo, str. 836.

15 Ker ZNP-1 ne vsebuje posebnih določb o zastopanju in zastopnikih, se tudi v premoženjskih nepravdnih postopkih smiselno uporabljajo določbe ZPP.

16 Sklep VS RS II Ips 35/2019 z dne 18. 4. 2019.

zakon, postaviti tudi organ, ki vodi postopek.¹⁷ Zavzeto stališče ima torej oporo tudi v skladni razlagi procesnega in materialnega predpisa.

Med institutoma skrbnika za posebni primer in med začasnim zastopnikom so tudi razlike. Sodišče sme postaviti začasnega zastopnika le na predlog udeleženca in pod pogojem, da založi predujem za njegove stroške in nagrado (s čimer je varovan predvsem interes udeležencev, da se izvede postopek), skrbnik za posebni primer pa se imenuje, kadar se pokaže potreba po zavarovanju koristi osebe, ki se sama ne more udeleževati postopka. Postavitev začasnega zastopnika je dodatno omejena z neodložljivostjo naloge, ki naj jo zakoniti zastopnik opravi za udeleženca,¹⁸ in za čas do postavitve „rednega“ skrbnika. Te razlike pa niso take, da bi spreminjale bistvene značilnosti instituta. Urejajo le tiste vidike, zaradi katerih je bila potrebna posebna ureditev začasnega zastopnika.¹⁹ Zato se strinjam s stališčem teorije,²⁰ da je tudi začasni zastopnik skrbnik za posebni primer. Posebno vprašanje pa je, ali sme sodišče postaviti skrbnika le pod pogoji za postavitev začasnega zastopnika ali tudi v drugih primerih, ko je treba zagotoviti zastopanje udeleženca v postopku. O tem več v nadaljevanju.

2.7 Skrbniki v zapuščinskem postopku

Na začasnega zastopnika v ZPP se v tretjem odstavku 206. člena sklicuje tudi ZD. Že iz besedila izhaja, da določba le dopolnjuje pravilo iz ZPP.²¹

Drugi skrbniški institut v ZD je začasni skrbnik zapuščine. Po enotnem stališču teorije²² in sodne prakse je zakoniti zastopnik skupnosti dedičev.²³ Ne zastopa posameznega dediča, ampak vse dediče kot celoto. Skrbi za zapuščino, da se ohrani za dediče. Njegove naloge so vezane na zapustnikovo premoženje in omejene s pravnomočnim končanjem zapuščinskega postopka. Zapuščinsko sodišče ga postavi, kadar je to „potrebno“ (prvi odstavek 131. člena ZD).²⁴ O njegovi postavitvi mora obvestiti CSD. ZD določa, da ga CSD lahko razreši in

17 Tako tudi sklep VS RS II Ips 35/2019.

18 Zakonsko besedilo se glasi: „Če ... bi redni postopek s postavitvijo zakonitega zastopnika toženi stranki predolgo trajal, tako da bi zaradi tega nastale škodljive posledice za eno ali za obe stranki, ...“.

19 Te ugotovitve veljajo tudi za začasnega zastopnika za sprejemanje pisanj iz 146. člena ZPP. Njegove naloge so omejene na eno vrsto procesnih opravil za stranko, ki je v tujini. Urejene so še posebnosti v zvezi s stroški, glede drugega pa velja vse, kar velja za začasnega zastopnika in torej tudi, da gre za skrbnika za posebni primer. Tako tudi S. Triva, V. Belajec, M. Dika, nav. delo, str. 259.

20 B. Novak, nav. delo, str. 298, in B. Novak (red.), nav. delo, str. 839.

21 Tako tudi M. Kreč, Đ. Pavič, nav. delo, str. 433.

22 K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, nav. delo, str. 217; M. Kreč, Đ. Pavič, nav. delo, str. 433.

23 Podoben je položaj skrbnika denacionaliziranega premoženja po 56. členu ZDen. Tako izrecno sodba VS RS II Ips 156/2012 z dne 9. 4. 2015, 8. točka obrazložitve.

24 Nekaj primerov je naštetih v M. Kreč, Đ. Pavič, nav. delo, str. 435.

imenuje drugega skrbnika (drugi odstavek 131. člena ZD).²⁵

Naloga skrbnika zapuščine ni primarno vezana na zapuščinski postopek. V zapuščinskem postopku ne zastopa dediča kot udeleženca tega postopka, ampak nastopa poleg dedičev (oziroma njihovih morebitnih zakonitih zastopnikov) kot samostojni udeleženec postopka. Jedro njegovih nalog je izven zapuščinskega postopka – v upravljanju zapustnikovega premoženja. Med temi nalogami zakon izrecno določa, da nastopa tudi kot zakoniti zastopnik dedičev v drugih postopkih glede zapustnikovega premoženja. V teh postopkih nastopa namesto dedičev, ki tega iz različnih razlogov²⁶ ne morejo storiti sami.

Posebno poimenovanje odraža značilnost, ki ga loči od drugih skrbnikov za posebni primer, tj. omejenost pooblastil na zapuščino, in hkrati kaže na – ob uveljavitvi ZD nedvoumno – matično pristojnost CSD za skrbniške zadeve. Ne glede na to ima tudi začasni skrbnik zapuščine vse bistvene lastnosti skrbnika za posebni primer:²⁷ njegova naloga je vezana na eno življenjsko situacijo in je časovno omejena na tek zapuščinskega postopka; postavi se, če dediči (še) ne morejo poskrbeti za svoje pravice in koristi iz zapustnikovega premoženja;²⁸ nastopa kot zakoniti zastopnik (skupnosti) dedičev; imenuje ga organ, pred katerim teče postopek.

2.8 Skrbnik v postopkih po ZVEtL-1

Po 6. členu ZVEtL-1 se v primeru smrti udeleženca med postopkom ali v primeru neznanih pravnih naslednikov osebe, ki bi morala biti udeleženec postopka, pa je umrla pred njegovim začetkom, naslednikom tega udeleženca, ki jih ni mogoče ugotoviti brez odlašanja, postavi skrbnik za posebni primer za čas, dokler ne prevzamejo postopka.

Gre za posebno določbo v razmerju do skrbnika zapuščine. Skrbnik za posebni primer v postopkih za vzpostavitev etažne lastnine in ugotovitev pripadajočega zemljišča zastopa dediče kot celoto v zvezi s stvarjo, ki spada v zapuščino. Njegova naloga je omejena na postopek, v katerem je postavljen. Preneha po zakonu, bodisi ko je postopek končan oziroma so izčrpana pravna sredstva, bodisi ko postane znano, kdo so dediči in jih sodišče pozove k prevzemu postopka.

25 Določba je v skladu s tedanjo ureditvijo v ZZZDR, po kateri je bila tudi pristojnost za razrešitev skrbnika za posebni primer, ki ga je postavilo sodišče, pri CSD (198. člen in 212. člen ZZZDR). Tako izrecno za skrbnika za posebni primer, postavljenega v denacionalizacijskem postopku, sodba VS RS I Up 702/2002 z dne 7. 4. 2003). Vprašanje, ali to velja tudi po uveljavitvi DZ, obravnavam v nadaljevanju.

26 Na primer zaradi otežene dosegljivosti (neznano bivališče nekaterih ali vseh dedičev, bivališče v tujini) ali zaradi nesoglasij med njimi o upravljanju zapuščine.

27 Enako K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, nav. delo, str. 218, in M. Kreč, Đ. Pavić, nav. delo, str. 436.

28 Pogosto gre za primer, ki je v DZ izrecno naveden med primeri, ko je treba postaviti skrbnika za posebni primer, tj. za „neznane lastnika premoženja, kadar je to potrebno, da za to premoženje nekdo skrbi“.

2.9 Sklep

Potrdilo se je, da imajo skrbniki in zastopniki, ki zastopajo udeležence v (ne) pravnih postopkih, vse temeljne značilnosti skrbnika za posebni primer. Razlog za posebno ureditev posameznih institutov je iskati v bistveni značilnosti temeljnega instituta, tj. omejenosti njegovih nalog na časovno ali vsebinsko omejeni krog zadev. Ker je njegova funkcija omejena in preneha po zakonu, razlogi pravne varnosti zahtevajo jasno in nedvoumno zakonsko opredelitev naloge v posameznih situacijah.

3. SKRBNIK ZA POSEBNI PRIMER V PREMOŽENJSKIH NEPRAVDNIH POSTOPKIH

Kdaj v nepravdnem postopku nastane potreba, da sodišče udeležencu postavi skrbnika? Katere možnosti ima sodišče na voljo? Kako naj ravna v posameznih primerih?

3.1 Potreba po skrbniku v nepravdnem postopku

Ker imajo udeleženci v postopku pravico, da se razmerje pravnomočno uredi brez nepotrebnega odlašanja oziroma v razumnem času, mora zakonodajalec predvideti orodja za njeno uresničitev. Eden od institutov, ki je temu namenjen, je zakoniti zastopnik, ki podaja izjave volje v postopku oziroma opravlja procesna dejanja za udeleženca, ki tega ne (z)more opravljati sam(ostojno). Ker ima vsakdo pravico, da sam nastopa v postopku in sprejema odločitve o svojih zadevah, je postavitve zakonitega zastopnika sprejemljiva le, če sicer ne bi bilo mogoče izvesti postopka ali ga ne bi bilo mogoče izvesti v razumnem času.

V premoženjskih nepravdnih postopkih pride do tega predvsem v štirih situacijah, in sicer, (1) ko lastnik stvari, ki mora biti udeležen v postopku, nima procesne sposobnosti, (2) ko je v postopku udeležen tudi njegov skrbnik, (3) ko se ne ve, kje je udeleženec dosegljiv za sodna pisanja, in (4) ko zapuščinski postopek po enem od pokojnih lastnikov premoženja še ni končan in se še ne ve, kdo so dediči.

V prvih dveh primerih udeleženec ne zmore dajati pravno veljavnih izjav volje. V drugih dveh primerih ga ni mogoče seznaniti z začetkom postopka zoper njega in zato ne more odločati o tem, ali bo v postopku aktiven in na kakšen način.

Ker je udeleženec v nepravdnem postopku (praviloma) lahko le živa fizična oseba ali obstoječa pravna oseba, je postavitve skrbnika mogoča šele, ko je ta predpostavka izpolnjena. Tisti, ki začne postopek, mora zato vsaj določljivo navesti, zoper koga naj teče (na primer dediči po pokojnem A. A.),²⁹ ta navedba

²⁹ Gre za utrjeno stališče sodne prakse. Glej A. Galič, L. Ude, nav. delo, str. 324, ter sklep VS RS II Ips 312/2016 z dne 12. 1. 2017 in sodbo II Ips 74/2017 z dne 11. 10. 2018. Tako je tudi izrecno določeno v 6. členu ZVETL-1.

pa mora omogočati ugotovitev, da ima nasprotni udeleženec sposobnost biti stranka. Izjeme so pridržane zakonu.³⁰

Skrbnik za posebni primer je zakoniti zastopnik udeleženca v postopku. Njegova dejanja imajo enak učinek, kot da bi jih opravil udeleženec. Čeprav ima skrbnik praviloma na voljo le omejene informacije, potrebne za uveljavitev zastopančevih pravic in koristi, se udeleženec pozneje ne more sklicevati na kršitev pravice do izjave. Drugače kot pri odsotnem udeležencu, kjer naloge skrbnika prenehajo po zakonu takrat, ko udeleženec sam nastopi pred sodiščem, v razmerju med procesno nesposobnim udeležencem in njegovim skrbnikom prvi ne more samostojno opravljati procesnih dejanj. Zanj jih lahko opravlja le skrbnik. Naknadna odobritev ni mogoča.³¹ V obeh primerih imenovanje skrbnika omejuje pravico udeleženca do izjave in pravico do samostojnega odločanja o svojih zadevah (ki je sestavni del z ustavo varovanih osebnostnih pravic in osebnega dostojanstva). Uravnoteženje pravice do izjave in pravice do izvedbe postopka v razumnem času zahteva na eni strani zanesljivo ugotovitev potrebe po postavitvi zakonitega zastopnika in na drugi strani skrbnost pri zastopanju.

V številnih sodnih odločbah vseh stopenj je že zavzeto stališče, da se sodišče ne sme zadovoljiti z zapisom vročevalca, da je naslovnik neznan. Zaradi pomena pravice do informacije mora opraviti razumne poizvedbe o naslovu udeleženca.³² Zavzetost sodišča v konkretnem primeru mora biti sorazmerna s pomenom osebnega sodelovanja udeleženca v postopku. Upoštevati je zato treba naravo zadeve, njeno kompleksnost in pomen za udeleženca. Pojem razumnih poizvedb je konkretiziran v 143. členu ZPP, spremenjenem po odločbi Ustavnega sodišča RS U-I- 279/08 z dne 9. 7. 2009.³³

Koliko bremena lahko sodišče naloži stranki, ki je zainteresirana za hitrejšo izvedbo postopka, koliko pa ga ostaja pri sodišču, je odvisno od okoliščin primera, a končna odgovornost je pri slednjem. Ugotavljanje teh dejstev je v pristojnosti sodišča tudi v primeru, če za postavitev skrbnika za posebni primer zaprosi CSD. Če namreč ni izkazana potreba za postavitev skrbnika za poseben primer, je končna odločitev v nepravdni zadevi obremenjena z absolutno

30 Ker iz narave razmerja, ki je predmet urejanja, izhaja, da zainteresirana oseba ne more vedeti, ali je udeleženec še živ, je izjema določena za postopek razglasitve pogrešanega za mrtvega in za postopek za dokazovanje smrti. Morda se lahko tudi v katerem od postopkov sodnega depozita izkaže, da bi bil dolжник prikrajšan za to možnost, če bi od njega zahtevali, da kot nasprotnega udeleženca označi osebo, ki je zagotovo živa.

31 Sodišče pozove skrbnika k odobritvi le glede procesnih dejanj, ki jih je udeleženec opravil, preden mu je bil postavljen skrbnik. Glej A. Galič, L. Ude, nav. delo, str. 340.

32 Glej odločbe US RS Up-921/14 z dne 12. 5. 2016, U-I-473/19, U-I-400/20 z dne 4. 2. 2021, Up-155/16, U-I-40/16 z dne 4. 6. 2020, odločbo VS RS II Ips 158/2017 z dne 14. 12. 2017 in odločbe VSL I Cp 2954/2015 z dne 4. 11. 2015, I Cp 991/2020 z dne 10. 12. 2020 in I Cp 1106/2011 z dne 5. 5. 2011.

33 Določba govori o informacijah, ki jih lahko pridobi vročevalec, in o poizvedbah sodišča v javnih registrih, pri svojcih, članih gospodinjstva in sorodnikih, sosedih in hišniku z zadnjega znanega naslova, pri socialnih službah, zadnjem delodajalcu ali najemodajalcu, na policiji ali v bolnišnicah. Glej tudi J. Kramberger Škerl, nav. delo, str. 73 in nasl.

bistveno kršitvijo določb postopka.

Tudi v primeru procesne nesposobnosti je postavitve skrbnika dopustna šele, ko se ta zanesljivo ugotovi. Procesna sposobnost odraslih oseb se domneva, sodišče pa mora po uradni dolžnosti paziti na izpolnjenost te predpostavke. Če sodišče dvomi o procesni sposobnosti udeleženca, mora to raziskati. Z udeležencem mora praviloma vzpostaviti osebni stik in se z njim pogovoriti. Če je osebno povezan z drugimi osebami, udeleženi v postopku, so vir informacij lahko tudi te.³⁴ Prav lahko pridejo podatki iz drugih postopkov, v katerih je udeležena oseba. Za potrebne podatke lahko sodišče zaprosi CSD.³⁵ Če je treba, postavi izvedenca.³⁶

Do pravnomočnosti odločitve o postavitvi skrbnika ima udeleženec v postopku ugotavljanja procesne sposobnosti enak položaj kot procesno sposobna oseba. Zagotovljena mu mora biti pravica do izjave. Vročena mu morajo biti vsa sodna pisanja. Sodišče se mora izreči o njegovih navedbah in predlaganih dokazih.³⁷ Ima pravico vložiti pritožbo.³⁸

Če sodišče ugotovi, da je oseba zmožna pooblastiti drugega za opravljanje procesnih dejanj, naj ugotovi, ali oseba to želi, in jo pouči tudi o možnostih za pridobitev brezplačne pravne pomoči.

Po imenovanju zakonitega zastopnika udeleženec sicer ne more opravljati procesnih dejanj, ki bi imela pravni učinek, vendar pa se mora skrbnik pogovoriti z njim o njegovih željah, interesih, koristih, in jih čim bolj prenesti v postopek.

3.2 Izbira med posameznimi vrstami skrbnikov (začasni zastopnik, skrbnik za posebni primer in skrbnik odrasle osebe)

Po ugotovitvi, da enemu od udeležencev ni mogoče vročiti predloga v odgovor, bodisi ker se še ne ve, kdo je dedič, bodisi je njegovo bivališče neznano ali v tujini in stežka dosegljivo, bodisi eden od udeležencev ni procesno sposoben in nima skrbnika,³⁹ se zastavi vprašanje, katere možnosti ima sodišče za zagotovitev zastopanja te osebe in kako izbrati med njimi.

Izhajajoč iz besedila 82. člena ZPP se začasni zastopnik postavi le v manjšem številu primerov. Podobno kot velja za začasnega skrbnika v postopku postavitve pod skrbništvo, je njegovo imenovanje omejeno na situacije, ko zaradi zavarovanja interesov enega ali več udeležencev oprave določenega

³⁴ Zaradi morebitnega nasprotja interesov jih je seveda treba kritično ovrednotiti.

³⁵ V 16. členu DZ je izrecno določena dolžnost sodelovanja med centri za socialno delo in sodišči pri uresničevanju nalog, določenih s tem zakonom.

³⁶ Več A. Galič, L. Ude, nav. delo, str. 334–336 in 348.

³⁷ Glej sklepe VSL II Cp 2756/2015 z dne 11. 11. 2015, II Cp 2307/2017 z dne 20. 12. 2017, I Cp 964/2018 z dne 27. 9. 2018, I Cp 1608/2018 z dne 1. 8. 2018 in II Cp 2057/2018 z dne 29. 1. 2019.

³⁸ Glej A. Galič, L. Ude, nav. delo, str. 353 in sklep VSL II Cp 3106/2015 z dne 9. 12. 2015.

³⁹ Sem spada tudi primer, ko je skrbnik procesno nesposobne osebe udeleženec istega postopka.

procesnega dejanja ni mogoče odložiti za čas, ki je potreben za izvedbo postopka o imenovanju skrbnika.⁴⁰ Poleg tega je pogoj za postavitev začasnega zastopnika pobuda udeleženca.⁴¹ Ker mora ustreznost zastopanja procesno nesposobnih oseb in izvedbo postopka brez nepotrebnega odlašanja zagotoviti sodišče, je razumljivo, da institut začasnega zastopnika ne ureja vseh situacij, v katerih je potrebno zastopanje udeležencev v nepravdnem postopku.

O vprašanju, ali se skrbnik za posebni primer sme postaviti tudi osebi z okrnjeno sposobnostjo razsojanja, so stališča različna.⁴² Strinjam se s stališčem, da je skrbnika za posebni primer ne le mogoče, ampak v veljavni ureditvi tudi treba opredeliti kot milejši ukrep v razmerju do postavitve pod skrbništvo.

Po določbah DZ se skrbnik odrasli osebi postavi pod dvema pogojema, in sicer, (1) če je okrnjena njena zmožnost razsojanja in (2) če zato potrebuje pomoč pri urejanju svojih zadev.⁴³ Skrbnik za posebni primer pa se postavi, kadar je to potrebno za zavarovanje posameznikovih pravic v eni ali več istovrstnih zadevah, razen če so izpolnjeni pogoji za imenovanje skrbnika odrasle osebe in zakon ne določa drugače.

Zakonska ubeseditev izjeme odpira prostor za razlago. Je razlika med obema institutoma le v tem, kako obsežna je potreba po pomoči osebi ali tudi v tem, od kod izvira ta potreba? Iz nekaterih stališč v strokovni literaturi je mogoče sklepati, da se v primerih, ko oseba zaradi okrnjene razsodnosti ne zmore poskrbeti zase, skrbnik za posebni primer ne more postaviti.⁴⁴ Po drugem stališču je za razmejitev med obema institutoma ključen obseg zadev, pri katerih oseba potrebuje skrbnikovo pomoč.⁴⁵

Besedilo 267. člena daje oporo obema stališčema, upoštevanje lastnosti vsakega od institutov pa vodi k drugemu odgovoru. Oba instituta sta namenjena

40 Npr. treba je odločiti o predlogu za izdajo začasne odredbe ali o zavarovanju dokazov.

41 Podobno za primerljivo ureditev na Hrvaškem ugotavlja tudi Dika. Glej M. Dika, navedeno delo, str. 199.

42 Iz utemeljitve v sklepu VS RS II Ips 35/2019 (14. točka obrazložitve) je mogoče sklepati, da je bila prav ta dilema tudi razlog, da je VS iz presoje izločilo vprašanje, ali je sodišče pristojno za postavitev skrbnika za posebni primer procesno nesposobni osebi.

43 Glej drugi odstavek 239. člena in prvi odstavek 262. člena DZ.

44 Glej A. Križnik, nav. delo, str. 810-811, 822 in 827, ki meni, da skrbnik za posebni primer ne more zastopati osebe, ki nima poslovne sposobnosti za opravo določenega dejanja. Glej tudi S. Kraljić, A. Križnik, nav. delo, str. 369, ki menita, da naj bi dostavek v drugem odstavku 267. člena DZ preprečil anomalije, do katerih je prihajalo v obdobju veljavnosti ZZZDR, ko je bil v številnih primerih namesto odvzema poslovne sposobnosti postavljen le skrbnik za posebni primer. Določba DZ po njunem mnenju jasno razmejuje med institutoma skrbništva odrasle osebe in skrbništva za posebni primer.

45 Tako V. Ravnik Koprivec, nav. delo, str. 62 in nasl. To stališče upošteva tudi sklep VSL I Cp 1137/2022 z dne 7. 9. 2022.

podpori osebi pri urejanju zadev, ki jih ne more opraviti sama.⁴⁶ V obeh primerih gre za ukrep države, ki posega v pravico osebe do samostojnega odločanja (kot sestavna dela pravice do osebnega dostojanstva in zasebnosti) in je zato dopusten le, če za varstvo njenih pravic in koristi ni mogoče poskrbeti na drug, manj invaziven način.⁴⁷ Kadar je za osebo dovolj poskrbljeno že s postavitvijo skrbnika za posebni primer, postavitvev pod skrbništvo preveč posega v dostojanstvo in zasebnost posameznika. Zakon je treba razlagati kar najmanj omejujoče, to pa pomeni, da je pravilna razlaga, po kateri ni izključeno imenovanja skrbnika za posebni primer, ko oseba ni polno razsodna. Sprejemljiva in zato dopustna razlikovalna okoliščina med obema institutoma je le v tem, kako širok je krog zadev, pri urejanju katerih oseba potrebuje podporo.⁴⁸

Ne glede na to, kako razumemo razmejitev med institutoma skrbništva odraslih in skrbništva za posebni primer, pa je primerov, v katerih se pokaže potreba po imenovanju skrbnika udeležencu, več, kot jih urejata instituta skrbništva odraslih in začasnega zastopnika. Tudi ob širokem razumevanju skrbništva odraslih s tem institutom niso urejeni primeri, ko udeleženec ni dosegljiv sodišču, pa oprava procesnih dejanj ni tako nujna, da je ne bi bilo mogoče odložiti do postavitve skrbnika za posebni primer, ali nihče od udeležencev niti ne predlaga postavitve začasnega zastopnika. Prav tako niso urejeni primeri, ko udeleženec že ima skrbnika, a so njuni interesi v nasprotju, in primeri, v katerih skrbniško sodišče bodisi ne začne postopka, bodisi ne izda odločbe o postavitvi pod skrbništvo, bodisi med skrbnikove naloge ne uvrsti zastopanja v sodnih postopkih. Vsaj v teh primerih je postopek mogoče izvesti le s postavitvijo skrbnika za posebni primer.

3.3 Pristojnost za imenovanje skrbnika za posebni primer

ZZZDR, ki je veljal ob uveljavitvi ZPP, je v 212. členu določal, da sme organ, pred katerim teče postopek, postaviti skrbnika za posebni primer le pod pogoji, ki jih določa zakon. Besedilo je odpiralo dilemo, ali je z zakonom mišljen le ZZZDR ali mora biti pristojnost za imenovanje skrbnika za posebni primer določena v procesnem zakonu (in bi torej sodišče lahko imenovalo le začasnega zastopnika, ki je posebej urejen v ZPP, ne pa tudi skrbnika za posebni primer). VS RS je v zadevi II Ips 35/2019 izreklo, da sme skrbnika za posebni

46 S. Kraljić, A. Križnik, nav. delo, str. 371, menita, da namen skrbništva za posebne primere ni v čimprejšnji usposobitvi za samostojno življenje in delo ter da se zato skrbnik za posebni primer imenuje le za varovanje koristi in pravic varovanca in le, če gre za nujno zadevo. Strinjam se, da je pri skrbniku odrasle osebe bolj poudarjen osebni vidik kot pri skrbniku za posebni primer, a ta razlika je le posledica časovnega vidika vsakega od institutov (prvi je trajnejši, drugi po naravi stvari časovno omejen), temeljni razlog za imenovanje skrbnika pa je v obeh primerih enak, tj. podpora osebi, ki nečesa ne zmore opraviti sama.

47 Več M. Orehar Ivanc, nav. delo, str. 20–22.

48 Če je potreba po zastopanju izkazana le v zvezi z urejanjem institucionalne oskrbe in je glede drugih zadev za osebo poskrbljeno na drug način, zadostuje postavitvev skrbnika za posebni primer.

primer postaviti tudi sodišče.⁴⁹ Člen 268 DZ je v tem pogledu popolnoma jasen. Sodišče lahko skrbnika za posebni primer imenuje v istih primerih kot CSD.⁵⁰

Ko sodišče ugotovi, da je udeležencu postopka treba postaviti skrbnika, lahko torej zaprosi CSD, lahko pa ga postavi samo. Za zaprosilo CSD govori, da so skrbniške zadeve – skrbniška mreža, nadzor nad delom skrbnikov in njihovo financiranje – predvsem v pristojnosti CSD. Pri CSD se stekajo informacije o postavitvi skrbnikov za posebni primer v vseh zadevah glede iste osebe. CSD ima možnost pridobiti najbolj celovite informacije o življenjski situaciji, v kateri je oseba, o njenih potrebah, željah in interesih in na drugi strani njeni socialni mreži, v okviru katere je mogoče iskati skrbnika. Tako lahko en organ zagotovi, da urejanje zadev za isto osebo ni po nepotrebnem razdrobljeno med več oseb. Pridobi tudi vse potrebne informacije za presojo, ali je morda treba začeti postopek postavitve pod skrbništvo. Če skrbnika za posebni primer postavi CSD, ni le sodišče razbremenjeno iskanja skrbnika in odločanja o njegovih stroških in nagradi, ampak se s tem znižujejo tudi varovančevi stroški za opravo skrbniških nalog.

Na drugi strani imenovanje s strani sodišča prispeva k pospešitvi postopka. V vsakem primeru mora namreč sodišče ugotoviti, ali je podana potreba po postavitvi skrbnika za posebni primer, tako da z njegovim imenovanjem le še konča ta postopek. Mogoče je, da se CSD na zaprosilo sodišča ne odzove ali zaprosilo zavrne. Sodišče namreč od CSD ne more zahtevati, da imenuje skrbnika za posebni primer. O njegovi postavitvi odloči CSD v upravnem postopku, pri odločitvi, ali je treba uvesti postopek za postavitve skrbnika za posebni primer, pa je samostojen in sodišče v postopku nima položaja stranke. Ko CSD izve za potrebo po imenovanju skrbnika za posebni primer, je sicer zavezan k dolžnemu ukrepanju (prvi odstavek 272. člen DZ), a zaprosilo sodišča je „le“ obvestilo po 275. členu DZ. Z dovolj natančnim sporočilom lahko sodišče le posredno „sili“ CSD k postavitvi skrbnika.

Pri izbiri skrbnika je treba upoštevati naravo in kompleksnost postopka, področje zastopanja in večine nastopanja v postopku.⁵¹ Te okoliščine kljub naravi razmerij, ki se urejajo v nepravdnih postopkih, lahko zahtevajo izbiro skrbnika med osebami s pravniškim državnim izpitom oziroma odvetniki. Večinoma CSD ni bolje kot sodišče seznanjen z okoliščinami, ki bi mu bile v pomoč pri izbiri tako usposobljene osebe. Tudi v primerih, ko za opravo skrbniške naloge pravna znanja niso nujno potrebna, sodišče lahko zaprosi CSD za pomoč pri iskanju primerne osebe.⁵²

49 Glej 15. točko obrazložitve. Starejša literatura je menila, da je primarna pristojnost za skrbniške zadeve pri CSD, pri sodišču pa le izjemoma (npr. začasni zastopnik). Glej npr. S. Triva, V. Belajec, M. Dika, nav. delo, str. 258.

50 Po prvotni zasnovi reforme družinskega prava, ki jo je pripravila skupina strokovnjakov, je bilo predvideno, da bi imenovanje skrbnikov za posebni primer – tako kot druge skrbniške zadeve – prešlo v pristojnost sodišč. Tudi po tem predlogu bi CSD ohranil nadzorne pristojnosti (pregledovanje letnih poročil, opozorilo na pomanjkljivosti, predlog sodišču za razrešitev). K. Zupančič (red.), nav. delo, str. 296 in 305.

51 Tako tudi sklep VS RS II Ips 35/2019, 15. točka obrazložitve.

52 K aktivnosti ga lahko vzbudi z opozorilom, da bo sicer (lahko) postavilo njega. CSD je namreč edini, ki ga lahko sodišče imenuje za skrbnika, ne da bi v to privolil.

Pri presoji, ali naj izbiro skrbnika zaupa CSD ali ga postavi samo, mora sodišče upoštevati tudi morebitne okoliščine, ki bi lahko vzbujale dvom o nepristranskosti CSD. Podobno je tudi pri morebitnem imenovanju CSD za skrbnika treba paziti, da ni nasprotja interesov.

3.4 Skrbnik za posebni primer ali skrbnik odrasle osebe

Kako naj sodišče ravna v primeru, ko izve, da že teče postopek o postavitvi udeleženca pod skrbništvo?

S spremenjenim ZPP-E je bil uveden nov razlog za prekinitev postopka: če se je začel postopek za popolni ali delni odvzem poslovne sposobnosti stranki (3. točka prvega odstavka 206. člena ZPP).⁵³ Iz zbirke sodnih odločb je razbrati, da sodišča enako ravna tudi v primeru, ko teče postopek postavitve pod skrbništvo. Ker se instituta razlikujeta, mora biti ravnanje sodišča preudarnejše. Analogija velja le v primerih, ko postavitev pod skrbništvo učinkuje na enak (primerljiv) način kot (delni) odvzem poslovne sposobnosti.

Kot pove že ime, postopek za odvzem poslovne sposobnosti privede do odvzema poslovne in s tem tudi procesne sposobnosti.⁵⁴ S postavitvijo pod skrbništvo osebi ni odvzeta ali omejena niti poslovna niti procesna sposobnost. Ta se omeji le, če njene dobrobiti ni mogoče zavarovati na drug, manj invaziven način. Poleg tega so skrbnikove naloge omejene na zadeve, glede katerih je izkazana potreba po skrbnikovi podpori. Golo dejstvo, da zoper osebo teče skrbniški postopek, zato ne zadostuje za prekinitev postopka. Prekinitev (ne) pravnega postopka je sprejemljiva šele, (1) ko je izkazan dvom o njeni procesni sposobnosti,⁵⁵ (2) ko je izkazana potreba po zastopanju v tem postopku,⁵⁶ (3) ko je pričakovati, da lahko postavljeni skrbnik osebo zastopa tudi v tem postopku (odsotnost nasprotja interesov), in (4) ko čakanje na odločitev v skrbniškem postopku za druge udeležence v postopku ne pomeni nesprejemljive odložitve sodnega varstva.

V tem okviru sodišče upošteva, da čakanje na skrbniški postopek prihrani sodišču čas in stroške, ki potrebne za zanesljivo ugotovitev procesne sposobnosti, in pretehta možnost, da skrbniško sodišče postavi začasnega skrbnika in mu da nalogo zastopanja v prekinjenem postopku. Pri tem mora upoštevati, da naloge začasnega skrbnika prenehajo s pravnomočnostjo odločbe o postavitvi pod skrbništvo.⁵⁷

53 Vprašanje je, kako pretehtana je bila ta zakonodajalčeva odločitev. V zakonodajnem gradivu je namreč obrazložena le s primeri t. i. kverulantstva. Glej predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o pravnem postopku z dne 30. 11. 2016, str. 173.

54 Po 77. členu ZPP je oseba procesno sposobna v mejah poslovne sposobnosti.

55 O čemer lahko sodišče sklepa bodisi na podlagi procesnega gradiva, zbranega v konkretnem postopku, bodisi na podlagi gradiva iz skrbniškega postopka.

56 Treba je npr. pretehtati, ali je smiselna prekinitev postopka v primeru, ko osebo, o kateri teče skrbniški postopek, v nepravdnem postopku zastopa odvetnik, ali v primeru, ko je bila že izdana odločba v korist te osebe in ima pritožba drugega udeleženca le malo možnosti za uspeh.

57 Enako velja tudi za morebitnega skrbnika za posebni primer (vključno z začasnim zastopnikom), ki ga postavi sodišče.

Upošteva v DZ izrecno določeno dolžnost sodelovanja med organi, pristojnimi za izvrševanje nalog iz zakona,⁵⁸ lahko sodišče za informacije, ki jih potrebuje za odločitev, ali naj prekine postopek, zaprosi skrbniško sodišče in CSD.⁵⁹

Če skrbniški postopek še ne teče, sodišče postopka ne more prekiniti. Ker sodišče ni med predlagatelji postopka postavitve pod skrbništvo, lahko v primeru, ko meni, da je izkazana potreba, obvesti skrbniško sodišče ali CSD, in počaka, ali bo postopek začel.⁶⁰

Prednost čakanja na izid skrbniškega postopka je v tem, da se v enem postopku ugotavlja, ali je izkazana potreba po skrbniku in kakšen obseg podpore oseba potrebuje. To je z vidika varstva osebe, pravne varnosti in ne nazadnje stroškov ustrežnejše. Vedno pa je treba upoštevati tudi časovni vidik.

Če je osebi v skrbniškem postopku že postavljen začasni skrbnik, sodišče preveri, ali je primeren tudi za zastopanje v postopku, in če je, prosi skrbniško sodišče za razširitev njegovih nalog.

V nekaterih primerih se izkaže, da je v skrbniškem postopku imenovan skrbnik, ki osebo v postopku zaradi nasprotja interesov ne more zastopati (na primer v zapuščinskem postopku, kjer kot dediča nastopata oče, o katerem teče skrbniški postopek, in sin, ki je pripravljen prevzeti skrbništvo). Sodišče v taki situaciji bodisi samo postavi skrbnika za posebni primer, bodisi za to zaprosi CSD. V zaprosilu naj pojasni, zakaj meni, da ni smiselno čakati na skrbniški postopek, niti ni smiselna postavitve začasnega skrbnika in preveri, v kolikšnem času je pričakovati, da ga bo CSD lahko našel. Kadar oceni, da za zastopanje ni potrebno posebno pravno znanje, lahko tudi opozori CSD, da postavi njega.

Če je oseba že postavljena pod skrbništvo, med skrbnikovimi nalogami še ni zastopanja v sodnih postopkih, lahko sodišče da pobudo za razširitev skrbnikovih nalog.

Če skrbnik sme zastopati osebo v sodnih postopkih, a so njuni interesi v nasprotju, sodišče pozove CSD k postavitvi kolizijskega skrbnika ali vsaj k temu, naj ugotovi, kdo bi bil primeren. Če se CSD ne odzove, lahko sodišče postavi CSD. Prav je, da tudi v tem primeru CSD-ju da možnost, da se o tem izreče.

⁵⁸ Glej 16. člen DZ.

⁵⁹ Prav je, da je komunikacija dvosmerna. Tudi sodišče, ki vodi (ne)pravdni postopek, naj skrbniško sodišče obvesti o tem, da je prekinilo postopek. Skrbniško sodišče ima tako celovitejši vpogled v potrebe osebe (lahko tudi zaprosi sodišče za dodatne informacije o vsebini zadeve in interesu, ki ga oseba varuje v postopku) in tudi glede morebitnega nasprotja interesov, ki bi lahko vplivalo na izbiro skrbnika.

⁶⁰ Pogosto se že v komunikaciji s CSD, ki ga sodišče zaprosi za dodatne informacije, pomembne za presojo o procesni sposobnosti ali že za postavitve skrbnika za posebni primer, pokaže, da CSD ne bo postavil skrbnika, ampak bo predlagal uvedbo skrbniškega postopka.

3.5 Vsebina odločitve o postavitvi skrbnika za posebni primer

Iz določb DZ, vsebovanih v poglavju o postopku postavitve skrbnika (272. do 279. člen) in v splošnem delu poglavja o skrbništvu, izhaja, da se skrbnik za posebni primer postavi z odločbo CSD ali drugega organa, ki ga postavi. V pravnem in nepravdnem postopku sodišče odloči s sklepom. V izreku morata biti določno opredeljena njegova naloga in ime skrbnika.

Ker je naloga skrbnika za posebni primer vedno omejena na določeno zadevo ali vrsto zadev, še bolj kot v primeru postavitve pod skrbništvo velja, da mora biti v odločbi opredeljena konkretno in določno.⁶¹ To je pomembno tudi zato, ker njegova funkcija preneha po zakonu z opravo naloge. Opredelitev naloge mora biti določno opredeljena tako, da zastopana oseba, skrbnik in tretje osebe vedo, na kaj se nanaša skrbnikovo pooblastilo za zastopanje in kdaj preneha.⁶² Še posebej je natančna opredelitev naloge pomembna v primeru kolizijskega skrbnika, čigar obseg nalog mora biti jasno ločen od obsega nalog siceršnjega skrbnika.

Skrbnikova naloga v postopku je deloma opredeljena (omejena) tudi z zakonskimi določbami, ki pogojujejo veljavnost skrbnikovih dejanj z dovoljenjem CSD, a lahko v nekaterih primerih vzbudijo dvom o potrebnosti dovoljenja. ZPP v prvem odstavku 79. člena ZPP določa samostojnost zakonitega zastopnika, nekatera pravdna dejanja (izrecno so naštet vložitev in umik tožbe, pripoznanje in odpoved tožbenemu zahtevku ter sklenitev sodne poravnave) pa pogojuje z dovoljenjem, če je tako določeno v posebnih predpisih. DZ, ki ureja, kdaj je potrebno dovoljenje CSD, pa teh poslov ne opredeljuje v njihovi procesni, ampak materialnopravni vsebini.⁶³ Juhart navaja, da je po večinskem mnenju posebno dovoljenje potrebno takrat, ko gre za razpolaganje s stvarjo zastopanjevega premoženja, ne pa, kadar gre za razpolaganje z njegovimi dohodki; pravdna dejanja, ki imajo lahko učinek, ki presega redno upravljanje, pa so na primer vložitev tožbe ali umik, pripoznava in odpoved zahtevku, sklenitev poravnave.⁶⁴

Sodišče lahko skrbnika že v sklepu o postavitvi opozori na te omejitve. Sicer pa mora ob opravi posameznega procesnega dejanja skrbnika preveriti, ali je za njegovo veljavnost potrebno dovoljenje CSD. Če meni, da je to dovoljenje potrebno, skrbnika napoti na pridobitev odločbe CSD in dotlej počaka s postopkom. Končna presoja je v pristojnosti CSD.

61 Tudi Novakova meni, da morajo biti naloge skrbnika za posebni primer določene zelo konkretno, določno in restriktivno. B. Novak (red.), nav. delo, str. 845.

62 Primer: Skrbnik za posebni primer mora zagotoviti zavarovanje premoženjskih in drugih pravic in koristi zastopane osebe v tem postopku.

63 Po 247. členu DZ skrbnik brez dovoljenja centra za socialno delo ne sme storiti ničesar, kar bi presegalo okvire rednega poslovanja ali upravljanja varovančevega premoženja. V 248. členu DZ je dovoljenje CSD izrecno določeno za odtujitev ali obremenitev varovančeve nepremičnine, odtujitev premičnine večje vrednosti, razpolaganje s premoženjskimi pravicami večje vrednosti, za odpoved dediščini ali volilu in odklonitev darila.

64 Presoja v konkretnem primeru je pri sodišču. J. Juhart, nav. delo, str. 191-192.

Tako kot pri skrbniku odrasle osebe so tudi temeljno vodilo ravnanja skrbnika za posebni primer koristi varovanca (247. člen DZ). Te mora ugotoviti tudi v pogovoru z varovancem.⁶⁵

V obrazložitvi morajo biti navedeni tudi razlogi za imenovanje skrbnika in izbiro skrbnika. Skrbnikova naloga je lahko podrobneje opredeljena. Sodišče naj pouči skrbnika o njegovih nalogah, dolžnosti, da se o zadevi pogovori z osebo in da mora v postopku čim bolj prenesti njegove želje. V primeru odsotne osebe naj sodišče oceni, ali je mogoče skrbniku naložiti tudi, da si prizadeva poiskati osebo.

Pravico do pritožbe imata oseba, ki ji je postavljen skrbnik, in postavljeni skrbnik.⁶⁶ Udeleženci v sodnih postopkih se lahko pritožijo v obsegu *svojega* pravnega interesa za izpodbijanje.

Tudi za sodišče velja, da ima dolžnost nadzorovati izvrševanje skrbnikovih nalog in ga v primeru opustitve dolžne skrbnosti zamenjati.⁶⁷

3.6 Odprta vprašanja

Stališče VS RS v zadevi II Ips 35/2019, da sme tudi sodišče, pred katerim teče postopek, postaviti skrbnika za posebni primer, ima v določbah DZ še bolj nedvoumno oporo kot v določbah ZZZDR. Novost DZ je tudi v tem, da sta tako nadzor nad delom skrbnika kot tudi pristojnost za razrešitev zaupana organu, ki je skrbnika postavil. Ta ločitev pristojnosti, ki sta jo spodbudila tako prizadevanje stroke, da se pristojnost za imenovanje skrbnikov v celoti prenese na sodišče,⁶⁸ kot tudi CSD, da postavitve skrbnikov za potrebe sodnih postopkov postane pristojnost sodišč,⁶⁹ še utrjuje gornje stališče o omejenosti instituta začasnega zastopnika in potrebo po novem razmisleku o začasnem skrbniku zapuščine.

Če ima sodišče za zagotovitev zastopanja odsotnega udeleženca na izbiro institut začasnega zastopnika in skrbnika za posebni primer, ni potrebe po razširjajoči razlagi 82. člena ZPP. Začasnega zastopnika imenuje le za opravo neodložljivih procesnih dejanj in na pobudo drugega udeleženca v postopku, za siceršnje zastopanje v postopku pa postavi skrbnika za posebni primer. V skladu s takim razumevanjem je tudi določba ZPP, ki postavitve začasnega zastopnika šteje za ukrep procesnega vodstva (270. člen ZPP), zoper katerega

⁶⁵ Več M. Orehar Ivanc, nav. delo, str. 34.

⁶⁶ Po Juhartovem mnenju je sklep o postavitvi začasnega zastopnika sklep procesnega vodstva, zoper katerega ni posebne pritožbe. J. Juhart, nav. delo, str. 193.

⁶⁷ V DZ je izrecno določeno, da je za razrešitev skrbnika, ki ga postavi CSD, pristojen CSD, za razrešitev skrbnika, ki ga postavi sodišče, pa sodišče (prvi odstavek 254. člena in prvi odstavek 255. člena DZ). Tretji stavek 268. člena DZ, po katerem ima CSD do skrbnika, ki ga postavi drug organ, enake pravice kakor do skrbnika, ki ga je imenoval sam, zato ne vključuje pristojnosti CSD za razrešitev skrbnika za posebni primer, ki ga postavi sodišče kot organ, pred katerim teče postopek.

⁶⁸ K. Zupančič, nav. delo, str. 64.

⁶⁹ Kot je bilo že navedeno, za nekatere primere že zakon določa, da skrbnika za posebni primer postavi (le) sodišče. Glej npr. 126. člen ZNP-1 in 6. člen ZVEtL-1.

ni pritožbe. Če je omejeno na posamezno procesno dejanje, katerega izvedba je nujna zaradi zavarovanja interesov drugih udeležencev, je postavitve zakonitega zastopnika sprejemljiva, četudi ni zanesljivo ugotovljeno, da gre za osebo z neznanim bivališčem.

Tudi po uveljavitvi DZ ostajata dolžnost sodišča, da o postavitvi začasnega zastopnika obvesti CSD (tretji odstavek 82. člena ZPP),⁷⁰ in pristojnost CSD, da postavi skrbnika za posebni primer (drugi odstavek 83. člena ZPP). Ker ima to pristojnost tudi sodišče, je smiselno, da oba organa v medsebojni komunikaciji dorečeta, kateri od njiju ga bo v posameznem primeru postavil.

Ni videti razlogov, da ne bi enako kot v primeru odsotnega udeleženca veljalo tudi v primeru, ko udeleženec nima procesne sposobnosti. Kot je utemeljeno v poglavju 3.2, instituta začasnega zastopnika in skrbnika odrasle osebe ne urejata vseh primerov, v katerih se pokaže potreba po zastopanju procesno nesposobnih oseb v nepravdnem postopku. Poleg tega mora sodišče po uradni dolžnosti zagotoviti, da je procesno nesposobna oseba pravilno zastopana (drugi odstavek 81. člena ZPP). Zahteva na CSD za postavitve skrbnika je že po zakonskem besedilu le eden od možnih načinov. Ker sodišče, ki vodi postopek, nima pravne možnosti, da doseže izdajo odločbe CSD, tega pa ne more zahtevati niti od skrbniškega sodišča, na drugi strani pa je po 268. členu DZ pristojno za postavitve skrbnika za posebni primer, je navedeno določbo ZPP mogoče razlagati le tako, da pomanjkljivosti pri zastopanju odpravi s postavitvijo skrbnika za posebni primer.

Nova razporeditev nadzornih pristojnosti med CSD in sodišče odpira dilemo, ali je CSD še pristojen za razrešitev začasnega skrbnika zapuščine.⁷¹ Že pred uveljavitvijo DZ je bilo vprašljivo, ali ga sme CSD razrešiti le v primeru neskrbnega opravljanja nalog ali tudi iz nekrivdnih razlogov (na primer zaradi drugačne presoje o tem, kdo bi bil najprimernejši skrbnik).⁷² Širše stališče je odpiralo pot dedičem do skrbnika „po njihovih željah“. Ob nedvoumni pristojnosti sodišč glede postavitve in razrešitve skrbnikov za posebni primer ni več tehtnih razlogov za dvojno pot.

Ker skrbnika za posebni primer, ki ga postavi sodišče, po DZ razreši sodišče (254. člen), je vprašanje, ali je CSD ohranil pristojnost za postavitve skrbnika namesto začasnega zastopnika in začasnega skrbnika zapuščine. Z vidika pravne varnosti (predvidljivosti) je ustrežneje, da o razrešitvi odloča tisti organ,

⁷⁰ Po 268. členu DZ ima CSD tudi do tega skrbnika enake pravice, kot če bi ga imenoval sam (razen razrešitve, ki je po prvem odstavku 254. člena DZ pridržana sodišču).

⁷¹ ZD je bil sprejet hkrati z ZZZDR, ki je sicer razrahljal dotlej izključno pristojnost skrbstvenega organa za postavitve skrbnika za posebni primer iz 47. člena Temeljnega zakona o skrbništvu (Uradni list FLRJ, št. 30/47), a je ohranil njegovo pristojnost za razrešitev tudi tistih skrbnikov, ki so jih postavili drugi organi.

⁷² Da pogoj za imenovanje skrbnika s strani CSD ni bilo neustrezno opravljanje skrbniških nalog in da je začasni zastopnik začasna rešitev, dokler se ne izvede postopek za postavitve skrbnika z vsemi procesnimi jamstvi, ki jih tak postopek zahteva, jasno izhaja iz 82. člena ZPP. Glede začasnega skrbnika zapuščine, ki je bil postavljen po zagotovitvi potrebnih procesnih jamstev, je bila ureditev manj jasna.

ki je skrbnika postavil. Ta organ ima tudi najširši vpogled v skrbnikovo delo, v primeru, ko nepravilnosti zazna CSD, pa je njegova pristojnost za vložitev predloga za razrešitev (o katerem mora sodišče odločiti) primerna dopolnitev varstva osebe.

Za razliko od začasnega zastopnika po 82. členu ZPP, čigar obseg nalog je ozko zamejen in za čigar postavitev zadostujejo nižji procesni standardi, se začasni skrbnik zapuščine postavi, kadar je treba poskrbeti za zapuščino med celotnim trajanjem zapuščinskega postopka, v postopku postavitve pa je tako pred postavitvijo kot tudi v pritožbenem postopku zagotovljena pravica zainteresiranih oseb do izjave. Sodišče ima dolžnost nadzorovati njegovo delo in ga v primeru neustrezne skrbnosti lahko razreši. Razrešitev lahko predlaga tudi CSD. Pristojnost CSD, da razreši začasnega skrbnika zapuščine, bi bilo torej novo odločanje o isti zadevi, o kateri je že odločilo sodišče. Ker je zainteresirana oseba imela možnost, da se pred izdajo sklepa sodišča izjavi tako o predpostavkah za postavitev skrbnika kot tudi o njegovi izbiri in da doseže preizkus odločitve pred pritožbenim sodiščem, ni potrebe, da bi o isti zadevi odločil še CSD. Prednost (izključne) pristojnosti zapuščinskega sodišča za postavitev skrbnika zapuščine je tudi v tem, da sodišče, ki odloča v nepravdnem (ali pravdnem) postopku, ve, koga lahko zaprosi za postavitev (rednega) skrbnika. Ena od osrednjih nalog skrbnika zapuščine je tudi zastopanje dedičev v drugih postopkih glede zapustnikovskega premoženja, ki tečejo vzporedno z zapuščinskim postopkom. Tako z vidika učinkovitega zastopanja kot tudi z vidika stroškov, povezanih s skrbnikom, je namreč smiselno, da za vse zapustnikove zadeve poskrbi ena oseba oziroma da en organ pretehta, ali je smiselno porazdeliti delo med več oseb.

Zaradi širše pristojnosti sodišča za postavitev skrbnika za posebni primer (in zadržanosti, če ne že odklonilnega odnosa CSD do postavitve skrbnikov za posebni primer za potrebe sodnih postopkov) sta še bolj pereči postali vprašanji, koga postaviti za skrbnika in kako je s plačilom stroškov za zastopanje.

Težave pri iskanju oseb, ki bi bile pripravljene prevzeti skrbniške naloge, so znane že dolgo.⁷³ Še zahtevnejše je najti ustrezno usposobljene skrbnike. Ustavno sodišče RS in Vrhovno sodišče RS sta že opozorila, da morajo imeti skrbniki za posebni primer ustrezna znanja za zastopanje v sodnih postopkih. Presoja, ali so to le odvetniki oziroma druge osebe s pravniškim državnim izpitom, je odvisna od narave zadeve, kompleksnosti in pomena za zastopano osebo. V manj zahtevnih zadevah in zadevah z manj daljnosežnimi posledicami za osebo je lahko skrbnik tudi oseba, ki nima posebnih pravnih znanj. Sicer pa so v postopku praviloma potrebni poznavanje materialnega in procesnega prava ter večšine nastopanja v postopku. Iz te predpostavke izhaja tudi ZPP v zvezi z začasnim zastopnikom.⁷⁴ Prednost zakonitega zastopnika z opravljenim pravniškim državnim izpitom je nadalje v tem, da lahko sam vloži izredna pravna sredstva.⁷⁵ Tudi

73 O težavah poroča tudi strokovna literatura. Glej S. Kraljić, A. Križnik, nav. delo, str. 27 in 165.

74 Hlača tudi za novo hrvaško ureditev, ki je uvedla center za posebno skrbništvo, ugotavlja, da je za zastopanje v postopkih primerneje postaviti odvetnike. Glej D. Hrabar (ur.), nav. delo, str. 394.

75 Četrti odstavek v zvezi s tretjim odstavkom 86. člena ZPP.

odvetnika sme sodišče imenovati le, če ta soglaša z opravljanjem te naloge.⁷⁶

Pomanjkljivosti v ureditvi skrbniške mreže se odražajo tudi v stroškovnem vidiku skrbništva za posebni primer.

Prvo je vprašanje, ali se pri odločitvi o stroških s postavitvijo skrbnika upoštevajo pravila postopka o razporeditvi stroškovnega bremena ali se upošteva pravilo iz 252. člena DZ, po katerem se skrbnikovi stroški in nagrada krijejo iz varovančevega premoženja, podrejeno pa iz državnega proračuna. Odgovor je preprost le v tistih nepravdnih postopkih, v katerih se uporabljajo splošna pravila ZNP-1 o razporeditvi stroškovnega bremena. Po temeljnem pravilu iz prvega odstavka 40. člena ZNP-1 namreč vsak krije svoje stroške nepravdnega postopka. V vsakem primeru torej stroške, nastale s skrbnikovim delom, krije udeleženec, ki ga skrbnik zastopa.

Odpirajo se še vprašanja, ali v primeru, ko skrbnika za posebni primer postavi sodišče, o povrnitvi izdatkov in nagrade odloči sodišče ali CSD (252. člen DZ), kdo založi stroške za postavitve skrbnika⁷⁷ oziroma ali lahko sodišče pozove udeležence k založitvi stroškov s pretnjo neugodne posledice, in ali je odvetnik kot skrbnik za posebni primer upravičen do nagrade po Odvetniški tarifi.⁷⁸

4. SKLEP

Institut skrbnika za posebni primer ima številne izraze in je urejen v več zakonih, ki izvirajo iz različnih obdobj. Zaradi enotnejšega razumevanja in uporabe bi bilo treba določneje urediti razmerje med tem institutom in postavitvijo odrasle osebe pod skrbništvo ter ureditve v posebnih zakonih uskladiti s splošno v DZ.

Novi razporeditvi pristojnosti za postavitve skrbnika za posebni primer med sodišča in CSD bi bilo treba prilagoditi določbe ZPP o zastopanju oseb, ki nimajo procesne sposobnosti, in o začasnem zastopniku. Doreči bi bilo treba pravila glede pobude za njuno postavitve, založitve stroškov in morebitnih sankcij za pasivnost.

Da bi institut skrbnika za posebni primer dejansko zaživel, kot je treba, sta nujna oblikovanje skrbniške mreže in ureditev primerne nagrajevanja dela skrbnikov.

⁷⁶ Zakon o odvetništvu (Uradni list RS, št. 18/93 in nasl. – v nadaljevanju ZOdv) v 5. členu izrecno določa, da odvetnik prosto odloča, ali bo prevzel zastopanje stranke. Drugačno stališče, zavzeto v komentarju ZPP (A. Galič, L. Ude, nav. delo, str. 355), temelji na drugačni, pred spremembami ZOdv-C veljavni zakonski ureditvi. Soglasje ni potrebno le v primeru, ko sodišče za skrbnika postavi CSD (prvi odstavek 244. člena DZ).

⁷⁷ Za primer postavitve začasnega zastopnika toženi stranki ZPP določa strogo sankcijo zavrženja tožbe. Ker je ta pogojena s predhodno tožnikovo pobudo za postavitve začasnega zastopnika, je vprašljiva analogna uporaba te določbe za primer skrbnika za posebni primer.

⁷⁸ Po uveljavitvi ZOdv-G (Uradni list RS, št. 130/22) ni več dileme, ali se za odvetnike, ki opravljajo funkcijo skrbnika za posebni primer, uporablja tarifa, ki velja za odvetnike, postavljene po uradni dolžnosti.

LITERATURA IN VIRI:

- M. Dika, Građansko parnično pravo, Stranke, njihovi zastupnici in treći u parničnom postupku, IV. knjiga, Narodne novine, Zagreb, 2008.
- A. Galič, L. Ude, Pravdni postopek, Zakon s komentarjem, 1. knjiga, Uradni list RS, GV, Ljubljana, 2005.
- D. Hrabar (ured.), Obiteljsko pravo, Narodne novine, Zagreb, 2021.
- J. Juhart, Civilno procesno pravo FLR Jugoslavije, 1961.
- S. Kraljić, A. Križnik, Pravni izzivi skrbništva, Založba WD, Maribor, 2021.
- J. Kramberger Škerl, Vročanje osebam z neznanim prebivališčem *de lege lata* in *de lege ferenda*, Pravni letopis, 2010, str. 73–98.
- M. Kreč, Đ. Pavič, Komentar zakona o nasleđivanju sa sudskom praksom, Narodne novine, Zagreb, 1964.
- Križnik, Arbitrarnost skrbništva za posebni primer, Pravnik, št. 11-12/2019, str. 807–827.
- Novak, Družinsko pravo, Uradni list, Ljubljana, 2017.
- Novak (red.), Komentar družinskega zakonika, Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana, 2019.
- M. Orehar Ivanc, Skrbništvo za odrasle osebe, Pravosodni bilten, št. 3/2022, str. 15–37.
- V. Ravnik Koprivec, Razmerje med skrbništvom za odrasle osebe in med skrbnikom za posebni primer, Pravosodni bilten, št. 3/2022, str. 55–71.
- S. Triva, V. Belajec, M. Dika, Građansko parnično procesno pravo, Narodne novine, Zagreb, 1986.
- K. Zupančič (red.), Reforma družinskega prava, Predlog novih predpisov s komentarjem, Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana, 2005.
- K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo, Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana, 2009.

PREŽIVNINA PRI SKUPNEM STARŠEVSTVU (OBLIKOVANJE IZREKOV V SODNI PRAKSI)¹

Matej Papler, okrožni sodnik, Okrožno sodišče v Kopru

Rekli boste: „Otroci so naši.“²

Življenje je pisano ter z njim sodna praksa pri oblikovanju izrekov sklepov in dogovorov, vsebovanih v sodnih poravninah, ki urejajo preživninsko obveznost staršev, ki jim je bil otrok dodeljen v skupno starševstvo, v skupno vzgojo in varstvo. Moj namen je, da s tem prispevkom raznovrstnost prakse ne le opišem, temveč da jo tudi upravičim, hkrati pa opozorim na zadrege, ki s sodniškega pogleda izvirajo predvsem iz napetosti med oportunistjo in izvršljivostjo izrekov v postopku sodne izvršbe.

Kljub svojemu izvoru v civilnem pravu je družinsko pravo (zlasti v delu, v katerem ureja odnose med starši in otroki) drugačno od premoženjskega prava. Premožensko pravo praviloma rešuje historični dogodek, okamnino v času, družinsko pa spreminjajoče se, odraščajoče življenje. Sklop odločilnih dejstev spodnje premise sodniškega silogizma v razmerju do zgornje premise, poenostavljeno: „otrokove koristi“, ostaja odprt, s tem pa tudi oblikovanje konkretne pravne norme, izreka sodne odločbe,³ pravne sankcije, ki se ne more vedno glasiti na plačilo denarja.⁴

1. DRUŽINSKI ZAKONIK - ABSTRAKTNO NORMATIVNO IZHODIŠČE

Zaradi lažjega razumevanja primerov izrekov najprej opozarjam na vsebino nekaterih določb Družinskega zakonika.⁵

6. člen določa, da pripada starševska skrb skupaj obema staršema.

138. člen določa obveznost staršev, če ne živijo (več) skupaj, da se sporazumejo (oziroma dosežejo odločbo sodišča) o varstvu in vzgoji otrok.

139. člen nalaga sodišču, da v primeru sodne poravnave ali odločbe o skupnem varstvu in vzgoji vanjo umesti tudi odločitev o preživljanju otroka.

¹ Prispevek je za objavo prirejeno predavanje avtorja na šoli družinskega prava 2023, ki je v organizaciji Centra za izobraževanje v pravosodju potekala 4. maja 2023 v Portorožu.

² Parafraza Shakespearovega verza iz Beneškega trgovca, kjer antagonist Shylock, ko pred sodiščem utemeljuje svojo pravico do funta protagonistovega mesa, govori o sužnjih, ne o otrocih. Mimogrede: slovenska beseda otrok pomeni v češčini sužnja.

³ Če ne opozorim posebej, velja vsakokrat ob omembi izreka sodne odločbe enako tudi za vsebino dogovora v sodni poravnavi.

⁴ Kot nasprotju latinskega reka *Omnis condemnatio pecuniaria est* po klasičnem načelu rimskega prava, da se mora sodba vselej glasiti na plačilo denarnega zneska.

⁵ DZ, Uradni list RS, št. 15/17 z dne 31. 3. 2017.

140. člen nalaga staršem sporazumno ali sodno ureditev preživljanja med starši, ki ne živijo (več) skupaj, dovoljuje pa jo tudi staršem, ki živijo skupaj.

151. člen ureja izvajanje starševske skrbi, in sicer tako, da jo oba starša izvajata sporazumno; če starši ne živijo skupaj in otrok ni zaupan obema, pa določa različen obseg njunih upravičenj.⁶

183. člen določa obveznost preživljanja s strani staršev v skladu z njihovimi zmožnostmi in potrebami za otrokov razvoj.

Posebej peti odstavek istega člena: če starši ne preživljajo otroka v svojem gospodinjstvu, potem morajo prispevati preživnino v mesečnem znesku (če je starševstvo skupno, v resnici otrok živi v gospodinjstvu obeh).

189. člen ureja določitev višine preživnine.

190. člen določa odmero preživnine, primerno za zagotavljanje uspešnega razvoja s stroški, ki jih mora zajeti.

194. člen določa način preživljanja, tako da starša preživljata otroka v svojem gospodinjstvu.

196. člen določa plačevanje preživninske obveznosti glede na časovni okvir, in sicer v mesečnem znesku vnaprej.

197. člen ureja pogoje za spremembo višine in odpravo preživnine.

198. člen določa način letnega usklajevanja preživnin z rastjo cen življenjskih potrebščin.⁷

2. PRIMERI IZREKOV

2.1 Primer 1

Sodišče je v izreku najprej zapisalo oceno skupnih stroškov za preživljanje

⁶ Ni sicer mesto za razpravo o tem, a opozoril bi na primerjalnopravno razlikovanje med institutoma „legal custody“ in „physical custody“ (z dobesednim prevodom: zakonito skrbništvo in fizično skrbništvo), ki ju ni mogoče enačiti z našima izrazoma skupna vzgoja ter varstvo in zaupanje otroka v vzgojo in varstvo enemu od staršev. Tako „legal custody“ kot tudi „physical custody“ lahko pripadata staršema skupno („joint“) ali le enemu od staršev, ali pa je prvo skupno, drugo pa pripada le enemu. Pri nas gre v primeru skupnega starševstva za „joint legal“ in „joint physical custody“, pri izrazu zaupanje v vzgojo in varstvo, ki ni zamenljiv z institutom odvzema ali omejitve starševske dolžnosti, pa gre za „physical custody“ enega od staršev ob „joint legal custody“; odprto je le vprašanje obsega upravičenj vsakega od staršev.

⁷ Besedilo uskladitvene klavzule že od novele Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih – ZZZDR-C iz leta 2004 (Uradni list RS, št. 16/04 z dne 20. 2. 2004) ureja letno usklajevanje preživnin z indeksom rasti cen življenjskih potrebščin v RS, količnik uskladitve pa objavi pristojni minister, vendar v praksi po inerciji v sodnih izrekih še vedno pogosto naletimo na staro formulacijo o uskladitvi preživnin „po sklepu vlade“, a pri njihovem izvrševanju ni bilo težav.

otroka in nato še ocenilo prispevek vsakega od staršev v denarju, nakar je odločilo, da bosta starša otroka preživljala v naravi, vsak v okviru svojega gospodinjstva v času, ko bo otrok pri enem ali drugem. Glede nekaterih posebej navedenih stroškov je sodišče sprejelo dogovor staršev, da si jih bosta delila po naknadnem dogovoru, ne da bi jih opredelilo po višini in deležih prispevkov.

Starša sta soglasna, da stroški za preživljanje mladoletnih otrok znašajo 400,00 EUR mesečno na otroka.

Starša sta soglasna, da bo vsak od njiju za preživljanje mladoletnih otrok prispeval 200,00 EUR mesečno za vsakega otroka in soglašata, da bosta svojo obveznost izpolnjevala naturalno, tako da bosta krila stroške preživljanja mladoletnih otrok v obdobju, ko bosta otroka pri njiju.

ALT.: ... v okviru svojega gospodinjstva

(Starša se dogovorita, da si bosta stroške za šolo, za zunajšolske dejavnosti, za oblačila in obutev, za razvedrilo in počitnice delila po dogovoru.

ALT.: ... večje stroške;

... stroške za nakup šolskih potrebščin in šolske položnice (na primer prehrana, šola v naravi) bosta starša krila vsak do 1/2. Oče bo po prejemu položnice materi poslal fotokopijo računa, mati pa bo polovico tega znesek plačala na račun očeta v roku 15 dni od prejema računa.)

... uskladivena klavzula.

2.2 Primer 2

Sodišče je najprej določilo prispevek vsakega od staršev k preživljanju otrok v denarju, nato je določilo način preživljanja glede posameznih vrst stroškov v naravi, druge stroške naložilo v poravnavanje izključno očetu, za tretjo vrsto stroškov pa je staršema naložilo, da si jih delita na pol.

Preživninska obveznost matere se določi v višini 150,00 EUR za mladoletnega Hermana in 150,00 EUR za mladoletnega Antona.⁸ Preživninska obveznost očeta se določi v višini 150,00 EUR za mladoletnega Hermana in 150,00 EUR za mladoletnega Antona.

Starša bosta preživninsko obveznost poravnavala na naslednji način:

- *dnevne stroške ter stroške oblačil krijeta oba starša do polovice, in sicer stroške hrane in prebivanja tisti od staršev, pri katerem se trenutno otroka nahajata, oblačila pa kupujeta oba starša (otroka imata vsa oblačila pri enem in tudi pri drugem od staršev), stroške pa poravnavata naturalno;*

⁸ Imeni otrok in tudi vsa nadaljnja imena v povzetih izrekih so domišljjska in niso povzeta po resničnih primerih.

- *stroške za frizerja, dokumente, šolsko položnico, stroške za zdravnika, za zobozdravnika, naročnino za telefon, stroške treninga in druge manjše stroške plačuje oče (ki prejema otroške dodatke);*
- *večje stroške, kot so šola v naravi, šolske potrebščine, tabori in podobni večji stroški, si delita starša na polovico.*

2.3 Primer 3

Sodišče je v izreku ocenilo prispevek obeh staršev v denarju. Materi je določilo izpolnjevanje preživljanja v naravi in prispevek k posebej naštetim vrstam stroškov, ki niso vezani na otrokovo prebivanje pri enem ali drugem staršu, po dogovoru z očetom, očetu pa je naložilo še plačevanje preživnine v denarju na materin račun.

Materialni prispevek matere za preživljanje otroka znaša ... EUR, materialni prispevek očeta pa ... EUR.

Matí bo svojo preživninsko obveznost izpolnjevala v naturalni obliki na način, da bo v času bivanja otroka pri njej poravnavala vse stroške v zvezi z bivanjem in prehranjevanjem otroka, hkrati pa bo krila del drugih stroškov otroka (stroške oblačil, obutve, počitnic, razvedrila, stroške zunajšolskih dejavnosti in vse druge stroške) po predhodnem dogovoru z očetom otroka.

Oče bo svojo preživninsko obveznost izpolnjeval na način, da bo mami nakazoval znesek ... EUR preživnine mesečno, in sicer do 15. dne v mesecu za tekoči mesec.

Poleg tega bo oče preživnino do višine svoje preživninske obveznosti izpolnjeval v naturalni obliki, tako da bo v času bivanja otroka pri njem poravnaval vse stroške v zvezi z bivanjem in prehranjevanjem otroka, hkrati pa bo kril del drugih stroškov otroka (stroške oblačil, obutve, počitnic, razvedrila, stroške izvenšolskih dejavnosti in vse druge stroške) po predhodnem dogovoru z mamo.

Starša se bosta o nakupih in delitvi oziroma kritju stroškov dogovarjala sproti.

Dogovorjeno denarno preživnino je dolžan nakazovati na osebni račun matere.

V primeru zamude s plačilom tečejo zakonske zamudne obresti od zapadlosti vsakega preživninskega obroka dalje.

... uskladivena klavzula.

2.4 Primer 4

Sodišče se je izreklo le o očetovi preživninski obveznosti, in sicer jo je celovito ocenilo v denarju, del tega zneska mu je naložilo v izpolnjevanje v naravi, v preostalem delu pa mu je naložilo plačevanje preživnine v denarju na materin račun.

Oče se zaveže od dne ... dalje prispevati za otroka preživnino v višini 180,00 EUR mesečno, pri čemer bo delno svojo obveznost v višini 70,00 EUR izpolnjeval naturalno, tako da bo kril stroške preživljanja v obdobju, ko bo otrok preživel pri njem, preostali znesek v višini 110,00 EUR bo oče nakazoval na račun matere do vsakega 5. dne v mesecu za tekoči mesec.

2.5 Primer 5

Sodišče je staršema naložilo vzajemno plačevanje preživnine v denarju.

Starša sta dolžna drug drugemu plačevati po 150,00 EUR mesečne preživnine za mladoletnega Vojka do vsakega 20. dne v mesecu, v primeru zamude z zakonskimi zamudnimi obrestmi...⁹

2.6 Primer 6

Sodišče je najprej ugotovilo potrebe mladoletnega otroka v denarju in ocenilo prispevek vsakega od staršev k njegovemu preživljanju v denarju.

Potrebe mladoletne Marine, znašajo okoli 450,00 EUR na mesec, pri čemer znaša materialni prispevek vsakega starša 225,00 EUR.

Preživninsko obveznost do mladoletne ... bo mati v celoti izpolnjevala naturalno v okviru svojega gospodinjstva, oče pa bo osnovne potrebe po hrani, bivanju, razvedrilu in oddihu izpolnjeval naturalno, ko bo pri njem, za ostale stroške za mladoletno ... (kot so stroški oblačil in obutve, vrtca, kasneje šole, šolskih potrebščin, športnih rekvizitov in tako dalje) pa bo plačeval preživnino v višini 225,00 EUR na mesec, od sklenitve te sodne poravnave dalje, in sicer do vsakega 18. dne v mesecu za tekoči mesec, na osebni račun matere. V primeru zamude je oče dolžan preživninske obroke plačati z zakonskimi zamudnimi obrestmi od zapadlosti posameznega obroka dalje do plačila. Tako dogovorjeno preživnino je dolžan plačevati do prve uskladitve preživnin, od tedaj dalje pa v valoriziranih zneskih na podlagi sklepa o uskladitvi preživnin Vlade RS in obvestila pristojnega centra za socialno delo.

2.7 Primer 7

Sodišče je najprej naložilo očetu plačilo v času sojenja zapadlih zneskov preživnine, nato mu je naložilo še plačevanje preživnine v denarju za v prihodnje in mu hkrati naložilo, da prispeva v določenem deležu k izrednim stroškom otrok. Materino obveznost je opredelilo le glede deleža prispevka k izrednim stroškom.

Nasprotni udeleženec je za preživljanje mladoletnih otrok za čas od 18. marca 2021 do vključno novembra 2022 dolžan v roku 15 dni po pravomočnosti tega

⁹ Praksa takšnega oblikovanja izreka izvira še iz časa veljavnosti ZZZDR.

sklepa na transakcijski račun predlagateljice plačati zapadlo, a neplačano preživnino v skupnem znesku 2.229,00 EUR za mladoletno Ireno in 2.229,00 EUR za mladoletnega Iztoka, v primeru zamude skupaj z zakonskimi zamudnimi obrestmi od poteka roka za prostovoljno izpolnitev dalje do plačila.

Nasprotni udeleženec je dolžan za preživljanje mladoletne Irene in Iztoka od decembra 2022 plačevati mesečno preživnino v višini 286,00 EUR za mladoletno Ireno in 286,00 EUR za mladoletnega Iztoka na transakcijski račun predlagateljice.

V bodoče dospevajočo preživninsko obveznost po tem sklepu, je dolžan plačati do vsakega 15. dne v mesecu za tekoči mesec, na zgoraj navedeni bančni račun, v znesku določenem s tem sklepom, vse do prve uskladitve preživnine z gibanjem življenjskih stroškov in osebnih dohodkov, odtlej dalje pa v valoriziranih zneskih, določenih po vsakokratnem sklepu o uskladitvi preživnin Vlade RS in obvestilu centra za socialno delo. V primeru zamude je dolžan plačati tudi zakonske zamudne obresti od prvega dne zamude dalje do plačila.

Nasprotni udeleženec je dolžan kriti morebitne bodoče izredne stroške za mladoletno Ireno in za mladoletnega Iztoka (kot na primer očala za vid) v deležu 60 %, predlagateljica pa v deležu 40 %.

2.8 Primer 8

Sodišče je najprej v denarju ocenilo prispevek vsakega od staršev k otrokovega preživljanju, ki ga bosta starša sicer izvajala v naravi, vsak v okviru svojega gospodinjstva, nato pa je natančno opredelilo po vrsti še tiste stroške, ki jih bosta pokrila neodvisno od bivanja otroka pri enem ali drugem od njiju, ter način njihove delitve in medsebojnega poplačila.

Oče se zavezuje za mladoletnega Janeza od dne 1. 1. 2023 dalje prispevati mesečno preživnino v višini 120,00 EUR.

Mati se zavezuje za mladoletnega Janeza od dne 1. 1. 2023 dalje prispevati mesečno preživnino v višini 120,00 EUR.

V bodoče dospevajoče preživninske obroke se starša zavezujeta izpolniti do vsakega 15. dne v mesecu za tekoči mesec, svojo preživninsko obveznost pa bosta izpolnjevala naturalno, tako da bosta v času, ki ga bo mladoletni Janez preživel pri vsakem od njiju, v celoti pokrila stroške njegove oskrbe.

Poleg tako dogovorjene mesečne preživninske obveznosti se starša zavezujeta prispevati vsak polovico sredstev za nakup sezonskih oblačil in obutve, šolskih potrebščin na začetku šolskega leta po seznamu šole, plačilo šole v naravi, ekskurzije, zaključni izlet, valetu, birmo, kolo, računalnik, telefon in drugih večjih stroškov, glede katerih se bosta starša predhodno uskladila in sporazumela. Tisti od staršev, ki bo založil sredstva posameznega od navedenih stroškov, bo drugega obvestil o višini stroška, drugi pa mu bo v roku

15 dni povrnil polovico zneska, v primeru zamude z zakonskimi zamudnimi obrestmi.

... uskladivena klavzula.

2.9 Primeri izrekov sodišča druge stopnje

Podobno kot sodišča prve stopnje je tudi vsaj Višje sodišče v Ljubljani pustilo odprte možnosti oblikovanja izrekov, ne da bi (v celoti) vztrajalo pri njihovi izvršljivosti in natančni določenosti prispevka vsakega od staršev ter ne da bi se spuščalo v vprašanje upravljanja preživnine.

VSL IV Cp 1068/2021:

Mati in oče se zavezujeta za preživljanje hčere prispevati tako:

- da vsak od njiju poskrbi zanjo v času, ki ga preživi pri njem (hrana, higienske potrebščine, bivanje, počitnikovanje) in da oče k tem stroškom pri materi prispeva še 142,00 EUR mesečno, tako da navedeni znesek do vsakega 15. dne v mesecu plača na osebni račun matere, v primeru zamude z zakonskimi zamudnimi obrestmi od prvega dne po izteku roka za plačilo,

- da k pokritju ostalih potreb v skupni višini 295,00 EUR pa prispevata v razmerju 60 (oče) : 40 (mati).

VSL IV Cp 1614/2021:

Nasprotni udeleženec je dolžan za preživljanje Orfeja in Evridike plačevati preživnino v višini 132,50 EUR mesečno in za preživljanje Ele preživnino v višini 117,50 EUR mesečno od 22. 1. 2021 dalje na transakcijski račun matere, do pravnomočnosti sklepa zapadle obroke v 15-ih dneh, v bodoče dospevajoče obroke pa do vsakega 20. dne v mesecu za tekoči mesec, do prve uskladitve preživnin z rastjo življenjskih stroškov, odtlej dalje pa v zneskih, na katere bo preživnina valorizirana po vsakokratnem sklepu Vlade RS, v primeru zamude z zakonskimi zamudnimi obrestmi, ki tečejo od zapadlosti vsakega posameznega preživninskega obroka dalje.

VSL IV Cp 1442/2021:

Ob urejenem skupnem starševstvu morata starša del preživnine plačati na skupni bančni račun, ki ga odpreta v ta namen.

3. SKLEPNO ALI NEKAJ IZHODIŠČ V PREMISLEK

V primerih, ko je otrok zaupan v vzgojo in varstvo le enemu od staršev, oblikovanje izreka o preživninski obveznosti ne pomeni posebne težave, saj se ta v obliki

izvršilnega naslova določi le v breme drugega starša, tako da se glasi na denar in se določi njena mesečna zapadlost. Včasih starša ob sklenitvi sodne poravnave sicer želita, da ta vsebuje še poseben dogovor glede pokrivanja večjih izrednih stroškov za otrokovo preživljanje. Ti se nato praviloma opredelijo po vrsti in deležu prispevka vsakega od staršev. Sodišče starša posebej opozori, da sodna poravnava v tem delu ni izvršljiva in to opozorilo skupaj z izjavo staršev, da pri takšnem dogovoru vztrajata, v poravnavo zapiše in jo tudi v tem delu dovoli.

Sodišča enako brez posebnih pomislekov v primerih, ko starša o vzgoji in varstvu otroka sklepata sodno poravnavo, tako v primerih zaupanja otroka v varstvo in vzgojo enemu od njiju kot tudi v primerih skupnega starševstva glede ureditve stikov oziroma časa, ki ga otrok preživi pri vsakem od staršev, dopuščajo povsem izpraznjene, neizvršljive zaveze, da se bosta starša o času, ki ga bo otrok preživel z enim ali drugim, sproti dogovarjala. Sodišča tu kljub zavesti o možnosti prihodnjega spora dopuščajo avtonomijo staršev, upoštevajo njihovo ugotovljeno dotedanjo dobro prakso in ob zavedanju, da je lahko vnaprejšnje prenatanko določanje stikov ne le neživiljenjsko, temveč je včasih celo lahko sprožilec sporov, do katerih sicer ne bi prišlo.

Zadregi, ki pri oblikovanju preživilninskih izrekov nastanejo ob skupnem starševstvu, pa je že v sodni praksi po uveljavitvi Družinskega zakonika zaznal njegov komentator,¹⁰ ki je izšel neposredno zatem, ko se je zakonik 15. aprila 2019 začel uporabljati, in sicer še skozi izkušnje uporabe inštituta skupnega starševstva v času veljavnosti Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih.¹¹ Komentator opozarja na avtonomijo staršev, različnost življenjskih situacij in ne nazadnje na vprašanje ureditve pa Zakonu o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev, v skladu s katerim centri za socialno delo odločajo o upravičenosti do socialnih transferjev, upoštevajo plačevano preživnino.

Ob uravnoteženosti časa, ki ga otrok preživi pri vsakem od staršev, in ob njunih enakovrednih zmožnostih, da prispevata k njegovemu preživljanju, s stališča družinskega prava niti ni razloga za sodno ureditev preživilninske obveznosti. Starša sta še naprej v skupnostnem razmerju, ko gre za izvrševanje starševske dolžnosti, kar pomeni, da tudi sredstva za otrokovo preživljanje upravlja ta skupaj¹² in drugačna odločitev (da mora eden plačevati preživnino na račun drugega) pomeni hkrati omejitev starševske dolžnosti enega od staršev v korist drugega. A po drugi strani prav okoliščina, da sta starša ob razpadu njune zveze (ali celo ob njenem nadaljevanju) sploh prišla pred sodišče, govori o vsaj potencialnem nasprotju njunih interesov, katerih torišče utegne biti preživljanje otroka.

Menim, da je pri oblikovanju izreka odločilna ocena sodnice oziroma sodnika o stopnji sodelovanja, ki sta jo starša zmožna pri reševanju vprašanj

¹⁰ Čujović, nav. delo, str. 424 in 425.

¹¹ ZUPJS, Uradni list RS, št. 62/2010 in nadaljnji.

¹² Ne le, da odmerjata svoja prispevka k pokrivanju otrokovih potreb, temveč njegove potrebe tudi še skupaj prepoznavata, celo sooblikujeta.

skupnega starševstva, in upoštevanje ravnotežja njunih preživninskih zmožnosti. Starša niti ob enakih preživninskih zmožnostih vseh stroškov ne bosta mogla pokrivati le z uravnoveženim bivanjem otroka v gospodinjstvu vsakega od njiju, saj nastajajo neodvisno od otrokovega kraja prebivanja. Primeroma gre pri tem najpogosteje za stroške, povezane z otrokovim šolanjem, ekskurzijami, zunajšolskimi dejavnostmi, nakupom dražjih elektronskih naprav, koles in podobno. Te stroške mora eden od njiju založiti, nato pa sta potrebna poračun in sorazmerno povračilo, ali pa črpata sredstva iz vnaprej oblikovanega sklada ali pa neposredno poravnata vsak del obveznosti, v vsakem primeru pa morata pogosto šele sprejeti odločitev, ali sploh gre za strošek, potreben za otrokovo preživljanje. S sodno odločbo ali poravnavo oblikovano skupno starševstvo ni nič drugačno od zakonitega skupnega starševstva, ki nastane *ipso facto* z rojstvom otroka in brez vmešavanja države.

Tako menim, da so izreki glede na okoliščine primera¹³ utemeljeno lahko oblikovani kot popolnoma splošni, vsebinsko prazni, pa do tega, da vsebujejo zelo natančno naštevanje posameznih stroškov, oceno prispevka vsakega od staršev v denarju, pa vseeno še ostajajo neizvršljivi. Na drugi strani pa lahko tudi izvršljivi izreki ostanejo vsebinsko prazni, neživljenjski (življenja pač ni mogoče ukalupiti) in pravno zmotni. Kaj je najbolje, je treba odgovoriti v vsakem primeru posebej, četudi prevzeti tveganje, da se bosta morala starša ponovno zateči po sodno varstvo, da jima bo to na neki način¹⁴ celo začasno odrečeno. Še najbolj se je v praksi uveljavilo oblikovanje izreka, ki vsebuje oceno sodišča glede prispevka vsakega od staršev k otrokovemu preživljanju v denarju, pri čemer pa sodišče nato izreče, da vsak od staršev otroka preživlja v naravi v okviru svojega gospodinjstva, morda pa zaradi uravnoveženja preživninskih obveznosti z zmožnostmi vsakega od staršev enemu od njiju še naloži, da drugemu za otroka plačuje del preživninske obveznosti tudi v denarju. Prav tako sodišče pogosto glede pokrivanja potreb, katerih zadovoljevanje ni vezano na gospodinjstvo, opredeli delež vsakega od staršev k njihovem pokrivanju.

Vseeno moram opozoriti, da opisana pomanjkljiva izvršljivost izrekov še ne pomeni, da so ti brez pravnih učinkov. Sankcija za neizvrševanje takšnega (delno) gentlemanskega¹⁵ dogovora je, da lahko že samo njegovo neizpolnjevanje, izguba zaupanja med staršema, pomeni nastop spremenjenih okoliščin, ki utemeljujejo ponovno odločanje in spremembo odločitve o vzgoji in varstvu kot tudi naknadno oblikovanje poslej scela izvršljivega preživninskega izreka. Res pa je, da je pri tem sankcija učinkovita le za vnaprej. Za nazaj pa lahko neizpolnjevanje dogovora verjetno ustanavlja tudi povračilne zahteve med staršema, ki tako pridobita poseben izvršilni naslov.¹⁶

¹³ Zlasti tudi glede na to, ali gre za dogovorjeno ali odrejeno skupno starševstvo.

¹⁴ Po mojem mnenju le na videz, saj bi kvečjemu trmasto vztrajanje pri načelu, da se mora vsaka sodba glasiti na denar, povzročilo krivičen, protipraven položaj.

¹⁵ Častnega, moralno zavezujočega, neizvršljivega.

¹⁶ 197. člen Obligacijskega zakonika (OZ, Uradni list RS, št. 83/01 in nadaljnji).

Kaj pa o pomenu določitve višine preživninskega prispevka zaradi uveljavljanja socialnih prejemkov? Prav opozorila centrov za socialno delo na to okoliščino so marsikatero sodnico oziroma sodnika spodbudila k temu, da je v izrek sploh vnesla oziroma vnesel oceno denarne vrednosti prispevka staršev k preživljanju otroka. Če je otrok zaupan v skupno starševstvo, potem je tako ali tako treba upoštevati dejanske prejemke in izdatke obeh gospodinjstev, v katerih otrok prebiva, in jih deliti s faktorjem dve ne glede na morebitno porazdelitev preživninskega bremena med staršema s sodno odločbo. Pravico pa lahko uveljavlja samo eden od staršev. Preživnina po 4. točki prvega odstavka 12. člena ZUPJS šteje med prihodke otrok, ki so zaupani v varstvo in vzgojo le enemu od staršev, saj tudi 1. točka prvega odstavka 10. člena določa, da se pri presoji materialnega stanja vlagatelja upoštevajo starši ali tisti od staršev, ki jim je vlagatelj dodeljen v varstvo in vzgojo, in nato še 1. točka 11. člena posebej določa, da se pri ugotavljanju materialnega stanja vlagatelja ne upoštevajo otroci, ki mu niso zaupani v varstvo in vzgojo. Otroci, ki so zaupani v skupno starševstvo, so v varstvu in vzgoji obeh oziroma vsakega od staršev, se torej upoštevajo pri ugotavljanju materialnega stanja obeh, oziroma so dohodki in premoženje obeh pomembni za oceno upravičenj otroka, ne da bi pri tem upoštevali postavko preživnine, ki je po mojem razumevanju po ZUPJS obveznost, tj. dajatev starša, pri katerem otrok ne živi, starša pa včasih vztrajata pri zapisu nerazumno nizke denarne ocene svojih prispevkov k preživljanju otroka le v pričakovanju uspešnega uveljavljanja socialnih prejemkov. Ob ustrezni uporabi upravnih oziroma socialnih predpisov tu seveda ni potreben poseg sodišča na podlagi drugega odstavka 3. člena Zakona o pravnem postopku.¹⁷

Zahvaljujem se vsem kolegicam sodnicam in kolegom sodnikom za pomoč pri zbiranju primerov izrekov in izmenjavo mnenj, kolegici socialni inšpektorici, s katero sem imel na sodniški šoli, kjer sem predstavil naslovno temo, krajšo polemiko, pa se opravičujem za morebitno ostrino. Želel sem poudariti razliko v delu sodišča in centrov za socialno delo, razliko med odločanjem o razporeditvi preživninskega bremena med starši, ohranitvijo starševske avtonomije, ko poseg države ni nujen oziroma ko je največjo korist otroka mogoče doseči s kar najmanjšim posegom v družinsko življenje, in med pomenom ureditve socialnih prejemkov. Bistvo tega naj strnem še enkrat: ni naloga sodišča, da zbere odločilna dejstva za odločanje centrov za socialno delo iz njihove pristojnosti.

¹⁷ ZPP, Uradni list RS št. 26/99 in nadaljnji.

LITERATURA:

- Čujovič, mag. Matej, in drugi, Komentar Družinskega zakonika, Ljubljana, Uradni list Slovenije, 2019.

MNENJA IN IZKUŠNJE PRVOSTOPNIH SODNIKOV O SODELOVANJU S SODNIMI IZVEDENCI TER OPAŽANJA IZ PRAKSE NA DRUŽINSKEM PODROČJU¹

Frida Burkelc, višja sodnica, Okrožno sodišče v Celju

1. UVOD

Da bi preverila aktualno stanje v državi glede izvedenstva za družinsko pravno področje, pridobila podatke o izkušnjah in mnenja prvostopnih družinskih sodnikov o možnih izboljšavah ter se seznanila z njihovimi predlogi za izboljšanje zatečenega stanja kroničnega pomanjkanja zlasti izvedencev psiholoških strok (specialistov klinične psihologije oziroma psihologije družine), sem pripravila vprašalnik. Nameravala sem tudi širše obravnavati vprašanja, ki se zastavljajo pri delu družinskih sodnikov, saj zaznavam, da nimamo dovolj strokovne podpore, zagotovljenih organiziranih oblik skupnega usposabljanja in obsežnejših možnosti sodelovanja glede na temeljite spremembe družinske zakonodaje ter občutno povečanje pristojnosti družinskih sodišč. Zanimala so me tudi okvirna stališča sodnikov o izkušnjah z udeleženci, ki običajno sodelujejo v postopkih v družinskih zadevah (odvetniki, strokovni delavci CSD). Zanimalo me je tudi mnenje družinskih sodnikov o organizaciji dela na tem področju in njihovi predlogi za organizacijske spremembe (tudi sodne uprave) za zagotovitev boljših pogojev dela ter večjo strokovnost, učinkovitost in pospešitev postopkov v družinskih zadevah.

Menim namreč, da bi bilo treba iskati tudi druge notranje ali boljše izkoristiti že obstoječe možnosti, da sodišče v določenih zadevah odloči brez angažiranja izvedenca oziroma da je na ta način mogoče v korist otroka lažje sprejeti odločitve za vsaj kratkoročno premostitev ogrožajočih stanj in zaščito otroka, saj postopki, zlasti zaradi pridobivanja mnenj izvedencev, trajajo predolgo. Opažam tudi težave pri statističnem spremljanju realne obremenjenosti in ugotavljanju obsega opravljenega dela družinskih sodnikov zaradi nove ureditve tega področja.

2. SPLOŠNO O SODNIH IZVEDENCIH KLINIČNE PSIHOLOGIJE IN PSIHOLOGIJE DRUŽINE, SOCIALNEGA DELA IN PSIHIATRIJE

Iz aktualnih podatkov imenika sodnih izvedencev, ki ga vodi Ministrstvo za pra-

¹ Prispevek vsebuje tudi analizo avtorice izvedeno pred šolo družinskega prava 2023, ki je v organizaciji Centra za izobraževanje v pravosodju potekala 4. maja 2023 v Portorožu, kjer je sodelovala na okrogli mizi »Izvedenstvo v družinskih postopkih«.

vosodje Republike Slovenije,² dostopnih v času izvedbe družinske šole 2023, je bilo mogoče povzeti okvirno število izvedencev klinične psihologije, psihologije družine, socialnega dela in psihiatrije (odraslih oziroma otrok in mladostnikov), ki jim sodniki v družinskih zadevah najpogosteje zaupamo izdelavo strokovnega mnenja, in sicer:

- za strokovno področje klinične psihologije starševstvo in skrbništvo 12 izvedencev (11 specialistov klinične psihologije in en specialist za psihološko svetovanje),
- za strokovno področje klinična psihologija odraslih 13 izvedencev (12 specialistov klinične psihologije in en specialist za psihološko svetovanje),
- za strokovno področje klinična psihologija otrok in mladostnikov 11 izvedencev (deset specialistov klinične psihologije in en specialist za psihološko svetovanje),
- za strokovno področje psihologije družine dve izvedenki, specialistki psihološkega svetovanja,
- za strokovno področje socialnega dela sedem izvedencev,
- za področje otroške in mladostniške psihiatrije trije izvedenci,
- izvedencev psihiatrije je veliko več.

Intenzivna prizadevanja Ministrstva za pravosodje Republike Slovenije (MP) so že 31. maja 2023 (v času priprave tega prispevka) pokazala prve sadove,³ saj so sodišča prejela obvestilo, da je v sodelovanju z Zbornico kliničnih psihologov, Društvom psihologov Slovenije, Društvom socialnih delavk in delavcev Slovenije ter Zdravniško zbornico Slovenije MP pripravilo kratkoročne ukrepe za odpravo zaostankov v družinskih zadevah. Med predlaganimi ukrepi so uvedba enovitega strokovnega podpodročja klinične psihologije »klinična psihologija«, natančnejši opisi strokovnih podpodročij in poimenski seznam sodnih izvedencev, njihove kompetence ter stanje obremenjenosti, posodobljeni seznam sodnih izvedencev s strokovnega področja psihiatrija ter novost, da bo lahko v prihodnje sodišče v posamezni zadevi od Zbornice kliničnih psihologov, ki vodi seznam strokovnjakov s področja klinične psihologije, ki sicer še niso izvedenci, pridobilo podatek o strokovnjaku, ki je pripravljen izdelati mnenje. Potekajo tudi priprave, da bi Zbornica kliničnih psihologov pridobila status strokovne institucije po 245. členu Zakona o pravdnem postopku (ZPP)⁴ in bo mogoče izdelavo izvedenskega mnenja zaupati tudi zbornici kot strokovni

2 Imenik sodnih izvedencev je dostopen na: <<https://spvt.mp.gov.si/izvedenci.html>> (20. 5. 2023).

3 Dopis Ministrstva za pravosodje RS št. 705-1328/2013-2030-317 z dne 31. 5. 2023.

4 Zakon o pravdnem postopku (ZPP), Uradni list RS, št. 73/07 – uradno prečiščeno besedilo, 45/08 – ZArbit, 45/08, 111/08 – odl. US, 57/09 – odl. US, 12/10 – odl. US, 50/10 – odl. US, 107/10 – odl. US, 75/12 – odl. US, 40/13 – odl. US, 92/13 – odl. US, 10/14 – odl. US, 48/15 – odl. US, 6/17 – odl. US, 10/17, 16/19 – ZNP-1, 70/19 – odl. US, 1/22 – odl. US in 3/22 – ZDeb.

instituciji, in sicer v težjih primerih, ko je treba imenovati dva ali več sodnih izvedencev.

V okviru petkovih enournih seminarjev, ki jih organizira Center za izobraževanje v pravosodju, smo se imeli priložnost tudi družinski sodniki seznaniti z metodami kliničnih psihologov pri izdelavi izvedenskega mnenja,⁵ medtem ko nam strokovna področja in metode dela drugih izvedencev (zlasti psihologije družine in socialnega dela ter izvedencev psihiatrije in pedopsihiatrije), katerih mnenja so prav tako lahko uporabna pri odločanju v družinskih zadevah, še niso bila podrobneje obrazložena.

Strokovnjaki s področja psihologije pri delu med drugim uporabljajo psihološke teste. Več informacij o psiholoških testih, njihovi vsebini, namenu in zahtevah glede usposobljenosti za njihovo uporabo je dostopnih na spletni strani Centra za psihodiagnostična sredstva.⁶

Ker imajo težave zaradi pomanjkanja izvedencev in s tem povezano podaljševanje postopkov v družinskih zadevah že »dolgo brado«, je tudi Vrhovno sodišče Republike Slovenije iskalo različne možnosti za izboljšanje zatečenega stanja. Med drugimi je bil opravljen pregled končanih družinskih zadev,⁷ prek mreže Legicoop pa je bila izvedena poizvedba v drugih državah članicah EU, pri čemer je bilo mogoče iz odgovorov posameznih držav, ki so se odzvale,⁸ na kratko povzeti, da se tudi druge države spoprijemajo s težavami glede izvedencev in da sodniki v družinskih zadevah izvedenske naloge zaupajo tudi drugim strokovnjakom, ne samo kliničnim psihologom.

3. PREDSTAVITEV VPRAŠALNIKA IN IZSLEDKOV RAZISKAVE

3.1 Pridobitev podatkov o družinskih sodnikih

S poizvedbami v uradih vseh 11 okrožnih sodišč v Republiki Sloveniji⁹ sem ugotovila, da je na prvostopnih sodiščih na družinsko področje razporejenih 67 sodnikov (nekateri v celoti, nekateri odločajo tudi na drugih področjih, nekateri

5 Prispevka na to temo je za oba seminarja (28. maja 2021 in 9. septembra 2021) pripravil dr. Tristan Rigler, univ. dipl. psih., spec. klin. psih., sodni izvedenec za psihologijo, podpodročje klinična psihologija otrok in mladostnikov, odraslih, starševstvo in skrbništvo.

6 O psiholoških testih, njihovi vsebini in namenu ter o zahtevah glede usposobljenosti za njihovo uporabo so osnovne informacije dostopne na spletni strani Centra za psihodiagnostična sredstva: <<https://www.center-pds.si/Katalogtestov/Seznamitestovinknjig/Pokategorijah.aspx>> (20. 5. 2023).

7 Poročilo o opravljenih inštruktažnih pregledih zaključenih družinskih zadev, z namenom identifikacije dobrih praks pri izvajanju dokaza z izvedencem, odločanju o začasnih odredbah in učinkovitem vodenju družinskih postopkov, Urad predsednika VSRS, Su 1062/2021 z dne 9. 6. 2022.

8 Na poizvedbe VSRS so odgovorile Francija, Latvija, Nemčija, Romunija in Poljska.

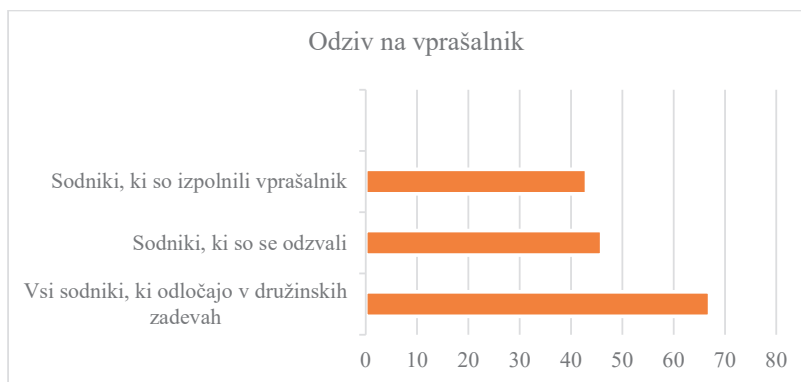
9 Zaprošilo za podatke sem vsem okrožnim sodiščem v Republiki Sloveniji poslala 21. marca 2023.

opravljajo le dežurstvo v družinskih zadevah).¹⁰ Med sodniki, ki odločajo na sodiščih prve stopnje v družinskih zadevah, je zelo malo moških, po prejetih podatkih v celi Sloveniji komaj štirje, kar je manj kot šest odstotkov.

3.2 Potek raziskave in metode dela

Uporabila sem t. i. pošto anketo. Pisni vprašalnik sem poslala po elektronski pošti sodnikom, povabljenim k anketiranju, oziroma sem ga (upoštevaje navodila uradov dveh okrožnih sodišč) poslala družinskim sodnikom posredno prek njihovih uradov.

Na mojo pisno prošnjo za sodelovanje se je odzvalo 46 sodnikov, od tega mi je 43 kolegov vrnilo izpolnjene vprašalnike, tri kolegice pa so pojasnile, zakaj vprašalnikov (še) ne morejo izpolniti. Skratka, odzvalo se je skoraj 69 odstotkov družinskih sodnikov. Sodniki z dveh okrožnih sodišč so vprašalnik izpolnili skupaj in navedli, koliko jih je pri tem sodelovalo.

Anketa je bila anonimna, zato ni mogoče posebej navajati stališč posameznih sodnikov ali izsledkov s posameznih sodišč, kar tudi ni bil namen raziskave. Iz enakega razloga v opisu rezultatov nisem posebej zapisala poimensko navedenih izvedencev, ki so jih kolegi navedli kot tiste, s katerimi imajo posebej dobre izkušnje, prav tako ne tistih, s katerimi so bili izrazito nezadovoljni in so bili zato do njih še posebej kritični.

¹⁰ Tako na Okrožnem sodišču (v nadaljevanju: OKŽ) v Celju odloča v družinskih zadevah pet sodnikov, na OKŽ Maribor šest sodnikov, na OKŽ Nova Gorica trije sodniki, na OKŽ Novo mesto pet sodnikov, na OKŽ Ljubljana 20 sodnikov, na OKŽ Murska Sobota pet sodnikov, na OKŽ Ptuj trije sodniki, na OKŽ Slovenj Gradec štirje sodniki, na OKŽ Krško trije sodniki, na OKŽ Kranj štirje sodniki in na OKŽ Koper devet sodnikov. Nimam podatkov, v kolikšnem deležu izvajajo sodniško funkcijo izključno v družinskih zadevah, iz prejetih odgovorov pa lahko sklepam, da se tisti, ki so razporejeni le v dežurno službo za družinske zadeve, na mojo anketo niso odzvali, zato je tudi odstotek sodelujočih nekoliko nižji.

V nadaljevanju navedene ugotovitve temeljijo na analizi odgovorov iz vseh prejetih izpolnjenih vprašalnikov, pri čemer so bile uporabljene različne metode glede na to, da je vprašalnik vseboval tako vprašanja zaprtega tipa kot tudi odprtega in kombiniranega tipa. Vprašanj je bilo 19, navedena so v nadaljevanju.

3.3 Analiza odgovorov na vprašanja iz vprašalnika

1. »Koliko časa že odločaš v družinskih zadevah?«

Obdobje/delovni staž odločanja v družinskih zadevah je med anketiranimi družinskimi sodniki od šest mesecev do 25 let. Zaznala sem zlasti veliko število sodnikov, ki v družinskih zadevah odločajo pet let ali manj.

2. »V katerih zadevah pred odločitvijo najpogosteje potrebuješ izvedensko mnenje?«

Sodniki izvedensko mnenje najpogosteje potrebujejo, ko gre za odločanje o varstvu, vzgoji in stikih (32), pri ukrepih trajnejšega značaja (11) ter glede varstva in vzgoje (6), stikov in izvajanja starševske skrbi (5).

3. »Kolikokrat približno si za svojo odločitev že potreboval/-a izvedensko mnenje s posameznega področja (z navedbo posameznih strokovnih področij)?«

Ugotovila sem, da so skoraj vsi sodniki za odločitev že potrebovali strokovno pomoč izvedencev, in sicer najpogosteje s področja klinične psihologije (42 sodnikov je že določilo izvedenca te stroke, pri čemer je kar 22 sodnikov tovrstnega strokovnjaka angažiralo že več kot 20-krat). Pogosto so vključili tudi strokovnjaka s področja psihiatrije odraslih (izvedenca te stroke je vključilo že 34 sodnikov, trije celo več kot 20-krat), pedopsihiatrije (psihiatrije otrok in mladostnikov), z izvedenci s tega strokovnega področja ima izkušnje že 28 sodnikov, dva od njih sta tovrstnega izvedenca potrebovala že več kot 20-krat). Nekoliko manj so doslej sodniki pridobivali izvedenska mnenja s področja psihologije družine, tovrstne izkušnje ima 20 sodnikov, od tega je eden od sodnikov angažiral izvedenca s tega podpodročja psihologije že več kot 20-krat. Najmanj sodnikov se je doslej odločilo za pridobitev mnenja izvedenca s področja socialnega dela (le osem, in to v enem do petih primerih), pri čemer je treba opozoriti, da zadnji dve strokovni področji obstajata šele od leta 2018. Od drugih področij je bilo velikokrat pridobljeno mnenje s področja sodne medicine (zlasti v sporih glede očetovstva), navedena so bila tudi mnenja specialistov ginekološke stroke, drugih izvedencev s področja medicine in nekajkrat tudi izvedenci toksikologije.

4. »S kakšnimi težavami se srečuješ pri imenovanju izvedencev?«

Glavne težave, ki so jih sodniki izpostavili v zvezi z imenovanjem izvedencev, so zlasti premajhno število izvedencev, prezasedenost izvedencev, predolga čakalna doba za začetek obravnave (41), dolgotrajna izdelava mnenj (17), pri čemer so bili posebej izpostavljeni izvedenci psiholoških strok. Navedli so tudi neodzivnost izvedencev, težave pri iskanju izvedenca, ki bi bil pripravljen sprejeti nalogo (11), pri čemer brez predhodnega dogovora izvedenci spis sodišču vrnejo. Sodniki so kot težavo opredelili tudi izvedenčevo »izbiranje« zadev glede na vsebino spora (3), neobstojevidence o zasedenosti posameznih izvedencev (2), potrebo po razreševanju določenih in določitvi novih izvedencev, en sodnik pa tudi potrebo po kopiranju celotnega spisa.

5. »S kakšnimi težavami se srečuješ v komunikaciji z izvedenci?«

V zvezi s težavami, ki so jih zaznali v komunikaciji z izvedenci, je kar 25 sodelujočih sodnikov navedlo, da ne opažajo težav. Opisali so, da se z izvedenci dogovarjajo (predhodno) po elektronski pošti in telefonu, da se o sprejemu zadeve v obravnavo dogovarja strokovni sodelavec ali sodniški pomočnik. Vendar pa je 16 sodnikov izpostavilo tudi neodzivnost izvedencev na pozive, slabo odzivnost na povpraševanja o možnosti prevzema izvedenskega dela. Poudarjeno je bilo, da izvedenci včasih pozabijo priti na narok, sodniki pa imajo tudi težave z usklajevanjem terminov z izvedenci za ustno dopolnitev mnenja na naroku. Zaradi prakse nekaterih izvedencev, da spis prevzamejo šele tik pred začetkom izdelave mnenja, je en sodnik navedel, da izvedenec ni imel evidence, komu je že obljubil izdelavo mnenja. Izpostavljeno je bilo tudi, da nekateri izvedenci ne zaprosijo za podaljšanje roka, če mnenje ni izdelano v roku, opozorjeno pa je bilo tudi na izkušnjo, ko izvedenec sodišča ni pravočasno obvestil o zdravstvenih težavah, ki so mu onemogočile delo, nato pa je, ko je zadeva po celoletnem čakanju končno prišla na vrsto, odpovedal sodelovanje, zato mora ta zadeva znova v čakalno vrsto pri drugem izvedencu.

6. »Kaj je značilno za izvedenska mnenja, ki jih ocenjuješ kot kakovostna in uporabna?«

Sodniki so pojasnili, da so mnenja večinoma kakovostna. Med lastnostmi, na podlagi katerih ocenjujejo izvedensko mnenje kot kakovostno in uporabno, so navedli predvsem dobro raziskanost družinske dinamike in odnosov, strukturiranost, jedrnatost in razumljivost mnenja tudi za sodišče in stranke, jasne odgovore na zastavljena vprašanja, da lahko sodišče mnenje uporabi pri dokončni odločitvi, ter da vsebuje tudi opis prognoze (34). Po oceni (10) sodnikov h kakovosti prispeva tudi prepričljiva in suverena izvedenčeva predstavitev (dopolnitve) mnenja na naroku. Lastnost kakovostnega mnenja je (9) sodnikov pripisalo tudi izvedenčevemu večkratnemu srečanju s starši in otroki, z obširnim opisom njihove medsebojne komunikacije, opisom odnosa, navezanosti, sodelovanja in podobno, kar je sodnikom v veliko pomoč

pri odločanju. Da mora biti iz mnenja razviden potek izvedenskega dela in uporabljene metode, da je mnenje mogoče preizkusiti, je navedlo šest sodnikov. Sodnikom je pomembno, da je iz mnenja razvidno, da se je izvedenec dobro seznanil s spisom, izluščil bistvo zadeve in da v mnenju ne ponavlja vsebine iz spisa (4). Dva sodnika sta med temi lastnostmi navedla tudi, da je mnenje izdelano hitro (v roku od 60 do 90 dni), prav tako dva kolega sta izpostavila tudi vedenje izvedenca na naroku, da se ne sme ustrašiti vprašanj in se odzivati naveličano, užaljeno. Kot koristno sta dva sodnika navedla, da izvedenec dodatno navede tudi svoje zaznave, ki bi bile lahko v pomoč pri odločanju o zadevi. Posamezni sodniki so kot dobro navedli tudi, da izvedenci opozorijo na potrebo po določitvi dodatnega izvedenca, da sami pridobijo zdravstveno dokumentacijo, pri čemer je bilo v enem primeru navedeno, naj izvedenci ne ocenjujejo dejanskega stanja, ki jim ni naloženo (na primer ugotavljanje dogajanja med udeleženci) in da je treba mnenje pojasniti na podlagi konkretnih okoliščin zadeve, da se izvedenci ne skrivajo za objektivizacijo testov.

7. »Kaj je značilno za izvedenska mnenja, ki jih ocenjuješ kot slaba in manj uporabna?«

Kot značilnosti slabih in manj uporabnih mnenj so sodniki navedli pomanjkljivo oziroma nezadostno strokovno argumentacijo kljub (pisni) dopolnitvi mnenja ali zaslišanju izvedenca (21), premalo srečanj in prekratke preglede ter pogovore z udeleženci postopka (8) in pretirano povzemanje vsebine spisa (8), pa tudi napake pri njenem povzemanju. Sodniki so kritično opozorili tudi na zaznano neprimernost odzivanja izvedencev, na primer preobčutljivost, užaljenost zaradi pripomb stranke (7), da izvedenci niso pojasnili metode dela in testiranja/uporabe psihodiagnostičnih sredstev (5), da je mnenje prepis drugega mnenja, posplošenost brez okoliščin konkretnega primera (4), kritizirana je bila tudi neustrezna dolžina mnenja (3). Dva sodnika sta kot slabo navedla primer, ko je izvedenec na pritisk stranke spremenil prvotno mnenje in ni zmozel utemeljiti svojih stališč. Nezadostno spremljano interakcijo med otrokom in udeležencema sta kot negativno ocenila dva sodnika. Do zatekanja v „strokovno latovščino“ in argumentiranja s „ker sem jaz tako rekel“, so bili kritični trije sodniki. Dva sodnika sta zaznala pristranskost izvedenca, da je favoriziral le enega od staršev ob hkratni ugotovitvi, da imata oba starša podobne starševske zmožnosti. V odgovorih posameznih sodnikov pa je bilo kot pomanjkljivost prepoznano tudi nepoznavanje življenjskega okolja/socialne mreže otroka, nepoznavanje instituta skupnega starševstva in predolg čas od izvedbe intervjuja oziroma testiranja do izdelave mnenja.

8. »Kako ocenjuješ kakovost, strokovno prepričljivost in uporabnost izvedenskih mnenj, s katerimi si se srečal/a pri svojem delu, po posameznih strokovnih področjih (z opredelitvijo področij in možno oceno od 1 do 5)?«

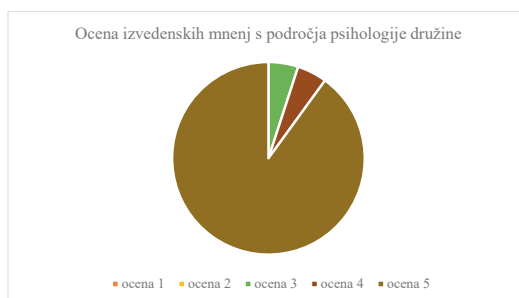
Sodniki so ocenili izvedenska mnenja s posameznih strokovnih področij, kakor

je prikazano spodaj:

- mnenja s področja klinične psihologije je ocenilo 40 sodnikov (šest z oceno 3, 17 z oceno 4 in 17 z oceno 5),

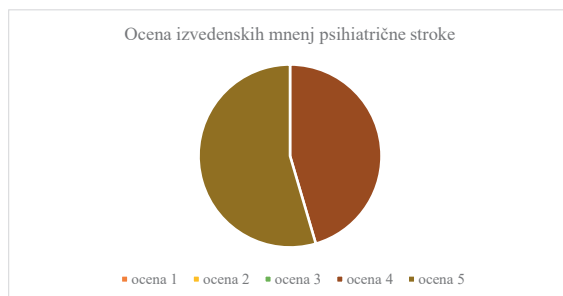
- mnenja s področja psihologije družine je ocenilo 20 sodnikov (eden z oceno 3, eden z oceno 4 in 18 z oceno 5),

- mnenja psihiatrične stroke je ocenilo 34 sodnikov (15 z oceno 4 in 19 z oceno 5),

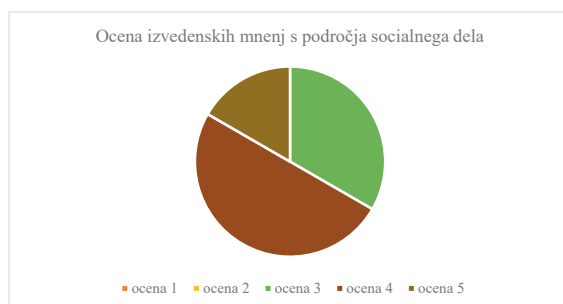
- mnenja s področja otroške in mladostniške psihiatrije je ocenilo 27 sodnikov (eden z oceno 3, devet z oceno 4 in 17 z oceno 5),

- mnenja s področja socialnega dela je ocenilo šest sodnikov (dva z oceno 3, trije z oceno 4 in eden z oceno 5),

med drugimi področji sta bili izpostavljeni in dobro ocenjeni sodna medicina in toksikologija.

9. »S kakšnimi težavami se srečuješ pri ustnem zaslišanju sodnih izvedencev?«

Posebnih težav pri ustnem zaslišanju sodnih izvedencev na naroku ni zaznalo kar 18 sodnikov. Deset jih je navedlo težave z odvetniki, ki ne znajo postavljati vprašanj, saj naj bi bila ta neustrezna, sugestibilna ali postavljena z namenom diskreditacije izvedenca in njegovih metod. Osem sodnikov zaznava težavo v preveč arogantnem nastopu izvedenca s čezmerno obrambnim vedenjem, užaljenostjo, pet jih ima izkušnjo z neprepričljivim nastopom izvedenca, spremembo mnenja z nezadostno argumentacijo, trije so zaznali, da izvedenci ne dajo konkretnega odgovora na vprašanje stranke. Prav toliko jih je opozorilo tudi, da imajo težave z usklajevanjem terminov za narok, dva sodnika sta omenila skrivanje izvedencev za rezultati testov. V posameznih primerih so bili kot neustrezni izpostavljeni občasna čezmerna uporaba »strokovne latovščine«, težave pri zagotovitvi kakovosti prepisov zvočnih posnetkov, izvedenčeva nepripravljenost za ustno dopolnitev mnenja in da izvedenec zaradi oddaljenosti ni želel priti na sodišče. Dva sodnika sta posebej opozorila tudi na težavnost izvedbe naroka zaradi potrebe po miritvi razgretih čustev in sovražnosti strank, ki jim mnenje ni všeč.

10.«Kakšne so tvoje izkušnje z izvedenci z različnih področij (z zaprosilom za kratek opis)?«

Sodniki so za posamezna strokovna področja navajali:

KLINIČNA PSIHOLOGIJA:

Dobre izkušnje je navedlo kar 30 sodnikov, ki so zatrdili, da so mnenja kakovostno argumentirana in uporabna, 22 kolegov je nezadovoljnih s časovnimi okviri pridobitve mnenja, dva sta izpostavila neupoštevanje roka, ki ga izvedenec sam določi za izdelavo mnenja, pa tudi predolg čas od opravljenega pregleda do končne izdelave mnenja. Dva sodnika sta menila, da so mnenja presplošna, brez prikaza metodologije in neprepričljiva. Dva sodnika sta izpostavila izvedenčevo užaljenost, nepripravljenost na odgovarjanje na vprašanja odvetnika, dva sodnika pa sta poudarila koristnost neposrednega zaslišanja, da izvedenci lahko obrazložijo mnenje na podlagi konkretnega dogajanja. Nekateri sodniki so izpostavili kompleksnost zadev, ko obstaja potreba po izvedencu klinične psihologije za odrasle in/ali klinične psihologije za otroke, izkušnjo, da izvedenec ni želel prevzeti zadeve, pa tudi, da se mnenja preveč ponavljajo, eden je pripomnil, da mlajšim izvedencem primanjkuje izkušenj in da so se nekateri izvedenci prehitro upokojili. Ocenjeno je bilo tudi, da bi morali izvedenci starše in otroke večkrat srečati, izpostavljene so bile slabe izkušnje s čakalno dobo pri izvedenski komisiji, eden od sodnikov pa je napisal tudi, da ni potrebe, da izvedenec v mnenju zapiše vse svoje reference, izobraževanja in podobno.

PSIHOLOGIJA DRUŽINE:

Veliko sodnikov je pojasnilo, da izvedencev s tega področja še niso določili,

zato nimajo izkušenj. O dobrih izkušnjah z obema izvedenkama je pisalo devet sodnikov, sedem pa jih je še posebej pohvalilo eno izmed njiju. Dva sodnika sta zapisala, da gre za izvedenca, ki se popolnoma preda nalogi in jo odlično opravi, dva sta ocenila, da je zelo dobro, da gre izvedenec domov k staršem, da se poveže tudi z drugimi otroku bližnjimi osebami, šolami in vrtci. Dva sodnika sta pohvalila metodo dela in pristop k izdelavi mnenja, saj se z obiskom v okolju staršev in otroka pridobi poglobljeni pogled v dinamiko družine; eden od sodnikov je poudaril, da je bilo tudi na naroku mnenje podano na način, da ga stranke sprejmejo in ga upoštevajo. Tudi pri tem strokovnem podpodročju so težava časovni okvir, izražen pa je bil tudi občutek, da se je izvedenka spuščala v vprašanje, ki ji ni bilo zastavljeno, in da je bila dolgovezna.

Posamezni sodniki so izrazili željo po oblikovanju stališča o tem, ali so tovrstni izvedenci ustrezno strokovno usposobljeni za podajo mnenj, in potrebo po seznanitvi sodnikov, v katerih primerih je za izvedenstvo dovolj psiholog, v katerih pa naj bo klinični psiholog.

PSIHIATRIJA:

O dobrih izkušnjah z izvedenci psihiatrije in o kakovostnih mnenjih, izdelanih hitreje, kakor velja za psihologe, je pisalo 23 sodnikov. Izvedencem sta dva sodnika pohvalno pripisala usmerjenost v iskanje rešitev, navedbo nalog za odpravo težav, trije pa so zapisali, da je pogosto potrebna kombinacija z izvedenci klinične psihologije. Izpostavljeno je bilo (2), da je tudi teh izvedencev premalo, posamezniki pa še niso imeli izkušenj s premalo utemeljenimi mnenji, v posameznih primerih je bilo zaznано, da nekateri izvedenci ne želijo pojasniti strokovnih meril in virov.

OTROŠKA IN MLADOSTNIŠKA PSIHIATRIJA:

Da ima dobre izkušnje z izvedenci za to področje, vendar da tudi teh izvedencev primanjkuje, je odgovorilo 16 sodnikov, eden je pohvalil njihovo umerjenost v iskanje rešitev. Dva sodnika sta opozorila na predolgo čakanje na izdelavo mnenja, potrebo po kombinaciji z izvedencem kliničnim psihologom, posamezni kolegi pa so osvetlili še nekatere pomanjkljivosti, kot so premalo jasna stališča, da ni navedena prognoza ter da nekateri ne želijo pojasniti strokovnih meril in virov.

SOCIALNO DELO:

Sodniki so v zvezi s tem strokovnim področjem navajali zlasti, da z izvedenci nimajo izkušenj (5), izražali tudi pomisleke, kaj bi lahko izvedenci s tega področja ugotovili drugače ali boljše od mnenj, ki jih podajo strokovni delavci CSD, ki so tudi socialni delavci. Izpostavljena je bila želja, da se o tem oblikuje stališče (6). Eden od sodnikov je navedel, da so udeleženci do teh mnenj skeptični, se jih otepajo, zlasti tisti, ki ne zaupajo delu socialnih služb. Izvedenec za socialno delo težje odgovori na zahtevnejša vprašanja (odtujevanje, manipulacija, zloraba), saj za to nima ustreznega znanja in me-

hanizma ugotavljanja takšnih stanj, je opozoril eden od sodnikov. En sodnik je izrazil nezadovoljstvo zaradi favoriziranja enega od staršev, drugi tudi, da so ta mnenja manj uporabna v zvezi z osebnostnimi lastnostmi, pa tudi, da večkrat ne zadostijo potrebam dokaznega postopka. Eden od kolegov pa je izpostavil, da ima zelo dobro izkušnjo, da je bilo mnenje narejeno hitro, z dodatnim angažiranjem toksikologa.

11. »Kakšne rešitve predlagaš?«

Po stališču večine sodnikov gre za sistemsko težavo, ki zahteva resnejši pristop države, kot možne rešitve zatečenega stanja pa so opredelili nujnost zagotovitve večjega števila izvedencev psiholoških strok (pri čemer so izpostavili zlasti klinične psihologe) in možnosti angažiranja *ad hoc* izvedencev (19), prizadevanja za izboljšanje mnenj CSD, dodatno usposobitev strokovnih delavcev CSD (8), zaposlitev psihologov na vseh CSD (3). Predlagana je bila tudi zaposlitev psihologov (celo psihiatrov) na sodiščih, sodelovanje psihologov pri mediaciji v družinskih zadevah in strokovna pomoč pri sodniški praksi, zlasti višjih sodišč, da se prepozna, da ni treba vedno vključiti izvedenca, kadar je med staršema spor, ko lahko sodišče samo pridobi dopolnilne mnenja CSD, pridobi poročilo šole, vrtca, pediatrov, terapevtov, policije in vse to dokazno oceni ter nato odloči, zato naj bo mnenje pridobljeno le v primerih, ko je to res nujno. Omenjena je bila potreba po dobrem poznavanju družinskega prava in prepoznavanja koristi otrok na vseh stopnjah sojenja. Predlagana je bila tudi vzpostavitev ustanove, ki bi se ukvarjala izključno z izvedenstvom (in nudenjem podpore otrokom iz neurejenih družin), večkrat je bila poudarjena potreba po zagotovitvi izvedencev, ki bi mnenje lahko izdelali v najkrajšem možnem času, ko gre za začasne odredbe, ukrepe za zaščito ogroženega otroka, tudi o nujnosti po koordinatorju na ravni ministrstva za zagotovitev evidence obremenjenosti izvedencev. Iz odgovorov je bilo mogoče povzeti tudi nujnost oblikovanja meril za razmejitev med strokovnimi področji izvedencev v družinskih zadevah. Eden od kolegov je zapisal, da v povprečnem družinskem sporu zadoščajo izvedenci za socialno delo, ki so zadostno usposobljeni, zato ni treba vedno vključevati izvedencev klinične psihologije, en sodnik je zapisal potrebo po ukinitvi „monopolnega“ položaja kliničnih psihologov, eden je kot možno rešitev navedel pripravljenost izvedencev, da podajo samo ustno mnenje na naroku (ne tudi pisnega). Zapisana sta bila tudi predlog, da bi sodišča seznanjala izvedence z odločitvami v zadevah, kjer sodelujejo, ter potreba po dodatnih skupnih izobraževanjih izvedencev in sodnikov v okviru CIP.

12. »Meniš, da bi bilo koristno, če bi na CSD pri izdelavi mnenja za sodišče sodeloval strokovni delavec, ki je po izobrazbi psiholog?«

Da je v okviru priprave mnenja CSD za sodišče koristno sodelovanje strokovnega delavca, ki je po izobrazbi psiholog, je pritrdilno odgovorilo kar 41 sodnikov, dva pa se o tem nista znala opredeliti.

13. »Kako lahko sodniki sami prispevamo k izboljšanju razmer na področju sodnega izvedenstva?«

Družinski sodniki kot možnost svojega prispevka k izboljšanju razmer na področju izvedenstva vidijo predvsem strožji pristop pri imenovanju izvedenca, kar naj upošteva tudi instanca (15). Pri tem je bila izpostavljena tudi suverenost sodniškega odločanja in večje zaupanje višjega sodišča v oceno prvostopnega sodnika (2), spremembe sodne prakse, odločnejše zavračanje predlogov za postavitev izvedencev ter pogostejša oprava pritožbene obravnave. Sodniki so predlagali, da sodnik pridobi čim več podatkov o otroku in družini pred izdelavo mnenj in med postopkom zagotavlja sprotno osveževanje podatkov, da natančno opredeli vprašanja izvedencu, ki so bistvena za postopek, pa tudi, da se izvedenec v postopku obravnava kot pomočnik sodniku, in ne kot stranka. Posamezni sodniki so tudi predlagali, da se namesto izvedencev klinične psihologije večkrat imenujejo izvedenci s področja psihologije družine, otroške psihiatrije in socialnega dela, da se zagotovi dodatno izobraževanje sodnikov na področju družinske psihologije, izvedejo skupna izobraževanja izvedencev in sodnikov ter da se zagotovi enakomerna obremenitev družinskih sodnikov s številom zadev po vsej državi. En sodnik je predlagal obvezno predhodno mediacijo na sodišču ob sodelovanju »sodnega« socialnega delavca ali psihologa, kot rešitev so bili predlagani tudi začasni dogovori med postopkom o ureditvi stikov in izvajanju starševske skrbi. Večjo možnost za izboljšanje razmer so sodniki videli tudi v pridobivanju dopolnitev mnenj CSD (11), kot koristen je bil izpostavljen tudi dobro izpeljani narok za zaslišanje izvedenca, urgence za izdelavo mnenja, trije kolegi pa so posebej opozorili na pomen spoštljivega odnosa do izvedencev, nudenje varnega okolja, zavarovanje izvedencev pred odvetniki na obravnavah ter razumevanje njihove časovne stiske.

14. »Ali zmoreš opraviti procesna dejanja v okviru rokov, določenih v 99. členu ZNP-1?«¹¹

Le manjši del sodnikov je ocenil, da lahko upošteva roke (14), 16 sodnikov občasno zmore zadostiti predvideni časovni zahtevi. Večina (25) tega ne zmore, pri čemer je bilo posebej izpostavljeno, da je vzrok za procesne zaostanke največkrat pridobivanje izvedenskega mnenja (drugi odstavek 99. člena ZNP-1).

15. »Meniš, da bi sodniki, ki odločamo v družinskih zadevah, potrebovali več posebnih izobraževanj/usposabljanj (če da, navedi kakšnih, s katerih strokovnih področij)?«

Večina sodnikov je ocenila, da bi družinski sodniki potrebovali posebna izobraževanja in usposabljanja. Predlagali so usposabljanja s področja spoprijemanja s konfliktnimi situacijami, o pravilnem pristopu k strankam, s področja duševnega zdravja, psihiatrije, pa tudi psihologije in psihologije otrok, prepoznave razvojnih potreb otrok v različnih obdobjih, posebej v zvezi z opravo neformalnega razgovora z otrokom (slednje kar 21). Izpostavili so znanja in

¹¹ Zakon o nepravdnem postopku (ZNP-1), Uradni list RS, št. 16/19.

veščine mediacijskih in komunikacijskih tehnik, supervizije, sprostitvene tehnike, evalvacije in skupna izobraževanja z izvedenci ter srečevanje prvostopenjskih družinskih sodnikov iz cele Slovenije za izmenjavo izkušenj in težav v obliki posvetov. Predlagali so tudi več možnosti za spoznavanje težav v zavodih in rejniških družinah, sodelovanje s CSD, izobraževanja o novih institutih ter več tem s področja socialnega dela, pedagogike, tudi družinske šole s pravnimi teoretiki, nekaj pa jih je izpostavilo tudi perečo temo glede izboljšanje materialnega položaja sodnika.

16. »Meniš, da bi družinski sodniki zaradi težavnosti vodenja postopkov in odločanja v družinskih zadevah potrebovali psihološko podporo (če da, navedi v kakšni obliki meniš, da bi bila najbolj ustrezna)?«

Družinski sodniki so glede na posebno težavnost in obremenitev, ki ju pomeni delo na družinskem področju in odločanje v družinskih zadevah, ocenili, da bi bila potrebna psihološka podpora oziroma predlagali tudi druge oblike obravnav za sprostitev in ohranitev psihofizičnega zdravja. Največ jih je predlagalo pomoč v obliki razbremenilnih pogovorov, supervizije ali intervizije s posebno psihološko podporo (22), sprostitvene tehnike, sodelovanje v obliki delavnic, ki bi trajale vsaj en teden in bi vsebovale psihološke vsebine in tehnike razbremenitev, predah od družinskih zadev vsaj nekaj časa. Predlagali so tudi, da je treba priznati posebnost položaja družinskega sodnika pri zagotovitvi časa za sprostitev in oddih ali podaljšanje letnega dopusta oziroma za ta namen določenih prostih dni (3), pa tudi na materialnem področju. Predlagana je bila tudi rešitev z odprto napotnico za psihologa in terapevta, celo zaposlitev psihologa na sodiščih, ki bi po potrebi nudil individualno pomoč tudi sodnikom. Eden od sodnikov je bolj kot strokovno pomoč zase izrazil željo po več strokovnega in sodnega osebja, trije kolegi pa so menili, da bi izjemoma potrebovali strokovno pomoč v obliki pogovora oziroma v obliki, ki jo izbere posameznik.

17. »Kakšno je največje število odprtih zadev (statistično neodčrtanih), s katerim je lahko po tvoji oceni obremenjen družinski sodnik, da bo zmožgel strokovno kakovostno opravljati svoje delo in izvajati uradna pooblastila ter obenem redno spremljati tudi izvajanje že izrečenih ukrepov (v statistično odčrtanih zadevah, t. i. »mrtvakih«)?«

Glede največje dopustne obremenitve družinskega sodnika s številom nerešenih (odprtih) zadev so trije sodniki menili, da je zgornja meja sto zadev, največ jih je ocenilo kot obvladljivo število med 60 in 80 zadevami na posameznega sodnika, osem sodnikov je menilo, da je primerno število 50–60, dva pa sta navedla manj kot 50 zadev (brez zadev, v katerih gre za potrjevanje sporazumov). Poudarjeno je bilo, da mora biti število bistveno manjše, kadar sodniki delajo še na drugih pravnih področjih (okrog 30 zadev), ter da je treba sistemsko urediti način beleženja odčrtanih zadev, na katerih ima sodnik po prvotni odločitvi še več let zelo veliko dela in izjemno odgovornost pri spremljanju izvajanja izrečenih ukrepov. Posebej je bilo izpostavljeno, da so družinske zadeve vse prednostne, nekatere celo nujne, zato mora zanje veljati standard, da so vse zadeve, ki jih obravnava sodnik, v teku, razpisane, dejansko obravnavane,

da jih ima sodnik v delu, da ne čakajo v omari na obravnavo, kot je to mogoče dopustiti na drugih pravnih področjih.

18. »Meniš, da bi za zastopanje v družinskih zadevah odvetniki potrebovali dodatna strokovna znanja/specializacijo?«

Za nujnost dodatne specializacije oziroma dodatnih strokovnih znanj odvetnikov, ki zastopajo udeležence v družinskih postopkih, je bil pritrdilni odgovor skoraj enoznačen (42), le eden od kolegov se ni mogel opredeliti, eden pa je imel tudi pomisleke glede dopustnosti zastopanja strokovnih delavcev CSD.

19. »Ali bi bilo ob pomanjkanju izvedencev koristno, če bi bili na sodišču zaposleni tudi psihologi, ki bi sodelovali s sodnikom v postopku v družinskih zadevah?«

Rešitvi, da bi se na okrožnem sodišču zaposlili psihologi kot strokovni pomočniki sodniku, je bilo naklonjeno 36 sodnikov, pet jih je bilo proti, medtem ko je bilo navedeno tudi, da bi bilo treba opredeliti njegove naloge.

4. SKLEP

Ugotavljam, da je sodelovanje med sodniki in izvedenci večinoma dobro, nedvomno pa so še možnosti izboljšav v zvezi z odzivnostjo izvedencev in pretočnostjo informacij ter krepitvijo boljše prepoznavne procesnih vlog, ne nazadnje pa tudi za izboljšanje kakovosti izvedenskih mnenj, saj so nekateri družinski sodniki izpostavili tudi pomanjkljivosti teh mnenj.

Sodniki načeloma najpogosteje določamo izvedence klinične psihologe ter izvedence medicinskih strok¹² in večina nima izkušenj z izvedenci psihologije družine ali izvedenci socialnega dela. Nekateri sodniki so izrazili dvom glede primernosti angažiranja izvedencev s teh strokovnih področij in želijo več podatkov o njihovih kompetencah, da bi se lahko prepričali o njihovi ustreznosti, preden jim zaupajo izdelavo izvedenskega dela. Iz pridobljenih odgovorov je razvidno, da skoraj vsi sodniki, ki so že določili izvedenca s področja psihologije družine, zelo pozitivno ocenjujejo pridobljena mnenja in korektnost sodelovanja z izvedenci. Taka ocena je bila izpostavljena tudi v enem primeru v zvezi z izvedencem za socialno delo.

Izkazalo se je, da je nujna jasnejša opredelitev kompetenc izvedencev – strokovnjakov s posameznih strokovnih področij.¹³ Zaradi seznanitve z metodologijo dela izvedencev z različnih strokovnih (pod)področij je bila poudarjena tudi potreba po izvedbi skupnih izobraževanj oziroma usposabljanj, k čemer bi bilo treba stremeti pri sestavi programov izobraževalnih dogodkov za družinske

¹² Med najpogostejše angažiranimi izvedenci medicinske stroke so strokovnjaki psihiatrije, otroške in mladostniške psihiatrije ter sodne medicine.

¹³ To je ministrstvo za pravosodje že začelo s pripravo seznama podpodročij in sodnih izvedencev v družinskih zadevah, ki je bil sodiščem poslan 31. maja 2023.

sodnike, strokovne delavce CSD in odvetnike, pri katerih bi sodelovali tudi izvedenci.

Povečanje števila izvedencev in pridobitev novih izvedencev zlasti psihološke stroke (klinične psihologije in psihologije družine), pa tudi psihiatrije otrok in mladostnikov sta nedvomno nujna in prav vsak novo zapriseženi izvedenec z ustreznim strokovnim znanjem lahko pomembno prispeva k izboljšanju sedanjega stanja.

Od kratkoročnih ukrepov MP optimistično pričakujem znatni pozitivni vpliv s skrajšanjem čakalnih dob za izdelavo mnenj ter s povečanjem strokovnosti izvedenskih mnenj. Posebej koristen pripomoček za izbiro izvedenca bo za sodišče in udeležence dokument Opisi podpodročij in seznam sodnih izvedencev, ki je bil priloga dopisa Ministrstva za pravosodje Republike Slovenije, sicer pa je mogoče podrobnejše informacije o izvedencih najti tudi v Imeniku sodnih izvedencev.¹⁴ Pri tem pričakujem tudi, da bo MP s ciljem povečanja števila izvedencev, zlasti s področja psihiatrije otrok in mladostnikov ter podpodročja psihologije psihologija družine, okrepilo spodbujanje kandidatov za prihodnje izvedence in pospešilo postopke njihovega imenovanja, saj je moja raziskava pokazala, da so v družinskih zadevah uporabna in sodniku pri odločanju v pomoč tudi mnenja teh strokovnjakov, s čimer se tudi v Sloveniji približujemo izkušnjam drugih evropskih držav, kjer se sodišča pri odločanju v družinskih zadevah opirajo tudi na mnenja strokovnjakov z drugih strokovnih področij.

Menim, da bi bilo treba pristojno ministrstvo seznaniti z mnenjem sodnikov, da bi celovita in kakovostna strokovna mnenja CSD (tudi uporabnost dopolnitev poročil in mnenj CSD med postopkom) najbolj prispevala k temu, da bi se bilo mogoče izogniti pridobitvi izvedenskega mnenja. Prav tako bi bilo treba ministrstvo seznaniti s stališčem sodnikov, da bi pri izdelavi mnenj za sodišče sodeloval strokovni sodelavec – psiholog, kar izkazuje, da bi bilo smiselno razmisliti o zaposlitvi psihologov na vseh CSD (tudi enotah) in to tudi čim prej uresničiti.

Družinski sodniki menijo, da je nujno dodatno strokovno usposabljanje za prepoznavanje koristi otrok in primernega nastopa na sodišču tudi za odvetnike, ki zastopajo udeležence v družinskih zadevah (izražena je bila težnja po specializaciji „družinskih“ odvetnikov), s čimer mora biti seznanjena in k aktivnostim pozvana tudi Odvetniška zbornica Slovenije.

Anketirani sodniki so naklonjeni zaposlitvi psihologov na sodišču, saj bi ti lahko na družinskem področju sodnikom nudili strokovno pomoč pri opravi razgovorov z otroki, pri pridobivanju dopolnitev mnenj CSD, postavitvi ustreznih vprašanj izvedencem, sodelovali bi lahko v mediacijskih postopkih in podobno, s čimer bi se prav tako lahko zmanjšala potreba po pridobitvi izvedenskih mnenj,¹⁵ zato menim, da bi bilo treba tudi ta predlog znova pretehtati.

¹⁴ Imenik sodnih izvedencev v času priprave tega prispevka še ni bil posodobljen.

¹⁵ Predlogi za zaposlitev psihologov ali socialnih delavcev na družinskih oddelkih okrožnih sodišč so bili aktualni že v času priprav na začetek uporabe DZ, z njimi se je ukvarjala delovna skupina za izvajanje DZ.

Kot primerno število zadev, ki bi jim omogočalo, da obvladljivo obremenjeni kakovostno opravljajo svoje odgovorno delo – odločanje o varovanju koristi otrok – so prvostopni sodniki opredelili okrog največ 70 statistično nerešenih zadev ter poudarili, da je treba zagotoviti enotno evidentiranje dela sodnikov tudi na statistično odčrtanih zadevah.

Družinske zadeve se rešujejo prednostno,¹⁶ vsi postopki, v katerih se odloča o ukrepih za varstvo koristi otrok, so nujni,¹⁷ gre pa za (edino) pravno področje, kjer se ne odloča le o pravnih posledicah preteklega historičnega dogodka (kot na primer pri odločanju o odškodninskih ali kazenskih zadevah), saj je mogoče po izvedbi dokazov končno odločitev sprejeti šele ob spremljanju življenjske dinamike družine med sodnim postopkom, ki nemalokrat zahteva celo sprotno urejanje razmerij (tudi *ex offio*) z izrekanjem ukrepov za varstvo koristi otroka (zlasti začasnih odredb) za zagotovitev zaščite ogroženega otroka. Le z zagotovitvijo obvladljive obremenjenosti bo družinskim sodnikom omogočeno zagotavljanje optimalnega varovanja koristi vsakega otroka, njegove sedanjosti in prihodnosti ter izvedba sodnega postopka v sprejemljivih časovnih okvirih. Izkazalo se je namreč tudi, da pri izvedbi procesnih dejanj sodniki večinoma ne zmoremo zadostiti časovnim zahtevam iz 99. člena ZNP-1. Nedvomno na nekaterih okrožnih sodiščih tudi preobremenjenost sodnikov z zadevami¹⁸ prispeva k daljšemu trajanju sodnih postopkov, kar lahko ogroža uresničevanje pravice do sodnega varstva, zato je nujno, da tudi Vrhovno sodišče Republike Slovenije v okviru nalog sodne uprave s svojimi nadzornimi mehanizmi/slужbami redno spremlja in dosledno zagotavlja enakomerno in primerljivo obremenjenost (družinskih) sodnikov po vsej državi in da pomoč med sodišči ni odvisna le od iznajdljivosti predsednikov posameznih okrožnih sodišč, ki se spoprijemanju s preobremenjenostjo sodnikov na posameznem pravnem področju.

Družinski sodniki so v tej raziskavi izpostavili tudi nujnost seznanitve pritožbenih sodišč s težavami pri delu prvostopnih sodnikov in pozvali k doslednejšemu upoštevanju določbe drugega odstavka 347. člena ZPP (v zvezi z 42. členom ZNP-1) pri odločanju o pritožbah v družinskih zadevah in pogostejši izvedbi pritožbenih obravnav, kadar so izpolnjeni pogoji zanje, kar bi nedvomno pripomoglo k skrajšanju sodnih postopkov, ki se zaradi včasih nekritičnih razveljavitev prvostopnih odločb po nepotrebnem podaljšujejo.¹⁹ Navedeno nakazuje, da bi bilo primerno večjo pozornost nameniti tudi raziskavi tega vprašanja, za začetek pa čim prej izvesti izobraževanje o pritožbeni obravnavi in v prihodnje več pozornosti nameniti ugotavljanju pogojev za njeno izvedbo, saj ni mogoče

¹⁶ Drugi odstavek 14. člena DZ.

¹⁷ Tako določa 105. člen ZNP-1.

¹⁸ Osnovne informacije o številu statistično nerešenih družinskih zadev (ne pa tudi obremenjenosti s statistično že odčrtanimi zadevami) so dostopne v skladišču podatkov in poslovno obveščanje MSTR na intranetni strani slovenskih sodišč.

¹⁹ Glej sodne odločbe VSRS pri 357.a členu ZPP, med njimi npr. Cp 9/2020, Cp 35/2020, Cp 28/2019, Cp 7/2021, Cp 41/2019, Dsp 5/2022, Cpg 8/2021, Cpg 14/2019, Cp 5/2023, Cp 13/2018, Dsp 7/2021, Dsp 7/2020, Cp 55/2019, Cp 9/2022, Cpg 7/2020, Cp 37/2018, Cp 32/2022, Cp 5/2020, Dsp 4/2019, Dsp 1/2021, Dsp 13/2019, Dsp 4/2022, Cp 38/2019, Dsp 2/2021, Dsp 2/2018.

prezreti, da bi zlasti na družinskem področju to bistveno prispevalo k skrajšanju postopkov ob upoštevanju aktualne obremenjenosti prvostopnih in pritožbenih sodnikov z nerešenimi zadevami.²⁰

Na koncu moram v zvezi z ugotavljanjem obremenitve prvostopnih družinskih sodnikov poudariti, da sodišča po državi nimamo enotnega načina vodenja nerešenih družinskih zadev (evidence spornih/nespornih zadev, ukrepov za varstvo koristi otrok in podobno), poleg tega nikjer ni evidentirano sodnikovo delo na predhodno statistično že odčrtanih zadevah (t. i. »mrtvaki«) v zvezi z izrečenimi ukrepi za varstvo koristi otrok, s katerimi imamo le prvostopni sodniki (pri vpisovanju družinskih zadev v vpisnike instančnih sodišč takih težav ni)²¹ še veliko let (včasih vse do polnoletnosti otroka) veliko odgovornega in strokovno zahtevnega dela. Prvostopni sodniki namreč po uradni dolžnosti spremljamo izvajanje izrečenih ukrepov, jih spreminjamo, prilagajamo, ukinjamo, izrekamo druge ukrepe,²² kar zahteva stalno (večletno) spremljanje družinske dinamike in dejanskega dogajanja v življenju otroka, dobro poznavanje že zbranega spisovnega gradiva ter aktualnemu stanju ustrezno hitro postopanje sodišča, dostikrat celo po uradni dolžnosti. Veliko časa gre za pogoste ponovne/osvežitvene študije obsežnih spisov, opravo zahtevnih in dolgotrajnih narokov ter pisanje številnih začasnih in končnih odločb v teh zadevah. Za vodenje evidence tega odgovornega, več let trajajočega in strokovno zahtevnega dela prvostopnih družinskih sodnikov, glede na veljavni Pravilnik o obliki in vsebini posameznih sodnih vpisnikov, imenikov, pomožnih knjig in tipiziranih obrazcev ter zdajšnji način vodenja informacijskega sistema PUND²³ sploh ne obstaja enotna »uradna« evidence, kar je edinstveno prav za družinske zadeve na prvi stopnji, in bojim se, da to ni nepomembno pri oceni sodnikovega dela. Menim, da takšno stanje zahteva ustrežnejši pristop sodne uprave, ne le zaradi zago-

20 Skladišče podatkov in poslovno obveščanje MSTR na intranetni strani slovenskih sodišč, kjer je mogoče najti osnovne informacije o številu sodnikov na posameznem sodišču in podatke o statistično nerešenih zadevah (ne pa tudi obremenjenosti s statistično že odčrtanimi družinskimi zadevami po okrožnih sodiščih) ter podatke o številu nerešenih zadev po posameznih pravnih področjih višjih sodišč.

21 Glej npr. 59. in 61. člen Pravilnika o obliki in vsebini posameznih sodnih vpisnikov, imenikov, pomožnih knjig in tipiziranih obrazcev, ki ga je izdal predsednik Vrhovnega sodišča (Su 1908/2019 z dne 10. 3. 2022).

22 To nalaga sodiščem 160. člen Družinskega zakonika – DZ (Uradni list RS, št. 15/17, 21/18 – ZNOrg, 22/19, 67/19 – ZMatR-C, 200/20 – ZOOMTVI, 94/22 – odl. US, 94/22 – odl. US in 5/23).

23 Pravilnik o obliki in vsebini posameznih sodnih vpisnikov, imenikov, pomožnih knjig in tipiziranih obrazcev (t. i. VIPKO) v šestem odstavku 48. člena, ki se nanaša se na vpisnik N, ki se vodi v informacijskem sistemu PUND, določa: »Kadar obstoji odprta zadeva v zvezi s spori staršev glede varstva in vzgoje, stikov in preživljanja ter potrjevanje njihovih dogovorov o varstvu, vzgoji, preživljanju in stikih ali že odprta ali odčrtana zadeva v zvezi s prvim samostojnim predlogom za izrek ukrepa trajnejšega značaja za varstvo koristi otroka med istim otrokom in/ali starši, se kasnejši predlogi za izrek drugega ukrepa trajnejšega značaja ali za spremljanje tega ukrepa oziroma prenehanje tega ukrepa vpišejo v to odprto ali odčrtano zadevo. Če takih odprtih ali odčrtanih zadev ni, se predlog vpiše kot nova zadeva.« Prav tako pa iz sedmega odstavka tega člena izhaja, da se predlogi za prenehanje rejništva, razrešitev in postavitev novega rejnika ter predlogi za prenehanje skrbništva in razrešitev ter postavitev novega skrbnika vpišejo v odčrtano zadevo. Na enak način, torej z evidentiranjem v obstoječo (največkrat statistično že odčrtano) zadevo, pa se vpisujejo tudi vsi predlogi za podaljšanje ukrepov za zagotovitev varnosti žrtve na podlagi ZPND (tretji odstavek 48. člena navedenega pravilnika).

tavljanja primerne obremenitve sodnikov, ki je eden od pogojev za kakovostno izvajanje nalog družinskih sodnikov, ampak zlasti zaradi zagotovitve varovanja koristi otrok in pravice do sodnega varstva, ki jo dolgotrajni postopki ogrožajo.

Anketirani sodniki so glede na psihično zahtevnost in čustveno obremenitev, ki spremljata vodenje napornih (dostikrat tudi dolgotrajnih) narokov in odločanje v družinskih zadevah, tudi zase predlagali dostopnost organizirane strokovne podpore in pomoči ter potrebo po zagotovitvi več usmerjenih izobraževanj, ki bi lahko pripomogla tudi k razbremenjevanju in krejitvi sodnika kot človeka, česar v skrbi za zdravje vseh zaposlenih v sodstvu (zlasti tistih, ki so najbolj izpostavljeni) pristojni ne bi smeli zanemariti.

Upam, da sem s tem prispevkom vsaj nekoliko prispevala k realni predstavitvi nekaterih aktualnih težav pri delu družinskih sodnikov, ne le glede izvedenstva, in da sem opozorila na nekatere dileme in ponudila nekaj možnih usmeritev, ki bi lahko pripomogle k izboljšanju stanja.

LITERATURA IN VIRI:

- Pravilnik o obliki in vsebini posameznih sodnih vpisnikov, imenikov, pomožnih knjig in tipiziranih obrazcev Su 1908/2019 z dne 10. 3. 2022.
- Poročilo o opravljenih inštruktažnih pregledih zaključenih družinskih zadev, z namenom identifikacije dobrih praks pri izvajanju dokaza z izvedencem, odločanju o začasni odredbah in učinkovitem vodenju družinskih postopkov, Urad predsednika VSRS, Su 1062/2021 z dne 9. 6. 2022.
- Dopis Ministrstva za pravosodje RS št. 705-1328/2013-2030-317 z dne 31. 5. 2023 s prilogami.
- <<https://spvt.mp.gov.si/izvedenci.html>> (20. 5. 2023, 25. 6. 2023).
- <<https://www.center-pds.si/Katalogtestov/Seznamitestovinknjig/Pokategorijah.aspx>> (20. 5. 2023).

GLAS OTROKA V NEPRAVDNEM POSTOPKU¹

Zoran Stankić Rupnik, odvetnik, Odvetniška družba Stankić-Rupnik o. p., d. o. o.

1. UVOD

V vseh postopkih mora biti otroku priznana pravica do izjave, torej v vseh zadevah, ki vplivajo nanj, ali vsaj takrat, ko se ugotovi, da otrok razume zadevo. Otrokovo mnenje je treba ustrezno pretehtati v skladu z njegovo starostjo in zrelostjo. Pravica do izjave je otrokova pravica in ne dolžnost. Otroku je treba vedno pojasniti, da njegova izjava ne bo nujno vplivala na končno odločitev sodišča.

2. NACIONALNI IN EVROPSKI PROTOKOLI ZA ZAŠČITO OTROKOVIH PRAVIC

Zgodovinski dokument, ki je na mednarodni ravni prvi priznal otrokom posebne pravice, ki jim pripadajo, odgovornost staršev do njih in odgovornost človeštva, dati otroku najboljše, kar je mogoče, je bila Ženevska deklaracija o otrokovih pravicah, ki je bila sprejeta leta 1924 v Društvu narodov. Predvsem je šlo za pravico otrok do razvoja, varstva in pomoči ter:

- da jim je treba nuditi sredstva za telesni in duševni razvoj;
- lačnega otroka je treba nahraniti, bolnega negovati, prizadetemu in prestopniku pomagati, siroti nuditi zatočišče;
- v stiski je treba najprej nuditi tolažbo otroku;
- otrok mora imeti možnost preživljati se in mora biti zaščiten pred vsemi oblikami izkoriščanja ter
- otrok mora odrasti v zavesti, da bo pomagal s svojimi sposobnostmi drugim ljudem.

Generalna skupščina Združenih narodov je 20. novembra 1959 z resolucijo št. 1386 (XIV) soglasno sprejela in razglasila Deklaracijo o otrokovih pravicah, ki je poudarila potrebo otrok do posebne skrbi in varstva. Vsebuje deset načel:

1. vsi otroci, brez kakršnega koli razlikovanja, uživajo pravice, ki jih določa deklaracija;
2. otroci imajo pravico do posebnega varstva, zagotoviti jim je treba telesni, duševni, moralni in družbeni razvoj, pri čemer morata biti upoštevana otrokova svoboda in dostojanstvo, glavno vodilo pa mora biti otrokova korist;

¹ Prispevek je za objavo prirejeno predavanje avtorja na šoli družinskega prava 2023, ki je v organizaciji Centra za izobraževanje v pravosodju potekala 4. maja 2023 v Portorožu.

3. otrok ima od rojstva pravico do imena in državljanstva;
4. otroci imajo pravico do socialnega varstva, zdrave rasti in razvoja, zato je treba otroku in materi zagotoviti posebno skrb, otrok ima pravico do ustrezne prehrane, nastanitve, oddiha in zdravstvene oskrbe;
5. otroci, ki so telesno, duševno ali socialno prizadeti, imajo pravico do posebnega izobraževanja;
6. otrok potrebuje za svoj razvoj ljubezen in razumevanje, zato mora odraščati ob skrbi in odgovornosti svojih staršev, v prvih letih svojega življenja ne sme biti ločen od matere, če je brez družine, morajo zanj poskrbeti socialne službe ter da država pomaga vzdrževati otroke v velikih družinah;
7. otroci imajo pravico do brezplačnega šolanja, ki naj bo obvezno vsaj na ravni osnovne šole, imeti mora možnost za igro in zabavo, ki sta usmerjeni v enake namene kot izobraževanje;
8. otrok mora biti v vseh okoliščinah prvi, ki prejme varstvo in tolažbo;
9. otrok ima pravico do zaščite pred vsemi oblikami zanemarjanja in izkoriščanja, ne sme biti predmet trgovine, ne sme biti zaposlen pred določeno najnižjo starostjo, ne sme biti vključen v delo ali zaposlitev, ki bi vplivala na njegovo zdravje, razvoj ali šolanje, in
10. otroka je treba zaščititi pred navadami, ki bi lahko pospeševale kakršno koli obliko diskriminacije.

Temeljni mednarodni akt o otrokovih pravicah je Konvencija o otrokovih pravicah,² ki jo je sprejela Organizacija združenih narodov 20. novembra 1989. Uredila je širok obseg otrokovih pravic in tudi nadzorni mehanizem, da morajo države podpisnice poročati o spoštovanju in zagotavljanju otrokovih pravic. Temelji na štirih glavnih načelih oziroma pravicah, ki pripadajo vsem otrokom in so: prepoved diskriminacije, največja korist otroka, pravica do preživetja in zaščite pred kakršnim koli izkoriščanjem ter sodelovanje in soudeležba.

Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic,³ ki je bila sprejeta v Strasbourgu leta 1996 in v Sloveniji ratificirana 1. julija 2000, se uporablja za osebe, mlajše od 18 let. Njen cilj je v korist otrok spodbujati njihove pravice, jim priznati procesne pravice in jim omogočiti uresničevanje teh pravic tako, da so obveščeni in jim je dovoljeno, da lahko sodelujejo v postopkih pred pravosodnimi organi, to je v postopkih, ki jih zadevajo.

Zelo pomembna je Lanzerotska konvencija,⁴ gre za Konvencijo Sveta Evrope

2 Objavljena v Ur. l. SFRJ – Mednarodne pogodbe št. 15/90, Akt o notifikaciji nasledstva glede konvencij OZN in konvencij, sprejetih v mednarodni agenciji za atomsko energijo, objavljen v Uradni list RS, št. 9/92.

3 Zakon o ratifikaciji Evropske konvencije o otrokovih pravicah (MEKUOP) Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 86/99 z dne 22. 10. 1999.

4 Zakon o ratifikaciji konvencije o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo (MKOZOSIZ), Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 13/13.

o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo, ki je bila sprejeta 25. oktobra 2007. Pri nas je začela veljati 1. januarja 2014. Pomembno poudarja pomoč in podporo žrtvam kaznivih dejanj, nanaša se na preprečevanje, varstvo in kazensko pravo na področju boja proti vsem oblikam spolnega izkoriščanja in spolne zlorabe otrok ter spodbuja sodelovanje na državni in mednarodni ravni. Ta konvencija je spoznala model Barnahus (Hiša za otroke) kot primer zelo dobre prakse.

Tudi Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima⁵ (Istanbulska konvencija, sprejeta aprila 2011) ureja področje varstva otrok, žrtev nasilja nad ženskami (vključno deklet) in v družini. Namen je tudi oblikovati celostni okvir, politike in ukrepe za zaščito in pomoč za vse žrtve nasilja nad ženskami in nasilja v družini. Poleg pomoči žrtvam je treba pri zagotavljanju zaščite in podpore žrtvam upoštevati pravice in potrebe otrok, ki so priče katere koli oblike nasilja.

Direktiva 2012/29/ EU Evropskega parlamenta in Evropskega sveta iz oktobra 2012 je bila v pravni red Slovenije delno prenesena z Zakonom o preprečevanju nasilja v družini.⁶ Namen direktive je določen v 1. členu, in sicer da se zagotovi, da se žrtvam kaznivih dejanj zagotovijo ustrezne informacije, podpora in zaščita ter sodelovanje v kazenskem postopku. Pomembno je, da se žrtve spoznajo za žrtve in se obravnavajo spoštljivo, uvidevno, prilagojeno, strokovno in nediskriminatorno v vseh stikih v okviru storitev za pomoč žrtvam ali storitev poravnalne pravičnosti. Cilj sta pomoč žrtvam kaznivih dejanj in zaščita žrtev, pravica do informacij in podpore, pravica do sodelovanja v kazenskem postopku, pravica do zaščite in usposabljanje operaterjev. Nanaša se tudi na zaščito otrok.

Poleg številnih drugih dokumentov bi omenil samo še v okviru Sveta Evrope 17. novembra 2010 sprejete Smernice Odbora ministrov Sveta Evrope za otrokom prijazno pravosodje, in sicer kot pravosodni sistem, ki zagotavlja spoštovanje in učinkovito izvrševanje vseh otrokovih pravic na najvišji možni ravni.

3. KORISTI OTROKA

Otrok mora za polni in skladni razvoj osebnosti odraščati v družinskem okolju, kjer je deležen ljubezni, v središču sreče in razumevanja. Dolžnost in pravica staršev je, da pomagajo svojim otrokom, predvsem kadar so otroci v stiski. Koristi otroka morajo biti vedno glavno vodilo in treba je upoštevati otrokovo mnenje v skladu z njegovo starostjo in zrelostjo. Kadar sta starša v konfliktnem odnosu, pogosto nista več sposobna oceniti koristi otroka in pogosto tudi ravnata otroku v škodo. Zato je treba zaradi varovanja pravic in koristi otroka zagotoviti, da se otroku ponudi možnost biti slišan in da ima ustrezno zastopanje. Otrokov glas naj bo slišan, ko gre za njegov največji interes. Za otroka

5 Zakon o ratifikaciji Konvencije o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti nasilju (MKPNZND) Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 1/15.

6 Uradni list RS, št. 16/08, 68/16 in 54/17.

je najpomembnejše, da čuti zaupanje in varnost. Za vse druge udeležence v postopku pa mora biti pomembno to, kako se otrok počuti, kaj čuti in misli. Na to morajo biti ves čas pozorni tudi pooblaščenči staršev, ki morajo prav tako ves čas ravnati v največjo korist otroka. Ko je družina obravnavana na sodišču, je žal največja čustvena teža vedno na otroku.

Pomemben napredek glede otrokovih pravic pomeni Konvencija o otrokovih pravicah, ki se pri nas uporablja neposredno (8. člen Ustave RS). Konvencija izhaja iz pravic otroka, in ne iz pravic staršev. S tem je omogočeno, da se otrok obravnava kot subjekt v različnih pravnih razmerjih. Po Ustavi RS otroci uživajo posebno varstvo in skrb, treba jim je priznati procesne pravice in jim omogočiti uresničevanje teh tako, da so sami ali prek drugih oseb ali organov obveščeni o postopkih in jim je dovoljeno, da sodelujejo v njih pred pravosodnimi organi. Otrok ima pravico do obveščenosti in izražanja mnenja, pravico zaprositi za imenovanje posebnega zastopnika ter zaprositi za pomoč in zaupno osebo.

Najpomembnejši je 3. člen Konvencije o otrokovih pravicah, ki določa, da pri vseh dejavnostih v zvezi z otroki ne glede na to, ali jih opravljajo državne ali zasebne ustanove za socialno varstvo, sodišče, upravni organi ali zakonodajna telesa, naj bodo glavno vodilo otrokove koristi.

12. člen Konvencije o otrokovih pravicah določa:

- 1) Otroku, ki je sposoben izoblikovati lastno mnenje, države pogodbenice jamčijo pravico do prostega izražanja teh mnenj o vsem, kar je v zvezi z otrokom, o tehtnosti izraženih mnenj pa se presoja v skladu z otrokovo starostjo in zrelostjo.
- 2) V ta namen bo otroku še posebej omogočeno zaslišanje v katerem koli sodnem ali upravnem postopku, ki je v zvezi z otrokom, bodisi neposredno bodisi preko zastopnika ali ustreznega organa, na način, ki je v skladu s procesnimi pravili notranje zakonodaje.

4. PRAVICA BITI SLIŠAN

Sodišče pri odločitvi o varstvu, vzgoji in preživljanju otroka, stikih, izvajanju starševske skrbi in podelitvi starševske skrbi sorodniku upošteva tudi mnenje otroka, ki ga je izrazil sam, ali ga je zaupal drugi osebi, če se ugotovi, da je otrok sposoben razumeti pomen in posledice izražene volje.

Otrok, ki je sposoben razumeti pomen postopka in posledice odločitve, ima po 96. členu Zakona o nepravdnem postopku⁷ (v nadaljevanju ZNP-1) v vseh postopkih za varstvo svoje koristi pravico izraziti svoje mnenje. Mnenje lahko izrazi sam, lahko mu pri tem pomaga zagovornik otroka ali zaupna oseba.

⁷ Uradni list RS, št. 16/19, 28/21.

Otrok lahko svoje mnenje izrazi:

- na razgovoru na CSD;
- na neformalnem razgovoru s sodnikom;
- prek zagovornika glas otroka;
- sam po 15. letu (45. člen ZNP-1);
- prek kolizijskega skrbnika in
- na podlagi posnetega forenzičnega intervjuja v Hiši za otroke.

4.1 Pogovor strokovnega delavca na centru za socialno delo z otrokom

Menim, da je sodelovanje med sodiščem in centri za socialno delo zelo dobro, ker ti nudijo s svojimi podrobnimi poročili in mnenji dobro podporo sodišču pri sprejemanju odločitev, zlasti v primerih, ko je pri izdelavi mnenja sodeloval psiholog, ki se je tudi pogovoril z otrokom. Čedalje več pa je staršev, ki centrom za socialno delo ne zaupajo in menijo, da je drug starš vplival na mnenje oziroma poročilo. Prepričan sem, da je treba upoštevati mnenja centrov za socialno delo, zlasti v primerih, ko je razgovor z otrokom na centru za socialno delo opravil psiholog. Vsaj za začasne odločitve sodišča je to pomembno predvsem zato, da se prepreči nadaljnja škoda, ki jo otrokom povzročata starša. Predvsem gre za psihične zlorabe otrok, ko se od njih zahteva, da se opredelijo za eno stran, ko se od njih zahtevajo odločitve o zadevah, o katerih še niso sposobni odločiti in o katerih se ne znajo in ne morejo odločiti. Ena od novejših zlorab otroka je pretirana skrb za otroka, kot so na primer pogosti in nepotrebni pregledi pri pediatru, pretirana skrb za zdravo življenje, pretiravanje s prehranskimi dopolnili, pretirana higiena in podobno. Vedno pogostejša je tudi psihična zloraba otrok z grožnjami, uperjenimi proti hišnim ljubljencem, kar otroke zelo prizadene.

4.2 Neformalni razgovor s sodnikom ali sodnico

Sodniki čedalje pogostejše uporabljajo možnost, da opravijo neformalni pogovor z otrokom, vendar se tudi tu zastavlja vprašanje, ali je sodnik dovolj usposobljen, da z otrokom na pravilen način opravi razgovor. Otroci ne poznajo sodišč in se jih zato bojijo. Veliko otrok povezuje sodišče z zaporom. Zato morajo starši oziroma otrokovi skrbniki otroku na njemu primeren način pojasniti vse v zvezi z razgovorom s sodnikom, in sicer vse od vstopa v sodno stavbo, varnostnih ukrepov pri vходу do tega, da bo razgovor opravljen v sodnikovi pisarni.

Tako kot bi se morali odvetniki posebej usposablјati za izvedbo razgovora z otrokom, bi se morali usposablјati tudi sodniki, vse s ciljem, da se otroku z razgovorom z njim ne povzroča dodatna stiska ali neugodje.

4.3 Ko otrok izrazi mnenje prek zagovornika

Otrok ima pri nas lahko svojega zagovornika glas otroka, ki poteka pod okri-

ljem Varuha človekovih pravic. Pri tem je podajanje izjave otrokova pravica, in ne dolžnost. Z izjavo izpove svoje želje, misli, čustva, pričakovanja, doživljanje dogodkov, ki so zanj pomembni in vplivajo na njegovo počutje.

Namen zagovorništva je, da zagovornik nudi strokovno pomoč otroku, da izrazi svoje mnenje v vseh postopkih in zadevah, v katerih je udeležen, ter da mnenje otroka sporoči pristojnim organom in institucijam, ki odločajo o njegovih pravicah in koristih. Strokovna pomoč vključuje psihosocialno podporo otroku, pogovore o njegovih željah, počutju in mnenju, seznanjanje otroka s postopki in dejavnostmi na njemu primeren način, iskanje najprimernejše rešitve skupaj z otrokom ter spremljanje otroka pred organi in institucijami, ki odločajo o njegovih pravicah in koristih (25.a člen Zakona o varuhu človekovih pravic⁸). Pri malih otrocih je pridobitev mnenja otroka s strani zagovornika pomembno tudi za delo kolizijskega skrbnika.

4.4 Ko otrok izrazi svoje mnenje sam

Po 15. letu starosti lahko otrok opravlja procesna dejanja, pooblasti odvetnika ali zaprosi za brezplačno pravno pomoč, kot stranka je lahko zaslišan v postopku pred sodiščem. Šteje se, da je dovolj zrel, da razume pomen postopka in posledice odločitve in se lahko samostojno odloča, ali se bo aktivno vključil v postopek in kako bo varoval svoje koristi. Težava lahko nastane pri pridobitvi odvetnika na podlagi brezplačne pravne pomoči, ker so na seznamu tudi odvetniki, ki za tako delo nimajo dovolj znanja, izkušenj in potrebne empatije za delo z otroki. Glede udeležbe otroka v postopku in njegovega morebitnega zaslišanja v postopku pred sodiščem menim, da se je temu treba, kolikor je to mogoče, izogniti. Če imata oba starša odvetnika v postopku, morata že onadva varovati otrokove koristi, da njegovo zaslišanje in sodelovanje v postopku ne bi bila potrebna. Vsaka udeležba otroka v katerem koli postopku na sodišču mu lahko povzroči stisko, saj so tudi odrasli ljudje, ko morajo na sodišče, v veliki tiski. Vsak, ki ima otroka, naj si skuša zamisliti, kako bi bilo, če bi bil njegov otrok na sodišču udeleženec postopka, ali celo, da bi podal izjavo na obravnavi. Že vhd v stavbo in ne preveč prijazni varnostniki so velik stresni dejavnik.

Če pa se otrok odzove vabilu na obravnavo, bi ga moral nekdo prej seznaniti s celotnim postopkom, od vstopa v stavbo do konca glavne obravnave, saj mora biti za otroka vse predvidljivo, da je varen v celotnem postopku. Strankam vedno odsvetujem udeležbo otroka na obravnavi in jim zagotovim, da bom pazil na otrokove pravice. Bolje je, da otrok poda pisno izjavo za sodišče.

4.5 Kolizijski skrbnik

Otroka, ki še nima 15 let, ali otroka, za katerega sodišče presodi, da ni sposoben razumeti pomena in pravnih posledic svojih dejanj, zastopa zakoniti

⁸ Uradni list RS, št. 69/17 – uradno prečiščeno besedilo.

zastopnik ali kolizijski skrbnik. Kolizijski skrbnik zastopa otroka v primerih, če si interesi otroka in njegovega zakonitega zastopnika nasprotujejo. Kolizijski skrbnik opravlja varstvo v omejenem obsegu, in sicer gre za varovanje koristi otroka in njegovo zastopanje glede vprašanj, o katerih se odloča v postopku. Kolizijski skrbnik mora sam oceniti, kakšna odločitev bi bila otroku v korist in nato s procesnimi dejanji skušati doseči tako odločitev. Gre za zelo zahtevno in odgovorno delo, zato bi moral obstajati poseben seznam odvetnikov, ki bi z usposabljanjem pridobili posebna znanja, da bi lahko opravljali delo kolizijskega skrbnika, enako kot velja za zagovornika mladoletnika v kazenskem postopku, ki se postavi po uradni dolžnosti.

4.6 Forenzični intervju v Hiši za otroke

Dne 26. marca 2021 je bil sprejet Zakon o zaščiti otrok v kazenskem postopku in njihovi celostni obravnavi v Hiši za otroke.⁹ Zakon za zagotavljanje največjih koristi otroka določa način in pogoje celostne obravnave mladoletnih oškodovancev in prič v predkazenskem in kazenskem postopku glede določenih kaznivih dejanj. To je edinstveni model za obravnavanje otrok žrtev spolnih zlorab, ki se je začel na Islandiji. Multidisciplinarni in multiinstitucionalni pristop združujeta vse pomembne storitve pod eno streho, kar preprečuje vnovično viktimizacijo otrok. Gre za podporo otrokom, ki so žrtve ali priče nasilja, v otroku prijaznem in varnem okolju.

Tudi tu je pomembno načelo, da se omogoči, da je otrok slišan in da se dejanja izvedejo brez nepotrebnega odlašanja. Z otrokom opravi forenzični intervju strokovnjak.

Pomembno je, da se posnetek forenzičnega intervjuja lahko uporabi tudi v civilnih postopkih, torej tudi v družinskih postopkih, v skladu z 48. členom ZNP-1. Če se na podlagi takega intervjuja ugotovi, da je otrok ogrožen, lahko v skladu z Družinskim zakonikom:¹⁰

- center za socialno delo izda obrazec glede nujnega odvzema otroka in takoj na sodišču predlaga izdajo začasne odredbe;
- sodišče izda začasno odredbo zaradi varovanja koristi otroka, na primer omejitev stikov ali določitev stikov pod nadzorom;
- mogoči so tudi trajnejši ukrepi, kot so omejitve starševske skrbi, nadzor nad izvajanjem starševske skrbi, odločitev o zdravniškem pregledu ali zdravljenju otroka, omejitev ali odvzem pravice do stikov, odvzem otroka staršem, namestitvev otroka v zavod ali odvzem starševske skrbi.

Tako lahko na podlagi posnetka forenzičnega intervjuja, opravljenega v Hiši za otroke, glas otroka pride do družinskega sodišča.

⁹ Uradni list RS, št. 54/21.

¹⁰ Uradni list RS, št. 15/17, 22/19, 5/23.

5. NAČIN DELA KOLIZIJSKEGA SKRBNIKA

Za delo kolizijskega skrbnika posebna pravila ali protokoli ni. Od njega se pričakuje, da ima znanja z različnih področij. Zato sem oblikoval način dela, ki je podoben mojemu delu z mladoletnimi storilci kaznivih dejanj. Vedno gre za otroke in v vseh primerih je treba ravnati z njimi zelo spoštljivo in iskreno.

Delo kolizijskega skrbnika se začne, ko postane sklep sodišča o njegovi postavitvi pravnomočen, saj šele takrat dobi kopijo spisa. Ker se tudi zgodi, da eden od staršev vložijo pritožbo zoper sklep o postavitvi kolizijskega skrbnika, lahko mine kar nekaj časa do prejema spisa. V takem primeru se, če iz sklepa in vrste zadeve zaznam, da bi bil lahko otrok ogrožen, povežem s pristojnim centrom za socialno delo samo glede pridobitve informacije o ogroženosti otroka in o tem, kaj se v tistem času z njim dogaja in ali je zanj poskrbljeno.

Ko dobim spis, velikokrat je zelo obsežen, ga skrbno in v celoti preučim in si predvsem natančno preberem vse podatke o otroku. Zanima me, s kom živi, kakšne dejavnosti obiskuje, v kateri razred ali vrtec hodi, kakšno ima socialno mrežo, ali je v spisu poročilo pediatra, vrtca, šole in centra za socialno delo. Običajno sem postavljen za kolizijskega skrbnika otrokom, katerih starša sta v močno konfliktnem odnosu. V spisu so običajno zelo obsežne vloge obeh strani s številnimi obtožbami in komunikacijo na zelo nizki ravni. Iz spisa skušam tudi ugotoviti, kateri so otrokovi varovalni dejavniki in na tem graditi njegovo varnost.

Če gre za otroka, ki je star šest ali več let, se ob upoštevanju tudi drugih okoliščin odločim, da se bom z njim pogovoril. Če gre na primer za otroka z ADHD,¹¹ kar je kar pogosto, se na to posebej pripravim. Če ima otrok že zagovornika pri Varuhu človekovih pravic, se z otrokom ne pogovorim, ker ga ne želim izpostavljati še dodatnim pogovorom. Enako ravnam, če je otrok že opravil razgovor z izvedencem ali psihologom na centru za socialno delo.

Če se odločim za pogovor z otrokom, se s staršem, pri katerem otrok živi, dogovorim za pogovor, pri čemer o tem obvestim tudi drugega starša. S staršem ali drugo osebo, pri kateri je otrok, vzpostavim stik prek pristojnega centra za socialno delo. Vedno se skušam z otrokom pogovoriti na samem, razen če otrok želi, da je starš prisoten. Takrat se pogovorim z njim v prisotnosti starša, da otroku ne povzročam stiske in se skušam dogovoriti, da se na naslednjem pogovoru dobiva sama. Otroku se vedno predstavim in mu povem, kakšna je moja vloga in da se name lahko obrne, kadar koli želi. Če je otrok dovolj star in ima tudi svoj telefon, mu dam svojo telefonsko številko in mu obljubim, da če klika ne bom mogel sprejeti, ga bom takoj, ko bo to mogoče, poklical. Z otrokom skušam vzpostaviti zaupen odnos in do njega sem vedno iskren. Pogovor začnem z odprtim tipom vprašanj. Ker spis pred razgovorom vedno podrobno preučim, vem veliko o otroku, zato začnem s temo, ki mu je blizu. Če na pri-

¹¹ Izraz ADHD: motnje pri otrocih, ki imajo težave s pozornostjo in koncentracijo ter so lahko združene s hiperaktivnostjo in impulzivnostjo.

mer kaj trenira, se pred pogovorom pozanimam o tem športu in v pogovoru z njim pokažem zanimanje za ta šport. Dam mu možnost, da mi sam prosto pripoveduje. Ne postavljam mu vprašanj, na podlagi katerih bi se moral o čem odločiti, prav tako ne vprašanj, na katera naj odgovori z da ali ne. Vsa moja vprašanja se začnejo s črko K, tj. kdo, kaj, kje, kako, s kom. Z otrokom skušam vzpostaviti pogovor, v katerem predvsem sam pripoveduje, da lahko pridem do informacij, kako živi, kaj ga skrbi, česa ne mara, česa se boji ter kakšne so njegove želje in pričakovanja. Če je zaupanje vzpostavljeno, otrok tudi pove, ali se mu je kaj grdega zgodilo.

Če je otrok nemiren, ga skušam zaposliti tako, da mu dam papir in svinčnik, da riše, če hoče. Če na primer ves čas udarja z nogo ob tla, se na to ne odzovem in ga pustim, da to še naprej počne. Ko vidi, da njegovo početje name nima vpliva, s tem preneha. Vedeti moramo, da nas otroci vedno preizkušajo, predvsem kako se bomo na kakšno njihovo ravnanje odzvali. Če želi imeti kapuco na glavi, me to ne moti, prav tako, če žveči žvečilni gumi. Če ima motnje koncentracije ali čedalje pogostejši ADHD, imam pripravljene žogice na mizi, lahko vzame eno in jo stiska. Dovolim mu, da se med pogovorom sprehaja po pisarni, narediva odmore, če je to potrebno, ponudim mu kozarec vode in podobno. Če nama na prvem pogovoru ne gre, se z njim dogovorim za naslednji termin, lahko se dobiva tudi večkrat. Če noče priti v pisarno na pogovor, kar popolnoma razumem, saj imajo otroci različne predstave o odvetniški pisarni, se dobiva v parku, pred njegovo šolo, blokom ali hišo, v kateri živi. Vedno se prilagodim, da zaradi tega ne manjka v šoli ali pri dejavnosti. Pogosto gre za travmatizirane otroke, zato moramo biti do njih spoštljivi in iskreni. Če center za socialno delo skliče multidisciplinarni tim, se ga udeležim, če ne morem priti, vedno pošljem poročilo. Sodelovanje kolizijskega skrbnika pri multidisciplinarnih timih je zelo pomembno, saj se tudi z njegovo pomočjo sprejmejo sklepi v korist otroka in ugotavlja njegova ogroženost.

Otroku na njemu primeren način tudi razložim, glede česa teče postopek na sodišču, kakšne so njegove pravice in kaj lahko pričakuje, da se bo zgodilo.

6. SKLEP

Vsi tisti, ki delajo z otroki, bi se morali usposabljalati glede pravic in potreb otrok različnih starostnih skupin. Opraviti bi morali usposabljanje tudi na področju razgovora z otroki vseh starosti in stopenj razvoja ter s posebno ranljivimi otroki, ki jih je žal čedalje več.

Odvetnik, ki zastopa otroka, bi moral biti za to usposobljen ter se na tem področju redno usposabljalati. Zmožen mora biti komuniciranja z otroki v skladu z njihovo stopnjo razvoja. Moral bi znati predstaviti otrokovo mnenje in prepoznati njegove največje koristi.

LITERETURA IN VIRI:

- Ženevska deklaracija o otrokovih pravicah.
- Deklaracija o otrokovih pravicah, www.gov.si.
- Konvencija o otrokovih pravicah, Uradni list SFRJ – Mednarodne pogodbe št. 15/90, Akt o notifikaciji nasledstva glede konvencij OZN in konvencij, sprejetih v mednarodni agenciji za atomsko energijo, objavljen v Uradnem listu RS, št. 9/92.
- Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic.
- Lanzerotska konvencija – Zakon o ratifikaciji konvencije o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo (MKOZOSIZ), Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 13/13.
- Istanbulska konvencija – Zakon o ratifikaciji Konvencije o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti nasilju (MKPN-ZND), Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 1/15.
- Direktiva 2012/29/ EU Evropskega parlamenta in Evropskega sveta z dne 25. 10. 2012.
- Zakonom o preprečevanju nasilja v družini, Uradni list RS, št. 16/08, 68/16 in 54/17.
- Zakon o nepravdnem postopku, Uradni list RS, št. 16/19, 28/21.
- Zakon o varuhu človekovih pravic, Uradni list RS, št. 69/17, uradno prečiščeno besedilo.
- Zakon o zaščiti otrok v kazenskem postopku in njihovi celostni obravnavi v Hiši za otroke, Uradni list RS, št. 54/21.

AKTUALNA VPRAŠANJA V NEPRAVDNEM POSTOPKU SODNEGA DEPOZITA¹

Mag. Staša Ana Kanduč Valant, okrožna sodnica, Okrožno sodišče v Ljubljani
Mag. Valentina Omahen, okrajna sodnica, Okrajno sodišče v Ljubljani

1. UVOD

Sodni depoziti ali sodni pologi so sredstva, ki jih sodišče prejme v začasno oskrbo na podlagi posebnih predpisov v posameznih sodnih postopkih ali na podlagi drugih predpisov (prvi odstavek 250. člena Sodnega reda (SR)²). V veljavni zakonodaji se oba izraza uporabljata sinonimno.³ Izraz sodni depozit je uporabljen v Zakonu o nepravdnem postopku (ZNP-1)⁴ in v Zakonu o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju (ZFPPIPP).⁵ Izraz sodni polog je uporabljen v SR, Zakonu o sodnih taksah (ZST-1)⁶ ter v Zakonu o izvršbi in zavarovanju (ZIZ).⁷

Razlogi in nameni položitev so zelo različni. Ločimo pologe zaradi oprave določenih opravil v zvezi s sodnim poslovanjem (na primer predujem za stroške izvedbe dokaza), pologe kot nadomestne izpolnitve (na primer polog dolgovane stvari zaradi upniške zamude) in pologe kot institute zavarovanja terjatev

1 Prispevek je za objavo prirejeno predavanje avtoric na civilnopravni sodniški šoli 2023, ki je v organizaciji Centra za izobraževanje v pravosodju potekala od 6. do 8. marca 2023 in od 27. do 29. marca 2023 v Portorožu.

2 Uradni list RS, št. 87/16, 127/21.

3 Poskusi poenotenja terminologije so bili že v petdesetih letih prejšnjega stoletja: »Glede terminologije pripominjamo, da smo na sodiščih močno udomačeni izraz »sodni depozit« zamenjali s slovenskim izrazom »sodni polog«. Pač pa smo uporabljali dosledno pridevnik »depozitni«, ker se nam zdi, da se v terminologiji ne bo udomačil izraz »položni« v pomenu »depozitni« (na primer položno sodišče, položni partijalnik itd.).« (Konvalinka in drugi, nav. delo, str. 3). Izraza sodni depozit in sodni polog sta tudi v tem prispevku uporabljena kot sinonima, pri čemer je v jedru prispevka z njima mišljen le polog, izvršen v samostojnem nepravdnem postopku sodnega depozita po ZNP-1.

4 Uradni list RS, št. 16/19.

5 Uradni list RS, št. 126/07, 40/09, 59/09, 52/10, 106/10 – Uradni list RS, št. 126/07, 40/09, 59/09 in 52/10, 26/11, 47/11 – ORZFPPIPP21-1, 87/11 – ZPUOOD, 23/12 – odl. US, 48/12 – odl. US, 47/13, 56/13 – ZPre-1E, 100/13, 10/15, 27/16, 31/16 – odl. US, 38/16 – odl. US, 63/16 – ZD-C, 30/18 – ZPPDID, 54/18 – odl. US, 69/19 – odl. US, 49/20 – ZIUZEOP, 61/20 – ZIUZEOP-A, 36/20 – ZZUSUDJZ, 74/20 – odl. US, 85/20 – odl. US, 203/20 – ZIUPOPDVE, 178/21, 196/21 – odl. US, 157/22 – odl. US, 35/23 – odl. US, 57/23 – odl. US.

6 Uradni list RS, št. št. 37/08, 97/10, 21/13 – ZP-1H, 63/13, 89/13 – odl. US, 111/13 – ZP-11, 40/14 – odl. US, 58/14 – odl. US, 72/14 – odl. US, 19/15 – odl. US, 30/16, 10/17 – ZPP-E, 11/18 – ZIZ-L, 35/18 – odl. US, 16/19 – ZNP-1, 204/21.

7 Uradni list RS, št. 51/98, 11/99 – odl. US, 89/99 – ZPPLPS, 11/01 – ZRacS-1, 75/02, 87/02 – SPZ, 70/03 – odl. US, 16/04, 132/04 – odl. US, 46/05 – odl. US, 96/05 – odl. US, 17/06, 30/06 – odl. US, 69/06, 115/06, 67/07 – ZS-G, 93/07, 37/08 – ZST-1, 45/08 – ZArbit, 28/09, 51/10, 26/11, 14/12, 17/13 – odl. US, 45/14 – odl. US, 53/14, 58/14 – odl. US, 50/15, 54/15, 76/15 – odl. US, 11/18, 53/19 – odl. US, 66/19 – ZDavP-2M, 23/20 – SPZ-B, 49/20 – ZIUZEOP, 61/20 – ZIUZEOP-A, 203/20 – ZIUPOPDVE, 13/21, 36/21, 81/22 – odl. US, 81/22 – odl. US.

(na primer polog varščine).⁸ Po SR se sodni pologi delijo na prehodne sodne pologe (sredstva za uporabo za vnaprej določeni namen) in redne sodne pologe (predmeti, ki jih je pod določenimi pogoji, ugotovljenimi v sodnem postopku, treba izročiti upravičencu).

Prispevek obravnavava (le) samostojni nepravdni postopek sodnega depozita po določbah ZNP-1,⁹ ki ureja postopek položitve predmeta pri okrajnem sodišču, če se ta ne opravlja v okviru drugega sodnega postopka.¹⁰ Čeprav bi glede na namen postopek moral biti enostaven, se v zvezi z njim v praksi odpirajo številna vprašanja. V nadaljevanju ponujava odgovore na nekatera od njih, a ob tem posebej poudarjava, da sva pri njihovem iskanju izhajali iz sodnih depozitov na podlagi 302. člena Obligacijskega zakonika (OZ),¹¹ 215. in 216. člena Zakona o urejanju prostora (ZUreP-3)¹² ter 473. člena Energetskega zakona (EZ-1),¹³ ki so v sodni praksi najpogostejši. Dopusčava, da so (ali bodo) v primeru depozitov na podlagi drugih predpisov lahko ustreznejše tudi drugačne razlage procesnih določb.

8 Primerjaj Konvalinka in drugi, nav. delo, str. 1 in Orož, nav. delo, str. 2.

9 Predmeti, ki so položeni v okviru tega postopka, spadajo med redne sodne pologe.

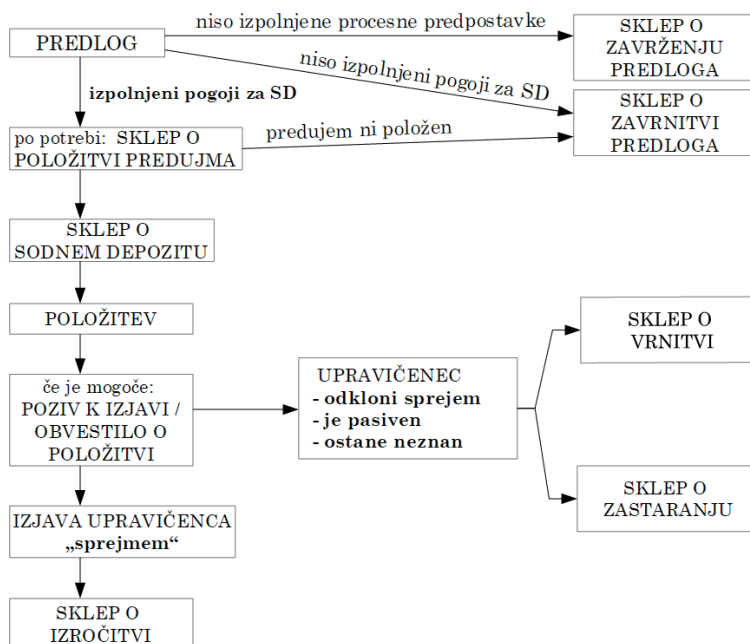
10 V okviru posameznih postopkov se opravljajo prehodni sodni pologi (na primer pologi predujmov stroškov za izvedbo dokazov, stroške kazenskega postopka), pa tudi nekateri redni sodni pologi. Varščina po tretjem odstavku 35. člena ZNP-1 se položi v obstoječem nepravdnem postopku (primerjaj Čujović, v: Kraljić in drugi, nav. delo, str. 629). Varščine, katerih položitev ureja ZIZ, se polagajo v postopku v okviru posameznega izvršilnega postopka ali posameznega postopka zavarovanja. Tako je bilo na primer v zadevi Višjega sodišča v Ljubljani I Cpg 916/2017 (sklep z dne 6. 12. 2017). Enako Orož, nav. delo, str. 4. Drugače se lahko razume Volk, nav. delo, str. 50. Sodni depozit po ZFPPIPP se polaga pri okrožnem sodišču, ki vodi stečajni postopek (šesti odstavek 373. člena ZFPPIPP, primerjaj tudi Volk, nav. delo, str. 50).

11 Uradni list RS, št. 83/01, 32/04, 28/06 – odl. US, 40/07, 64/16 – odl. US, 20/18 – OROZ631.

12 Uradni list RS, št. 199/21, 18/23 – ZDU-10.

13 Uradni list RS, št. 17/14, 81/15, 43/19, 65/20, 158/20 – ZURE, 175/20 – ZIUOPDVE, 121/21 – ZSROVE, 172/21 – ZOÉE, 204/21 – ZOP, 44/22 – ZOTDS.

2. SHEMA POSTOPKA SODNEGA DEPOZITA PO ZNP-1

3. IZHODIŠČA ZA VODENJE POSTOPKA

Nepravdni postopek sodnega depozita je urejen v zadnjem, četrtem oddelku XIII. poglavja ZNP-1. Urejajo ga 203. do 214. člen ZNP-1. Gre za postopek, ki se začne samo na predlog.¹⁴ Sodišče postopka ne začneja ali nadaljuje po uradni dolžnosti. Po uradni dolžnosti tudi ne išče upravičencev do sodnega depozita in jim brez njihove izjave o sprejemu (ali zahteve za vrnitev) ne izroča ali vrača položenega predmeta.

Poleg posebnih določb 203. do 214. člena ZNP-1 se v postopku uporabljajo splošne določbe ZNP-1, subsidiarno in smiselno pa tudi določbe Zakona o pravdnem postopku (ZPP).¹⁵ Uporaba splošnih določb ZNP-1 in določb ZPP mora biti skladna z namenom postopka sodnega depozita in namenom položitve v konkretni zadevi.¹⁶

¹⁴ 204. člen ZNP-1.

¹⁵ Uradni list RS, št. št. 26/99, 96/02, 58/03 – odl. US, 2/04, 2/04 – ZDSS-1, 69/05 – odl. US, 90/05 – odl. US, 43/06 – odl. US, 52/07, 45/08 – ZArbit, 45/08, 111/08 – odl. US, 57/09 – odl. US, 12/10 – odl. US, 50/10 – odl. US, 107/10 – odl. US, 75/12 – odl. US, 40/13 – odl. US, 92/13 – odl. US, 6/14, 10/14 – odl. US, 48/14, 48/15 – odl. US, 6/17 – odl. US, 10/17, 32/18, 16/19 – ZNP-1, 70/19 – odl. US, 1/22 – odl. US, 3/22 – ZDeb.

¹⁶ Več o smiselni uporabi določb ZPP v nepravdnih postopkih glej Čujovič, v: Kraljič in drugi, nav. delo, str. 213–217.

3.1 Namen postopka

Postopek je namenjen praktični izvedbi sprejema predmeta¹⁷ v hrambo pri sodišču, njegovi hrambi in oskrbovanju ter izdajanju (izročitvi upravičencu, vrnitvi predlagatelju, zapadlosti državi).¹⁸ Naloga nepravdnega (depozitnega) sodišča v postopku sodnega depozita je pomoč udeležencem.¹⁹ Sodišče nastopa kot izpolnitveni pomočnik (pri sodnih depozitih, katerih namen je nadomestna izpolnitev obveznosti) ali kot shranjevalec predmeta, položenega v zavarovanje drugih interesov. Ne odloča pa o spornih razmerjih med udeleženci,²⁰ niti o pravnih posledicah položitve.²¹ Presoja pravnih učinkov položitve je predmet drugih postopkov (na primer pravnega glede pravilnosti izpolnitve, upravnega glede izpolnjenih pogojev za nujni postopek razlastitve).²² Smisel depozitnega postopka je v tem, da se predmet, ki se daje v depozit, ohrani in pravočasno izroči svojemu namenu.²³

3.2 Namen položitve

Nameni posameznih vrst sodnih položitev so zelo različni. Ker je namen (posamezne vrste) sodnega depozita treba upoštevati pri razlagi procesnih določb,²⁴ mora sodnik že ob obravnavi predloga za sodni depozit ugotoviti, za katero vrsto sodnega depozita gre in kakšen je njegov namen.²⁵ Od tega so odvisni potek postopka sodnega depozita in procesna dejanja v njem.

Namen sodne položitve v konkretnem primeru razkrije materialno depozitno pravo.²⁶ Zakoni (posebni predpisi), ki dajejo pravico ali določajo obveznost sodnega depozita²⁷ so številni.²⁸

Po namenu lahko sodne depozite (položene v posebnem nepravdnem postop-

17 Predmeti sodnega depozita so lahko denar, dragocene kovine in izdelki iz teh kovin ter vrednostni papirji, ki se lahko unovčijo (prvi odstavek 203. člena ZNP-1), v primeru izpolnjevanja obveznosti s položitvijo pa tudi drugi predmeti (drugi odstavek 203. člena ZNP-1).

18 Primerjaj Konvalinka in drugi, nav. delo, str. 3.

19 Primerjaj Juhart, nav. delo, str. 37.

20 Depozitno sodišče ne odloča o tem, koliko je predlagatelj dolžan nasprotnemu udeležencu. Prav tako ne odloča, ali so izpolnjene predpostavke za omejitev lastninske pravice nasprotnega udeleženca v razlastitvenem postopku (sklep Višjega sodišča v Kopru I Cp 249/2018 z dne 2. 10. 2018).

21 Depozitno sodišče ne presoja, ali je predlagatelj s položitvijo (pravilno) izpolnil svojo obveznost. Primerjaj Strohsack, nav. delo, str. 91. Prav tako ne presoja, ali je predlagatelj s položitvijo izpolnil procesno predpostavko drugega (na primer upravnega) postopka.

22 Primerjaj tudi razloge sklepa Vrhovnega sodišča Republike Slovenije II Ips 383/2010 z dne 14. 4. 2011 in sklepa Višjega sodišča v Mariboru I Cp 603/2019 z dne 12. 9. 2019.

23 Šinkovec, Tratar, nav. delo, str. 283.

24 Uporaba procesnih določb ne sme izničiti namena sodnega depozita.

25 Čujović, v: Kraljić in drugi, nav. delo, str. 631: »Namen položitve stvari v posameznem primeru je razviden iz konteksta predpisa, ki ga ureja.«

26 Primerjaj Konvalinka in drugi, nav. delo, str. 1.

27 Materialno depozitno pravo določa tudi pravne učinke sodnega depozita v obstoječem materialnopravnem ali procesnopravnem razmerju.

28 Glej Čujović, v: Kraljić in drugi, nav. delo, str. 631 – 640, kjer je natančen pregled predpisov, ki predvidevajo sodni depozit.

ku) v grobem delimo²⁹ na sodne depozite kot nadomestne izpolnitve in sodne depozite kot institute zavarovanja terjatev.

3.2.1 Sodni depozit kot nadomestna izpolnitev

Splošna materialna pravila o sodni položitvi kot (nadomestni) izpolnitvi obveznosti so v splošnem delu OZ (od 302. do 310. člena OZ). Takšna položitev izvira iz predhodnega upniško-dolžniškega razmerja. Njen namen je v tem, da je predlagatelj (dolжник) s položitvijo (dolgovane) stvari prost obveznosti proti nasprotnemu udeležencu (upniku). Gre za enega od načinov izpolnitve in s tem prenehanja obveznosti.³⁰ Treba je poudariti, da izpolnitev obveznosti pred sodiščem (namesto upniku) ni predlagateljeva (dolžnikova) prosta izbira³¹ in da jo lahko uporabi le v zakonsko določenih primerih. To so različni (taksativno določeni) razlogi na strani upnika, ki dolžnika ovirajo, da bi obveznost izpolnil neposredno upniku.

Po prvem odstavku 302. člena OZ sme dolжник za upnika položiti dolgovano stvar pri sodišču, če je upnik v zamudi ali je neznan, ali če se ne ve zanesljivo, kdo ali kje je, ali če je poslovno nesposoben in nima zastopnika. Po 297. členu OZ lahko dolжник položi predmet obveznosti, če upnik noče dati pobotnice. V 416. členu OZ je določena možnost sodne položitve zaradi izpolnitve nedeljive obveznosti z več upniki, če se ti niso zedinili glede prejema izpolnitve.³²

V sodni praksi obstajajo tudi sodni depoziti zaradi uveljavljanja predkupne pravice na podlagi drugega odstavka 508. člena OZ. Predkupni upravičenec mora hkrati z izjavo, da kupuje stvar, plačati kupnino ali jo položiti pri sodišču. To je dopustno le, če je hkrati izpolnjen eden izmed pogojev za sodni depozit kot nadomestno izpolnitev po splošnem pravilu iz prvega odstavka 302. člena OZ.³³ Položitev ima učinek položitve kupnine in se zaradi tega lahko uvršča med depozite kot nadomestne izpolnitve.

Sodni depoziti kot nadomestne izpolnitve se uporabljajo tudi v zvezi z razlastitvami. Po osmem odstavku 216. člena ZUreP-3 lahko razlastitveni upravičenec (predlagatelj) svojo obveznost plačila odškodnine (za razlaščeno nepremičnino) izpolni s položitvijo odškodnine pri sodišču, če je razlastitveni zavezanec noče sprejeti.

Pri sodnem depozitu kot nadomestni izpolnitvi sodišče v postopku sodnega depozita nastopa kot izpolnitveni pomočnik,³⁴ položitev pa nadomešča oziro-

29 Primerjaj Konvalinka in drugi, nav. delo, str. 1 in Čujović v Kraljić in drugi, nav. delo, str. 635.

30 Primerjaj Juhart, v: Plavšak in drugi, 2003, nav. delo, str. 373 in Polajnar-Pavčnik, v: Wedam-Lukić, Polajnar-Pavčnik, nav. delo, str. 107.

31 Primerjaj Blagojević, Krulj, nav. delo, str. 1077.

32 Primerjaj Cigoj, 1998, nav. delo, str. 82.

33 Tako sklep Vrhovnega sodišča RS II Ips 743/2008 z dne 16. 9. 2010 in Juhart, v: Plavšak in drugi, 2004, nav. delo, str. 309. Drugače Čujović, v: Kraljić in drugi, nav. delo, str. 635.

34 »Sodišče stopa v položaj upnikovega pooblaščenca za sprejem izpolnitve.« (Juhart, v: Plavšak in drugi, 2003, nav. delo, str. 373). »Položitev pri sodišču ustvarja fikcijo, da sodišče sprejema izpolnitev kot upnikov pooblaščenec.« (prav tam, str. 381).

ma ustvarja domnevo obligacijskopravne izročitve stvari.³⁵

3.2.2 Sodni depozit kot institut zavarovanja terjatve

Položitev pri sodišču je lahko namenjena zavarovanju terjatve (nasprotnega udeleženca do predlagatelja). Poseben nepravdni postopek po določbah ZNP-1 je za te položitve potreben takrat, ko se položitev ne opravlja v okviru drugega postopka.³⁶ Primarni namen teh položitev ni nadomestna izpolnitev (obstoječe obveznosti predlagatelja), temveč zagotovitev zavarovanja (lahko tudi negotovih prihodnjih) terjatev (nasprotnega udeleženca),³⁷ s katerim je nato pogojen nastop drugih pravnih posledic (na primer pospešitve upravnega postopka). Položitev ni pogojevana z obstojem zamude na strani upnika ali drugih okoliščin, ki utemeljujejo sodni depozit kot nadomestno izpolnitev po splošni določbi 302. člena OZ.

Pri zakonskih določbah, ki izrecno govorijo o položitvi varščin³⁸ (na primer o varščini za morebitno drugo škodo)³⁹ že jezikovna razlaga pove, da gre za položitev, ki je prvotno namenjena (samo) zavarovanju terjatve (ne nadomestni izpolnitvi). Lahko pa namen zavarovanja izhaja iz namena zakonske določbe, ki določa položitev.⁴⁰

V praksi so pogoste položitve denarja zaradi zavarovanja odškodninskih terjatev zaradi postopkov razlastitev po tretjem odstavku 215. člena ZUreP-3 in petem odstavku 473. člena EZ-1.⁴¹ Razlastitveni upravičenci za pospešitev razlastitvenih postopkov pri sodišču polagajo denarne zneske, s katerimi zavarujejo (tudi morebitne prihodnje) odškodninske terjatve razlastitvenih zavezancev zaradi razlastitve. Položitev (ki zavaruje odškodninsko terjatev razlastitvenega zavezanca) je pogoj, zakonska predpostavka, za pospešitev postopka razlastitve.⁴²

4. OPREDELITEV UPRAVIČENCA DO SODNEGA DEPOZITA

Sodni depoziti se v praksi polagajo v korist:

- znane osebe z znanim prebivališčem ali sedežem,
- ene izmed več znanih oseb (negotovi upravičenec),

³⁵ Cigoj, 1984, nav. delo, str. 1093.

³⁶ O varščinah v izvršilnih postopkih in postopkih zavarovanj glej več v Orož, nav. delo.

³⁷ Primerjaj sklep Višjega sodišča v Ljubljani I Cp 2054/2018 z dne 5. 6. 2019.

³⁸ Po Slovarju slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) varščina pomeni premičnine ali nepremičnine, ki se dajo za zagotovitev izpolnitve določenih obveznosti, dolžnosti.

³⁹ Tretji odstavek 215. člena ZUreP-3 in peti odstavek 473. člena EZ-1.

⁴⁰ Tretji odstavek 215. člena ZUreP-3 in peti odstavek 473. člena EZ-1 poleg položitve varščine določata tudi položitev »zneska v višini odškodnine za nepremičnino, kot izhaja iz ocenjevanja vrednosti nepremičnin in nadomestil za škodo«, oziroma »zneska v višini ocenjene odškodnine za nepremičnino.«

⁴¹ Predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Energetskega zakona z dne 26. 4. 2019, EVA 2018-2430-0100, str. 65, govori o depozitu za zavarovanje odškodninske terjatve zaradi omejitve lastninske pravice.

⁴² Podrobneje o sodnih postopkih na podlagi predpisov o razlastitvah glej prispevek avtoric: Nepravdni postopek sodnega depozita na podlagi predpisov o razlastitvi.

- znane osebe z neznanim prebivališčem,
- neznane osebe.

V predlogu za začetek postopka sodnega depozita mora biti jasno in nedvoumno navedeno, za katerega od zgoraj navedenih življenjskih primerov gre. Če to iz predloga ni razvidno, mora sodišče predlagatelja na podlagi prvega odstavka 108. člena ZPP v zvezi z 42. členom ZNP-1 pozvati k popravi nerazumljivega predloga. Primer nejasnega predloga je predlog, v katerem je hkrati navedba, da se predmet polaga v korist neznane osebe in navedba imena te osebe. Nejasen je tudi predlog, iz katerega ni razvidno, ali se depozit polaga v korist neznane ali pokojne osebe.

Dejstvo, da je upravičenec (upnik iz materialnopravnega razmerja) negotov ali neznan ali neznanega prebivališča, je pri nekaterih depozitih osnovni razlog za položitev (predmeta (obveznosti)). Pomeni pravno odločilno dejstvo, ki, če je izkazano, tudi utemeljuje položitev. Zato se presoja v okviru vsebinske presoje utemeljenosti predloga za položitev. Lahko pa dejstvo, da je upravičenec negotov ali neznan ali neznanega prebivališča, ni razlog za položitev in je le pridružena okoliščina. V tem primeru se presoja (le) v okviru presoje procesnih predpostavk za vodenje postopka.

Dejstvo, da je upravičenec (upnik iz materialnopravnega razmerja) negotov ali neznan ali neznanega prebivališča, je razlog za sodni depozit (polog predmeta obveznosti) na podlagi 302. člena OZ.⁴³ Dejstvo, da je upravičenec (upnik iz materialnopravnega razmerja) negotov, je lahko tudi razlog za polog po 119. členu ZIZ.⁴⁴

Primeri v praksi, ko dejstvo neznanega upravičenca ali upravičenca neznanega prebivališča ni osnovni razlog za položitev sodnega depozita, so primeri sodnih depozitov na podlagi predpisov o razlastitvi (tretji odstavek 215. člena ZUreP-3 in

43 Prvi odstavek 302. člena OZ: »Če je upnik v zamudi ali je neznan, ali če se ne ve zanesljivo, kdo ali kje je, ali če je upnik poslovno nesposoben, nima pa zastopnika, sme dolжник položiti zanj dolgovano stvar pri sodišču.«

44 Prvi odstavek 119. člena ZIZ določa: »Če uveljavljajo glede prenesene terjatve poleg upnika kakšno pravico še drugi, lahko položi dolžnikov dolжник v korist vseh teh pri sodišču celoten znesek, ali samo zapadli znesek terjatve.« Drugi odstavek 119. člena ZIZ določa: »Upnik, na katerega je bila prenesena terjatve, glede katere uveljavljajo še drugi kakšno pravico, lahko preko sodišča zahteva od dolžnikovega dolžnika, naj položi preneseno terjatve pri tem sodišču.« Po Zakonu o izvršbi in zavarovanju iz leta 1931 (Izvršilnem postopniku, Službene novine kraljevine Jugoslavije z dne 23. 7. 1930, št. 1657/LXII/364) se je tak polog opravljal pri izvršilnem sodišču (paragraf 268). ZIZ smiselno enako kot pred njim Zakon o izvršilnem postopku (ZIP, Uradni list RS, št. 20/78, SFRJ 6/82, 74/87, 57/89, 83/89, 20/90, 27/90, RS 17/91-I – ZUDE, 55/92 – ZVDK, 1/94 – odl. US, 51/98 – ZIZ, 72/98 – odl. US, 11/99 – odl. US, 32/00) ne določa izrecno, ali se polog v primeru (prisilno) zarubljene terjatve v korist več upnikov (vedno) opravi v posebnem nepravdnem postopku, ali (lahko tudi) v obstoječem izvršilnem postopku. Sodna praksa (sklepa Višjega sodišča v Ljubljani III Ip 679/2016 in III Ip 1805/2016, oba z dne 15. 6. 2016) je za zdaj nakazala, da gre za položitev zneska v posebnem nepravdnem postopku po določbah ZNP-1. Enako tudi Lajevec, Žgajnar, nav. delo, str. 282. Če pride do takšne položitve v okviru posebnega nepravdnega postopka (in ne izvršilnega postopka) se odpira vprašanje nalog depozitnega sodišča pri delitvi zneska položene terjatve. V zvezi s tem glej sprotno opombo 80.

peti odstavek 473. člena EZ-1), pri katerih se polog opravlja zaradi dajanja varščine, neznanka glede osebe ali prebivališča upravičenca pa je temu (le) pridružena.

Sodišče mora pri vseh vrstah sodnih depozitov določbe ZPP in splošne določbe ZNP-1 o obveznih sestavinah predloga, navedbi identifikacijskih podatkov udeležencev ter zavrženju nepopolnega predloga smiselno uporabljati ter jih prilagoditi namenu konkretnega sodnega depozita (in postopka, zaradi katerega je predlagan).⁴⁵

4.1 Opredelitev znanega upravičenca z znanim prebivališčem ali sedežem

Če se depozit polaga v korist ene ali več znanih oseb z znanimi prebivališči ali sedeži, mora predlagatelj navesti njihove identifikacijske podatke v skladu s pravili iz 180. in 180.a člena ZPP (v zvezi s 23. in 42. členom ZNP-1).

4.2 Opredelitev negotovega upravičenca

Če se depozit polaga v korist ene izmed več znanih oseb (negotov upravičenec), mora predlagatelj navesti identifikacijske podatke vseh potencialnih upravičencev v skladu s pravilom iz 180. in 180.a člena ZPP (v zvezi s 23. in 42. členom ZNP-1).

4.3 Opredelitev znanega upravičenca z neznanim prebivališčem in opredelitev neznanega upravičenca

Če se depozit polaga v korist znane osebe z neznanim prebivališčem, mora predlog vsebovati navedbo imena in priimka te osebe. Koristno je, če je upravičenec do depozita opredeljen še s kakšnim drugim identifikacijskim znakom (na primer rojstnim datumom ali EMŠO).

Če se depozit polaga v korist neznane osebe,⁴⁶ pa navedbe identifikacijskih podatkov iz 180. in 180.a člena ZPP (v zvezi s 23. in 42. členom ZNP-1) od predlagatelja ni mogoče zahtevati. Mogoča je le opisna opredelitev upravičenca do depozita.⁴⁷

Dejstvo, da prebivališče upravičenca do sodnega depozita ni znano, ali da je upravičenec do sodnega depozita neznan, mora biti jasno navedeno in z verjetnostjo izkazano.

45 Določbe ZPP je treba v postopku sodnega depozita uporabljati smiselno, kar pomeni, da jih je treba prilagoditi naravi sodnega depozita (Čujovič, v: Kraljič in drugi, nav. delo, str. 139). Številnih določb se ne more uporabiti, nekatere pa je treba uporabiti ob precejšnjih omejitvah, ki jih zahteva posebna narava nepravdnega postopka (primerjaj Keresteš, nav. delo, str. 61).

46 Kadar na primer iz smrtovnice niso razvidni dediči osebe, ki bi bila sicer upravičena do depozita, in je objavljen oklic neznanim dedičem.

47 Primerjaj Galič, v: Ude in drugi, nav. delo, str. 136.

Če sta *neznani upravičenec* do sodnega depozita ali *neznano prebivališče* upravičenca do sodnega depozita razlog za sodni depozit,⁴⁸ ker predlagatelj ne ve, komu naj izpolni svoj dolg, ali kje naj svoj prinosni dolg izpolni,⁴⁹ sodišče trdi, da je upravičenec neznan, ali da je neznano njegovo prebivališče, presoja v okviru vsebinskega preizkusa pogojev za dovolitev položitve stvari. Okoliščina mora biti kot tudi drugi pogoji za dovolitev depozita izkazana z verjetnostjo.⁵⁰ Če ni izkazana z verjetnostjo,⁵¹ sodišče predlog za sodni depozit na podlagi 209. člena ZNP-1 zavrne, ker niso izpolnjeni pogoji zanj.

Če je razlog za sodni depozit primarno drugačen,⁵² pa lahko izostanek (v drugih nepravdnih postopkih obveznih) identifikacijskih podatkov upravičenca v predlogu za sodni depozit pripelje »le« do zavrženja predloga za sodni depozit.⁵³ Vendar, kot navedeno že zgoraj, ne gre pretogo razlagati in uporabljati določb ZPP⁵⁴ in splošnih določb ZNP-1.⁵⁵ Stališče, da je predlog za dopustitev pologa brez navedbe (vseh) identifikacijskih podatkov upravičenca do depozita vedno nepopoln in ga je treba (po neuspešni dopolnitvi) vedno zavreči, je prestrogo in lahko neutemeljeno omejuje pravico predlagatelja, da izpolni svojo obveznost ali doseže zakonsko predvidene pravne učinke v drugem razmerju ali postopku. Zato za formalno popolnost predloga zadostuje, da predlagatelj razumljivo navede in z verjetnostjo izkaže,⁵⁶ da ne ve, kdo ali kje je upravičenec do depozita.⁵⁷ S tem je zadoščeno zahtevi iz 207. člena ZNP-1.⁵⁸

Če podatki o upravičencu ali njegovem naslovu niso znani, ga sodišče ne more obvestiti o depozitu in pozvati k izjavi. To nedvomno zmanjšuje dejansko možnost, da bo upravičenec seznanjen s položitvijo. Vendar pa to ni razlog, zaradi katerega sodišče tak predlog zavrže. Ker je sodni depozit enostransko opcijsko upravičenje predlagatelja, ki ga nasprotni udeleženec ne more preprečiti,⁵⁹ dejstvo, da v predlogu ni (vseh) njegovih identifikacijskih podatkov, ni nujno razlog za zavrženje predloga,

48 Na primer na podlagi 302. člena OZ.

49 Primerjaj Blagojevič, Krulj, nav. delo, str. 1078.

50 Primerjaj prav tam, str. 1080, sklep Vrhovnega sodišča RS, II Ips 383/2010 z dne 14. 4. 2011, sklep Višjega sodišča v Ljubljani I Cp 1742/2000 z dne 24. 1. 2001, Čujović, v: Kraljić in drugi, nav. delo, str. 649.

51 O verjetnosti kot nižjem dokaznem standardu glej Zobec v Ude in drugi, nav. delo, str. 327–338.

52 Polaga se varščina, okoliščina neznanega upravičenca ali neznanega prebivališča upravičenca pa je temu le pridružena.

53 Na podlagi petega odstavka 108. člena ZPP v zvezi z 42. členom ZNP-1.

54 105., 180. in 180.a člena ZPP.

55 Prvega odstavka 23. člena ZNP-1.

56 Zahtevati višji dokazni standard za ugotavljanje procesnih predpostavk za vsebinsko odločanje o predlogu za sodni depozit bi bilo neekonomično in nesmotrno (primerjaj Zobec, v: Ude in drugi, nav. delo, str. 334).

57 Vztrajanje pri stališču, da mora predlagatelj (v vsakem primeru), ko odsotnost naslova upravičenca ni razlog za depozit, v predlogu navesti naslov upravičenca, privede do absurdnega položaja, ko predlagatelj lahko položi predmet, če navede nepravi naslov upravičenca, ne more pa ga položiti, če pošteno navede, da naslova upravičenca ne pozna.

58 207. člen ZNP-1: »Predlog mora vsebovati tudi opis predmeta sodnega depozita, navedbo, v čigavo korist se polaga, in razloge, zaradi katerih se polaga.«

59 Nasprotni udeleženec lahko zavrne sprejem položenega predmeta. Nasprotni udeleženec lahko (v drugih postopkih) prepreči pravne učinke položitve. Ne more pa nasprotni udeleženec preprečiti položitve pri depozitnem sodišču.

preprečitev položitve in poseg v predlagateljovo pravico do izpolnitve obveznosti ali uresničitve kakšnega drugega upravičenja (na primer pospešitve razlastitvenega postopka, ki ni le v njegovo, temveč tudi v javno korist). Sodišče s prestrogimi formalnimi zahtevami⁶⁰ ne sme ogroziti uresničitve predlagateljve pravice do položitve.

5. ENOSTRANSKOST POSTOPKA DO POLOŽITVE

V večini nepravdnih postopkov⁶¹ sodišče takoj po tem, ko predlog prestane predhodni preizkus, nasprotnemu in drugim udeležencem postopka zagotovi pravico do izjave z vročanjem predloga v odgovor.⁶² Zastavlja se vprašanje, ali je to ustrezno in v skladu tudi z (različnimi) nameni sodnih depozitov. Čeprav je vprašanje begalo zakonodajalca že pred sprejetjem Zakona o nepravdnem postopku (ZNP)⁶³ leta 1985,⁶⁴ je še vedno aktualno.

Meniva, da je odgovor že jezikovna razlaga posebne določbe 211. člena ZNP-1, ki posebej ureja pravico nasprotnega udeleženca do izjave.⁶⁵ Člen ima naslov: »Izjava osebe, v katere korist je sodni depozit položen.« Prvi odstavek pa določa: »Kadar je sodni depozit položen v korist določene osebe, sodišče to osebo povabi, da se izjavi o sodnem depozitu, če drug zakon ne določa drugače.« Besedi *kadar* in *položen* potrjujeta stališče, da je postopek sodnega depozita do položitve predmeta enostranski. Upravičencu se pravica do izjave zagotovi, kadar (ko)⁶⁶ je predmet položen, in ne že po vložitvi predloga ali izdaji sklepa o depozitu.

Tudi sistemsko je posebna določba 211. člena ZNP-1 o pozivu upravičenca k izjavi umeščena za člen, ki ureja zavrnitev predloga za sodni depozit, in za člen, ki ureja vsebino sklepa o sodnem depozitu (210. člen ZNP-1). Če sodišče na podlagi 209. člena ZNP-1 zavrne predlog za sodni depozit, ker niso izpolnjeni pogoji za sprejem predmetov v sodni depozit, ali če predlagatelj v določenem roku ne položi predujma za kritje stroškov sodnega depozita (če mu je njegovo plačilo naloženo), do vročanja predloga (nasprotnemu udeležencu) v izjavo sploh ne pride.

60 Več o dilemah glede iskanja naslovov in drugih podatkov upravičencev do sodnih depozitov na podlagi predpisov o razlastitvi glej prispevek avtoric: Nepravdni postopek sodnega depozita na podlagi predpisov o razlastitvi.

61 Kot so na primer postopek za določitev odškodnine, delitev stvari v solastnini, za delitev skupnega premoženja, ureditev meje, dovolitev nujne poti.

62 Na podlagi prvega odstavka 276. člena ZPP v zvezi z 42. členom ZNP-1.

63 Uradni list SRS, št. 30/86, 20/88, RS 19/94 – ZS, 87/02 – SPZ, 131/03 – odl. US, 77/08 – ZDZdr, 10/17 – ZPP-E, 16/19.

64 Osnutek Zakona o nepravdnem postopku (ESA-620), Poročevalec, Ljubljana, 15. 10. 1985, letnik XI., šte. 33, str. 31: »Pri tej rešitvi pa se postavlja vprašanje ali ne bi bilo primerneje, da sodišče pred izdajo sklepa o depozitu zasliši upravičenca - upnika ali dejansko odklanja dolžnikovo izpolnitev in šele, če upnik zavrne prevzem stvari, sodišče izda sklep o depozitu.«

65 S tem pomeni izjemo po drugem odstavku 5. člena ZNP-1, po katerem sme sodišče v nepravdnem postopku odločiti, ne da bi dalo udeležencu možnost, da se izjavi, če tako določa zakon (ali če presodi, da bi bile s tem ogrožene druge ustavne pravice osebe, katere pravice in pravne interese mora sodišče varovati po uradni dolžnosti).

66 SSKJ: kadar je starinski izraz za izražanje istočasnosti ali predčasnosti dejanja v prihodnosti ali preteklosti in ga nadomeščamo s »ko«.

Poleg jezikovne in sistemske razlage 211. člena ZNP-1 začetno enostranskost postopka potrjuje tudi narava sodne položitve, ki je opcija predlagatelja, enostransko procesno nepravdno dejanje, ki mu zakon določa pravne posledice⁶⁷ (na primer prenehanje obveznosti, izpolnitev pogoja za pospešitev razlastitve). Ker pravne posledice sodne položitve nastanejo šele s položitvijo (in ne (že) z vložitvijo predloga ali izdajo sklepa o depozitu), mora sodišče o predlogu odločiti hitro in na podlagi navedb v predlogu. V nasprotnem primeru⁶⁸ lahko poseže v uresničevanje predlagateljeve pravice do položitve.

Stališče o začetni enostranskosti je že bilo jasno zavzeto v odločitvah višjih sodišč.⁶⁹ Sprejela ga je tudi novejša pravna teorija.⁷⁰

Poudarjava, da je začetna enostranskost dopustna, kadar postopek teče le zaradi položitve predmeta in kadar odločanju o položitvi ni pridruženo še odločanje o kakšnem drugem vprašanju. Če se ob odločanju o sprejemu predmeta v sodno hrambo odloča še o kakšnem drugem vprašanju, na primer o stroških položitve⁷¹ ali sodnem odprtju bančnega sefa na podlagi 1064. člena Zakona o obligacijskih razmerjih (ZOR)⁷² v zvezi z drugim odstavkom 1061. člena OZ, je treba kontradiktornost glede drugih vprašanj v postopku zagotoviti že prej.

6. ROK ZA POLOŽITEV PREDMETA IN OBLIKOVANJE IZREKA SKLEPA O SODNEM DEPOZITU

Pri odločanju o predlogu in pri oblikovanju izreka sklepa o sodnem depozitu se v praksi pogosto zastavljajo vprašanja: Kdaj *mora* predlagatelj položiti predmet? Kdaj *lahko* predlagatelj položi predmet? Ima za položitev rok? Mora čakati na pravnomočnost sklepa o depozitu?

Tudi pri določanju rokov za položitev in pri oblikovanju izreka sklepa o sodnem depozitu je treba izhajati iz narave instituta sodnega depozita. Gre za opcijo, pravico predlagatelja, ki je uresničena, ko je položitev opravljena.

Položitev se lahko opravi takoj. Zaradi varovanja predlagateljevega interesa (da se na primer razbremeni obveznosti, ali sproži nujni postopek razlastitve) mora sodišče omogočiti položitev takoj, ko sklene, da je polog dopusten. Čakanje s položitvijo na pravnomočnost sklepa o depozitu (in izreki, da se predmet položi »po pravnomočnosti«) posegajo v predlagateljevo uresničevanje pravice do

⁶⁷ Primerjaj Cigoj, 1978, nav. delo, str. 321

⁶⁸ Vročanje predloga v tujino pred položitvijo lahko na primer položitev (in njene učinke) zavleče za več mesecev.

⁶⁹ Sklep Višjega sodišča v Ljubljani II Cp 577/2013 z dne 2. 10. 2013, sklep Višjega sodišča v Ljubljani I Cp 2827/2014 z dne 10. 12. 2014 in sklep Višjega sodišča v Kopru I Cp 249/2018 z dne 2. 10. 2018.

⁷⁰ Primerjaj Čujović, v: Kraljić in drugi, nav. delo, str. 630 in 657.

⁷¹ O pogosti prezgodnosti takšnih odločitev glej prispevek avtoric: Sodne takse in stroški postopka v nepravdnem postopku sodnega depozita.

⁷² Uradni list SFRJ, št. 29/78, 39/85, 2/89 – odl. US, 45/89 – odl. US, 57/89, RS 88/99 – ZRTVS-B, 83/01 – OZ, 30/02 – ZPlaP, 87/02 – SPZ, 82/15 – odl. US.

sodnega depozita.⁷³ Pogled v zgodovino pokaže, da so se civilnosodna hranila lahko položila tudi tako, da je položnik predmet izročil pri davčnem uradu, hkrati pa podal prošnjo za hrambo za sodno odobritev.⁷⁴ Danes SR osebne izročitve predmetov sodišču pred izdajo sklepa o depozitu ne predvideva več, še vedno pa je predvidena izročitev po pošti pred izdajo odredbe (sklepa) sodišča.⁷⁵

V večini primerov predlagatelj zaradi lastnega interesa, ki je v uresničitvi namena sodnega depozita, ne odlašajo predolgo s položitvijo. Za primere, v katerih bi se to zgodilo in povzročilo nerazumno dolgo aktivno nepravdno zadevo, pa zakon ne daje jasne rešitve. Sodišče na podlagi prvega odstavka 110. člena ZPP v zvezi z 42. členom ZNP-1 v sklepu o dovolitvi depozita sicer lahko določi sodni rok,⁷⁶ v katerem se predmet lahko položi. Vendar pa ostaja odprto vprašanje, kako postopati, če predlagatelj v tem roku predmeta ne položi. *De lege ferenda* bi bilo smotno določiti čas, po katerem bi sklep o sodnem depozitu (dovolitvi položitve), če do položitve ne bi prišlo, prenehal veljati.⁷⁷

Sodišče predlagatelja v postopku sodnega depozita ne obsodi na izpolnitev obveznosti. Zato izreki, da je »dolžan položiti,« niso pravilni. Namesto njih predlagava, da se navede »dopusti/dovoli se polog/položitev« ali »predlagatelj lahko položi.«

7. IZJAVA OSEBE, V KORIST KATERE JE SODNI DEPOZIT POLOŽEN

Sodišče osebo, v korist katere je depozit položen, v postopek pritegne po položitvi predmeta.⁷⁸ Šele s položitvijo predmeta namreč nastopi učinek sodnega depozita (v materialnem ali procesnem razmerju, katerega udeleženca sta predlagatelj in upravičenec do sodnega depozita).

Kako bo sodišče upravičenca do položenega predmeta pritegnilo v postopek, je odvisno od vrste in namena sodnega depozita.

73 Iz drugega odstavka 210. člena ZNP-1 s sklepanjem po nasprotnem razlogovanju ne moremo izpeljati pravila, da pritožba vedno zadrži izvršitev, če položitev sodnega depozita ni pogoj za začetek postopka. Sodišče namreč lahko na podlagi drugega odstavka 35. člena ZNP-1 odloči (če meni, da je to potrebno), da pritožba ne zadrži izvršitve.

74 Volčič, nav. delo, str. 8.

75 Drugi odstavek 255. člena SR: »Sodna oseba, določena za depozitna opravila in za vodenje evidence o depozitih, lahko sprejme ali izda sodni polog na podlagi pisne odredbe sodnika. Denar, poslan po pošti, lahko sprejme brez pisne odredbe, mora pa takoj po prejemu o tem pisno obvestiti sodnika, da izda odredbo.«

76 Če ga določi, naj ta ne bo prekatek. Za primerjavo navajava, da zakon Svobodne dežele Bavorske o sodni položitvi (Bayerisches Hinterlegungsgesetz (BayHintG) v četrtem odstavku 10. člena predvideva šestmesečni rok za položitev.

77 Zakon Svobodne dežele Bavorske o sodni položitvi (Bayerisches Hinterlegungsgesetz (BayHintG) na primer določa, da se odredba o sprejemu sicer šteje za brezpredmetno (Art. 10(4): »Wird der zu hinterlegende Gegenstand nicht binnen sechs Monaten nach Bekanntgabe der Annahmeanordnung in Hinterlegung genommen, so wird die Annahmeanordnung gegenstandslos.«

78 Navedeno ne velja v primerih, ko je odločanju o položitvi pridruženo še odločanje o kakšnem drugem vprašanju (na primer o odprtju bančnega sefa na podlagi 1064. člena ZOR v zvezi z drugim odstavkom 1061. člena OZ ali o povrnitvi stroškov položitve). V takih primerih je treba kontradiktornost zagotoviti že prej.

Sodišče postopa po 211. členu ZNP-1 in upravičenca povabi, da se izjavi o sodnem depozitu,⁷⁹ če je sodni depozit nadomestna izpolnitev in če je upravičenec znan (naveden v predlogu). Ekonomično za vodenje postopka je, če mu skupaj s pozivom za izjavo o depozitu (ali položeni predmet sprejema ali ne) vroča tudi sklep o depozitu in predlog.

Kadar iz spisa izhaja, da ob polozitvi še niso izpolnjeni pogoji za prevzem (najpogostejše je to pri polozitvi varščin), sodišče upravičenca po naravi stvari ne more pozivati k izjavi, ali sprejema polozeni predmet. V teh primerih ga o polozitvi le obvesti na podlagi smiselne uporabe 22. člena ZNP-1 ter mu hkrati vroči tudi sklep o depozitu in predlog. Smiselno enako postopa pri sodnih depozitih v korist negotovega upravičenca (upnika). Sodišče vseh oseb iz kroga možnih upravičencev ne poziva k izjavi po prvem odstavku 211. člena ZNP-1, temveč jih na podlagi drugega odstavka 22. člena ZNP-1 obvesti o polozenem znesku in seznaniti s pogoji, ki jih je predlagatelj določil za prevzem.⁸⁰

Prvi odstavek 211. člena ZNP-1 izključuje pozivanje k izjavi o sodnem depozitu, če drug zakon določa drugače. Iz zakonodajnega gradiva izhaja, da je bil pristavek, če drug zakon ne določa drugače, vnesen za primere depozitov, ki predstavljajo varščino.⁸¹ Kot primer zakonodajalec navaja 473. člen EZ-1.⁸² Vendar opozarja, da v njem ni nikjer izrecno izključena uporaba 211. člena ZNP-1.

79 Sodišče upravičenca pozove, da se izjavi, ali predmet sprejema ali ne. Ne poziva ga k izjavi, ali je polozitev utemeljena, ali k izjavi, ali se z njo strinja.

80 Osnovni namen depozitnega postopka ni odločanje o spornih pravnih razmerjih med udeleženci. Zato ta postopek tudi ni namenjen ugotavljanju, kdo od več negotovih upravičencev je upravičen do polozenega zneska, ali odločanju o delitvi polozenega zneska med več upnike z različnimi vrstnimi redi poplačila (kot na primer deli izvršilno sodišče polozeno kupnino za prodano nepremičnino po 197. členu ZIZ ali deli presežek zneska, ki je ostal od izterjatve terjatve, drugim zastavnim upnikom in dolžniku po 126. členu ZIZ). Depozitni postopek je namenjen pomoči udeležencem (da se na primer dolžnik razbremeni obveznosti, ker se je drugače ne more). Zato je tudi predlagatelj tisti, ki mora določiti pogoje za prevzem polozenega zneska. Če predlagatelj tega ne zna ali noče določiti in med več (nasprotnimi) udeleženci (in predlagateljem) obstaja spor o tem, kdo (in v kakšni višini) je upravičen do polozenega predmeta, depozitno sodišče po 9. členu ZNP-1 presodi, ali bo samo reševalo sporno predhodno vprašanje ali pa bo udeležence napotilo na pravdo (za ugotovitev ali izpodbijanje zatrjevanih pravic). Če odloči, da predhodnega vprašanja ne bo reševalo samo in bo udeležence napotilo na pravdo, depozitno sodišče tudi odloči, katere izmed (nasprotnih) udeležencev bo napotilo na pravdo. Predhodna vprašanja so lahko zelo različna. Lahko je sporno, katera od več oseb je sama v celoti upravičena do polozenega predmeta, lahko so sporne višine zneskov terjatev, do katerih so upravičeni posamezni upravičenci, lahko pa so sporni tudi vrstni redi, po katerih imajo posamezni upravičenci pravico do poplačila. Ne glede na to, ali depozitno sodišče ta nesoglasja rešuje samo, ali udeležence napoti na pravdo, mora paziti, da so o postopku obveščeni vsi, katerih pravni interes bi utegnil biti z izročitvijo (ali neizročitvijo) prizadet. Posebej je treba opozoriti, da pri polozitvah, do katerih pripeljejo večkratni odstopi terjatve, sodišče ne sme pozabiti na obveščanje prvotnega upnika (odstopnika) terjatve, četudi ga predlagatelj v predlogu za sodni depozit ne označi kot udeleženca postopka. Drugače sklep Višjega sodišča v Ljubljani III Ip 679/2016 z dne 15. 6. 2016 in III IP 1805/2016 z dne 15. 6. 2016 ter sodba Višjega sodišča v Ljubljani I Cpg 23/2019 z dne 5. 6. 2019 (14. točka).

81 Predlog Zakona o nepravdnem postopku (ZNP-1) z dne 13. 12. 2018, EVA: 2018-2030-0023, str. 48.

82 Prav tam, str. 223.

V praksi so pogoste dileme, kako postopati, kadar sodišče osebe, v korist katere je predmet že položen, ne more obvestiti o depozitu in je pozvati k izjavi, ker njen naslov ni znan ali ker je neznana. Do zadreg prihaja tako v fazi odločanja o predlogu za sodni depozit v korist neznane osebe ali osebe brez znanega prebivališča kot tudi pozneje, ko se šele po položitvi izkaže, da vročitev na navedenem naslovu ni bila uspešna ali da pravni nasledniki pokojnega upravičenca niso znani. V teh primerih je treba upoštevati, da učinek sodnega depozita nastopi s položitvijo stvari (ki ni odvisna od vročitve sklepa o depozitu). S tem je uresničena pravica predlagatelja, zaradi katere je podal predlog za sodni depozit. Njegov primarni cilj postopka je bil s položitvijo dosežen. Nadalje mu je sicer lahko v interesu, da sodišče osebo, v korist katere je sodni depozit položen, pozove, ali sprejema depozit in ga s tem razbremeni negotovosti, ali ga bo sprejela ali ne. Vendar pa zaradi zavarovanja tega predlagateljevega interesa⁸³ sodišče samo, brez ustreznega predloga predlagatelja, po uradni dolžnosti ne postopa aktivneje, kot je predvideno v 143. členu ZPP (v zvezi z 42. členom ZNP-1).⁸⁴

Kaj pa mora sodišče storiti za zavarovanje pravice do izjave osebe, v korist katere je sodni depozit položen? Če se to vprašanje zastavi, še preden je bila oseba povabljena k izjavi o sodnem depozitu, je treba pri depozitu zaradi izpolnitve obveznosti upoštevati, da ima notifikacijsko dolžnost po tretjem odstavku 302. člena OZ⁸⁵ tudi predlagatelj. Pri položitvah varščin zaradi drugih (na primer razlastitvenih) postopkov pa tudi organ, ki vodi ta postopek.⁸⁶ Dolžnost sodišča, da osebo, v korist katere je predmet položen, o tem obvesti, je zato treba razlagati v povezavi s 302. členom OZ oziroma v povezavi z namenom postopka, zaradi katerega se predlaga sodni depozit kot varščina. Od sodišča kot dolžnikovega (predlagateljevega) izpolnitvenega pomočnika (upnikovega pooblaščenca za sprejem izpolnitve)⁸⁷ ali neodvisnega in zaupanja vrednega shranjevalca varščine, se ne zahteva več, kot se zahteva od subjektov (materialnega ali procesnega) razmerja, v zvezi s katerim je položitev opravljena. Pri depozitih zaradi izpolnitve obveznosti mora sodišče tako kot dolжник materialnega razmerja (predlagatelj) o položitvi obvestiti upnika materialnega razmerja (osebo, v korist katere polaga), le če ve zanj in za njegovo prebivališče.⁸⁸ Smiselno enako se od depozitnega sodišča ne zahteva več kot od organa, ki v drugem (na primer razlastitvenem) postopku zahteva položitev varščine, ali od predlagatelja, v čigar interesu je tudi lahko, da upravičenec položeni znesek prevzame.⁸⁹ V tem pomenu je treba razumeti tudi besedno zvezo »v korist

83 V primerih, ko notifikacijska dolžnost lahko povzroči materialnopravne posledice, ima notifikacijsko dolžnost tudi predlagatelj (primerjaj tretji odstavek 302. člena OZ).

84 143. člen ZPP predvideva poizvedbe v centralnem registru prebivalstva, registru zavoda za zdravstveno zavarovanje o naslovu delodajalca, pri svojcih, članih gospodinjstva in sorodnikih, sosedih in hišniku z zadnjega znanega naslova, pri socialnih službah, zadnjem delodajalcu ali najemodajalcu, na policiji ali v bolnišnicah.

85 Tretji odstavek 302. člena OZ: O položitvi mora dolжник obvestiti upnika, če ve zanj in za njegovo prebivališče.

86 V okviru odločanja o pravnih učinkih položitve v njegovem postopku.

87 Juhart, v: Plavšak in drugi, 2003, nav. delo, str. 373.

88 Primerjaj tretji odstavek 302. člena OZ.

89 Če se s tem na primer razbremeni svoje obveznosti.

določene osebe« iz prvega odstavka 211. člena ZNP-1. Dolžnikova (predlagatelj) opustitev notifikacijske dolžnosti ima lahko za posledico odškodninsko odgovornost. Tudi iz tega razloga je breme na njem, da jo bo opravil, bodisi sam, bodisi prek sodišča (ki pa mu bo moral zagotoviti potrebne identifikacijske podatke osebe, v korist katere polaga sodni depozit).⁹⁰

Po tem, ko oseba, v korist katere je bil depozit položen, izjavi, da sodni depozit sprejema, se položaj spremeni. Oseba je vstopila v postopek, kar pomeni, da ima tudi dolžnost sporočanja morebitne spremembe naslova (da bi se izognila vročanju s pritrditvijo na sodno desko).⁹¹ Če preneha obstajati in niso znani njeni pravni nasledniki, mora sodišče prekiniti postopek in počakati, da ga prevzamejo njeni pravni nasledniki. Če bi ocenilo, da je to potrebno, bi v tem primeru lahko postavilo skrbnika za posebni primer z nalogo njihovega zastopanja v postopku (ne pa tudi prevzema predmeta).

De lege ferenda bi bilo v primeru upravičenca z neznanim prebivališčem ali neznanega upravičenca do sodnega depozita treba (ponovno) uvesti oklicni postopek. Poznamo ga na primer v zapuščinskem postopku (v primeru neznanih dedičev) in postopku za razveljavitev listin (amortizacija listin). Pred sprejetjem ZNP se je uporabljal tudi pri poslovanju s sodnimi pologi. Preden je polog pripadel splošnemu ljudskemu premoženju, se je izpeljal kaducitetni postopek, ki je v primeru, ko naslovniku (depozitnemu upravičencu) ni bilo mogoče na zadnjem naslovu vročiti sklepa⁹² in poziva,⁹³ predvideval objavo poziva v uradnem listu.⁹⁴ Na začetku dvajsetega stoletja je sodišče v primeru t. i. starih depozitov neznane lastnike po 30 letih pozvalo z oklicem (določen je bil rok eno leto, šest tednov in tri dni). Če na oklic ni bilo odziva, se je depozit po preteku oklicnega roka razglasil za zapadlega in bil za fiskus izročen državni blagajni.⁹⁵ Možnost javnega poziva poznajo tudi na Hrvaškem. 138. člen Zakona o sodiščih (Zakon o sudovima)⁹⁶ določa poziv na oglasni deski sodišča, če upravičenec do depozita, čigar prebivališče ni znano, ne prevzame depozita v petih letih od pravomočnosti sklepa o sodnem depozitu.

8. PRAVICA DO PRITOŽBE ZOPER SKLEP O SODNEM DEPOZITU

Pritožbe predlagateljev zoper sklep o depozitu so v praksi redke. To je logična posledica dejstva, da so omejene na primere, v katerih sodišče ne upošteva v celoti predloga za sodni depozit in na primer določi drugačne pogoje za prevzem, drugačen rok hrambe ali napačnega upravičenca za prevzem.

90 Cigoj, 1984, nav. delo, str. 1091 navaja, da je obvestitev pogoj za prenehanje obveznosti. Meniva, da to stališče drži, če je upnik znan in se ve, kje je. Če ni, pa dolžnik nima te obveznosti in je tudi sodišče nima.

91 Na podlagi smiselne uporabe 145. člena ZPP.

92 Sklep, s katerim je sodišče ugotovilo, da je razlog za nadaljnjo hrambo »prestal«.

93 Poziv za dvig pologa s hkratnim poukom, da se bo polog prenesel na splošno ljudsko premoženje, če ga v treh letih od pravomočnosti tega sklepa ne prevzame.

94 Konvalinka in drugi, nav. delo, str. 14.

95 Volčič, nav. delo, str. 95.

96 NN (Narodne novine) 28/13, 33/15, 82/15, 82/16, 67/18, 126/19, 130/20, 21/22, 60/22, 16/23.

Pritožbe nasprotnih udeležencev zoper sklep o depozitu so v praksi pogoste. Nemalokrat so vložene zaradi nepoznavanja namena postopka sodnega depozita in učinkov sklepa o sodnem depozitu. Velikokrat so vložene iz razlogov, ki niso predmet presoje v postopku sodnega depozita.⁹⁷

Ob prejemu vloge nasprotnega udeleženca, ki nasprotuje sodnemu depozitu,⁹⁸ mora prvostopenjsko sodišče najprej presoditi, ali je pisanje po vsebini pritožba ali izjava, da nasprotni udeleženec deponiranega predmeta ne sprejema.⁹⁹ Če je pisanje pritožba zoper sklep o depozitu, mora prvostopenjsko sodišče nadalje presoditi, ali ima nasprotni udeleženec pravni interes za pritožbo zoper sklep o depozitu. Presoditi mora, ali je nasprotni udeleženec s sklepom o depozitu res konkretno in neposredno oškodovan. Za to presojo je ključna ugotovitev, ali nasprotni udeleženec lahko odkloni sprejem položenega predmeta in ali breme nepravilne položitve nosi predlagatelj. Če prvostopenjsko sodišče presodi, da nasprotni udeleženec nima pravnega interesa za pritožbo, jo zavrže kot nedovoljeno¹⁰⁰ na podlagi prvega odstavka 343. člena ZPP v zvezi z 42. členom ZNP-1 in je ne predloži višjemu sodišču. Presoja utemeljenosti pritožbe namreč ne sme preskočiti presoje dovoljenosti pritožbe.¹⁰¹

9. UMIK PREDLOGA IN ZAHTEVA ZA VRNITEV DEPOZITA

Dokler predmet ni položen in je postopek enostranski, lahko predlagatelj predlog umakne z enostransko izjavo v skladu s 25. členom ZNP-1. Sodišče drugih udeležencev postopka o tem ne obvešča, niti jih ne poziva, ali predlagajo nadaljevanje postopka,¹⁰² temveč postopek ustavi na podlagi tretjega odstavka 188. člena ZPP v zvezi z 42. členom ZNP-1.

Umik, ki je podan po položitvi predmeta, je vsebinsko zahteva za vrnitev depozita, zato ga je treba obravnavati in presojati po 213. členu ZNP-1, po katerem lahko predlagatelj zahteva vrnitev depozita, če ni več razlogov za njegovo položitve.

Pri presoji, ali ne obstajajo več razlogi za položitev, je treba pri sodnem depozitu kot nadomestni izpolnitvi upoštevati materialno pravilo o pravici do vrnitve

97 Upravičenci ugovarjajo obstoju upniške zamude (sklep Višjega sodišča v Ljubljani II Cp 577/2013 z dne 2. 10. 2013), upravičenosti razlastitve (Sklep Višjega sodišča v Kopru I Cp 249/2018 z dne 2. 10. 2018, Sklep Višjega sodišča v Ljubljani II Cp 46/2018 z dne 20. 6. 2018) ali višini položene varščine (sklep Višjega sodišča Ljubljani II Cp 47/2018 z dne 25. 4. 2018).

98 Pogosto gre za laična pisanja.

99 V postopku sodnega depozita se nasprotnemu udeležencu ne naloži prevzema deponiranega predmeta. Na svojo odgovornost se sam odloči, ali ga bo sprejel ali ne.

100 Pritožba je nedovoljena, če pritožnik nima pravnega interesa za pritožbo (četrti odstavek 343. člena ZPP v zvezi z 42. členom ZNP-1).

101 Primerjaj Juhart, nav. delo, str. 130.

102 To je tudi pojmovno nemogoče, ker od predlagatelja v postopku sodnega depozita ni mogoče zahtevati položitve. Za to ima nasprotni udeleženec na voljo druga pravna sredstva (na primer tožbo za izpolnitev obveznosti).

sodnega depozita.¹⁰³ Pri sodnih depozitih kot varščinah pa je treba upoštevati rok, do katerega mora varščina ostati položena.¹⁰⁴

Da bi se izognili neskončnemu trajanju sodnega depozita, ZNP-1 določa skrajni rok, v katerem predlagatelj lahko predmet vzame nazaj. Po 213. členu ZNP-1 lahko predlagatelj zahteva vrnitev v roku iz 214. člena ZNP-1, kar je pet let od pravnomočnosti sklepa o sodnem depozitu. Jezikovna razlaga določbe 213. člena in 214. člena ZNP-1 glede roka, v katerem lahko predlagatelj (najpозnejše) zahteva vrnitev sodnega depozita, ni ustrezna. Rok glede na okoliščine konkretnega primera lahko začne teči tudi pozneje, in ne (že) s pravnomočnostjo sklepa o depozitu.¹⁰⁵ Poleg tega je treba upoštevati, da pravici predlagatelja do vrnitve položenega predmeta ni nasprotna pravica države do prevzema deponiranega predmeta. Zapadlost predmeta državi je le skrajna možnost, rešitev za primer, ko je zaradi pasivnosti udeležencev treba nekaj ukreniti glede položenega predmeta, ker sodni depozit ne more trajati večno. Predlagatelj lahko vrnitev depozita zahteva vse do ugotovitvenega sklepa sodišča o zastaranju in tako je treba razlagati tudi določbo o skrajnem roku za zahtevo za vrnitev depozita.

Pred izdajo sklepa o vrnitvi mora sodišče zahtevo za vrnitev dati v izjavo upravičencu, če je ta znan. S tem mu omogoči uveljavljanje ugovorov zoper vrnitev (da se je na primer predlagatelj odpovedal pravici do vrnitve sodnega depozita kot nadomestne izpolnitve oziroma da razlog za zavarovanje njegove terjatve s položeno varščino še obstaja).

10. SMRT UPRAVIČENCA

Depozit ne more biti položen v korist pokojne osebe, čeprav se v praksi to pogosto predlaga.

Če že iz podatkov predloga izhaja, da je oseba, v korist katere želi predlagatelj položiti predmet, pokojna, je treba predlog vrniti predlagatelju v popravo na podlagi smiselne uporabe prvega in tretjega odstavka 81. člena ZPP (v zvezi

¹⁰³ Po tretjem odstavku 305. člena OZ dolžnikova pravica, da vzame položeno stvar nazaj, preneha, če dolжник izjavi sodišču, da se tej pravici odpoveduje, če upnik izjavi, da sprejema položeno stvar, kot tudi, če se s pravnomočno odločbo ugotovi, da položitev izpolnjuje pogoje pravilne izpolnitve.

¹⁰⁴ Najkrajši čas hrambe predmeta (varščine) v nekaterih primerih določa zakon (na primer šesti odstavek 473. člena EZ-1). V nekaterih primerih ga določi predlagatelj v predlogu za sodni depozit. V praksi se zastavlja vprašanje, kako naj postopa depozitno sodišče, če najkrajši čas hrambe varščine ni zakonsko določen. Ali mora depozitno sodišče paziti, da varščina ni prehitro vrnjena predlagatelju (ker nasprotni udeleženec zaradi tega izgubi zavarovanje svoje terjatve)? Ali pa je to naloga organa, ki je v svojem postopku zahteval položitev varščine? Izhajajoč iz nalog depozitnega sodišča, ki je le v izvedbi sodnega pologa, je mogoče zavzeti stališče, da je zlasti organ, v čigar postopku se zahteva položitev, tisti, ki mora pri presoji učinkov položitve v svojem postopku, ki ga vodi, preveriti, ali je varščina položena in ali je položena pod pravilnimi pogoji in s pravilnimi časovnimi omejitvami, ki omogočajo ustrezno zavarovanje terjatve. Po drugi strani pa tudi depozitno sodišče (v očitnih primerih) ne bi smelo zavestno ogroziti interesa (zavarovanja terjatve) nasprotnega udeleženca s prehitro vrnitvijo varščine.

¹⁰⁵ Več o začetku teka roka iz 214. člena ZNP-1 v 11. poglavju.

s 23. in 42. členom ZNP-1). Predlagatelj mora predlog popraviti bodisi tako, da navede drugo upravičeno osebo,¹⁰⁶ ali pa jasno navede in z verjetnostjo izkaže, da je upravičenec do položene stvari (postal) neznan. Če tega ne stori, sodišče predlog zavrže ali zavrne (odvisno od okoliščin konkretnega primera). Predlog v korist pokojne osebe je nedovoljen, ker pokojna oseba nima sposobnosti biti udeleženec postopka. Tega tudi ne spremeni navedba skrbnika pokojne osebe za posebni primer v predlogu za sodni depozit. Ne glede na to, da se po ZUreP-3 in EZ-1 lahko postavi skrbnik za posebni primer v določenih primerih, ko je lastnik nepremičnine pokojen, to še ne daje sposobnosti biti udeleženec pokojni osebi, niti upravičenja temu skrbniku, da bi v svojem imenu nastopal v postopku sodnega depozita.

Če upravičenec do sodnega depozita umre po vložitvi predloga za sodni depozit, je pri presoji procesnih posledic njegove smrti treba upoštevati, da je postopek do položitve predmeta enostranski. Če umre po vložitvi predloga za depozit, a pred izdajo sklepa o depozitu, sodišče predlagatelja na podlagi smiselne uporabe prvega in tretjega odstavka 81. člena ZPP v zvezi z 42. členom ZNP-1 pozove, da svoj predlog dopolni tako, kot je nakazano v zgornjem odstavku. Depozita v korist mrtve osebe sodišče namreč ne more dopustiti.¹⁰⁷ Če pa upravičenec umre po tem, ko sodišče izda sklep o depozitu, a preden je bila vzpostavljena dvostranskost postopka (z vabljenjem k izjavi o položenem predmetu ali obveščanjem o postopku), lahko sodišče predlagatelja v okviru materialnega procesnega vodstva obvesti, da depozit zaradi smrti prvotnemu upravičencu ne bo mogel biti izročen in ga pozove, da sporoči, v čigavo korist je depozit zdaj položen. Le tako namreč sodišče lahko novega upravičenca povabi, da se po opravljeni položitvi izjavi o depozitu (211. člen ZNP-1).

Po vzpostavitvi dvostranskosti postopka smrt udeleženca, v korist katerega je depozit položen, povzroči prekinitev postopka na podlagi smiselne uporabe 1. točke prvega odstavka 205. člena ZPP v zvezi z 42. členom ZNP-1 (če udeleženec v postopku ni nastopal po svojem pooblaščenju). Prekinitev postopka onemogoča opravljanje pravnih dejanj in tek rokov, ki so določeni za pravdna dejanja (207. člen ZPP v zvezi z 42. členom ZNP-1). Ker je postopek prekinjen zaradi ovire na strani enega udeleženca, procesni roki ne prenehajo teči za druge udeležence (na primer sodni rok za izjavo predlagatelja o izjavi nasprotnega udeleženca, da sprejema sodni depozit).¹⁰⁸ Za nadaljevanje postopka zadostuje poziv sodišča dedičem, da prevzamejo nepravdni postopek, pri čemer vednost sodišča o tem, kdo so zapustnikovi zakoniti dediči, zadostuje in ni potrebno, da bi bili kot dediči tudi ugotovljeni s pravnomočnim (deklaratornim) sklepom o dedovanju.¹⁰⁹ Ker rok za zastaranje pravice do prevzema deponiranega predmeta iz 214. člena ZNP-1 ali šestega odstavka 473. člena EZ-1 ni rok za opravo pravnega dejanja in ker velja za obe stranki, prekinitev postopka iz razloga na strani ene stranke ne vpliva na tek tega roka.

106 Univerzalnega ali singularnega pravnega naslednika.

107 O sposobnosti biti udeleženec glej tudi Keresteš, nav. delo, str. 52.

108 Rijavec, v: Ude in drugi, nav. delo, str. 310.

109 Sklep Višjega sodišča v Ljubljani VSL I Cp 781/2000 z dne 7. 6. 2000.

11. ZASTARANJE IN ZAPADLOST PREDMETA POLOŽITVE DRŽAVI

Sklep, v katerem sodišče ugotovi, da je pravica do prevzema deponiranega predmeta zastarala in da ta predmet postane lastnina Republike Slovenije, je urejen v 214. členu ZNP-1. Sodišče ga izda, če upravičenec v določenem času¹¹⁰ ne prevzame predmeta, ki je bil položen v sodni depozit. Do takšnega položaja pride, če upravičenec do sodnega depozita ostane neznan ali če upravičenec položenega predmeta ne prevzame, ali če ni več razlogov za sodni depozit, pa predlagatelj položenega predmeta ne zahteva (nazaj). Ker sodišče položenega predmeta ne more hraniti v nedogled, je zakonodajalec končanje postopka predvidel (tudi) z izdajo sklepa iz 214. člena ZNP-1.

V pravni teoriji v zvezi z določbo o zastaranju pravice do prevzema predmeta obstajajo različne razlage. Starejša teorija je zavzela stališče, da je rok v navedenem členu prekluziven,¹¹¹ čeprav je zakon že v prejšnji ureditvi (ZNP)¹¹² uporabljal izraz zastaranje.¹¹³ Novejša pravna teorija in sodna praksa sprejemata stališče, da gre za zastaralni rok.¹¹⁴

V zvezi s tekom zastaralnega roka je sodna praksa¹¹⁵ že zavzela jasno stališče, da jezikovna razlaga 214. člena ZNP-1, po kateri pravica do prevzema položenega predmeta zastara (točno) po preteku petih let od pravnomočnosti sklepa o depozitu, ni (vedno) ustrezna. Zapadlost predmetov sodnega depozita državi je zadnja in skrajna možnost (konca postopka sodnega depozita). Ne smemo je razumeti kot pravico države. Takšno razlago potrjuje drugi odstavek

¹¹⁰ Določba 214. člena ZNP-1 določa rok petih let od pravnomočnosti sklepa o depozitu.

¹¹¹ Strohsack, nav. delo, str. 91: »Izraz, da pravica do prevzema deponiranega predmeta »zastara«, gotovo ni ustrezen, ker ne gre za zastaralni, pač pa za prekluzivni rok: sodišče ga upošteva po uradni dolžnosti (in ne na ugovor prizadete stranke kot pri zastaralnem roku), sama pravica do depozita torej ugasne, ne pa le njeno pravno varstvo.« Polajnar-Pavčnik, v: Wedam-Lukić, Polajnar-Pavčnik, nav. delo, str. 111: »Navedena norma (177. člen ZNP) govori sicer o zastaranju, vendar je rok pravilneje opredeliti kot prekluzivni.«

¹¹² Ureditev zastaranja pravice do prevzema deponiranega predmeta je ostala vsebinsko nespremenjena (primerjaj 177. člen ZNP in 214. člen ZNP-1).

¹¹³ Zakonodajalec je ob sprejemanju ZNP med drugim pojasnil, da »je ocenil, da je rok pet let dovolj dolga doba, ki je tudi sicer določena kot splošni zastaralni rok.« Glej Osnutek Zakona o nepravdnem postopku, Poročevalec Skupščine SR Slovenije in skupščine SFR Jugoslavije, Ljubljana, 15. 10. 1985, Letnik XI. šte. 33, str. 31.

¹¹⁴ Glej Čujović, v: Kraljić in drugi, nav. delo, str. 663, sklep Višjega sodišča v Ljubljani II Cp 532/2015 z dne 4. 3. 2015 in sklep Višjega sodišča v Ljubljani I Cp 2857/2017, z dne 9. 5. 2018.

¹¹⁵ Primerjaj sklep Višjega sodišča v Ljubljani II Cp 532/2015 z dne 4. 3. 2015: »Sodni depozit je bil položen v zvezi s postopkom uveljavljanja predkupne pravice. Pritožnik utemeljeno opozarja na ustavnopravno nevzdržnost položaja (kršitev pravice do sodnega varstva ter kršitev pravice do lastnine), po katerem bi sodni depozit zaradi uporabe zastaral že pred izčrpanjem vseh pravnih sredstev v postopku, v zvezi s katerim je bil sodni depozit položen. Vse dotlej namreč razlogi za položitev depozita sploh še niso odpadli. Iz tega razloga tudi pravica do prevzema depozita ne more zastarati niti zastaranje ne more začeti teči.« Glej tudi sklep Višjega sodišča v Ljubljani I Cp 2857/2017 z dne 9. 5. 2018, iz katerega izhaja, da je rok petih let za prevzem sodnega depozita tekel od trenutka, ko so bila v postopku, v zvezi s katerim je predlagateljica pri sodišču položila denarni znesek, izčrpana pravna sredstva.

277. člena SR,¹¹⁶ ki predvideva, da sodišče upravičenca do sodnega depozita še po preteku zastaralnega roka poziva k prevzemu.

Sodišče mora udeležencem postopka (tako predlagatelju kot tudi upravičencu do sodnega depozita, če je znan) pred odločitvijo, da predmet sodnega depozita zapade državi, dati možnost izjave, in jim s tem omogočiti, da navedejo vse odločilne okoliščine, ki vplivajo tako na začetek teka roka, ki je določen v 214. členu ZNP-1, kot tudi na njegovo morebitno zadržanje ali pretrganje. Če je upravičenec do sodnega depozita neznan, ga sodišče ne more pozivati k izjavi. V ta namen *de lege ferenda* predlagava uvedbo oklicnega postopka. Tega smo v našem pravnem prostoru že poznali, enako ga v skladu z veljavno zakonodajo poznajo tudi na Hrvaškem.¹¹⁷

12. SKLEP

Pri razlagi procesnih določb in vodenju postopka je ključno upoštevanje namena postopka sodnega depozita po ZNP-1 in namena zakonske določbe, ki daje pravico ali določa obveznost položitve v konkretnem primeru. Sodišče sprejme predmet v sodni depozit, če so razlogi zanj izkazani z verjetnostjo. Presoja razlogov za sodni depozit se ne opravlja zaradi odločanja o spornem razmerju med udeleženci ali zaradi presoje pravnih učinkov položitve, temveč »le« zaradi zagotavljanja gospodarnega poslovanja sodišča. Učinke sodnega depozita ustvari šele dejstvo položitve predmeta pri sodišču, in ne že vložitev predloga za sodni depozit ali izdaja sklepa o sodnem depozitu. Po položitvi predmeta se, če je upravičenec znan, vzpostavi dvostranskost postopka. Postopek je ves čas predlagalni, tveganje nepravilne položitve ali neutemeljenega zavračanja prevzema položenega predmeta nosijo udeleženci postopka. Pred izročitvijo predmeta upravičencu ali prepustitvijo predmeta državi zaradi zastaranja mora sodišče vsem, katerih interes utegne biti prizadet, zagotoviti možnost izjave v postopku. Upoštevati je treba, da zapadlost državi ni pravica države, temveč le skrajna možnost.

De lege ferenda bi bilo za neredke primere neznanih upravičencev do položenega predmeta nujno ponovno uvesti možnost oklicnega postopka ter pretehtati ustreznost začetka teka in dolžine zastaralnega roka iz 214. člena ZNP-1.

¹¹⁶ Besedilo drugega odstavka 277. člena SR se glasi: »Če upravičenec do pologa le-tega po poteku zastaralnega roka na poziv sodišča ne prevzame, sodnik, ki je vodil postopek, z odločbo ugotovi, da je pravica do dviga pologa zastarala. Po pravnomočnosti te odločbe se polog oziroma njegova protivrednost nakaže v proračun.«

¹¹⁷ Glej pojasnila v 7. poglavju prispevka v zvezi z ureditvijo, ki je veljala pred sprejetjem ZNP in ureditvijo na Hrvaškem.

LITERATURA IN VIRI:

- Bayerisches Hinterlegungsgesetz, (BayHintG), 23. November 2010 <<https://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/BayHintG>> (12. 7. 2023)
- BLAGOJEVIĆ, Borislav, T., KRULJ, Vrleta, Komentar Zakona o obligacionim odnosima I. Beograd: Savremena administracija, 1983.
- CIGOJ, Stojan. Obligacijska razmerja, zakon o obligacijskih razmerjih s komentarjem. Ljubljana: Uradni list SR Slovenije, 1978.
- CIGOJ, Stojan. Komentar obligacijskih razmerij: Veliki komentar zakona o obligacijskih razmerjih. Ljubljana: Uradni list SR Slovenije, 1984.
- CIGOJ, Stojan. Teorija obligacij, Splošni del obligacijskega prava. Ljubljana: Uradni list RS, 1998.
- JUHART, Jože. Civilno nepravdno pravo, splošni del. Ljubljana: Pravna fakulteta v Ljubljani, 1970.
- KERESTES, Tomaž. Zavrnitev pravice do sodnega varstva zaradi pomanjkanja statusa udeleženca. V: TRATNIK, Matjaž, et. al. (ur.), Pravica do sodnega varstva v nepravdnih postopkih, Zbornik referatov. Maribor: Pravna fakulteta, Inštitut za civilno, primerjalno in mednarodno zasebno pravo, 2000, str. 50–62.
- KONVALINKA, Kostja, POMPE, Leon, GRABNAR, Drago. Poslovanje s sodnimi pologi. Ljubljana: Državni sekretariat za pravosodno upravo LRS, 1956.
- KRALJIĆ, Suzana, KEŽMAH, Urška, ČUJOVIČ, Matej, DAJČMAN, Andreja. Zakon o nepravdnem postopku s komentarjem. Maribor: Založba WD, 2022.
- LAJEVEC, Maja, ŽGAJNAR, Elizabeta. Izvršba, Zakon o izvršbi in zavarovanju, Komentar zakona, Tax-Fin-Lex d.o.o, Ljubljana, 2021.
- Osnutek Zakona o nepravdnem postopku z dne 15. 10. 1985 (ESA-620) <https://www.sistory.si/cdn/publikacije/36001-37000/36680/Porocevallec_1985-10-15_33.pdf> (8. 7. 2023).
- OROŽ, Damjan. Varščina, še posebej v postopku s predhodno odredbo, prispevek na izvršilni šoli 2023.
- PLAVŠAK, Nina, JUHART, Miha, KRANJC, Vesna, POLAJNAR PAVČNIK, Ada, GRILC, Peter. Obligacijski zakonik (OZ): (splošni del): s komentarjem. Ljubljana: GV založba, 2. knjiga, 2003.

- PLAVŠAK, Nina, JUHART, Miha, PODGORŠEK, Bojan, KRANJC, Vesna, ILOVAR GRADIŠAR, Sonja, ZABEL, Bojan, MOŽINA, Damjan. Obligacijski zakonik (OZ): (posebni del): s komentarjem. Ljubljana: GV založba, 3. knjiga, 2004.
- Predlog Zakona o nepravdnem postopku z dne 13. 12. 2018, EVA 2018-2030-0023 <<https://imss.dz-rs.si/IMiS/ImisAdmin.nsf/ImisnetAgent?OpenAgent&2&DZ-MSS-01/614a0eef9c8af56f1558c207b05081d-494cc475b5302797281111e07bc11c6a4>> (8. 7. 2023).
- Predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Energetskega zakona z dne 26. 4. 2019 EVA 2018-2430-0100 <<https://imss.dz-rs.si/IMiS/ImisAdmin.nsf/ImisnetAgent?OpenAgent&2&DZ-MSS-01/26f86c19da95960787fefe-b65c13d22056aa0ad76dc3e219dead0f1ffaf5303b>> (2. 7. 2023).
- Slovar slovenskega knjižnega jezika <<http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>> (11. 7. 2023).
- STROHSACK, Boris. Obligacijska razmerja III, Druga spremenjena in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, 1996.
- ŠINKOVEC, Janez, TRATAR, Boštjan. Zakon o nepravdnem postopku s komentarjem, vzorci in sodno prakso. Ljubljana: Primath, 2003.
- UDE, Lojze, BETETTO, Nina, GALIČ, Aleš, RIJAVEC, Vesna, WEDAM LUKIČ, Dragica, ZOBEC, Jan. Pravdni postopek: zakon s komentarjem. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, GV Založba, 2. knjiga, 2006.
- VOLČIČ, Eduard (ur.). Predpisi o nespornih pravnih stvareh : (notarski red, zapuščinski patent, sodni depozit), Zbirka avstrijskih zakonov v slovenskem jeziku, VI. zvezek. Ljubljana: Društvo Pravniki, 1910.
- VOLK, Dida. Sodni depozit. Notarski vestnik, 2021, Leto 13, št. 14, okt. 2021, str. 48–53.
- WEDAM-LUKIČ, Dragica, POLAJNAR-PAVČNIK, Ada. Nepravdni postopek: zakon s komentarjem. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, 1991.
- ZAKON O SUDOVIMA, <<https://www.zakon.hr/z/122/Zakon-o-sudovima>> (12. 7. 2023).

NEPRAVDNI POSTOPEK SODNEGA DEPOZITA NA PODLAGI PREDPISOV O RAZLASTITVI¹

Mag. Staša Ana Kanduč Valant, okrožna sodnica, Okrožno sodišče v Ljubljani
Mag. Valentina Omahen, okrajna sodnica, Okrajno sodišče v Ljubljani

1. UVOD

Nepravdni postopki sodnih depozitov so v zadnjih letih največkrat povezani s postopki razlastitev.² Razlastitveni upravičenci pogosto uporabijo možnost sodnega depozita na podlagi Zakona o urejanju prostora (ZUreP-3)³ in Energetskega zakona (EZ-1).⁴ Neredko zneske polagajo v korist razlastitvenih zavezancev, ki so neznano kje, ali celo popolnoma neznani.

V prispevku so opisane različne vrste in nameni sodnih depozitov na podlagi predpisov o razlastitvah. Ti so lahko drugačni od namenov klasičnih sodnih pologov kot nadomestnih izpolnitev (po splošnih določbah 302. do 310. člena Obligacijskega zakonika (OZ))⁵ in zahtevajo prilagoditev nekaterih postopkovnih pravil. Prispevek na to posebej opozarja in ponuja razlage, ki zagotavljajo uresničitev namena posamezne vrste sodnega depozita. Ob tem obravnava tudi odprta vprašanja, ki se zastavljajo pri predlogih za sodne pologe v korist pokojnih, neznanih ali nedosegljivih upravičencev do položenega zneska in v zvezi s tem obravnava tudi vlogo skrbnika za posebni primer v postopku sodnega depozita.

2. PRAVNE PODLAGE ZA SODNE DEPOZITE V PREDPISIH O RAZLASTITVAH IN NJIHOVI NAMENI

2.1 Sodni depoziti na podlagi ZUreP-3

Po ZUreP-3 lahko razlastitveni upravičenec uporabi možnost sodnega depozita v dveh različnih primerih. Lahko gre za sodne depozite, ki so primarno namenjeni nadomestni izpolnitvi, lahko pa za sodne depozite, katerih primarni namen je zavarovanje (položitev varščine) za odškodninsko terjatev razlastitvenega zavezanca.⁶

¹ Prispevek je za objavo prirejeno predavanje avtoric na civilnopravni sodniški šoli 2023, ki je v organizaciji Centra za izobraževanje v pravosodju potekala od 6. do 8. marca 2023 in od 27. do 29. marca 2023 v Portorožu.

² Primerjaj Volk, nav. delo, str. 52.

³ Uradni list RS, št. 199/21, 18/23 – ZDU-10.

⁴ Uradni list RS, št. 17/14, 81/15, 43/19, 65/20, 158/20 – ZURE, 175/20 – ZIUOPDVE, 121/21 – ZSROVE, 172/21 – ZOEE, 204/21 – ZOP, 44/22 – ZOTDS.

⁵ Uradni list RS, št. 83/01, 32/04, 28/06 – odl. US, 40/07, 64/16 – odl. US, 20/18 – OROZ631.

⁶ Več o razlikah med sodnimi depoziti kot nadomestnimi izpolnitvami in sodnimi depoziti kot instituti zavarovanja terjatev v prispevku avtoric Aktualna vprašanja v nepravdnem postopku sodnega depozita.

V osmem odstavku 216. člena ZUreP-3 je predviden sodni depozit kot nadomestna izpolnitev. Če razlastitveni zavezanec noče sprejeti odškodnine, lahko razlastitveni upravičenec izpolni svojo obveznost s položitvijo odškodnine pri sodišču.⁷

V tretjem odstavku 215. člena ZUreP-3 je predviden sodni depozit kot institut zavarovanja odškodninske terjatve razlastitvenega zavezanca. Gre za položitev varščine, ki je pogoj, da razlastitveni upravičenec doseže nesuspenzivnost pritožbe zoper odločbo in takojšnje učinkovanje odločbe o razlastitvi. Če razlastitveni upravičenec pri sodišču ali notarju⁸ položi:

- znesek v višini odškodnine⁹

in

- varščino za morebitno škodo, povzročeno z nujnim postopkom,

pritožba zoper odločbo o razlastitvi ne zadrži prenosa lastninske pravice in pridobitve posesti. Razlastitveni upravičenec pridobi lastninsko pravico in posest tako, kot da bi šlo za nujni postopek.

2.2 Sodni depoziti na podlagi EZ-1

EZ-1 vsebuje le določbo o sodnem depozitu kot institutu zavarovanja odškodninske terjatve razlastitvenega zavezanca (peti odstavek 473. člena EZ-1). Izvajalcu obvezne gospodarske javne službe,¹⁰ ki je razlastitveni upravičenec

7 Če razlastitveni upravičenec ne zagotovi nadomestne nepremičnine in razlaščenec zavrača sprejem odškodnine, mora razlastitveni upravičenec, če ne želi tvegati odprave odločbe o razlastitvi, opraviti nadomestno izpolnitev s sodnim depozitom (225. člen ZUreP-3). S tem se izogne tudi poznejši obveznosti plačila zamudnih obresti (primerjaj sklep Višjega sodišča v Ljubljani II Cp 832/2010 z dne 28. 7. 2010 in sklep Vrhovnega sodišča II Ips 79/2011 z dne 12. 9. 2013).

8 Kadar gre za sodni depozit v zavarovanje, ZUreP-3 enači posledice sodnega in notarskega depozita. Nadomestna izpolnitev pa se lahko doseže le s položitvijo pri sodišču, kar je v skladu tudi s splošno določbo 91. člena Zakona o notariatu (ZN, Uradni list RS, št. 13/94, 48/94, 82/94, 41/95 – odl. US, 83/01 – OZ, 73/04, 98/05, 17/06 – ZIZ-C, 115/06, 33/07 – ZSReg-B, 45/08, 91/13, 36/20 – ZZUSUDJZ, 189/20 – ZFRO, 130/22, 49/23 – ZUS-1C). Po njej položitev pri notarju nima pravnih učinkov sodnega depozita.

9 Gre za znesek, ki izhaja iz enostranskega ocenjevanja vrednosti nepremičnin in nadomestil za škodo (tretji odstavek 215. člena ZUreP-3), ki po prvem in drugem odstavku 216. člena ZUreP-3 sestavljajo odškodnino za razlaščeno nepremičnino. Po svoji naravi je tudi položitev tega zneska položitev varščine, čeprav zakon tega izrecno ne imenuje tako.

10 V praksi gre pogosto za primere, v katerih zaradi gradnje in razvoja prenosnega plinovodnega omrežja izvajalec obvezne gospodarske javne službe potrebuje prevzem posesti in omejitev lastninske pravice na parceli nasprotnega udeleženca.

po prvem odstavku 473. člena EZ-1, dopušča, da pri sodišču ali notarju¹¹ da v hrambo:

- znesek v višini ocenjene odškodnine za nepremičnino, ki je predmet postopka razlastitve ali omejitve lastninske pravice

in

- varščino v višini ene polovice ocenjene odškodnine za morebitno drugo škodo po predpisih o razlastitvi. 12

S položitvijo razlastitveni upravičenec doseže, da je postopek za omejitev lastninske pravice in za razlastitev nujen,¹³ hkrati pa se s tem šteje, da je izpolnjen pogoj za prevzem posesti na razlaščen nepremičnini (peti odstavek 473. člena EZ-1). Sodni depoziti po 473. členu EZ-1 niso nadomestne izpolnitve v civilnopravnem razmerju, temveč varščine, zavarovanja odškodninskih terjatev zaradi omejitve lastninske pravice pred končanjem upravnega postopka razlastitve.¹⁴ Pri njihovi obravnavi je treba upoštevati, da položitev ni posledica upnikove zamude, temveč predpostavka za hitri prevzem posesti in nujni postopek razlastitve ter učinkovito gradnjo infrastrukture v javno korist.

3. UPORABA POSTOPKOVNIH DOLOČB EZ-1, ZAKONA O NEPRAVDNEM POSTOPKU (ZNP-1)¹⁵ IN ZAKONA O PRAVDNEM POSTOPKU (ZPP)¹⁶

ZUreP-3 nima posebnih postopkovnih določb glede sodnega depozita. EZ-1 vsebuje posebno določbo o rokih hrambe in pogoju za izplačilo. V postopkih zato veljajo posebna pravila sodnega depozita iz ZNP-1, splošna pravila ZNP-1 in subsidiarno pravila ZPP. Pri njihovi razlagi in uporabi je treba vedno izhajati iz namena konkretnega sodnega depozita in paziti, da se ta s postopanjem sodišča ne izniči.

11 EZ-1 tako kot ZUreP-3 enači posledice sodne in notarske hrambe. Možnost notarske hrambe (namesto sodne hrambe) je uvedel Zakon o spremembah in dopolnitvah Energetskega zakona (EZ-1B, Uradni list RS, 43/19). Zakonodajalec je ocenil, da bo to olajšalo postopek in zmanjšalo stroške, hkrati pa ne bo zmanjšalo pravne varnosti za oškodovanca (predlog zakona o spremembah in dopolnitvah energetskega zakona, EVA 2018-2430-0100, z dne 26. 4. 2019, str. 65.) Pred to spremembo se je šesti odstavek 473. člena EZ-1 skliceval na notarski zapis, ne da bi predvideval možnost notarske hrambe.

12 Vsebinsko enako določbo je imel tudi Zakon o ukrepih za odpravo posledic žleda med 30. januarjem in 10. februarjem 2014 (ZUOPŽ, Uradni list RS, št. 17/14, 14/15 – ZUUJFO, 3/22 – ZDeb), ki ga je nato razveljavil Zakon o debirokratizaciji (ZDeb, Uradni list RS, št. 3/22).

13 Pod pogojem, da je izkazana tudi javna korist v skladu z določbami zakona, ki ureja razlastitev in omejitev lastninske pravice (zdaj je to ZUreP-3).

14 Predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah energetskega zakona, EVA 2018-2430-0100, z dne 26. 4. 2019, str. 65.

15 Uradni list RS, št. 19/16.

16 Uradni list RS, št. št. 26/99, 96/02, 58/03 – odl. US, 2/04, 2/04 – ZDSS-1, 69/05 – odl. US, 90/05 – odl. US, 43/06 – odl. US, 52/07, 45/08 – ZArbit, 45/08, 111/08 – odl. US, 57/09 – odl. US, 12/10 – odl. US, 50/10 – odl. US, 107/10 – odl. US, 75/12 – odl. US, 40/13 – odl. US, 92/13 – odl. US, 6/14, 10/14 – odl. US, 48/14, 48/15 – odl. US, 6/17 – odl. US, 10/17, 32/18, 16/19 – ZNP-1, 70/19 – odl. US, 1/22 – odl. US, 3/22 – ZDeb.

Sodni depozit, ki je položen kot nadomestna izpolnitev (sodni depozit po 216. členu ZUreP-3), se obravnava enako kot sodni depozit v primeru upniške zamude po 302. členu OZ. Tej vrsti sodnega depozita se dobro prilegajo pravila nepravdnega postopka sodnega depozita po ZNP1.

Sodni depoziti po tretjem odstavku 215. člena ZUreP-3 ali petem odstavku 473. člena EZ-1 pa zahtevajo uporabo pravil ZNP-1 in ZPP v skladu z njihovim namenom zavarovanja odškodninske terjatve. Namen zavarovanja, ki jo ima položitev, je treba upoštevati pri vračanju položenih sredstev po 213. členu ZNP-1.¹⁷ Zavarovanje se lahko izniči, če razlastitveni upravičenec položen znesek dvigne pred odločitvijo o pritožbi zoper odločbo o razlastitvi (če je bil položen na podlagi 215. člena ZUreP-3) ali pred izpolnitvijo pogojev za izplačilo odškodnine (če je bil položen na podlagi 473. člena EZ-1).¹⁸ Nadalje mora sodišče upoštevati, da rok za zastaranje položenih zneskov po 214. členu ZNP-1 ne more začeti teči pred pravnomočnostjo odločbe o razlastitvi (pri depozitih na podlagi 215. člena ZUreP-3) ali pred izpolnitvijo pogojev za izplačilo odškodnine (pri depozitih na podlagi 473. člena EZ-1).¹⁹ Sodišče razlastitvenega zavezanca ne poziva k izjavi (ali sprejema depozit, ki je položen kot varščina) z dobesedno uporabo 211. člena ZNP-1.²⁰ O varščini, položeni v njegovo korist, ga »le« obvesti (na podlagi smiselne uporabe drugega odstavka 22. člena ZNP-1 in 211. člena ZNP-1). Zavarovalno funkcijo sodnega depozita je treba upoštevati tudi pri odločanju o razdelitvi bremena stroškov postopka.²¹

Določbo šestega odstavka 473. člena EZ-1, ki govori o zapisniku o prevzemu

17 Če ni več razlogov za položitev sodnega depozita, lahko predlagatelj zahteva vrnitev v roku iz 214. člena ZNP-1.

18 Pri depozitih na podlagi 473. člena EZ-1 mora depozitno sodišče ne glede na predlog predlagatelja upoštevati zakonsko določeni najkrajši čas hrambe denarnih zneskov. Zastavlja pa se vprašanje, ali in kdaj (že ob odločanju o predlogu za sodni depozit ali šele ob odločanju o zahtevi za vrnitev zaradi odpadlih razlogov) mora depozitno sodišče paziti na najkrajši čas hrambe pri varščinah, položenih na podlagi tretjega odstavka 215. člena ZUreP-3. Ta namreč nima posebne določbe o najkrajšem trajanju hrambe. Osnovna naloga depozitnega sodišča, ki je le v sprejemu in hrambi varščine, utemeljuje stališče, da je upravni organ, ki odloča o razlastitvi, tisti, ki mora preveriti, ali je varščina položena, ali je položena pod pravilnimi pogoji in ali je položena s pravilnimi časovnimi omejitvami, ki nudijo ustrezno zavarovanje odškodninske terjatve razlastitvenega zavezanca. Vendar pa to še ne pomeni, da lahko depozitno sodišče v očitnih primerih »zavestno« prehitro vrne varščino in s tem odvzame jamstvo razlastitvenemu zavezancu, čigar nepremičnina je bila razlaščena v imenu javne koristi.

19 Sodna praksa je že zavzela stališče, da zastaranje ne more začeti teči pred izčrpanjem vseh pravnih sredstev v postopku, v zvezi s katerim je bil depozit položen (sklep Višjega sodišča v Ljubljani II Cp 532/2015 z dne 4. 3. 2015 in sklep Višjega sodišča v Ljubljani I Cp 2857/2017 z dne 9. 5. 2018).

20 Po 211. členu ZNP-1 sodišče osebo, v korist katere je položen depozit, povabi, da se izjavi o sodnem depozitu, če drug zakon ne določa drugače. Pristavek »če drug zakon ne določa drugače« je bil vnesen prav za primere depozitov, ki pomenijo varščino (predlog Zakona o nepravdnem postopku, EVA: 2018-2030-0023, str. 48). Kot primer, ko zakon to določa drugače, je naveden 473. člen EZ-1 (predlog Zakona o nepravdnem postopku, EVA: 2018-2030-0023, str. 225). EZ-1 sicer nikjer izrecno ne izključuje uporabe 211. člena ZNP-1. Meniva, da ga je treba glede na namen depozita smiselno uporabiti.

21 Merila za odločanje o porazdelitvi bremena stroškov postopka sodnega depozita na podlagi predpisov o razlastitvi so posebej obravnavana v prispevku avtoric Sodne takse in stroški postopka v nepravdnem postopku sodnega depozita.

denarja v hrambo, ocenjujeva za redakcijsko napako in meniva, da ne posega v pravilo 210. člena ZNP-1, po katerem sodišče predlogu za sodni depozit ugotovi s sklepom o sodnem depozitu.

3.1 Rok hrambe in pogoji za izplačilo sodnega depozita po 473. členu EZ-1

EZ-1 vsebuje posebni določbi glede roka hrambe in pogoja za izplačilo. Po določbi šestega odstavka 473. člena EZ-1 mora hramba trajati »do izpolnitve pogoja za izplačilo odškodnine ali najmanj 10 let, kar nastopi prej.« Navedena dikcija je pomanjkljiva in nejasna, tako da je ni mogoče dobesedno uporabiti. Njena prva pomanjkljivost je v tem, da po izpolnitvi pogojev za izplačilo odškodnine ni predvideno nobeno časovno okno za izjavo o sprejemu depozita ali zahtevo za vrnitev depozita²² ali nastop zastaranja.²³ Poleg tega zakonska dikcija ne določa, kdaj začne teči rok hrambe deset let. Nejasna pa je tudi kombinacija dikcij »najmanj deset let«²⁴ in »kar nastopi prej.«

Meniva, da je pri določitvi roka hrambe zneska, položenega po EZ-1, treba upoštevati neživljenjskost zahteve, da upravičenec znesek dvigne na isti dan, kot nastopijo pogoji za izplačilo odškodnine (še posebej, če je upravičenec ob izpolnitvi pogojev za izplačilo odškodnine še neznan). Na voljo mora imeti primeren rok. Ker mu ga EZ-1 ne daje, je treba smiselno uporabiti 214. člen ZNP-1 in določiti petletni rok, ki začne teči z izpolnitvijo pogojev za plačilo odškodnine.²⁵ Hkrati pa hrambo glede na posebno določbo EZ-1 »kar nastopi prej« omejiti na deset let, če glede hranjenega zneska v tem času niso nastopili pogoji za izplačilo odškodnine. Omejitev hrambe na deset let (bodisi od pravnomočnosti sklepa o depozitu, bodisi od položitve zneska)²⁶ je potrebna, ker je nastop pogoja za izplačilo (predvsem) morebitne druge škode (varščine v višini ene polovice ocenjene odškodnine za morebitno drugo škodo) negotov, sodni depozit pa ne more trajati večno.²⁷

22 Smisel položitve odškodnine in varstvo razlastitvenega zavezanca se izniči, če lahko razlastitveni upravičenec takoj po izpolnitvi pogojev za izplačilo odškodnine le to vzame nazaj.

23 Ustavno nedopustno bi bilo razlagati, da odškodnina zapade državi v trenutku, ko se izpolnijo pogoji za njeno izplačilo.

24 Si ob takšni dikciji lahko zamislimo, da bi hramba trajala več kot deset let? Če si tega ne moremo zamisliti, je pristavek »najmanj« nesmiseln.

25 Glej zgoraj navedena stališča, da pred izpolnitvijo pogojev za izplačilo odškodnine, rok za zastaranje ne more začeti teči.

26 Višje sodišče v Kopru je v zadevi I Cp 249/2018 (sklep z dne 2. 10. 2018) pri obravnavanju pritožbe nasprotnega udeleženca potrdilo sklep, s katerim je bilo odločeno, da bo desetletni rok tekel od pravnomočnosti sklepa o depozitu (9. točka obrazložitve). Uporabilo je 473. člen EZ-1 v povezavi z (gramatikalno razlago) 214. člena ZNP1 (prej 177. člena Zakona o nepravdnem postopku (ZNP, Uradni list SRS, št. 30/86, 20/88, RS 19/94 – ZS, 87/02 – SPZ, 131/03 – odl. US, 77/08 – ZDZdr, 10/17 – ZPP-E, 16/19)). V zvezi s takšno razlago 473. člena EZ-1 opozarjava, da lahko privede do tega, da desetletni rok začne teči, še preden je znesek položen, kar pa je v nasprotju z namenom omejitve trajanja depozita, za katerega se pogoji niso izpolnili. Šele (ali že) s položitvijo nastopijo učinki sodnega depozita in od takrat je sodišče »obremenjeno« s hrambo, ki jo je treba z rokom omejiti.

27 V obdobju hitre rasti inflacije je ob dejstvu, da položeni denarni zneski niso obrestovani, časovna omejitev (obvezne hrambe) še posebej pomembna.

Rezultat navedene in predlagane razlage je, da upravičenec do odškodnine deponirane zneske lahko prevzame pet let po izpolnitvi pogojev za izplačilo. Če želi to doseči, mora izjaviti, da sprejema znesek in dokazati, da je izpolnjen pogoj za izplačilo odškodnine.²⁸ Razlastitveni upravičenec (predlagatelj) v tem roku zneska ne more zahtevati nazaj,²⁹ razen če dokaže, da je odškodnino poplačal na drug način ali da je postopek za ustanovitev služnosti v javno korist pravnomočno ustavljen (s čimer odpadejo razlogi za položitev depozita (213. člen ZNP1)). Po poteku petletnega roka od izpolnitve pogojev za izplačilo odškodnine (če ti niso izpolnjeni,³⁰ pa desetletnega roka od pravnomočnosti sklepa o depozitu ali od položitve) se lahko deponirani zneski vrnejo razlastitvenemu upravičencu na podlagi 213. člena ZNP-1. Če tega v navedenih rokih ne zahteva,³¹ nastopi zastaranje pravice do prevzema sodnega depozita na podlagi 214. člena ZNP-1.

4. SPLOŠNE USMERITVE ZA VODENJE POSTOPKA IN ODLOČANJE O SODNIH DEPOZITIH NA PODLAGI ZUREP-3 IN EZ-1

Odločanje sodišča o predlogu za dopustitev sodnega depozita v zvezi s postopkom razlastitve mora biti hitro in razbremenjeno nepotrebne odlašanja. Nepotrebno in v nasprotju z namenom sodnega depozita je na primer vročanje predloga za dopustitev sodnih depozitov v izjavo (še posebej, če gre za dolgotrajna vročanja v tujino), iskanje neznanih lastnikov nepremičnin, ki so predmet razlastitve, čakanje na pravnomočnost sklepa o depozitu, preden se dovoli položitev zneska. Dolgotrajno odločanje o predlogu za sodni depozit izniči bistvo sodnega depozita kot enega od zakonsko predvidenih institutov za olajšanje in pospešitev postopka razlastitve³² (z nudenjem zavarovanja za odškodninsko terjatev lastnika nepremičnine, ki noče ali ne more skleniti pogodbe o prodaji nepremičnine).

Ne glede na to, ali gre za položitev kot nadomestno izpolnitev ali položitev v zavarovanje (ki je lahko, če se razlastitvenemu zavezancu izroči po izpolnitvi pogojev, (delna) nadomestna izpolnitev odškodninske obveznosti),³³ sodišče v nobenem primeru ne presoja utemeljenosti razlastitve,³⁴ pravilnosti razlastit-

28 Po šestem odstavku 473. člena EZ-1 je to sporazum o odškodnini ali pravnomočna odločba o razlastitvi. Glede izplačila varščine za morebitno drugo škodo je ta določba pomanjkljiva. Izplačilo varščine predlagatelj v praksi pogosto s pravnomočno odločbo sodišča o priznani škodi zaradi nujnega postopka ali z overjeno pisno izjavo predlagatelja, da je lastniku priznal odškodnino za takšno škodo.

29 Če bi ga lahko, bi sodni depozit izgubil vlogo zavarovanja, ki je bilo pogoj za hitro razlastitev.

30 Pri varščinah za morebitno drugo škodo je to pogosto.

31 Meniva, da mora sodišče po izteku roka, v katerem lahko upravičenec do odškodnine dvigne deponirani znesek, upoštevati vse do tedaj podane zahteve predlagatelja za vrnitev neizročene depozita, tudi tiste, ki jih je podal prezgodaj. Hkrati pa mora pred odločitvijo o zapadlosti zneska Republiki Sloveniji predlagatelju dati možnost izjave in v okviru tega tudi vložitev zahteve za vrnitev zneska.

32 Namen zakonodajalca, da postopek razlastitve razbremeni ovir za razlastitvenega upravičenca, kažeta tudi ureditev vročanja v tretjem odstavku 207. člena ZUreP-3 in možnost postavitve skrbnika za posebni primer v 208. členu ZUreP-3 in 477. členu EZ-1.

33 Primerjaj razloge Višjega sodišča v Ljubljani v sklepu I Cp 2054/2018 z dne 5. 6. 2019.

34 Primerjaj razloge Višjega sodišča v Ljubljani v sklepu I Cp 76/2014 z dne 19. 3. 2014.

venega postopka³⁵ ter ustreznosti višine položenih odškodnin in varščine.³⁶ S tem bi depozitno sodišče prekoračilo svojo pristojnost in poseglo v odločanje upravnega organa.

Ker je postopek sodnega depozita predlagalni in je sodišče vezano na trditve in predloge udeležencev, sodišče nima aktivne vloge pri iskanju upravičenca do depozita in pri prepričevanju upravičenca, naj depozit prevzame. Breme nepravilne položitve kot nadomestne izpolnitve po osmem odstavku 216. člena ZUreP-3 nosi razlastitveni upravičenec.³⁷ Presoja, ali položitev ustreza zahtevi iz tretjega odstavka 215. člena ZUreP-3, je naloga upravnega organa, preden odloči, da pritožba ne zadrži izvršitve (in s tem omogoči vknjižbo lastninske pravice v zemljiški knjigi pred pravnomočnostjo odločbe o razlastitvi).³⁸ Smiselno enako velja za sodni depozit po EZ-1. Presoja, ali je položitev ustrezna (na primer z vidika višine položenih zneskov), mora opraviti upravni organ v okviru presojanja, ali so izpolnjeni pogoji za pospešeno razlastitev.

Sodišče mora biti pri sodnih depozitih po tretjem odstavku 215. člena ZUreP-3 in petem odstavku 473. člena EZ-1 posebej pozorno na to, da predlagatelj hkrati polaga dva zneska (odškodnino, ki je že bila (enostransko) ocenjena, in varščino v višini 50 odstotkov ocenjene odškodnine) in da so pogoji za položitev teh dveh zneskov enaki, pogoji za dvig pa ne. V večini primerov se pogoji za dvig prvega zneska izpolnijo razmeroma hitro, za dvig drugega pa ne. Izpolnitev slednjih je manj gotova, hramba pa dolga. Če gre za depozit po EZ-1, je hramba največkrat desetletna. Zato imata hrambi zneskov različne taksne in stroškovne posledice in je treba ob preizkusu predloga preveriti, ali iz njega razumljivo in popolno izhaja, kolikšen del skupnega zneska gre za odškodnino za že ocenjeno škodo in kolikšen del za varščino za morebitno pozneje ugotovljeno škodo in ali je razumljivo navedeno, kakšni so pogoji za dvig enega in kakšni pogoji za dvig drugega. Če je predlog nerazumljiv ali nepopoln, ga je treba vrniti v popravilo ali dopolnitev na podlagi prvega odstavka 108. člena ZPP v zvezi z 42. členom ZNP-1. Tudi iz sklepa o depozitu mora biti jasno razvidna ločnica med enim in drugim zneskom, ker je s tem olajšano poznejše odrejanje opravil v poslovanju s sodnim depozitom, ki bo v večini primerov najprej samo delno izročen nasprotnemu udeležencu.

Posebno pozornost je treba nameniti predlogom za položitev odškodnin in varščin za več nepremičnin ali več idealnih deležev nepremičnin (istega lastnika).

35 Primerjaj razloge Višjega sodišča v Ljubljani v sklepu I Cp 2827/2014 z dne 10. 12. 2014, Višjega sodišča v Ljubljani v sklepu I Cp 1284/2017 z dne 27. 9. 2017, Višjega sodišča v Ljubljani v sklepu I Cp 1287/2017 z dne 27. 9. 2017, Višjega sodišča v Ljubljani v sklepu II Cp 46/2018 z dne 20. 6. 2018, Višjega sodišča v Kopru v sklepu I Cp 249/2018 z dne 2. 10. 2018.

36 Primerjaj razloge Višjega sodišča v Mariboru v sklepu I Cp 1062/2014 z dne 21. 10. 2014, Višjega sodišča v Ljubljani v sklepu I Cp 2827/2014 z dne 10. 12. 2014, Višjega sodišča v Ljubljani v sklepu II Cp 47/2018 z dne 25. 4. 2018.

37 Sankcija za nepravilno izpolnitev je lahko tudi odprava odločbe o razlastitvi po 225. členu ZUreP-3.

38 Primerjaj tudi šesti odstavek 112. člena Zakona o zemljiški knjigi (ZZK-1, Uradni list RS, št. 58/03, 37/08 – ZST-1, 45/08, 28/09, 8/10 – ZSKZ-B, 25/11, 14/15 – ZUUJFO, 23/17 – ZDOdv, 69/17, 11/18 – ZIZ-L, 16/19 – ZNP-1, 121/21).

Ni nujno, da so za vse nepremičnine ali idealne deleže nepremičnin pogoji za izplačilo izpolnjeni hkrati, niti ni nujno, da so po več letih hrambe glede vseh teh nepremičnin ali idealnih deležev nepremičnin isti upravičenci. Zato je treba že v okviru predhodnega preizkusa predloga preveriti, ali iz njega jasno izhaja, kolikšen znesek odškodnine in kolikšen znesek varščine je potreben za posamezno nepremičnino ali idealni delež nepremičnine. Če to v predlogu ni jasno in popolno navedeno, je treba predlog vrniti v popravo ali dopolnitev na podlagi prvega odstavka 108. člena ZPP v zvezi z 42. členom ZNP-1. Dovolitev položitve skupnega seštevka odškodnin in varščin za več nepremičnin ali idealnih deležev nepremičnin lahko zelo oteži odrejanje opravil v poslovanju s sodnim pologom v naslednjih (desetih) letih.

5. UPRAVIČENCI DO SODNIH DEPOZITOV NA PODLAGI ZUREP-3 IN EZ-1

Razlastitveni upravičenec znesek polaga v korist razlastitvenega zavezanca ali druge upravičene osebe.³⁹ Breme, da je ta oseba pravilno navedena v predlogu za sodni depozit, je na predlagatelju (razlastitvenemu upravičencu). Praviloma je upravičenec do položenega zneska oseba, ki je v zemljiški knjigi vpisana kot lastnik nepremičnine (ki je predmet razlastitve, oziroma na kateri se omeji lastninska pravica s pravico uporabe za določen čas ali z ustanovitviyo služnosti v javno korist), ni pa nujno.⁴⁰

Sodišče je vezano na navedbe predlagatelja in pod pogojem, da so te razumljive, dovoli sodni depozit v korist osebe, ki jo v predlogu navede predlagatelj. Med hrambo lahko pride do različnih življenjskih primerov, ki imajo za posledico nasledstvo. Nasledstvo je lahko univerzalno (razlastitveni zavezanec umre) ali singularno (razlastitveni zavezanec proda nepremičnino, ki je obremenjena s služnostjo v javno korist). Na koga bo v različnih življenjskih primerih prešla pravica do odškodnine (za katero je položena varščina), v sklepu o depozitu ni mogoče vnaprej predvideti. Tisti, ki zatrjuje, da je nanj prešla pravica do odškodnine in da so tudi izpolnjeni pogoji za izplačilo odškodnine, mora za to podati ustrezne trditve in predložiti dokaze, predlagatelj pa mora imeti možnost, da se o obojem izjavi. Sodišče prenosa upravičenosti do odškodnine ne ugotavlja po uradni dolžnosti, brez ustreznih zahtev udeležencev.

V praksi so pogosti predlogi za sodni depozit na podlagi predpisov o razlastitvi, v katerih je navedeno, da oseba, v korist katere se polaga znesek, ni znana ali da je neznan njen naslov. Če je neznani ali odsotni upravičenec tudi razlog za položitev odškodnine pri sodišču (na podlagi smiselne uporabe osmega odstavka 216. člena ZUreP-3), potem mora biti to, kot velja za vse razloge, zaradi katerih se predlaga sodni depozit, izkazano z verjetnostjo.⁴¹

Če dejstvo neznanega ali odsotnega upravičenca ni neposredni razlog za sod-

39 Primerjaj osmi odstavek 216. člena ZUreP-3 in šesti odstavek 473. člena EZ-1.

40 Primerjaj četrti in peti odstavek 205. člena ZUreP-3.

41 Primerjaj sklep Vrhovnega sodišča RS II Ips 383/2010 z dne 14. 4. 2011.

ni depozit,⁴² se zastavlja vprašanje, koliko mora depozitno sodišče upoštevati institute ZUreP-3 in EZ-1 za pospešitev razlastitve v primeru odsotnih in neaktivnih lastnikov nepremičnin.⁴³ Ali naj se sodni depozit na podlagi tretjega odstavka 215. člena ZUreP-3 ali petega odstavka 473. člena EZ-1 dopusti v korist neznane ali odsotne osebe na podlagi dokazno popolnoma nepodprte navedbe o neznanem ali odsotnem lastniku nepremičnine? Ali lahko depozitno sodišče šteje, da je upravičenec neznan, le na podlagi dejstva, da je v zemljiško knjigo kot lastnik nepremičnine vpisana oseba z letnico rojstva iz devetnajstega stoletja? Ali pa mora depozitno sodišče od predlagatelja zahtevati, da izkaže, da konkretne poizvedbe o upravičencu do sodnega depozita⁴⁴ niso bile uspešne in s tem v okviru nepravdnega postopka sodnega depozita popraviti morebitno prehitro postavljenega skrbnika za posebni primer? Če sodišče glede na vse okoliščine konkretnega primera ob formalnem preizkusu predloga za depozit od predlagatelja zahteva, da (z verjetnostjo) izkaže, da upravičenec do sodnega depozita na podlagi tretjega odstavka 215. člena ZUreP-3 ali petega odstavka 473. člena EZ-1 ni znan ali da je odsoten, mora biti pozorno na to, da se s podaljšanjem dokaznega postopka (zaradi zbiranja podatkov o upravičencu)⁴⁵ ali z zavrnjenjem predloga za sodni depozit⁴⁶ ne ogrozi javni interes, ki je lahko v pospešitvi razlastitvenega postopka in učinkoviti gradnji infrastrukture.

Če sodišče sprejme depozit v korist neznanega upravičenca, v sklepu o depozitu ne navaja osebe, v korist katere je znesek položen. »Neznani lastnik« ali »neznani dedič po pokojnem lastniku« in na podoben način opredeljene osebe nimajo sposobnosti biti stranka postopka. Sodišče jim tudi ne postavlja skrbnika za posebni primer.⁴⁷ Sodišče v sklepu o depozitu le (v skladu s predlogom) določi pogoje, ki jih mora tisti, ki zatrjuje svojo upravičenost do položenega zneska, izkazati. Postopek ostaja tudi po položitvi odškodnine in/ali varščine enostranski, vse dokler ni osebe, ki izkazuje upravičenje na položenem znesku. Tudi v teh primerih velja, da sodišče nima preiskovalne dolžnosti in ne išče osebe, ki bi lahko bila upravičena do položenega zneska.

Pogosti so predlogi za položitev depozita v korist pokojne osebe. Ta po prvem odstavku 76. člena ZPP v zvezi z 42. členom ZNP-1 ne more biti udeleženec postopka. Predvidevava, da do takšnih procesnih položajev prihaja zaradi ure-

42 Predlog se vlaga zaradi pospešitve razlastitve in bi bil na podlagi tretjega odstavka 215. člena ZUreP-3 ali šestega odstavka 473. člena EZ-1 podan tudi v primeru znanega razlastitvenega zavezanca, ki bi odklanjal sklenitev pogodbe (o prodaji nepremičnine ali ustanovitve služnosti v javno korist).

43 Po 208. členu ZUreP-3 je postavitve skrbnika za posebni primer predvidena že, če je lastnik nepremičnine umrl, pa dedovanje po njem še ni uvedeno (ni jasno, ali je mišljena uvedba dedovanja, ki po našem pravu sicer nastopi s smrtjo, ali uvedba zapuščinskega postopka). Predvidena je tudi, če gre za naknadno najdeno premoženje pokojnega lastnika in dodatni sklep o dedovanju še ni bil izdan.

44 Na primer vpogledi v vse dostopne evidence in zbirko listin zemljiške knjige ter poizvedbe o zapuščinskih postopkih pri sodiščih.

45 Na primer v tujini.

46 Ker je predlog zaradi odsotnosti identifikacijskih podatkov nasprotnega udeleženca nepopoln.

47 Primerjaj sklep Višjega sodišča v Mariboru, I Cp 507/2013, z dne 21. 5. 2013.

ditve razlastitev po ZUreP-3 in EZ-1, ki ju je na podlagi širokih določb 208. člena ZUreP-3 in 477. člena EZ-1 mogoče izpeljati s postavitvijo skrbnika za posebni primer pokojni osebi. Vendar pa ZUreP-3 in EZ-1 skrbniku za tak posebni primer ne dajeta tudi upravičenja za zastopanje pokojnih oseb v postopku sodnega depozita.⁴⁸ Zakonske podlage, da bi se sklep o dovolitvi sodnega depozita glasil na mrtvo osebo, ni.⁴⁹ Prav tako to tudi pojmovno ni smiselno. Zato mora sodišče tak predlog vrniti v popravo predlagatelju, da ga bodisi popravi tako, da predlaga položitev zneska v korist upravičenih pravnih naslednikov, bodisi da navede, da so upravičenci do položenega zneska neznani. V primeru slednjega sodišče s predlogom postopa tako, kot je navedeno zgoraj.

Sodišče je pri iskanju (novega ali neznanega) upravičenca do odškodnine (za katero je bila položena varščina) aktivno le v okviru dolžnosti iz 22. člena ZNP-1. Če po položitvi zneska izve za osebe, ki bi poleg (ali namesto) prvotnega upravičenca lahko bile upravičene do položenega zneska, jih mora obvestiti o sodnem depozitu in jim (pred sprejemom odločitve o izročitvi depozita, vrnitvi depozita ali zastaranju pravice do prevzema deponiranega zneska) omogočiti, da prijavijo svojo udeležbo in zavarujejo svoje interese v postopku sodnega depozita.

6. SKRBNIK ZA POSEBNI PRIMER PO ZUREP-3 IN EZ-1 V POSTOPKU SODNEGA DEPOZITA

Sodni depoziti so pogosto položeni v zvezi z razlastitvami, za potrebe katerih je bil odsotnemu,⁵⁰ neznanemu⁵¹ ali pokojnemu⁵² lastniku nepremičnine, ki je predmet razlastitve, postavljen skrbnik za posebni primer. Vedno znova se zastavlja vprašanje, kakšno vlogo (in ali sploh kakšno) ima v postopku sodnega depozita skrbnik za posebni primer, ki ga je center za socialno delo postavil na podlagi ZUreP-3 ali EZ-1.

Skrbnik za posebni primer je oseba, ki opravlja (le) naloge, ki so taksativno našteje v odločbi o imenovanju.⁵³ V praksi nisva našli primerov, da bi center za socialno delo med naloge vključeval tudi naloge v zvezi z upravljanjem odškodnine in zastopanjem lastnika nepremičnine v sodnem postopku (sodnega depozita). Meniva, da za to tudi ni podlage, ne glede na razlog, zaradi katerega center za socialno delo postavi skrbnika za posebni primer. ZUreP-3 in EZ-1 postavitve skrbnika za posebni primer ne predvidevata za upravljanje odškodnine, niti ga ne predvidevata za zastopanje lastnika (v svojem imenu ali imenu razlastitvenega zavezanca) v postopku sodnega depozita. ZUreP-3

48 Več o upravičenjih skrbnikov za posebne primere po ZUreP-3 in EZ-1 glej v 6. poglavju.

49 Za postopek sodnega depozita ni predvideno, da bi bili neznani nasledniki osebe, ki je umrla ali prenehala, lahko udeleženci postopka (in zastopani po skrbniku za posebni primer), kakor to na primer določa prvi odstavek 6. člena Zakona o vzpostavitvi etažne lastnine na določenih stavbah in o ugotavljanju pripadajočega zemljišča (ZVEtL-1, Uradni list RS, št. 34/17).

50 Tretja, četrta in peta alineja 208. člena ZUreP-3, pomensko odprta določba 477. člena EZ-1.

51 Prva alineja 208. člena ZUreP-3, pomensko odprta določba 477. člena EZ-1.

52 Druga in šesta alineja 208. člena ZUreP-3, pomensko odprta določba 477. člena EZ-1.

53 Primerjaj Kraljič, v: Kraljič, Križnik, nav. delo, str. 369.

ne določa obsega pooblastil, ki naj bi jih imel skrbnik za posebni primer. V predlogu ZUreP-3 je bilo predvideno, da naj bi bil skrbnik za posebni primer upravičen za sklenitev pogodbe z razlastitvenim upravičencem.⁵⁴ Z izrecno tem namenom njegovo postavitve predvideva EZ-1, ki v 477. členu določa, da skrbnik za posebni primer z investitorjem infrastrukture sklene pogodbo (o ustanovitvi služnosti v javno korist ali o pridobitvi lastninske ali stavbne pravice v javno korist). Iz navedenega izhaja, da je naloga skrbnika za posebni primer, postavljenega na podlagi 208. člena ZUreP-3 ali 474. člena EZ-1, zastopanje lastnika nepremičnine, ki je predmet razlastitve, pri sklepanju pogodbe ali v razlastitvenem postopku, ne pa tudi upravljanje pravice do odškodnine (ali enakovredne nadomestne nepremičnine)⁵⁵ in zastopanje v sodnih postopkih.

Za zavarovanje razlaščenčeve pravice do odškodnine zakon predvideva zlasti institut sodnega depozita, ki se v tem kontekstu dopolnjuje z institutom skrbništva odsotnim ali neznanim osebam. S tem, da je znesek shranjen pri sodišču (ali notarju), je razlaščenčeva pravica do odškodnine že zavarovana⁵⁶ in ni potrebno, da bi zanjo skrbel še skrbnik za posebni primer. Institut skrbnika za posebni primer in institut sodnega depozita se dopolnjujeta in vsak v sklopu svoje vloge varujeta del interesov odsotnega ali neznanega lastnika (ali dedičev), dokler se ta ne najde ali prevzame skrbi za svoje premoženje.

Nasprotno stališče, da je skrbnik za posebni primer, ki je imenovan zaradi razlastitvenega postopka, upravičen tudi za prevzem hranjene odškodnine, bi izničilo namen položitve odškodnine in varščine pri sodišču. Pomenilo bi, da odškodnino in varščino namesto sodišča (ali notarja) hrani skrbnik, ki po naravi stvari denarja ne more zavarovati tako, kot je zavarovan, če je položen pri sodišču.⁵⁷ Pomenilo bi tudi, da se na skrbnika *de facto* prenaša zakonsko določena naloga (hrambe) sodišča oziroma notarja.

Vsekakor pa navedeno ne pomeni, da pestrost življenjskih primerov ne bi mogla privedi do konkretnega primera, v katerem bi center za socialno delo ob postavitvi skrbnika za posebni primer v postopku razlastitve med njegove naloge izrecno zapisal tudi sprejem odškodnine v imenu in za račun razlastitvenega zavezanca in/ali njegovo zastopanje v postopku sodnega depozita.⁵⁸ Opozarjava, da bi bilo v takšnem primeru breme, da svoja upravičenja sporoči in dokaže sodišču, na skrbniku za posebni primer. Sodišče tega ne ugotavlja po uradni dolžnosti.

54 Predlog Zakona o urejanju prostora (ZUreP-3), prva obravnava, EVA 2020-2550-0074, str. 288.

55 Po prvem odstavku 216. člena ZUreP-3 lastniku za razlaščeno nepremičnino pripada ustrezna odškodnina ali enakovredna nadomestna nepremičnina.

56 S tem ni več potrebe po zaščiti te pravice z imenovanjem skrbnika za posebni primer. O tem, da mora biti za imenovanje skrbnika odsotni osebi izkazana potreba po zaščiti določenih pravic ali koristi odsotne osebe, glej Kraljič, v: Kraljič, Križnik, nav. delo, str. 377.

57 Se pa na tem mestu zastavlja vprašanje, kako bi bila bolj zagotovljena upravljanje odškodnine in njeno ohranjanje vrednosti. V primeru dolgih (desetletnih) hramb in visoke inflacije je vprašanje še toliko bolj pomembno, vendar bi moral to ustrezno rešiti zakonodajalec.

58 Takšna naloga bi morala biti konkretno določena. O tem, da mora biti naloga skrbnika za posebni primer konkretizirana, konec pa določen ali določljiv, glej Križnik, nav. delo, str. 822.

Sodišče svojo nalogo opravi s tem, ko sodni depozit sprejme v hrambo. Če mu je skrbnik za posebni primer, ki je sklenil pogodbo, znan, ga lahko o položenem znesku obvesti. Ob tem ga lahko tudi pozove, da o položitvi obvesti morebitne upravičence, če so mu znani, nikakor pa ga ne poziva k izjavi o depozitu in še manj k prevzemu predmeta hrambe.

7. SKLEP

Predpisi o razlastitvi določajo sodne depozite kot nadomestne izpolnitve obveznosti plačila odškodnine za razlašeno nepremičnino in sodne depozite kot institute za zavarovanje odškodninskih terjatev zaradi razlastitve. Položitve se opravljajo v nepravdnem postopku po določbah ZNP-1, pri čemer je treba njihovo uporabo prilagoditi vrsti in namenu konkretnega sodnega depozita.

Denarni zneski, ki se kot zavarovanje (varščine) polagajo na podlagi tretjega odstavka 215. člena ZUreP-3 ali petega odstavka 473. člena EZ-1, so seštevek dveh denarnih zneskov. Pogoji za njihovo izročitev ali vračilo običajno ne nastopijo hkrati (varščina za morebitno (drugo) škodo se hrani dlje). Zato je pomembno, da sodišče ob odločanju o predlogu za sodni depozit posebno pozornost nameni njegovi jasnosti in tudi v sklepu o sodnem depozitu pregledno, za vsak posamezni znesek in vsako posamezno nepremično posebej določi roke hrambe ter pogoje za dvig. Le tako bo lahko učinkovito in pregledno vodilo postopek dolgotrajnih, tudi desetletnih hramb.

Okoliščina, da je upravičenec do položenega zneska odsoten ali da ni znan, ni ovira za sprejem denarnega zneska v sodni depozit. Skrbniku za posebni primer, ki je bil postavljen v postopku razlastitve, zakon ne daje upravičenj za zastopanje lastnika (v svojem imenu ali imenu razlastitvenega zavezanca) v postopku sodnega depozita. Institut skrbnika za posebni primer in institut sodnega depozita se dopolnjujeta in vsak v sklopu svoje vloge varujeta del interesov odsotnega ali neznanega upravičenca do odškodnine zaradi razlastitve, dokler se ta ne najde ali prevzame skrbi za svoje premoženje.

LITERATURA IN VIRI:

- KRALJIĆ, Suzana, KRIŽNIK, Alenka. Pravni izzivi skrbništva. Maribor: Založba WD, 2021.
- KRIŽNIK, Alenka. Arbitrarnost skrbništva za poseben primer, Pravniki, 2019, letn. 74 (136), št. 11-12, str. 807–827.
- VOLK, Dida. Sodni depozit. Notarski vestnik, 2021, Leto 13, št. 14, okt. 2021, str. 48–53.
- Predlog Zakona o nepravdnem postopku, EVA 2018-2030-0023, z dne 13. 12. 2018 <<https://imss.dz-rs.si/IMiS/ImisAdmin.nsf/ImisnetAgent?OpenAgent&2&DZ-MSS-01/614a0eef9c8af56f1558c207b05081d-494cc475b5302797281111e07bc11c6a4>> (8. 7. 2023).
- Predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Energetskega zakona, EVA 2018-2430-0100, z dne 26. 4. 2019 <<https://imss.dz-rs.si/IMiS/ImisAdmin.nsf/ImisnetAgent?OpenAgent&2&DZ-MSS-01/26f86c19da95960787fefe-b65c13d22056aa0ad76dc3e219dead0f1ffaf5303b>> (8. 7. 2023).
- Predlog Zakona o urejanju prostora (ZUreP-3), EVA 220-2550-0074 <<https://imss.dz-rs.si/IMiS/ImisAdmin.nsf/ImisnetAgent?OpenAgent&2&DZ-MSS-01/9c7e1f0dcd6e35781fec1735c56a4dcc386fab1cbdc-b4d52889f471c197a18fb>> (8. 7. 2023).

SODNE TAKSE IN STROŠKI POSTOPKA V NEPRAVDNEM POSTOPKU SODNEGA DEPOZITA¹

Mag. Staša Ana Kanduč Valant, okrožna sodnica, Okrožno sodišče v Ljubljani
Mag. Valentina Omahen, okrajna sodnica, Okrajno sodišče v Ljubljani

1. UVOD

Odmera sodnih taks in odločanje o stroških postopka za udeležence nepravdnega postopka sodnega depozita ni le obrobne pomena. Pri položitvah visokih denarnih zneskov za daljše obdobje nastanejo visoke taksne obveznosti. Letna taksa za polog lahko (po zdaj veljavni taksni tarifi) znaša do 410,00 evra.

Z vprašanji, do katerih se opredeljujeva v tem prispevku, sva se deloma ukvarjali pri vodenju postopkov, deloma pa naju je nanje opozarjalo sodno osebo. Prvi del prispevka je namenjen pregledu in razlagi pravil, po katerih se v nepravdnih postopkih sodnih depozitov odmerjajo in izterjujejo sodne takse. Drugi del pa je namenjen odločanju o stroških nepravdnega postopka sodnega depozita. V njem opozarjava na nepravilnosti, ki sva jih zaznali v sodni praksi. Navedena so osnovna izhodišča za vodenje postopka odločanja o stroških in za vsebinsko napolnitev meril, po katerih sodišče breme stroškov postopka porazdeli med posamezne udeležence.

2. SODNE TAKSE V NEPRAVDNEM POSTOPKU SODNEGA DEPOZITA

V postopku s sodnim depozitom nastane več taksnih obveznosti. Če jih zavezanec ob nastanku taksne obveznosti ne plača, se vse v plačilo naložijo s plačilnim nalogom, in ne s sklepom o depozitu.²

2.1 Sodna taksa za postopek pred sodiščem prve stopnje in sodna taksa za polog

Ob vložitvi predloga, s katerim se po 204. členu Zakona o nepravdnem postopku (ZNP-1)³ začne postopek sodnega depozita, nastane taksna obveznost za nepravdni postopek pred sodiščem (na splošno) po tar. št. 9111 Zakona o

¹ Prispevek je za objavo prirejeno predavanje avtoric na civilnopravni sodniški šoli 2023, ki je v organizaciji Centra za izobraževanje v pravosodju potekala od 6. do 8. marca 2023 in od 27. do 29. marca 2023 v Portorožu.

² Primerjaj sklep Višjega sodišča v Ljubljani, VSL II Cp 106/2022 z dne 1. 4. 2022.

³ Uradni list RS, št. 19/16.

sodnih taksah (ZST-1).^{4,5} To je taksa za izvedbo postopka, ki nastane ne glede na to, ali predlagatelj uspe s predlogom in položi predmet, ali ne.

Če sodišče predlogu ugodi in predlagatelj položi predmet depozita, nastane še taksna obveznost za polog (denarja, stvari, vrednostnih papirjev) po tar. št. 10301 ZST-1 v zvezi z opombo 10.3. c) desetega dela taksne tarife ZST-1. To je taksa za hrambo položene stvari. ZST-1 nastanek te taksne obveznosti veže na izdajo sklepa, s katerim sodišče ugodi predlogu za sodni polog.⁶ Takso za polog je treba plačati za prvo leto vnaprej, za preostala leta pa takrat, ko se polog dvigne, pri čemer se začeto leto⁷ šteje za celo leto.⁸ Plačilo sodne takse za polog po tar. št. 10301 tarifne številke ZST-1 ni določeno kot procesna predpostavka pologa. Opombi 10.3. c) in 10.3. a) desetega dela taksne tarife ZST-1, po katerih taksna obveznost nastane ob izdaji sklepa o depozitu (in ne šele ob dejanski položitvi), nato pa se za celotno obdobje po prvem letu hrambe plača ob dvigu, nista povsem jasni.⁹ Ob veljavni ureditvi predlagava, da sodišče skupaj s sklepom (o izročitvi predmeta nasprotnemu udeležencu ali vrnitvi predmeta predlagatelju ali zapadlosti predmeta Republiki Sloveniji zaradi zastaranja pravice do prevzema) vroči plačilni nalog za plačilo sodne takse za hrambo za vsa nadaljnja leta po prvem letu hrambe. Če se pozneje izkaže, da je bil predmet hranjen še (začeto) leto dlje, se predlagatelju naknadno odmeri taksa še za dodatno leto. *De lege ferenda* bi bilo zapadlost takse, ki se plača za prvo leto hrambe, bolje vezati na položitev, zapadlost takse, ki se plača ob koncu depozita (ki ni nujno dvig predmeta, temveč je lahko tudi vrnitev predmeta predlagatelju ali zapadlost predmeta državi na podlagi 214. člena ZNP-1), pa na konec depozita.

V praksi je včasih zavzeto stališče, da zaradi posebnega poglavja o sodnem pologu (10.3) v taksni tarifi ZST-1 v postopku sodnega depozita ni taksne obveznosti za nepravdni postopek (na splošno) po tar. št. 9111.¹⁰ Meniva, da

4 Uradni list RS, št. št. 37/08, 97/10, 21/13 – ZP-1H, 63/13, 89/13 – odl. US, 111/13 – ZP-11, 40/14 – odl. US, 58/14 – odl. US, 72/14 – odl. US, 19/15 – odl. US, 30/16, 10/17 – ZPP-E, 11/18 – ZIZ-L, 35/18 – odl. US, 16/19 – ZNP-1, 204/21.

5 Po prvi točki prvega odstavka 5. člena ZST-1 nastane taksna obveznost za postopek, ki ga vodi sodišče, ob vložitvi predloga za začetek postopka, če ni v ZST-1 ali njegovi tarifi drugače določeno.

6 Več o posledicah poznejšega umika predloga na taksno obveznost glej v nadaljevanju.

7 Začetega leta se ne sme razumeti kot začetega koledarskega leta, ki nastopi 1. januarja, temveč kot začetek enega leta (dvanajstih mesecev), ki se šteje po pravilih o šteju rokov, določenih po letih.

8 Glej opombo 10.3. a) desetega dela taksne tarife ZST-1.

9 Na to je v zvezi s takrat veljavnim četrtem odstavkom tar. št. 33 Zakona o sodnih taksah (ZST, Uradni list SRS, št. 1/90, RS 14/91, 38/96, 20/98, 50/98 – odl. US, 70/00, 93/01, 73/03 – odl. US, 121/03, 37/08), ki se je glasil enako kot današnja opomba v 10. 3. c ZST-1, opozorilo Višje sodišče v Kopru v sklepu Cp 424/2011 z dne 1. 6. 2011. V predzadnjem odstavku je zapisalo, da je treba določbo razlagati »upoštevaje kontekst celotne določbe tar. št. 33, sicer pripelje do nelogičnih oz. nerazumnih zaključkov.« Če se (po prvem letu) za vsa naslednja leta taksa za polog plača šele ob dvigu in je nedvomno negotovo, kdaj bo do tega prišlo in kakšna bo njena končna višina, se po logiki stvari zapadlost iz četrtega odstavka lahko nanaša le na znesek ob omenjenem sklepu že nastale in zneskovno opredeljene takse (takse za prvo leto pologa).

10 Taksa po tarifni številki 9111 se plačuje v vseh nepravdnih postopkih, razen tistih, za katere so takse v tej taksni tarifi posebej določene (opomba 9.1 a devetega dela taksne tarife ZST-1).

takšna razlaga ni pravilna. Ureditev taksne obveznosti za dejstvo pologa namreč ni uvrščena v deveti del taksne tarife, kamor so uvrščene posebne določbe o nekaterih nepravdnih postopkih (delitvenem postopku, postopku cenitve in prodaje stvari ter postopku za sestavo in hrambo oporoke). Uvrščena je v deseti del taksne tarife, ki ureja posebna dejstva (poleg sodnega pologa na primer še izdajo potrdil in izpiskov iz javnih knjig), ki lahko nastopijo v različnih, sicer samostojno taksiranih postopkih. Določba v desetem delu taksne tarife (10.3) zato ne pomeni ureditve taksnih obveznosti za celotni nepravdni postopek, temveč le za položitev (enako kot na primer za izdajo potrdila, preslikavo ali izpisek). Ob takšni razlagi nastanek taksne obveznosti (za postopek) ni odvisen od utemeljenosti predlagateljevega predloga za sodni depozit, niti od tega, ali bo do položitve denarja ali stvari dejansko prišlo.

Poudariti je treba, da se predujma za kritje stroškov, ki nastanejo v zvezi s sodnim depozitom in katerih založitev pred izdajo sklepa o sodnem depozitu predvideva 208. člen ZNP-1,¹¹ ne sme enačiti s sodno takso za hrambo (niti za prvo leto hrambe). Predujem za kritje stroškov je namenjen stroškom, ki nastanejo s hrambo dragocenih kovin, izdelkov iz teh kovin, vrednostnih papirjev¹² in drugih predmetov (na primer z najemom prostorov, sefa), položitev predujma zanje pa je pogoj za dopustitev sodnega depozita (209. člen ZNP-1).

2.2 Sodna taksa za postopek o pritožbi

Pritožbe zoper sklepe, ki jih sodišče izda v postopku sodnega depozita, se taksirajo po tar. št. 9121 ZST-1, če gre za pritožbo zoper sklep o glavni stvari (med katere na primer spadajo sklep o zavrnitvi predloga za sodni depozit, sklep o vrnitvi položenega, sklep o izročitvi in sklep o zastaranju),¹³ in po tar. št. 9142 ZST-1, če gre za pritožbo zoper druge sklepe.

2.3 Zavezanec za plačilo

Zavezanec za plačilo sodne takse za postopek sodnega depozita po tar. št. 9111 ZST-1 je v skladu s prvim odstavkom 3. člena ZST-1 predlagatelj. Prav tako je predlagatelj zavezanec za plačilo celotne takse za polog za vsa leta položitve po tar. št. 10301 ZST-1.¹⁴ Če predlagatelj meni, da bi moral stroške sodnih taks v celoti ali deloma nositi drug udeleženec, mora te stroške priglasiti in zahtevati njihovo povrnitev. Sodišče o zahtevi za povrnitev ne odloča ob

11 Položitev predujma za kritje stroškov, ki nastanejo s sodnim depozitom, pred izdajo sklepa o depozitu je zahteval že Zakon o nepravdnem postopku (ZNP, Uradni list SRS, št. 30/86, 20/88, RS 19/94 ZS, 87/02 – SPZ, 131/03 – odl. US, 77/08 – ZDZdr, 10/17 – ZPP-E, 16/19). Glej 171. člen ZNP. Z uvedbo te zahteve je zakonodajalec želel doseči večjo disciplino pri udeležencih. Glej gradivo osnutka Zakona o nepravdnem postopku (ESA-620), Poročevalec, Ljubljana, 15. 10. 1985, Letnik XI. šte. 33, str. 31.

12 Na primer stroški vzdrževanja stanj vrednostnih papirjev pri KDD – Centralni klirinški depotni družbi, d.o.o. Glej cenik KDD, ki med drugim določa plačilo za obdelavo sklepa o sodnem depozitu.

13 S temi sklepi preneha procesnopravno razmerje med sodiščem in strankami, kar pomeni, da se postopek konča. Primerjaj Juhart, nav. delo, str. 93.

14 Primerjaj razloge sklepa Višjega sodišča v Kopru Cp 424/2011 z dne 1. 6. 2011.

izdaji plačilnega naloga, temveč v okviru odločanja o stroških postopka in v skladu s pravili o porazdelitvi bremena stroškov postopka.

2.4 Vpliv umika predloga na taksni obveznosti po tar. št. 9111 ZST-1 in tar. št. 10301 ZST-1

V primeru umika predloga za sodni depozit pred izdajo sklepa o depozitu se taksa za postopek pred sodiščem prve stopnje po tar. št. 9111 ZST-1 zniža v skladu s tar. št. 9117 ZST-1.

Kako pa naj sodišče postopa v primeru, ko predlagatelj predlog umakne po izdaji sklepa o depozitu (s čimer nastane taksna obveznost za polog po tar. št. 10301) in pred položitvijo predmeta? Meniva, da v primeru umika predloga po izdaji sklepa o depozitu in pred položitvijo predmeta predlagatelj nosi celotno takso za nepravdni postopek po tar. št. 9111 ZST-1, nima pa dolžnosti plačila takse za polog po tar. št. 10301 ZST-1, ker do tega dejstva sploh ni prišlo. Če do pologa sploh ni prišlo, mu je treba morebitno že plačano takso za prvo leto pologa vrniti. Pravica do vrnitve izhaja iz prvega odstavka 36. člena ZST-1, po katerem ima pravico do vrnitve takse tisti, ki je plačal takso za sodno dejanje, ki ni bilo opravljeno.

3. STROŠKI POSTOPKA SODNEGA DEPOZITA

V postopku sodnega depozita nastanejo stroški udeležencev (na primer nagrada odvetniku za sestavo vloge) in skupni stroški (na primer sodna taksa za postopek, sodna taksa za položitev in stroški hrambe, ki nastanejo z najemom sefov, skladišč in podobno).

3.1 Zahteva za povrnitev stroškov in sklep o stroških

Po določbi 212. člena ZNP-1 se v sklepu o izročitvi navedejo tudi stroški, ki so nastali v zvezi s sodnim depozitom, in kdo jih je dolžan kriti. Izključno jezikovna razlaga te določbe lahko privede do sklepa, da sodišče po uradni dolžnosti samo, brez predloga udeležencev, odloča o razmerju, v katerem morajo udeleženci kriti (in morda celo povrniti) vse nastale skupne stroške. Meniva, da takšna razlaga ni ustrezna in da je treba določbo razlagati sistemsko.

Postopek sodnega depozita je predlagalni postopek. Zato sodišče brez predloga udeležencev za povrnitev ne odloča o razmerju, v katerem udeleženci krijejo skupne stroške, in o (delni) povrnitvi stroškov (na primer stroškov sodnih taks). Enako kot v drugih nepravdnih postopkih, mora predlagatelj zahtevati povračilo stroškov¹⁵ (na primer sodnih taks, ki jih je plačal po ZST-1 in stroškov hrambe, ki jih je založil na podlagi sklepa po 208. členu ZNP-1).

¹⁵ Primerjaj Dajčman v Kraljič in drugi, nav. delo, str. 208–209, ter peto točko obrazložitve sklepa Višjega sodišča v Ljubljani II Cp 1471/2015 z dne 15. 7. 2015, sklep Višjega sodišča v Ljubljani I Cp 1828/1999 z dne 22. 12. 1999, sklep Višjega sodišča v Ljubljani I Cp 2409/2011 z dne 31. 1. 2012 in sklep Višjega sodišča v Ljubljani I Cp 2457/2010 z dne 4. 8. 2010.

V praksi obstaja stališče, da mora predlagatelj povračilo stroškov (sodne takse) zahtevati najkasneje v predlogu za sodni depozit.¹⁶ Meniva, da je takšno stališče prestrogo, še posebej glede stroškov, ki v času vložitve predloga še niso nastali, in v primerih dolgih, pet- ali desetletnih depozitov ali položitve nenavadnih predmetov. Meniva, da lahko predlagatelj zahteva povrnitev stroškov vse do izdaje (končnega) sklepa o izročitvi, dvigu ali zastaranju. Če del stroškov nastane šele po izdaji končnega sklepa,¹⁷ jih na podlagi smiselne uporabe sedmega odstavka 163. člena Zakona o pravdnem postopku (ZPP)¹⁸ lahko zahteva tudi po izdaji tega sklepa. Zastavlja se vprašanje, v kolikšnem času lahko to stori. Sedmi odstavek 163. člena ZPP za zahtevo za povrnitev stroškov v primeru konca postopka zunaj obravnave določa petnajstdnevni rok od prejema sklepa o ustavitvi. Dolžina roka (petnajst dni) je uporabljiva tudi v postopku sodnega depozita. Začetek teka roka pa je treba prilagoditi posebnostim postopka sodnega depozita. Smiselna bi bila razlaga, po kateri začetek teka petnajstdnevnega roka za povrnitev stroškov postopka po izdaji končnega sklepa teče od nastanka stroška (najpogosteje je to izvršeno plačilo sodne takse, katere povrnitev se zahteva).¹⁹ Odprto pa ostaja vprašanje absolutnega roka za uveljavljanje povrnitve teh stroškov. Postavi se, če na primer predlagatelj sodno takso za drugo leto hrambe plača šele leto dni po tem, ko je bil sodni depozit že izročen in je postopek končan.

Po tretjem odstavku 212. člena ZNP-1 sodišče o zahtevi za povrnitev stroškov odloči v sklepu o izročitvi. Če do izročitve ne pride, je najbolj ekonomično, da o njej odloči v sklepu o vrnitvi ali v sklepu o zastaranju sodnega depozita, sicer pa s posebnim sklepom. Ta bo potreben tudi, če bo šele po končnem sklepu podana zahteva za povrnitev stroškov. Odločitve o stroških v sklepih o depozitih²⁰ so prezgodnje, ker ob odločanju o dopustitvi sodnega depozita, kar je pred položitvijo, še ni znana celotna višina stroškov, niti niso znane vse okoliščine, ki so lahko bistvene za porazdelitev bremena. Ni na primer nujno, da nasprotni udeleženec sploh prevzame sodni depozit. Predlagatelj lahko položeno stvar vzame nazaj. Položitev se lahko izkaže za neveljavno izpolnitev. Prav tako ni dopustno, da bi predlagatelj zoper nasprotnega udeleženca dobil izvršilni naslov za povrnitev stroškov (na primer sodne takse za prvo leto pologa), preden bi mu ti stroški nastali (kar je po položitvi in plačilu takrat zapadle takse). Če predlagatelj v predlogu za sodni depozit zahteva povrnitev stroškov vnaprej, je smiselno, da mu sodišče v obrazložitvi sklepa pojasni, da bo o njih odločalo pozneje.

16 Primerjaj razloge sklepa Višjega sodišča v Ljubljani II Cp 4961/2005 z dne 14. 12. 2005.

17 Ker predlagatelj sodno takso za polog plača šele po končnem sklepu ali če med končnim sklepom in izročitvijo predmeta pride do novega začetelega leta hrambe in s tem do taksne obveznosti za polog še za eno leto.

18 Uradni list RS, št. št. 26/99, 96/02, 58/03 – odl. US, 2/04, 2/04 – ZDSS-1, 69/05 – odl. US, 90/05 – odl. US, 43/06 – odl. US, 52/07, 45/08 – ZArbit, 45/08, 111/08 – odl. US, 57/09 – odl. US, 12/10 – odl. US, 50/10 – odl. US, 107/10 – odl. US, 75/12 – odl. US, 40/13 – odl. US, 92/13 – odl. US, 6/14, 10/14 – odl. US, 48/14, 48/15 – odl. US, 6/17 – odl. US, 10/17, 32/18, 16/19 – ZNP-1, 70/19 – odl. US, 1/22 – odl. US, 3/22 – ZDeb.

19 Rok petnajstih dni od izdaje končnega sklepa je prekratek v primerih, v katerih se prekriva z rokom za plačilo sodne takse ali celo izteče, preden rok za plačilo sodne takse začne teči. Do takšnih primerov lahko pride, kadar je na primer plačilni nalog za plačilo sodne takse za hrambo predlagatelju poslan skupaj s sklepom o izročitvi ter kadar je plačilni nalog poslan po pravnomočnosti sklepa o izročitvi in dvigu zneska.

20 V praksi obstajajo izreki, kakor »Stroške nosi predlagatelj« ali »Vsaka stranka nosi svoje stroške postopka.«

3.2 Porazdelitev bremena stroškov postopka

Pri porazdelitvi bremena stroškov postopka med udeležence postopka se splošna pravila 40.

člena ZNP-1 uporabljajo v skladu z namenom sodnega depozita²¹ in morebitnimi materialnimi določbami o plačilu stroškov položitve.

ZNP-1 ločeno ureja porazdelitev bremena individualnih stroškov udeležencev (prvi odstavek 40. člena ZNP-1)²² in porazdelitev bremena skupnih stroškov (drugi odstavek 40. člena ZNP-1).²³ Medtem ko za stroške udeležencev zakon določa, da vsak udeleženec krije svoje (prvi odstavek 40. člena ZNP-1), o razmerju kritja skupnih stroškov odloči sodišče po prostem predlasku. Obe pravili vsebujeta izjeme, ki so v postopku sodnih depozitov pogosto mogoče in so podlaga za odločitev o porazdelitvi bremena.

Predlagatelj in nasprotni udeleženec krijeta vsak svoje stroške postopka sodnega depozita, razen če:

- zakon določa drugače (prvi odstavek 40. člena ZNP-1),²⁴
- je postopek izveden izključno v interesu enega udeleženca (tretji odstavek 40. člena ZNP-1),²⁵

21 O različnih vrstah in namenih sodnih depozitov glej prispevek avtoric Aktualna vprašanja v nepravdnem postopku sodnega depozita.

22 Na primer nagrada odvetniku.

23 Na primer sodna taksa za postopek, sodna taksa za položitev in stroške hrambe, ki nastanejo z najemom sefov, skladišč in podobno.

24 Za postopek sodnega depozita posebni del ZNP-1 (v 4. oddelku XIII. poglavja) nima posebnih določb o porazdelitvi bremena stroškov postopka. So pa določbe o porazdelitvi bremena (tudi sodnih stroškov) vsebovane v 307. členu Obligacijskega zakonika (OZ, Uradni list RS, št. 83/01, 32/04, 28/06 – odl. US, 40/07, 64/16 – odl. US, 20/18 – OROZ631).

25 Wedam-Lukić, v Wedam-Lukić, Polajnar-Pavčnik, nav. delo, str. 43, navaja, da tretji odstavek 35. člena ZNP, ki je vsebinsko enak sedanjemu tretjemu odstavku 40. člena ZNP-1, govori o skupnih stroških. Na podlagi sklepanja po nasprotnem razlogovanju to pomeni, da izključni interes po tretjem odstavku 40. člena ne more biti merilo za odločanje o stroških udeležencev in da je lahko izključni interes posameznega udeleženca (zaradi četrtega odstavka 40. člena ZNP-1) pri odločanju o stroških udeležencev upoštevan le v primerih, ki jih določa zakon (kakor v primeru nujne poti 175. člen ZNP-1). Ne more pa ga pri odločanju o stroških udeležencev uporabiti samo sodišče (na podlagi tretjega odstavka 40. člena ZNP-1). Enako je izhajalo tudi iz predloga ZNP. Glej gradivo osnutka Zakona o nepravdnem postopku (ESA-620), Poročevalec, Ljubljana, 15. 10. 1985, Letnik XI, šte. 33, str. 27, in predlog Zakona o nepravdnem postopku (ESA-620), Poročevalec, Ljubljana, 5. 5. 1986, Letnik XII, šte. 13, str. 27. Takšno stališče je Višje sodišče v Ljubljani sprejelo v sklepu II Cp 507/2015 z dne 4. 5. 2015. V novejši sodni praksi pa so primeri, ko je sodišče tudi pri odločanju o stroških udeležencev uporabilo merilo izključnega interesa za postopek iz tretjega odstavka 40. člena ZNP-1 (sklep Višjega sodišča v Ljubljani I Cp 473/2016 z dne 27. 7. 2016, sklep Višjega sodišča v Mariboru III Cp 241/2017 z dne 8. 3. 2017, sklep Višjega sodišča v Ljubljani I Cpg 810/2020 z dne 13. 1. 2021, sklep Višjega sodišča v Ljubljani I Cp 657/2022 z dne 3. 10. 2022). Razlago, da tretji odstavek 40. člena ZNP-1 velja za vse vrste stroškov (iz prvega in drugega odstavka 40. člena ZNP-1) sprejemava kot ustreznejšo, ker omogoča dosledno uveljavitev pravila, da stroške nepravdnega postopka nosi stranka, v interesu katere je postopek izveden (primerjaj tudi Dajčman v Kraljić in drugi, nav. delo, str. 207, in Juhart, nav. delo, str. 141).

- je stroške povzročil udeleženec po svoji krivdi ali po naključju, ki se je njemu primerilo (peti odstavek 40. člena ZNP-1).

Sodišče o porazdelitvi bremena skupnih stroškov odloči po prostem preudarku, razen če:

- zakon določa drugače (drugi odstavek 40. člena ZNP-1),²⁶
- je postopek izveden izključno v interesu enega udeleženca (tretji odstavek 40. člena ZNP-1),
- je stroške povzročil udeleženec po svoji krivdi ali po naključju, ki se je njemu primerilo (peti odstavek 40. člena ZNP-1).

3.3 Breme stroškov sodnega depozita zaradi izpolnitve obveznosti

V postopku sodnega depozita, s katerim predlagatelj uresničuje svojo pravico do izpolnitve obveznosti,²⁷ mora sodišče izhajati iz materialnopravnega pravila iz 307. člena OZ, po katerem stroške veljavne in nepreklicane položitve plača upnik. Po tem pravilu upnik nosi stroške, ki presegajo stroške normalne izpolnitve,²⁸ torej vse dodatne stroške, ki nastanejo zaradi sodne položitve.²⁹ Čeprav gre za materialno pravilo, ki se nanaša na vse s položitvijo povezane stroške, meniva, da ga mora sodišče pri odločitvi o razporeditvi bremena stroškov sodnega postopka upoštevati in da je to razlog za odstop od splošnega pravila iz prvega odstavka 40. člena, po katerem vsak udeleženec krije svoje stroške. Hkrati pa ga mora sodišče upoštevati pri določanju razmerja o kritju skupnih stroškov (drugi odstavek 40. člena ZNP-1). V praksi to pomeni, da ima predlagatelj pravico do povračila (svojih in skupnih) stroškov, če nasprotni udeleženec izjavi, da sprejema položeno stvar ali če je s pravnomočno odločbo ugotovljeno, da položitev izpolnjuje pogoje pravilne izpolnitve (tretji odstavek 305. člena OZ).³⁰ S tem sta namreč izpolnjena pogoja veljavne in nepreklicane položitve, ki ju določa 307. člen OZ. V primerih, ko nasprotni udeleženec deponiranega predmeta ne sprejme, ko se ta vrne predlagatelju ali ko pripade državi, predlagatelj v okviru postopka sodnega depozita od nasprotnega udeleženca ne more terjati povrnitve stroškov sodnega postopka, sklicujoč se na 307. člen OZ.³¹ V teh primerih sodišče o porazdelitvi bremena stroškov sodnega postopka (če so priglašeni!) odloči po splošnih pravilih 40. člena ZNP-1.

²⁶ Glej sprotno opombo 24.

²⁷ 302. člen OZ, osmi odstavek 216. člena Zakona o urejanju prostora (ZUreP-3, Uradni list RS, št. 199/21, 18/23 – ZDU-1O).

²⁸ Primerjaj Cigoj, nav. delo, str. 324.

²⁹ Juhart v Plavšak in drugi, nav. delo, str. 383.

³⁰ Z izjavo predlagatelja sodišču, da se odpoveduje pravici do jemanja položene stvari nazaj, položitev postane nepreklicna, ne pa tudi nujno veljavna. Zato ne pomeni nujno, da je predlagatelj zaradi nje upravičen do povrnitve svojih in skupnih stroškov od nasprotnega udeleženca.

³¹ Primerjaj Juhart v Plavšak in drugi, nav. delo, str. 384.

3.4 Breme stroškov sodnega depozita v korist neznane osebe

Stroške položitve v korist neznane osebe najprej nosi predlagatelj, ki lahko morebitno povrnitev zahteva, ko in če se oseba najde, in če obstajajo razlogi, da se ji naloži povračilo stroškov.

Breme stroškov sodnega depozita zaradi zavarovanja terjatev po predpisih o razlastitvi³²

Pri odločanju o stroških postopka sodnega depozita zneskov, s katerimi se zavarujejo odškodninske terjatve razlastitvenih zavezancev, je treba upoštevati, da je položitev zakonsko določena predpostavka za pospešitev razlastitve.³³ Pospešitev razlastitve (in za to nujna položitev zneskov) je v interesu predlagatelja in zahteva uporabo tretjega odstavka 40. člena ZNP1.

V praksi se pogosto zastavi vprašanje, v čigavem interesu je položitev po izpolnitvi pogojev za prevzem položenega zneska in kako se razporedi breme stroškov, ki nastajajo po tem, ko nasprotni udeleženec, kljub izpolnitvi pogojev za prevzem deponiranega zneska,³⁴ tega ne sprejme.³⁵ Ob takšni dilemi je treba glede na okoliščine primera najprej presoditi, ali izpolnitev pogojev za prevzem deponiranega zneska res pomeni tudi prenehanje predlagateljevega izključnega interesa za postopek (in samodejni prehod na nasprotnega udeleženca). Položeni znesek namreč lahko po svojem namenu v celoti pomeni varščino,³⁶ nasprotni udeleženec pa lahko ima samo pravico, ne pa tudi nujno dolžnost, prevzeti odškodnino na sodišču.

Pogosto je glede razporeditve bremena stroškov, ki nastajajo po izpolnitvi pogojev za izplačilo (najpogostejše so to stroški za dodatna začeta leta hrambe), potrebno odločanje sodišča po prostem preudarku, upoštevajoč vse okoliščine konkretnega primera (drugi odstavek 40. člena ZNP-1). Ob tem je treba upoštevati, ali nasprotni udeleženec odklanja pravilno izpolnitev,³⁷ ali je v upniški zamudi³⁸ in druge razloge, zaradi katerih je depozit po izpolnitvi pogojev ostal

32 Poglavje se nanaša na položitve zneskov za zavarovanje odškodninskih terjatev razlastitvenih zavezancev po tretjem odstavku 215. člena ZUreP-3 in petem odstavku 473. člena EZ-1 (Uradni list RS, št. 17/14, 81/15, 43/19, 65/20, 158/20 – ZURE, 175/20 – ZIUOPDVE, 121/21 – ZSROVE, 172/21 – ZOEE, 204/21 – ZOP, 44/22 – ZOTDS). Ne nanaša se na položitve kot nadomestne izpolnitve obveznosti plačil odškodnin po osmem odstavku 216. člena ZUreP-3.

33 Da lahko pride do prenosa lastninske pravice in pridobitve posesti pred pravnomočnostjo odločbe o razlastitvi (tretji odstavek 215. člena ZUreP-3) ali celo do nujnega postopka za omejitev lastninske pravice in za razlastitev po 473. členu EZ-1.

34 Na primer sklenitev sporazuma o odškodnini ali pravnomočnost odločbe o razlastitvi.

35 Glej na primer sklep Višjega sodišča v Ljubljani II Cp 1471/2015 z dne 15. 7. 2015 in sklep Višjega sodišča v Ljubljani II Cp 2691/2015 z dne 17. 11. 2015.

36 Čeprav ZUreP-3 in EZ-1 govorita o (enostransko ocenjeni) odškodnini in varščini, položitev obeh zneskov po namenu pomeni položitev varščine in zavarovanje za odškodninsko terjatev razlastitvenega zavezanca.

37 Primerjaj zadnji stavek šestega odstavka sklepa Višjega sodišča v Ljubljani II Cp 3178/2013 z dne 9. 6. 2014.

38 Ugotovljena je bila na primer v zadevah Višjega sodišča v Ljubljani II Cp 1471/2015 (sklep z dne 15. 7. 2015) in II Cp 2691/2015 (sklep z dne 17. 11. 2015).

v hrambi pri sodišču. Opozarjava, da nasprotni udeleženec ni vedno in samodejno v upniški zamudi³⁹ že ob nastopu pravnomočnosti odločbe o omejitvi lastninske pravice ali sklenitve sporazuma o odškodnini (za znesek ocenjene odškodnine ali odškodnine za morebitno drugo škodo). Ker lahko položeni znesek, kot je pojasnjeno že zgoraj, v celoti pomeni varščino in ker še ne pomeni nujno prenehanja predlagateljeve obveznosti iz naslova odškodnine,⁴⁰ nasprotnemu udeležencu morda sploh še ni treba prevzeti odškodnine na sodišču. Nadalje tudi ni življenjsko pričakovati, da nasprotni udeleženec isti dan, kot je sklenjen sporazum ali nastopi pravnomočnost odločbe o priznani škodi pri sodišču, prevzame znesek (oziroma natančneje izpolni svojo sodelovalno dolžnost s sporočanjem številke svojega računa). Izid prostega preudarka po najinem mnenju tudi ne sme biti tak, da se nasprotni udeleženec⁴¹ v nobenem primeru ne more razbremeniti kritja (dela) skupnih stroškov.

V okviru odločanja o skupnih stroških po prostem preudarku mora sodišče tudi upoštevati, da je predmet pologov lahko seštevek dveh zneskov, tj. zneska v višini ocenjene odškodnine in varščine za morebitno drugo škodo. Taksa za prvo leto se v praksi odmeri skupaj za seštevek. Nato pa se zneska v večini primerov dvigneta ločeno. Izplačilo odškodnine se po izpolnitvi pogojev običajno izroči nasprotnemu udeležencu, za izplačilo varščine pa se pogoji pogosto ne izpolnijo, tako da je po preteku zakonskega roka vrnjena predlagatelju. Sodišče mora oboje, tako različni dolžini hrambe kot tudi izpolnitev pogojev za prvo in neizpolnitev pogojev za drugo, upoštevati pri odločanju o zahtevi za povrnitev stroška sodnih taks za polog.

V primerih, ko nasprotni udeleženec zneska, položenega po tretjem odstavku 215. člena ZUreP-3 in petega odstavka 473. člena EZ-1, ne prevzame in se znesek vrne predlagatelju ali pa pripade državi, nanj v okviru nepravdnega postopka sodnega depozita ni mogoče prevaliti predlagateljevih stroškov.

4. SKLEP

Prva taksna obveznost v postopku sodnega depozita nastane ob vložitvi predloga za sodni depozit (taksa za postopek). Nato je glede na potek postopka morda treba plačati tudi takso za polog in takso za pritožbo. Taksa se v plačilo nalaga s plačilnim nalogom. Zavezanec za plačilo sodne takse za postopek in sodne takse za polog je vedno predlagatelj. Če meni, da bi moral stroške sodnih taks v celoti ali deloma nositi drug udeleženec, mora te stroške priglasiti in zahtevati njihovo povrnitev.

Ker je postopek sodnega depozita po ZNP-1 predlagalni, sodišče o stroških postopka ne odloča po uradni dolžnosti, ampak le na predlog udeleženca po-

³⁹ Izpolnitev pogojev za dvig ga upravičuje do dviga, ne zavezuje pa ga nujno tudi za dvig.

⁴⁰ Primerjaj tudi razloge sklepa Višjega sodišča v Ljubljani I Cp 2054/2018 z dne 5. 6. 2019.

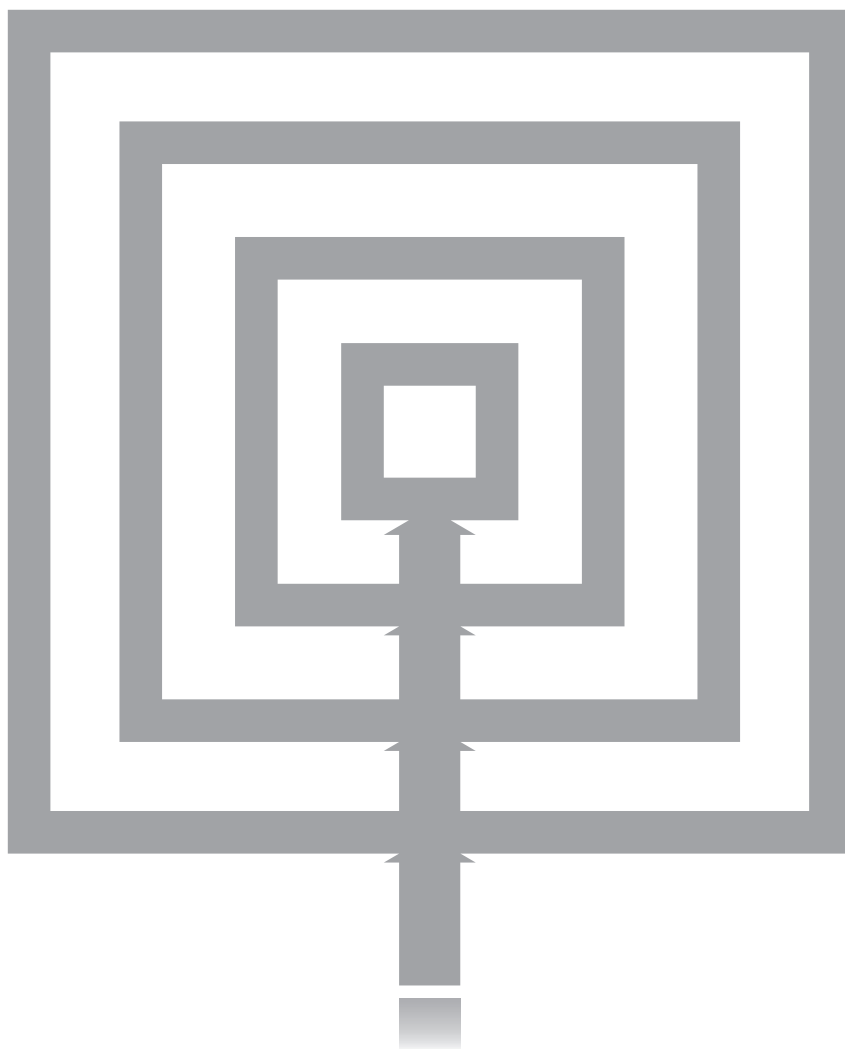
⁴¹ Ki je v postopku sodnega depozita lahko (»samo«) zato, ker je lastnik nepremičnine (ki bo zaradi javne koristi razlastnjena po hitrejšem postopku) in ker se ne strinja z razlastitvijo in/ali enostransko ponujeno odškodnino.

stopka za povrnitev stroškov postopka. Ob tem mora paziti, da odločanje o stroških ni prezgodnje.

ZNP-1 za postopek sodnega depozita ne določa posebnih pravil glede porazdelitve bremena stroškov postopka. Zato se uporabljajo splošne določbe 40. člena ZNP-1, upoštevaje vse posebnosti nepravdnega postopka sodnega depozita ter namena in vrste instituta sodnega depozita v konkretnem primeru.

LITERATURA IN VIRI:

- Cenik KDD <https://www.kdd.si/_files/4054/Cenik%20KDD%20-%20uporaba%20od%20112023.pdf> (8. 7. 2023).
- CIGOJ, Stojan. Obligacijska razmerja, zakon o obligacijskih razmerjih s komentarjem. Ljubljana: Uradni list SR Slovenije, 1978.
- JUHART, Jože. Civilno nepravdno pravo, splošni del. Ljubljana: Pravna fakulteta v Ljubljani, 1970.
- KRALJIĆ, Suzana, KEŽMAH, Urška, ČUJOVIČ, Matej, DAJČMAN, Andreja. Zakon o nepravdnem postopku s komentarjem. Maribor: Založba WD, 2022.
- Osnutek Zakona o nepravdnem postopku (ESA-620), Poročevalec, Ljubljana, 15. 10. 1985, Letnik XI, šte. 33 <https://www.sistory.si/cdn/publikacije/36001-37000/36680/Porocevalec_1985-10-15_33.pdf> (8. 7. 2023).
- PLAVŠAK, Nina, et. al. Obligacijski zakonik (OZ): (splošni del): s komentarjem. Ljubljana: GV založba, 2. knjiga, 2003.
- Predlog Zakona o nepravdnem postopku (ESA-620), Poročevalec, Ljubljana, 5. 5. 1986, Letnik XII, šte. 13, str. 27 <https://www.sistory.si/cdn/publikacije/36001-37000/36701/Porocevalec_1986-05-05_13.pdf> (8. 7. 2023).
- WEDAM-LUKIĆ, Dragica, POLAJNAR-PAVČNIK, Ada. Nepravdni postopek: zakon s komentarjem. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, 1991.

**IZ PRAKSE ZA
PRAKSO**

POVZETEK RAZPRAVE O AKTUALNIH VPRAŠANJIH S POSVETA SODNIKOV PRVE STOPNJE - PODROČJE PREKRŠKOV 2022¹

Živa Bukovac, višja sodnica svétnica, Višje sodišče v Ljubljani
Boštjan Kovič, višji sodnik, Višje sodišče v Ljubljani

To gradivo ni zbornik usklajene in obvezne sodne prakse, temveč so v gradivu zbrani le povzetki oziroma poudarki iz razprave o aktualnih pravnih vprašanjih, s katerimi se ukvarjajo sodniki, ko odločajo v zadevah s področja prava o prekrških. Namen posveta sodnikov prve stopnje so bili prepoznava določenih pravnih vprašanj in težave ter možne rešitve za uporabo v praksi. Navedena stališča so le nezavezujoči pripomoček pri oblikovanju sodne prakse.

1. POGOJI IN POSTOPEK ZA ODLOČANJE O PRENEHANJU VELJAVNOSTI VOZNIŠKEGA DOVOLJENJA (ZADEVE EPVD)

1. vprašanje

Ali je zoper sklep, s katerim sodišče ugotovi predlogu storilca za odložitev izvršitve prenehanja veljavnosti voziškega dovoljenja ter mu določi preizkusno dobo in naloži obveznosti, dovoljena pritožba? Zakon o prekrških (ZP-1)² v dvanajstem odstavku 202.d člena izrecno določa, da je pritožba dovoljena zoper sklep o zavrnitvi ali zavrženju predloga, glede sklepa, s katerim se predlogu ugotovi, pa ne piše nič. Ali je pravilno smiselno šteti, da zoper ta sklep ni pritožbe? Menimo, da ne. ZP-1 v 74. členu določa, da je zoper sodbo o prekršku, izdano na prvi stopnji, oziroma zoper sklep, izdan na prvi stopnji, dovoljena pritožba na višje sodišče, če ta zakon ne določa drugače.

Odgovor

Glede na izrecno določbo dvanajstega odstavka 202.d člena ZP-1, po katerem je pritožba dovoljena le zoper sklep o zavrnitvi ali zavrženju predloga, je odgovor na zastavljeno vprašanje nikalen. Določil 74. člena ZP-1 v tem primeru ni mogoče uporabiti, ker gre za splošno določbo v primerjavi z dvanajstim odstavkom 202.d člena ZP-1 (lex specialis je torej 202.d člen), poleg tega je uvrščena v poglavje X „Redni sodni postopek“, kjer je že krog pritožnikov drugačen kot v postopkih EPVD. Sicer pa tudi prvi odstavek 74. člena ZP-1 navaja, da je dovoljena pritožba na višje sodišče zoper sodbo ali sklep, če ta zakon ne določa drugače.

¹ Prispevek je za objavo prirejeno gradivo avtorjev, ki je bilo podlaga za razpravo o aktualnih vprašanjih na posvetu sodnikov prve stopnje za področje prekrškov, ki je v organizaciji Centra za izobraževanje v pravosodju potekal 7. in 14. junija 2022 v Ljubljani, z vključenimi stališči iz razprave. Navedena stališča so le nezavezujoči pripomoček pri oblikovanju sodne prakse.

² Uradni list RS, št. 7-238/03 z vsemi spremembami in dopolnitvami.

2. vprašanje

Storilec je vložil predlog za razveljavitev potrdila o pravnomočnosti in izvršljivosti sklepa o prenehanju veljavnosti vozniškega dovoljenja. Kako se glasi izrek sklepa? Ali je prav, da sodišče odloči, da se razveljavi potrdilo o pravnomočnosti sklepa EPVD 1/2020 z dne 5. 1. 2020, ali je treba razveljaviti tudi potrdilo o izvršljivosti sklepa? Sodišče samo potrdi pravnomočnost sklepa.

Odgovor

Pravnomočnost odločbe je praviloma pogoj za njeno izvršljivost, razen če pritožba zoper odločbo nima suspenzivnega učinka in se odločba izvrši ne glede na pritožbo. Suspenzivnost pritožbe učinkuje na izvršljivost odločbe tako, da se odločba ne more izvršiti, če pred tem ni pravnomočna. Kdaj odločba po pravnomočnosti postane izvršljiva, je odvisno od izpolnitvenega roka. Če sodišče razveljavi klavzulo pravnomočnosti, preden je potekel izpolnitveni rok, in odločba še ni postala izvršljiva, potem razveljavi le klavzulo pravnomočnosti, s čimer odločba ne more postati izvršljiva. Če pa sodišče razveljavi klavzulo pravnomočnosti po tem, ko je že potekel tudi rok za izpolnitev in je odločba že postala izvršljiva, pa hkrati z razveljavitvijo klavzule pravnomočnosti razveljavi tudi klavzulo o izvršljivosti.

Po drugem odstavku 202.č člena ZP-1 ima pritožba zoper sklep o prenehanju veljavnosti vozniškega dovoljenja suspenzivni učinek. Sklep o prenehanju veljavnosti vozniškega dovoljenja postane pravnomočen, ko poteče rok za pritožbo oziroma z dnem odprave odločbe pritožbenega sodišča. Izvršljivost sklepa o prenehanju veljavnosti vozniškega dovoljenja ne sovпада z njegovo pravnomočnostjo. Sklep o prenehanju veljavnosti vozniškega dovoljenja postane izvršljiv, ko po pravnomočnosti poteče rok 15 dni iz drugega odstavka 202.d člena ZP-1 za vložitev predloga za odložitev izvršitve prenehanja veljavnosti vozniškega dovoljenja, oziroma ko sodišče izda sklep o zavrnitvi ali zavrženju predloga za odložitev izvršitve prenehanja veljavnosti vozniškega dovoljenja, zoper katerega v skladu z dvanajstim odstavkom 202.d člena ZP-1 pritožba nima suspenzivnega učinka.

Odgovor na vprašanje je torej odvisen od tega, ali je sklep o prenehanju veljavnosti vozniškega dovoljenja pravnomočen in še ni izvršljiv, ali pa je pravnomočen in tudi že izvršljiv. Če sodišče o predlogu za razveljavitev klavzule pravnomočnosti in izvršljivosti odloča v prvem primeru, potem odloči samo o razveljavitvi klavzule pravnomočnosti, če pa o predlogu odloča v drugem primeru, pa hkrati s klavzulo pravnomočnosti razveljavi tudi izvršljivost sklepa o prenehanju veljavnosti vozniškega dovoljenja.

Opozoriti velja še na pravno naravo klavzule pravnomočnosti, ki ni odločba ali pravni akt, temveč ima le naravo potrdila, da je odločba postala pravnomočna. Zato se klavzula pravnomočnosti lahko razveljavi le v primeru, če se ugotovi napaka pri potrjevanju pravnomočnosti, ni pa s klavzulo pravnomočnosti mogoče razveljaviti odločbe, saj se pravnomočna odločba lahko razveljavi le z izrednim pravnim sredstvom.

3. vprašanje

V skladu z določbo 33. člena Zakona o dodatnih ukrepih za omilitev posledic COVID-19,³ vezanega na poseg v določbi 202.d in 202.e člena ZP-1, ki določa, da lahko ne glede na prvi odstavek 202.d člena ZP-1 storilci, ki jim preizkusna doba poteče v obdobju od 16. novembra 2020 do preklica epidemije covid-19, ki je na dan uveljavitve tega zakona v veljavi v Republiki Sloveniji, izpolnijo obveznosti, naložene s sklepom sodišča o odložitvi izvršitve prenehanja veljavnosti vozniškega dovoljenja (udeležba v programu dodatnega usposabljanja za varno vožnjo, v edukacijski delavnici ali psihosocialni delavnici), najpozneje v enem letu po poteku preizkusne dobe. Nadalje pa je v drugem odstavku istega člena določeno, da ne glede na drugi odstavek 202.e člena ZP-1 sodišče o izpolnitvi obveznosti, naložene s sklepom o odložitvi izvršitve prenehanja veljavnosti vozniškega dovoljenja, odloča po poteku roka iz prejšnjega odstavka. Glede na prej navedeno določbo se torej tem storilec rok za opravo delavnic izteče, ko je izpolnjen pogoj za izdajo končnega sklepa. V skladu s prvim odstavkom 202.e člena ZP-1 sodišče izda končni sklep najpozneje v 15 dneh po uradni dolžnosti po izteku enega leta od poteka preizkusne dobe. Kako naj torej postopa sodišče v primeru, če storilec najpozneje v enem letu po poteku preizkusne dobe ne opravi rehabilitacijskega programa oziroma ni niti z njegove strani niti s strani izvajalske organizacije obveščeno o opravi naloženega rehabilitacijskega programa? Kako ta odločitev vpliva na rok za opravo rehabilitacijskega programa v primerih, ko sodišče tega roka ne veže na preizkusno dobo, ampak določi rok za opravo edukacijskih delavnic štiri mesece od prejema sklepa, s katerim je odložena izvršitev prenehanja veljavnosti vozniškega dovoljenja?

Odgovor

V navedenem primeru se lahko storilec rok za opravo delavnic res izteče, ko so že izpolnjeni pogoji za izdajo končnega sklepa (tega po prvem odstavku 202.e člena ZP-1 sodišče izda najpozneje v 15 dneh po uradni dolžnosti po izteku enega leta od poteka preizkusne dobe), vendar dejstvo, da je bil izjemo (z zakonom) podaljšan rok za opravo delavnic ali drugih obveznosti, naloženih v sklepu o odložitvi izvršitve prenehanja veljavnosti vozniškega dovoljenja, ne vpliva na izdajo končnega sklepa iz prvega odstavka 202.e člena ZP-1.

Če storilec najpozneje v enem letu po poteku preizkusne dobe ne opravi rehabilitacijskega programa, sodišče po uradni dolžnosti izda sklep po prvem odstavku 202.e člena ZP-1 najpozneje v 15 dneh.

Če sta roka (pri nekaterih sodiščih) različna (na primer za izpolnitev obveznosti je določen krajši rok kot za preizkusno dobo, v kateri storilec ne sme storiti hujšega prekrška), to dejstvo ne vpliva niti na besedilo »kovidnega« zakona, niti na izdajo sklepa iz prvega odstavka 202.e člena ZP-1. Na izdajo sklepa vpliva le iztek preizkusne dobe, ki jo je sodišče navedlo kot preizkusno dobo za izpol-

nitev vseh obveznosti, saj je nestoritev hujšega prekrška (po določilih drugega odstavka 23. člena ZP-1) le ena od njih. Ker bi tudi sicer sodišče izdalo sklep iz prvega odstavka 202.e člena ZP-1 po izteku preizkusne dobe, torej tudi v tem primeru »kovidni« zakon ne vpliva na izdajo tega sklepa, ni pa smiselno določati dveh rokov (enega kot preizkusno dobo, v kateri storilec ne sme storiti hujšega prekrška, in drugega, v katerem mora izpolniti obveznosti).

Bistvo odgovora je torej, da sodišče izda sklep iz prvega odstavka 202.e člena ZP-1 po uradni dolžnosti, lahko tudi takoj po izteku dodatnega roka enega leta po poteku preizkusne dobe, saj ima za izdajo takega sklepa na voljo rok 15 dni.

4. vprašanje

Praksa sodišč po Sloveniji v primeru, ko prekršek stori oseba s tujim vozniškim dovoljenjem, je še vedno različna. Nekatera sodišča tuje vozniško dovoljenje začasno odvzamejo (zaseže se listina in se običajno pošlje Upravni enoti Celje). Na eni izmed prejšnjih šol je bilo zavzeto stališče, da listine ni dopustno odvzeti, temveč osebi s tujim vozniškim dovoljenjem le začasno prepovedati njegovo uporabo na območju Republike Slovenije. Težave so predvsem pri EPVD-postopku, ko storilec iz kakršnega koli razloga ne zaprosi za odložitve izvršitve prepovedi uporabe tujega vozniškega dovoljenja in tako Okrajno sodišče v Celju (kot izključno pristojno) nima podlage, da bi odločilo o njegovi vrnitvi. Kako naj v takšnem primeru ravna Okrajno sodišče v Celju? Ali je Okrajno sodišče v Celju sploh pristojno za odločanje o tem, kaj storiti z zaseženim vozniškim dovoljenjem?

Odgovor

Za najhujše prekrške zoper varnost cestnega prometa zakon določa ukrep začasnega odvzema vozniškega dovoljenja pod pogoji, določenimi v 113.a členu ZP-1. Namen določbe sta takojšnja izločitev storilcev najhujših prekrškov zoper varnost cestnega prometa iz prometa in zagotovitev cestnoprometne varnosti. Postopek začasnega odvzema vozniškega dovoljenja je urejen v določbah od 113.a do 113.e člena ZP-1 in v teh določbah zakonodajalec ne razlikuje med storilcem, ki ima domače vozniško dovoljenje, in med storilcem, ki ima tuje vozniško dovoljenje. Oba sta namreč s storitvijo prekrška enako ogrožitveno nevarna in za oba velja enak namen ukrepa začasnega odvzema vozniškega dovoljenja. Začasni odvzem vozniškega dovoljenja je po naravi varnostni ukrep, s katerim se ne posega v pristojnost tuje države, ki je vozniško dovoljenje izdala, temveč se posega v pravico imetnika vozniškega dovoljenja. Ker je začasni odvzem vozniškega dovoljenja ukrep z namenom izločitve storilca iz prometa, nima enakega učinka kot prenehanje veljavnosti vozniškega dovoljenja, ki se osebi, ki ima tuje vozniško dovoljenje, ne more izreči, temveč se ji namesto prenehanja izreče prepoved uporabe vozniškega dovoljenja na območju Republike Slovenije s sklepom, za izdajo katerega je izključno pristojno Okrajno sodišče v Celju na podlagi četrtega odstavka 214. člena ZP1.

Po določbi o začasnem odvzemu vozniškega dovoljenja ni zakonskih ovir, da

sodišče, če je podan utemeljen sum, da je storilec, ki ima tuje veljavno vozniško dovoljenje, storil prekršek zoper varnost cestnega prometa, za katerega je predpisana stranska sankcija kazenskih točk v cestnem prometu v številu, zaradi katerega se izreče prenehanje veljavnosti vozniškega dovoljenja (prepoved uporabe se izreče samo namesto prenehanja), ne bi smelo začasno odvzeti tujega vozniškega dovoljenja.

Za začasni odvzem vozniškega dovoljenja (tudi tujega) je pristojno sodišče po kraju storitve prekrška, pri katerem predlagatelj postopka vloži obdolžilni predlog za začasni odvzem. Storilec prekrška lahko doseže vrnitev začasno odvzetega tujega vozniškega dovoljenja pod pogoji, določenimi v 113.d členu ZP-1. Če storilec, ki ima tuje vozniško dovoljenje, prebiva v Sloveniji, ne bi smelo biti težav; tak storilec opravi zdravniški pregled v Sloveniji in predlog za vrnitev začasno odvzetega vozniškega dovoljenja vloži do pravnomočnosti odločitve o obdolžilnem predlogu pri sodišču, ki je izdalo sklep o začasnem odvzemu vozniškega dovoljenja, po pravnomočnosti pa pri sodišču, ki je pristojno za izdajo sklepa o prepovedi uporabe tujega vozniškega dovoljenja, torej pri izključno pristojnem Okrajnem sodišču v Celju. Če pa gre za storilca, ki je tuji državljan s tujim vozniškim dovoljenjem, ki je prekršek storil v tranzitu, je smiselno uporabiti določbe o zavarovanju izvršitve po 201. členu ZP-1 in se odločba izvrši takoj ter sodišče, ki je odločilo o obdolžilnem predlogu, odločbo takoj pošlje izključno pristojnemu sodišču v Celju, ki izda sklep o prepovedi uporabe vozniškega dovoljenja, ki se izvrši takoj ne glede na pritožbo, in storilcu prekrška sklep o prepovedi uporabe vozniškega dovoljenja pošlje na njegov naslov v tujini, začasno odvzeto vozniško dovoljenje pa vrne storilcu tako, da ga izroči pristojnemu organu države izdajateljice vozniškega dovoljenja.

Za odločanje o vrnitvi začasno odvzetega tujega vozniškega dovoljenja je torej do pravnomočnosti odločitve o obdolžilnem predlogu pristojno sodišče, ki je izdalo sklep o začasnem odvzemu vozniškega dovoljenja, po pravnomočnosti pa je izključno pristojno Okrajno sodišče v Celju, ki v primeru, ko storilec ne predlaga vrnitve začasno odvzetega vozniškega dovoljenja, tega vrne pristojnemu organu države izdajateljice po preteku roka, do katerega začasni odvzem lahko traja, enako pa ravna tudi v primeru, če storilec po izdaji sklepa o prepovedi uporabe vozniškega dovoljenja do izteka roka, do katerega ta ukrep lahko traja, ne predlaga odložitve njegove izvršitve.

5. vprašanje

Storilcu je bila v postopku odložena izvršitev prepovedi uporabe tujega vozniškega dovoljenja na ozemlju Republike Slovenije. Ker je storilec storil hujši prekršek oziroma ni opravil obveznosti, naložene s sklepom, bi bilo treba preklicati odložitev izvršitve prepovedi uporabe tujega vozniškega dovoljenja, vendar je sodišče ugotovilo, da v času odločanja storilec ni imel več veljavnega tujega vozniškega dovoljenja, saj je pridobil slovensko vozniško dovoljenje oziroma je tuje vozniško dovoljenje zamenjal za slovensko vozniško dovoljenje. V enem primeru je storilec pridobil slovensko vozniško dovoljenje (ni bilo zamenjave za tuje vozniško dovoljenje) v času, ko je že imel vpisan ukrep odložitve izvr-

šitve tujega vozniškega dovoljenja, v drugem primeru pa je storilec, preden je imel vpisan ukrep odložitve izvršitve tujega vozniškega dovoljenja, zamenjal tuje vozniško dovoljenje za slovensko vozniško dovoljenje. Kako naj torej sodišče postopa v prvem oziroma v drugem primeru? Ali prekliče odložitev izvršitve tujega vozniškega dovoljenja ali prekliče odložitev izvršitve slovenskega vozniškega dovoljenja? Ali v primeru preklica odložitve izvršitve tujega vozniškega dovoljenja to vpliva na veljavnost slovenskega vozniškega dovoljenja (v prvem in drugem primeru) oziroma ali je takšen sklep sploh izvršljiv?

Odgovor

Po izrecni določbi drugega odstavka 67. člena Zakona o voznikih (ZVoz-1)⁴ »Zamenjava vozniškega dovoljenja, izdanega v tujini« zahteve za zamenjavo vozniškega dovoljenja, izdanega v tujini, ne more vložiti imetnik veljavnega vozniškega dovoljenja, izdanega v tujini, če se mu v zvezi z vozniškim dovoljenjem, ki ga želi zamenjati, izvršuje sankcija prepovedi uporabe tujega vozniškega dovoljenja na ozemlju Republike Slovenije ali mu je izvršitev navedene sankcije odložena ali mu je izrečena sankcija prepovedi uporabe tujega vozniškega dovoljenja na ozemlju Republike Slovenije; enako velja za zamenjavo vozniškega dovoljenja, izdanega v drugi državi članici Evropske unije, Lihtenštajnu, na Norveškem ali Islandiji. Iz 70. člena ZVoz-1 Evidenca o vozniških dovoljenjih« tudi izhaja, da evidenca o vozniških dovoljenjih vsebuje med drugim (točka 8) podatke o veljavnosti, zamenjavi zaradi obrabljenosti, zamenjavi tujega vozniškega dovoljenja za slovensko, o izgubi, pogrešitvi ali kraji oziroma deponiranju ali drugih spremembah v zvezi z vozniškim dovoljenjem ter (točka 10) podatek o začasno odvzetem vozniškem dovoljenju oziroma tujem vozniškem dovoljenju, podatek o prepovedi nadaljnje vožnje brez odvzema vozniškega dovoljenja oziroma tujega vozniškega dovoljenja, podatek o izrečenem prenehanju veljavnosti vozniškega dovoljenja oziroma izrečeni prepovedi uporabe tujega vozniškega dovoljenja na ozemlju Republike Slovenije, podatek o odložitvi izvršitve prenehanja veljavnosti vozniškega dovoljenja oziroma odložitvi izvršitve prepovedi uporabe tujega vozniškega dovoljenja na ozemlju Republike Slovenije, podatek o izvršitvi prenehanja veljavnosti vozniškega dovoljenja oziroma izvršitvi prepovedi uporabe tujega vozniškega dovoljenja na ozemlju Republike Slovenije, vse po zakonu, ki ureja prekrške. Po drugem odstavku 70. člena ZVoz-1 to evidenco o vozniških dovoljenjih vodi ministrstvo, pristojno za promet, v obliki informatizirane zbirke.

Ob taki kontroli torej do navedene situacije sploh ne sme priti, ker bi morala biti tudi odložitev izvršitve prepovedi uporabe tujega vozniškega dovoljenja posebej zabeležena, enako kot tudi preklic odložitve; zato ZVoz-1 tudi rešitve za take situacije ne ponuja; prav tako tega ne more urediti Pravilnik o vozniških dovoljenjih.

Po eni strani je pomislek, ali se lahko prekliče veljavnost slovenskega vozniškega dovoljenja, če storilec ni izpolnil obveznosti, ki so mu bile naložene s

⁴ Uradni list RS, št. 85-3686/16.

sklepom o odložitvi izvršitve prepovedi uporabe tujega vozniškega dovoljenja. Vendar pa bi upravna enota lahko že ob zamenjavi vozniškega dovoljenja napravila ustrezno zaznambo in bi se posledice (preklic) raztezale tudi na slovensko vozniško dovoljenje. To stališče je utemeljeno v 4. členu ZP-1, ki med sankcije uvršča tudi kazenske točke v cestnem prometu s prenehanjem veljavnosti vozniškega dovoljenja in prepovedjo uporabe vozniškega dovoljenja, v drugem odstavku 22. člena pa kot pogoj za izrek kazenskih točk v cestnem prometu navaja le, da ima voznik veljavno vozniško dovoljenje ali da je osebi začasno odvzeto vozniško dovoljenje. Poleg tega tudi osmi odstavek 67. člena ZVoz-1 navaja, da se slovensko vozniško dovoljenje izda namesto vozniškega dovoljenja, izdanega v tujini, zato ni ovire, da se v slovensko vozniško dovoljenje, ki je bilo izdano namesto tujega, ne bi pri upravni enoti naredila tudi zaznamba pogojne odložitve izvršitve ali celo preklica odložitve izvršitve ter tako tujec ne bi bil v privilegiranem položaju glede na slovenskega državljana z veljavnim slovenskim vozniškim dovoljenjem, kateremu se prekliče odložitev izvršitve.

Če je storilec z zamenjavo pridobil slovensko vozniško dovoljenje v času, ko je imel že vpisan ukrep odložitve izvršitve prepovedi uporabe tujega vozniškega dovoljenja, ni ovire, da se mu lahko prekliče veljavnost slovenskega vozniškega dovoljenja. Drugače pa je v primeru, ko je storilec pridobil slovensko vozniško dovoljenje brez zamenjave za tuje vozniško dovoljenje, torej na podlagi opravljenega vozniškega izpita. V takšnem primeru preklic ni mogoč. Ne nazadnje je posledica preklica, da mora storilec ponovno opravljati vozniški izpit, ta cilj pa je bil v tem primeru že dosežen.

6. vprašanje

Oprava naloženih obveznosti po koncu epidemije. Zakon o dodatnih ukrepih za omilitev posledic COVID-19 (ZDUOP) v prvem odstavku 33. člena določa, da lahko ne glede na prvi odstavek 202.d člena ZP-1 storilci, ki jim preizkusna doba poteče v obdobju od 16. novembra 2020 do preklica epidemije covid-19, ki je na dan uveljavitve tega zakona v veljavi v Republiki Sloveniji, izpolnijo obveznosti, naložene s sklepom sodišča o odložitvi izvršitve prenehanja veljavnosti vozniškega dovoljenja (udeležba v programu dodatnega usposabljanja za varno vožnjo, v edukacijski delavnici ali psihosocialni delavnici), najpozneje v enem letu po poteku preizkusne dobe. Epidemija je bila preklicana 15. junija 2021. V času epidemije se v delavnice in avtošole niti ni bilo mogoče prijaviti. Ali tudi za storilce, ki jim je preizkusna doba potekla po preklicu epidemije, velja možnost, da naložene obveznosti opravijo najpozneje v enem letu po poteku preizkusne dobe?

Odgovor

Vprašanje se deloma navezuje na že zastavljeno vprašanje o postopanju sodišča glede opravljanja naloženih obveznosti v času epidemije. Namen ZDUOP je izključno preventiven za varovanje zdravja ljudi in ne pomeni posebnega privilegija za storilce, ki jim je bilo izrečeno prenehanje veljavnosti

vozniškega dovoljenja in nato odložena izvršitev tega ukrepa ter določena preizkusna doba. V skladu z načelom določenosti v zakonu je podaljšana izpolnitev obveznosti dopuščena le tistim storilcem, ki jim je preizkusna doba potekla med epidemijo, konkretno v obdobju od 16. novembra 2020 do 15. junija 2021, in sicer ne glede na to, ali je bil storilcu rok za izpolnitev obveznosti določen za krajši čas od preizkusne dobe. Storilci, ki jim je preizkusna doba potekla v navedenem obdobju, imajo po zakonu pravico obveznost izpolniti v enem letu po poteku preizkusne dobe ne glede na sklep o odložitvi izvršitve prenehanja veljavnosti vozniškega dovoljenja, kar velja le za storilce, ki jim je preizkusna doba potekla v tem obdobju, ne pa tudi za storilce, ki jim je preizkusna doba potekla po poteku ali pred potekom tega obdobja.

7. vprašanje

Ali je oseba voznik začetnik dve leti po prvi pridobitvi vozniškega dovoljenja za kategorijo A, čeprav že ima vozniško dovoljenje kategorije B več kot dve leti? Glede na podatke gre za »motorista začetnika«, ki mora za podaljšanje vozniškega dovoljenja opraviti varno vožnjo za voznike začetnike – motoriste do izteka veljavnosti vozniškega dovoljenja, ker sicer na upravni enoti ne bo mogel podaljšati vozniškega dovoljenja za kategorijo A2 ali A.

Odgovor

Odgovor na zastavljeno vprašanje je nikalen, ker je besedilo ZVoz-1 jasno. Za presojo statusa voznika začetnika je glede na določilo 2. člena ZVoz-1 bistveno, ali je dopolnil starost 21 let in ali je preteklo že več kot dve leti od pridobitve vozniškega dovoljenja za eno od nosilnih kategorij, med katerimi sta tudi kategoriji B in A.

Torej v primeru, ko ima voznik vozniško dovoljenje kategorije B že več kot dve leti in je dopolnil starost 21 let, nima več statusa voznika začetnika in to velja tudi za vozniško dovoljenje za kategorijo A motornih vozil. Upravna enota napačno razlaga zakonske določbe ZVoz-1. Dodatnega usposabljanja za kategorijo A motornih vozil ni mogoče enačiti z dodatnim usposabljanjem za voznike začetnike. Če voznik motornega vozila kategorije A ne opravi dodatnega usposabljanja, to ne pomeni, da je voznik začetnik, vendar mu upravna enota v takem primeru ne bo izdala nove listine.

2. POGOJI IN POSTOPEK ZA ODREDETEV NADOMESTNEGA ZAPORA (ZADEVE PRNZ)

1. vprašanje

Storilec v Republiki Sloveniji nima prebivališča. Kaj storiti v primeru, kadar njegovega prebivališča na noben možen način ni mogoče ugotoviti, in kaj v primeru, če se ugotovi, da ima prebivališče v tujini in se mu tam pošta lahko vroči.

Odgovor

Pristojnost za postopek za odreditev nadomestnega zapora je na sodišču po stalnem ali začasnem prebivališču storilca, pri katerem organ, ki je pristojen za izterjavo (Finančna uprava Republike Slovenije), vloži obvestilo o neizterljivosti neplačane globe in sodišče obvesti o izpolnjenih pogojih za odreditev nadomestnega zapora. Sodišče mora obvestilo Finančne uprave Republike Slovenije (FURS) preizkusiti in presoditi, ali so izpolnjeni pogoji za odreditev nadomestnega zapora. Če sodišče po prejemu obvestila in na podlagi priloženih podatkov ugotovi, da niso izpolnjeni pogoji za odreditev nadomestnega zapora, o tem obvesti FURS in nadomestnega zapora ne odredi.

Če že iz obvestila FURS izhaja, da storilec nima prebivališča v Republiki Sloveniji, že iz obvestila jasno izhaja, da zoper njega ni mogoče odrediti nadomestnega zapora, ker gre za dejstvo, ki onemogoča odreditev nadomestnega zapora, zaradi česar sodišče na podlagi tretjega odstavka 192.a člena ZP-1 obvesti FURS, da niso izpolnjeni pogoji za odreditev nadomestnega zapora. Če pa sodišče pri vročanju obvestila iz četrtega odstavka 192.a člena ZP-1 ugotovi, da storilec nima niti stalnega niti začasnega prebivališča v Republiki Sloveniji, temveč ima prebivališče v tujini, bo postopek za odreditev nadomestnega zapora ustavi na podlagi devetega odstavka 192.a člena ZP-1 ter o tem obvesti FURS.

Za izvrševanje denarnih in drugih sankcij za prekrške, ki jih izrečejo pristojni organi v Republiki Sloveniji, v državah članicah Evropske unije, je izključno pristojno Okrajno sodišče v Celju. Navedeno pomeni, da sodišče, pri katerem je vloženo obvestilo FURS, postopka za odreditev nadomestnega zapora z upoštevanjem tretjega odstavka 192.a člena ZP-1 ne uvede, če pa ga je že uvedlo, postopek za odreditev nadomestnega zapora z upoštevanjem devetega odstavka 192.a člena ZP-1 ustavi in zadevo odstopi Okrajnemu sodišču v Celju, ki kot izključno pristojno sodišče izvede postopek za izvršitev sankcije v tuji državi, ki je članica Evropske unije. Če pa storilec prebiva v državi, ki ni članica Evropske unije, mora izključno pristojno sodišče ugotovi, ali med Slovenijo in tujo državo obstaja sporazum o medsebojnem priznavanju kaznovalnih odločb.

2. vprašanje

Kako postopati, če storilcu v zadnjem letu FURS mesečno izterjuje manjši znesek, s čimer se je njegov dolg zmanjšal. Ali se postopek začne ali se obvestilo storilcu ne pošlje in se zadeva vrne FURS?

Odgovor

Iz vprašanja izhaja, da FURS storilcu mesečno izterjuje manjši znesek in da se je storilčev dolg zmanjšal. Bistveno je torej vedeti, ali gre za obročno plačilo, ki je povezano s plačilom prav teh glob, ki so zajete v obvestilu FURS, ali pa ima storilec več dolgov in je zoper njega odprtih več postopkov prisilne izterjave. Poleg tega je pomembno tudi, ali storilec res redno plačuje obroke, kajti četrti

odstavek 18. člena ZP-1 določa: »Če storilec zamudi s plačilom posameznega obroka za plačilo globe, z datumom zamude zapadejo v plačilo še neplačani obroki.« To pomeni, da je lahko prišlo do situacije, da je sicer FURS v skladu z drugim odstavkom 18. člena ZP-1 storilcu odobril obročno plačilo globe, vendar pa storilec že prvega obroka ni plačal v roku in so zapadli vsi nadaljnji obroki, zato je FURS navedeno globo vključil tudi v obvestilo sodišču. Sicer pa, če sodišče meni, da so kakršne koli nejasnosti, naj najprej z dopisom pri FURS preveri, ali držijo navedbe v obvestilu in lahko na ta način ugotovi vse zadržke (na primer, da storilec ni redno plačeval obrokov, ali jih je plačeval, vendar plačila niso povezana z globami, zajetimi v obvestilu). Pravzaprav bi moral že FURS v skladu z določbo 3. alineje drugega odstavka 192.a člena ZP-1 (po kateri mora v obvestilu navesti druge podatke, ki jih ima, če meni, da so pomembni za odločanje sodišča), navesti tudi opozorila v zvezi z obročnim plačilom.

Če spisovni podatki izkazujejo, da je znesek neplačanih glob manjši, ne bi bilo odveč, da bi sodišče to navedlo v obvestilu iz petega odstavka 192.a člena ZP-1, s katerim storilca obvesti o uvedbi postopka za odreditev nadomestnega zavora in ga pozove, da se lahko v petih dneh izjavi o (pravi) vsebini obvestila. Sicer pa že tretja alineja petega odstavka 192.a člena ZP-1 določa, da mora sodišče med drugim storilca opozoriti tudi, da mora za popolno ali delno plačilo globe priložiti dokazila. Če storilec v roku za izjavo hkrati predloži tudi dokazila, da je globo plačal (in sodišče to preveri), sodišče v skladu z devetim odstavkom 192.a člena ZP-1 ustavi postopek nadomestnega zavora in o tem obvesti FURS. Če storilec dokazil o plačilu ne priloži, izda sodišče sklep o nadomestnem zavoru po določbah 192.c člena ZP-1.

V skladu s tretjim odstavkom 192.a člena ZP-1 sodišče zadevo vrne FURS samo v primeru, če so v obvestilu navedeni napačni podatki, iz katerih izhaja, da niso izpolnjeni pogoji za odreditev nadomestnega zavora. Sicer pa sodišče, potem ko je storilca obvestilo o pogojih za odreditev nadomestnega zavora in ko se izteče rok petih dni za izjavo, izda sklep o nadomestnem zavoru, ki je skladen z obvestilom FURS, morebitno poznejše plačilo storilca pa na veljavnost sklepa ne vpliva. Poznejše delno plačilo lahko vpliva le na izvršitev sorazmernega dela nadomestnega zavora, o čemer glede na določbo drugega odstavka 192.c člena ZP-1 sodišče izda poseben sklep.

3. vprašanje

Katero sodišče je pristojno, kadar storilec nima ne stalnega ne začasnega naslova v Republiki Sloveniji? Odločbe, na podlagi katerih se vodi postopek nadomestnega zavora, je izdal FURS Murska Sobota. (tretji odstavek 214. člena ZP-1).

Odgovor

V skladu s pravili o posebni pristojnosti iz tretjega odstavka 214. člena ZP-1 je za odreditev nadomestnega zavora pristojno sodišče po stalnem ali začasnem

prebivališču storilca, če pa se pristojnosti ne da določiti ali če storilec nima stalnega ali začasnega prebivališča v Republiki Sloveniji, je pristojno sodišče, ki je o prekršku odločilo na prvi stopnji. Navedeno določbo si je mogoče razlagati tako, da je za odreditev nadomestnega zavora pristojno sodišče po stalnem ali začasnem prebivališču, navedeno v odločbah prekrškovnega organa, ki so podlaga za začetek postopka za odreditev nadomestnega zavora. Če se na ta način pristojnosti ne da določiti, ali če storilec nima stalnega ali začasnega prebivališča, pa je pristojno sodišče, ki je odločilo o zahtevi za sodno varstvo zoper odločbo prekrškovnega organa. Če je prekrškovni organ odločbo izdal storilcu brez identitete ali stalnega in začasnega prebivališča oziroma tujcu, bi se praviloma moralo upoštevati zavarovanje izvršitve po 201. členu ZP-1. Ko pristojno sodišče prejme obvestilo FURS o pogojih za uvedbo postopka odreditve nadomestnega zavora in sodišče v tem postopku ugotovi, da storilec nima stalnega in začasnega prebivališča v Republiki Sloveniji, potem se zdi smiselno ravnati, kot je pojasnjeno v odgovoru na prvo vprašanje iz tega sklopa.

4. vprašanje

Kaj lahko stori sodišče, če storilec po prejemu obvestila o uvedbi postopka za odreditev nadomestnega zavora pri sodišču zaprosi za obročno plačilo obveznosti? Kako se postopek nadaljuje, saj zakon takšnega predloga ne predvideva?

Odgovor

Sodišča sicer v praksi večinoma upoštevajo določbo tretjega odstavka 18. člena ZP-1 in predlog storilca za obročno plačilo globe predložijo FURS, ki praviloma odgovori, da v tej fazi postopka obročno plačilo ni več mogoče.

V primeru predloga storilca, danega po prejemu obvestila FURS, vračanje zadeve ni več potrebno (za odločanje o obročnem plačilu), saj tretji odstavek 18. člena ZP-1 nalaga obveznost sodišču, da pošlje predlog v pristojno reševanje organu za prisilno izterjavo skupaj s terjatvijo, ko ta postane pravnomočna in izvršljiva. Ta faza pa je že končana in je situacija enaka, kot bi storilec šele v pritožbi zoper sklep o nadomestnem zavoru (ki jo obravnava višje sodišče) zaprosil za obročno plačilo.

5. vprašanje

FURS kljub postopku nadomestnega zavora še vedno vodi postopek prisilne izterjave zoper storilca. Ali je to prav? Če takšno ravnanje FURS ni pravilno, kaj lahko stori sodišče? Kaj stori v primeru, če FURS storilcu med postopkom nadomestnega zavora dovoli plačilo na obroke?

Odgovor

Nadomestni zavor se v skladu z določbo 20.a člena ZP-1 določi le, če globe ali glob ni mogoče izterjati po pravilih upravne izvršbe. Pogoj za določitev nado-

mestnega zapora torej je, da je globa neizterljiva. Sodišče pogoje za odreditev nadomestnega zapora presoja glede na obvestilo organa, ki je pristojen za izterjavo neplačane globe (FURS). Če ob prejemu obvestila ugotovi, da so izpolnjeni pogoji za odreditev nadomestnega zapora, storilcu pošlje obvestilo, s katerim ga s tem dejstvom seznani in ga tudi pouči o možnosti nadomestitve plačila globe z delom v splošno korist oziroma o možnosti uveljavljanja dejstev za nezmožnost prestajanja nadomestnega zapora, kar je treba presojati s smiselno uporabo določb Zakona o izvrševanju kazenskih sankcij (ZIKS) glede odložitve prestajanja zapora.

Vprašanje odpira težavo, ki nastane, če FURS nadaljuje prisilno izterjavo, čeprav je sodišču že poslal obvestilo o neizterljivosti globe ter je sodišče že opravilo presojo upravičenosti odreditve nadomestnega zapora in storilcu že poslalo obvestilo o izpolnjenih pogojih za odreditev nadomestnega zapora. Če organ, pristojen za sprožitev postopka odreditve nadomestnega zapora, postopa nasprotno, to ne sme biti v škodo storilca. Dokler je namreč izterljivost mogoča, ni razlogov za odreditev nadomestnega zapora. V takem primeru lahko sodišče postopek odreditve nadomestnega zapora ustavi na podlagi devetega odstavka 192.a člena ZP-1 (presoja upravičenosti in sorazmernosti ukrepa), kar pa ni ovira, da FURS ne bi smel sodišča znova obvestiti, da izterjava ni bila uspešna. Enako bi moralo veljati tudi v primeru, če FURS naknadno storilcu odobri obročno odplačevanje globe. Praviloma ne bi smelo priti do tega, da bi FURS že obvestil sodišče o pogojih za odreditev nadomestnega zapora, nato pa storilcu odobril obročno odplačevanje, kajti tudi v tem primeru se izkaže, da je izterljivost globe, ki ima prednost pred nadomestnim zaporom, mogoča. Če FURS po izdaji obvestila storilcu odobri obročno odplačevanje globe, sodišče to dejstvo preveri in če storilec obroke plačuje redno, postopek odreditve nadomestnega zapora ustavi. Če pa storilec ne plača kakšnega že zapadlega obroka, zapadejo v plačilo vsi obroki in lahko FURS sodišče ponovno obvesti o pogojih za odreditev nadomestnega zapora, ki ga sodišče odredi v sorazmerju s preostankom neplačane globe.

6. vprašanje

Med postopkom za določitev nadomestnega zapora se ugotovi, da se je storilec preselil oziroma po podatkih Centralnega registra prebivalstva (CRP) nima več prebivališča v Sloveniji in njegovo prebivališče ni znano. Gre za tujca, ki je pred tem imel nekaj let prijavljeno stalno prebivališče v Sloveniji. Ali je postopek smiselno nadaljevati, saj je očitno, da do nadomestnega zapora ne bo moglo priti? Se zadeva vrne v prisilno izterjavo?

Odgovor

Iz zastavljenega vprašanja izhaja, da se je storilec po več letih bivanja preselil ter po podatkih CRP nima več prebivališča v Sloveniji in njegovo prebivališče ni znano.

Če sodišče izve, da se je storilec preselil in nima več prebivališča v Republiki Sloveniji, takoj po prejemu obvestila postopa v skladu s tretjim odstavkom 192.a člena ZP-1 (ugotovi, da niso izpolnjeni pogoji za nadomestni zapor in o tem obvesti FURS).

Najpogosteje sodišče v skladu s četrtem odstavkom 192.a člena ZP-1 pošlje storilcu obvestilo o uvedbi postopka za odreditev nadomestnega zapura in ga pozove, da predloži izjavo. V takem primeru sta dve možnosti: a) storilec predloži izjavo in navede, da obstajajo okoliščine za nezmožnost prestajanja nadomestnega zapura iz razloga, ker je v tujini; in b) storilec ne predloži izjave oziroma ne izkaže, da se je za stalno preselil v tujino. V prvem primeru lahko sodišče postopa po devetem odstavku 192.a člena ZP-1 in ustavi postopek za odreditev nadomestnega zapura ter o tem obvesti FURS, v drugem primeru pa sodišče postopa po sedmem odstavku 192.a člena ZP-1 in izda sklep o nadomestnem zaporu po določbi 192.c člena ZP-1. Pomembno je vedeti, da se nadomestni zapor po petem odstavku 20.a člena ZP-1 lahko izvrši do zastaranja izvršitve globe.

7. vprašanje

Po prejemu predloga za določitev nadomestnega zapura, ki izpolnjuje vse pogoje iz 20.a člena ZP-1, sodišče storilcu v skladu s 192.a členom ZP-1 pošlje obvestilo. Storilec takrat plača del globe tako, da globa oziroma seštevek vseh izrečenih glob ne presega 1.000,00 evra. Ali se v tem primeru lahko izda sklep o določitvi nadomestnega zapura in za kateri znesek (znesek iz predloga ali znesek preostanka globe)? Če je tak sklep mogoče izdati, ali je treba v tem primeru hkrati izdati tudi sklep o znižanju nadomestnega zapura?

Odgovor

Za razliko od prej navedenega primera, ko organ, ki je pristojen za izterjavo, kljub že uvedenemu postopku za odreditev nadomestnega zapura nadaljuje izterjavo, je drugačna situacija, ko storilec po prejemu obvestila sam plača del globe. Kot že rečeno, se pogoji za odreditev nadomestnega zapura presojuje glede na stanje, kakršno je bilo v času obvestila. Sodišče namreč pogoje za odreditev nadomestnega zapura presodi glede na podatke iz obvestila. Če iz teh podatkov izhaja, da znesek neplačane in neizterljive globe dosega merila iz 20.a člena ZP-1, potem izda sklep o nadomestnem zaporu ne glede na to, da je storilec po prejemu obvestila plačal del globe tako, da seštevek izrečenih glob ne presega več predpisanega zneska. S takšnim postopanjem namreč storilec zlorabi postopek izterjevanja neplačane globe in bi s tem lahko dosegel, da mu nadomestnega zapura ne bi bilo mogoče odrediti, globa pa bi ostala neplačana in neizterjana. Postopek za odreditev nadomestnega zapura sodišče namreč začne, ko po prejemu obvestila FURS ugotovi, da so izpolnjeni pogoji za odreditev nadomestnega zapura. Sodišče delno plačilo upošteva na podlagi drugega in tretjega odstavka 192.c člena ZP-1 in izda sklep o sorazmerni izvršitvi nadomestnega zapura.

3. POGOJI IN POSTOPEK ZA NADOMESTITEV PLAČILA GLOBE IN STROŠKOV POSTOPKA Z DELOM V SPLOŠNO KORIST (ZADEVE PRNK)

1. vprašanje

Storilec v dveh letih po izdaji sklepa iz različnih razlogov ni opravil dela v splošno korist. Po dveh letih vloži vlogo in prosi sodišče za odložitev oprave dela v splošno korist, ker odhaja na začasno delo v tujino. Ali lahko sodišče takšen predlog za odložitev dela v splošno korist zavrže kot prepozen? Ali je treba te navedbe obravnavati še na drug način in jih upoštevati ter storilcu omogočiti poznejše opravljanje dela v splošno korist?

Odgovor

Predlog za opravo dela v splošno korist (DSK) je mogoče vložiti v dveh primerih: 1) v roku za plačilo globe (prvi odstavek 19.a člena ZP-1) oziroma 2) v postopku odreditve nadomestnega zapora v roku za izjavo, to je v petih dneh po prejemu obvestila (četrti odstavek 192.a člena ZP-1).

Ko je že v teku (zaradi istih glob) postopek oprave dela v splošno korist, novega predloga storilec ne more vložiti iz dveh razlogov. Prvič zato, ker je že v teku postopek po prvem predlogu, in drugič zato, ker storilec z vložitvijo predloga nedvomno zamuja in je nov predlog za opravo del v splošno korist treba zavreči.

V konkretnem primeru iz vprašanja izhaja, da je sodišče očitno že ugodilo predlogu in se postopek vodi po določilih 202.c člena ZP-1, ko sodišče sklep o ugoditvi predlogu vroči predlagatelju/storilcu in pristojnemu organu socialnega varstva. Namesto organa socialnega varstva postopek zdaj izvaja Uprava za probacijo (UPRO), zato bi se moral storilec o vseh ovirah za opravo DSK dogovarjati z UPRO, in ne s sodiščem. Na to kažejo določila petega odstavka 202.c člena ZP-1 (postopanje sodišča, če storilec delo opravi v celoti) oziroma šestega odstavka (če nalog ne opravi v celoti) ali sedmega odstavka (če se storilec neopravičeno ne odzove vabilu na razgovor, se vabilu izmika ali se izogiba začetku opravljanja dela). V konkretnem primeru bi verjetno (če storilec že dve leti ni opravil DSK) UPRO obvestil sodišče, da se storilec opravi dela izogiba in bi torej sodišče postopalo v skladu z enim od prej navedenih odstavkov 202.c člena ZP-1.

2. vprašanje

Storilec je vložil predlog za opravo dela v splošno korist namesto plačila globe, ki mu je sodišče ugodilo. Po izdaji sklepa, s katerim je sodišče delo v splošno korist odobrilo, je bil storilec v dlje časa trajajočem neprekinjenem bolniškem staležu, ki je trajal več let. Po končanem bolniškem staležu je storilec takoj nastopil prestajanje večletne zaporne kazni. Storilec dela v splošno korist ni začel niti opravljanje. Pri tem se je najprej skliceval na za-

časno nezmožnost za opravo dela zaradi staleža, nato pa na prestanje zaporne kazni. Ali lahko štejemo dejstvo, da storilec zaradi prestanja zaporne kazni ne more opraviti dela v splošno korist, kot razlog za neopravo na strani storilca?

Odgovor

Predlog za nadomestitev plačila globe in stroškov postopka je pravica, ki je izključno v uporabi storilca. On lahko namreč popolnoma prosto odloči, ali bo plačilo globe in stroškov postopka nadomestil z delom v splošno korist, če zaradi premoženjskega stanja globe in stroškov ne more plačati. S pravico, ki jo ima, pa hkrati tudi sprejme zavezo, da bo delo v splošno korist opravil, ker v nasprotnem primeru tvega, da bo sodišče neplačano globo najprej skušalo prisilno izterjati in jo v primeru neuspešne izterjave nadomestiti z zaporom.

Sedmi odstavek 202.c člena ZP-1 sicer res določa, da sodišče izvrševanje sklepa o nadomestitvi plačila globe in stroškov postopka z delom v splošno korist ustavi, če se storilec neopravičeno ne odzove vabilu pristojnega organa glede oprave dela v splošno korist, se vabilu izmika ali se izogiba začetku opravljanja dela. Glede na naravo instituta nadomestitve plačila z delom v splošno korist, o katerem v celoti prosto odloča storilec, je sedmi odstavek 202.c člena ZP-1 primerna pravna podlaga tudi za navedeni primer. Seveda pa se zastavi vprašanje, kako se v tem primeru globa izterja. Če je storilec na dolgoletnem prestanju zaporne kazni, ni pričakovati, da bi bila prisilna izterjava uspešna, zastavi pa se tudi vprašanje smotnosti odreditve nadomestnega zapore glede na dejstvo, da je storilec že na prestanju večletne zaporne kazni.

4. ODLOČANJE O ZAHTEVI ZA SODNO VARSTVO (ZADEVE ZSV)

1. vprašanje

Družba za avtoceste v Republiki Sloveniji (DARS) izdaja plačilne naloge za večje število sicer istovrstnih prekrškov po 5. alineji petega odstavka 50. člena Zakona o cestninjenju⁵ (ZCestn), vendar so posamezni prekrški storjeni ob različnem času in na različnem kraju. Prejeli smo plačilni nalog, ko je bil prvi prekršek storjen 26. oktobra 2020 na A2 Naklo–Kranj zahod (pristojnost Okrajnega sodišča v Kranju), drugi 30. oktobra 2020 na A2 Vodice–Ljubljana (pristojnost Okrajnega sodišča v Ljubljani) in tretji na avtocesti A2 Koseze–Brdo (pristojnost Okrajnega sodišča v Ljubljani). V vpisnik se lahko vpiše le en datum storitve prekrška. Gre za tri samostojne prekrške, za katere bi moral prekrškovni organ verjetno izdati tri plačilne naloge. DARS se s takim stališčem ne strinja in meni, da je treba izdati tri plačilne naloge. Zaradi različnih lokacij je različna tudi krajevna pristojnost sodišč. Kako ravnati s takimi plačilnimi nalogi?

⁵ Uradni list RS, št. 24-991/15.

Odgovor

Bistveno za zadevo je, da je storilec isti, po vsej verjetnosti je vozil tudi isto vozilo, le izvršitvena dejanja so bila različna (zaradi navedbe, da gre za različna čas in kraj storitve prekrškov ter na območjih različnih pristojnosti). Za zadevo pa je nebitveno, da se v vpisnik lahko vpiše le en datum storitve prekrška, saj se vpisničarji znajdejo tudi, kadar gre za prekrške, storjene v realnem steku, ali za prekršek trajanja (kot na primer pri javnem naročanju).

Verjetno bi bilo pravilno, da bi DARS izdal en plačilni nalog za prekršek, storjen 26. oktobra 2020 na območju A2 Naklo–Kranj zahod (pristojnost Okrajnega sodišča v Kranju), nato pa bi izdal še drug plačilni nalog za prekrška, storjena na območju krajeвне pristojnosti Okrajnega sodišča v Ljubljani. Pri obravnavi zahteve za sodno varstvo zoper plačilna naloga bi bil tako upoštevan prvi odstavek 77. člena ZP-1, ki določa pristojnost sodišča po kraju storitve prekrška.

Če je DARS izdal le en plačilni nalog in storilcu (domnevno) očita tri prekrške, se plačilnega naloga ne da deliti in obravnavati na dveh koncih Slovenije (Kranj in Ljubljana). Treba je upoštevati 79. člen ZP-1, ki določa krajevno pristojnost v primeru, če sta za postopek o prekršku pristojni dve ali več sodišč. Po tej določbi vodi postopek tisto sodišče, ki ga je prvo začelo, če se postopek še ni začel, pa sodišče, pri katerem je bil najprej predlagan začetek postopka. Sodišče s takim postopanjem ne bi storilo nobene kršitve, saj je pomembno le, da je odločal stvarno pristojni organ.

2. vprašanje

Kako glede na spremenjeno stališče Vrhovnega sodišča Republike Slovenije (sodba IV Ips 38/20) glede plačila polovične globe po vložitvi zahteve za sodno varstvo (ZSV) ravnati v primeru, ko storilec po vložitvi ZSV plača le znesek, ki ni niti polovična globa (znesek globe 250,00 evra, eno leto po vložitvi ZSV, ko se zadeva še ni obravnavala, je storilec plačal 100,00 evra).

Odgovor

Prvi odstavek 57.c člena ZP-1 odreja pravico do zahteve za sodno varstvo storilcu, ki plača polovično globo pred pravnomočnostjo plačilnega naloga. V sodbi IV Ips 38/2020 je Vrhovno sodišče Republike Slovenije zavzelo jasno stališče, da pravico do zahteve za sodno varstvo izgubi tako storilec, ki najprej plača polovico globe in nato v roku vloži zahtevo za sodno varstvo, kot tudi storilec, ki najprej vloži zahtevo za sodno varstvo in s tem prepreči nastop pravnomočnosti, nato pa plača še drugo polovico globe. Vendar pa mora biti v obeh primerih plačana polovica globe, kajti le polovično plačilo globe pred pravnomočnostjo povzroči na eni strani nedovoljenost zahteve za sodno varstvo, na drugi strani pa ugotovitev, da je obveznost plačila izpolnjena in je plačilni nalog izvršen s polovičnim plačilom globe. Če storilec po vložitvi zahteve za sodno varstvo plača le znesek, ki ni niti polovična globa, potem na eni strani

obveznost plačila ni izpolnjena, na drugi strani pa pravica do zahteve za sodno varstvo ni izgubljena.

3. vprašanje

Storilcu je bil izdan plačilni nalog zaradi prekrška po drugem odstavku 6. člena Zakona o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1).⁶ V zahtevi za sodno varstvo storilec ne zanika, da je storil očitani prekršek (udaril drugo osebo), sklicuje se le na silobran in predlaga, da sodišče zasliši njega in oškodovanca. Ali ju mora sodišče zaslišati, čeprav že na podlagi podatkov v spisu ugotovi, da ne gre za silobran?

Odgovor

Storilec ima pravico, da v izjavi ali zahtevi za sodno varstvo oporeka tako objektivnim kot tudi subjektivnim znakom prekrška. V primeru, ko sicer prizna storitev prekrška iz drugega odstavka 6. člena ZJRM-1 (da je udaril drugo osebo) in se sklicuje na silobran, mora sodišče voditi postopek tudi v tej smeri in ugotavljati, ali so podani vsi elementi silobrana.

Če storilec predlaga, da sodišče s tem v zvezi zasliši njega in oškodovanca, ju sodišče mora zaslišati, ker ne more vnaprej prejudicirati izida dokaznega postopka.

Odgovor je torej, da sodišče ne more le na podlagi podatkov v spisu skleniti, da ne gre za silobran, saj ima storilec pravico biti slišan pri sodišču.

4. vprašanje

Ali je v sodbi ZSV po izvedenem rednem sodnem postopku v primeru po šestem odstavku 65. člena Zakona o prekrških v obrazložitvi sodbe treba navesti tudi, kakšna je odgovornost storilca za storjeni prekršek (kot to določa 139. člena ZP-1)?

Odgovor

Na podlagi četrtega odstavka 65. člena ZP-1 sodišče ponovi ali dopolni dokazni postopek po pravilih rednega postopka, če spozna, da dejansko stanje ni popolno in pravilno ugotovljeno. Če po izvedenem dokaznem postopku ne ugotovi dejanskega stanja drugače kakor prekrškovni organ, na podlagi šestega odstavka 65. člena ZP-1 s sodbo zavrne zahtevo za sodno varstvo kot neutemeljeno. Odločitev iz šestega odstavka 65. člena ZP-1 sodišče sprejme po izvedenem dokaznem postopku po pravilih rednega sodnega postopka. V rednem sodnem postopku sodišče izda sodbo, za katero se po 133. členu ZP-1 zahteva dokazna ocena in mora obrazložitev vsebovati razloge za vsako posamezno točko sodbe. Vendar pa sodišče te določbe rednega sodnega po-

6 Uradni list RS, št. 70-2998/06 z vsemi spremembami in dopolnitvami.

stopka uporabi glede na posebnosti odločanja o zahtevi za sodno varstvo, ki je odločanje o pravnem sredstvu, vloženem zoper odločbo prekrškovnega organa. To pomeni, da sodišče odločbo prekrškovnega organa preizkusi v tistem delu, v katerem se odločba z zahtevo izpodbija, v vsakem primeru pa mora opraviti še uradni preizkus po 62.a členu ZP1. Razlogi o odgovornosti storilca so obvezna sestavina obrazložitve sodbe, še zlasti, če storilec v zahtevi za sodno varstvo uveljavlja, da za prekršek ni odgovoren, odločba prekrškovnega organa pa razlogov o odgovornosti ne navaja ali so drugačni, kot jih zatrjuje storilec.

Opozoriti gre še na določbo tretjega odstavka 59. člena ZP-1, ki za postopek z zahtevo za sodno varstvo določa smiselno uporabo določb pritožbenega postopka v rednem sodnem postopku, kar pomeni, da se v postopku z zahtevo za sodno varstvo smiselno uporablja med drugim tudi 167. člen ZP-1, ki za odločbo višjega sodišča o pritožbi napotuje na smiselno uporabo določb 135., 136. in 138. člena ter na drugi odstavek 140. člena tega zakona (določbe o sodbi o prekršku), obrazložitev pa vsebuje oceno navedb pritožbe (zahteve za sodno varstvo) in obrazložitev kršitev, ki jih je ugotovilo po uradni dolžnosti.

5. vprašanje

V zvezi z obvestilom o popravljenih predpisanih obrazcih v ZSV-zadevah z novimi pravnimi pouki sprašujemo, ali in kdaj uporabljati verificirane obrazce s šifro obrazca ter kdaj se predpisani obrazec ne uporablja (dileme glede uporabe z vidika neodvisnosti sodnika).

Odgovor

Sodni red v drugem odstavku 97. člena določa, da obliko sodnih pisanj, ki je obvezna za vsa sodišča, sprejme vrhovno sodišče. Sodišča morajo pri poslovanju uporabljati tipska pisanja, ki jih je potrdilo vrhovno sodišče.

Kljub taki določbi je sodnik pri delu neodvisen, zato mora kritično presojati pravilnost potrjenih tipskih obrazcev in če na primer ugotovi, da predpisani obrazci v ZSV-zadevah nimajo pravilnega pravnega pouka, seveda sodišče ne more in ne sme slepo upoštevati navedenega pravnega pouka le zaradi dejstva, da je tak v potrjenem obrazcu, če pa ve, da je nepravilen. Do take situacije je verjetno prišlo, ko je Ustavno sodišče Republike Slovenije v odločbi Up-991/17-31, U-I-304/20-9 z dne 17. 12. 2020, objavljeni v Uradnem listu RS, št. 5/2021 z dne 14. 1. 2021, ugotovilo, da je drugi odstavek 66. člena ZP-1 v neskladju z ustavo in so morali biti v skladu s to odločbo pravni pouki drugačni. Sodišče je namreč prej kot na potrjene obrazce vezano na določila zakona, zato mora v sodbah, ki so bile izdane po objavi odločbe ustavnega sodišča, navesti pravilni pravni pouk, da je zoper sodbo dovoljena pritožba iz razlogov po 1., 2., in 4. točki 154. člena ZP-1, razen glede stroškov postopka. Dileme sodnika v takem primeru ne more biti.

6. vprašanje

Kdo po izdaji sodbe o zavrnitvi zahteve za sodno varstvo potrdi pravnomočnost, ali sodišče prve stopnje ali prekrškovni organ? Ali se s klavzulo pravnomočnosti opremi plačilni nalog oziroma odločba o prekršku ali sodba?

Odgovor

V 65.a členu ZP-1 so določena pravila vročanja odločb sodišča o zahtevi za sodno varstvo. Po teh pravilih sodišče prekrškovnemu organu vrne spis skupaj z izvirnikom sodbe ali sklepa z zadostnim številom overjenih prepisov ter morebitna druga pisanja, ki so nastala ali so bila pridobljena med postopkom o prekršku pri sodišču, pri tem pa obdrži izvod izpodbijane odločbe. Prekrškovni organ sodbo ali sklep sodišča vroči vlagatelju zahteve za sodno varstvo po določbah zakona, ki ureja splošni upravni postopek, v primeru iz drugega odstavka 65. člena tega zakona pa tudi pristojnemu organu.

Pravila o pravnomočnosti odločb so določena v 199. členu ZP-1, ki v drugem odstavku določa nastop pravnomočnosti odločbe organa za odločanje o prekršku, zoper katero je bilo vloženo pravno sredstvo. Pravnomočnost nastopi z dnem, ko se odločitev o pravnem sredstvu odpravi vlagatelju pravnega sredstva.

Glede na navedeno prekrškovni organ potrdi pravnomočnost odločbe, zoper katero je bila vložena zahteva za sodno varstvo, o kateri je odločilo sodišče. Prekrškovni organ pravnomočnost potrdi s klavzulo na svoji odločbi.

5. REDNI SODNI POSTOPEK (ZADEVE PR)

1. vprašanje

Storilka je poslala pritožbo po elektronski pošti A.A.@gmail.com. Priložena je pritožba, ki je skenirana in podpisana z digitalnim kvalificiranim potrdilom. Ali je takšno pritožbo šteti kot popolno vlogo? Ob upoštevanju prvega odstavka 76. člena Zakona o kazenskem postopku (ZKP)⁷ vloge, ki ni lastnoročno podpisana in ni poslana po elektronski poti informacijskemu sistemu e-sodstvo, ki samodejno potrdi njen prejem, ni šteti za popolno. Po sodni praksi Višjega sodišča v Ljubljani (sklep VII Kp 29503/2017 z dne 3. 7. 2019), ki se sklicuje na sodbo Vrhovnega sodišča Republike Slovenije I Ips 13304/2009 z dne 10. 11. 2011, je takšna vloga popolna in jo je treba obravnavati. Ali je ob takšni razlagi šteti za popolno vsako vlogo, ki vsebuje kopijo lastnoročnega podpisa in je poslana na primer priporočeno po pošti, faksu ali kot priponka elektronskemu sporočilu? Ali se v takšnih primerih poziva na dopolnitev vloge – podpis v izvirniku?

7 Uradni list RS, št. 63-2168/94 z vsemi spremembami in dopolnitvami.

Odgovor

Digitalno kvalificirano potrdilo je enakovredno lastnoročnemu podpisu. V zvezi z vlogami, ki jih je treba oddati pri prekrškovnem organu in ki se torej presojuje po Zakonu o splošnem upravnem postopku (ZUP), drugi odstavek 63. člena ZUP določa, da je pisna vloga tista, ki je napisana ali natisnjena ali lastnoročno podpisana (vloga v fizični obliki), ali vloga, ki je v elektronski obliki in je podpisana z varnim elektronskim podpisom s kvalificiranim potrdilom; vloga v elektronski obliki se vloži tako, da se pošlje po elektronski poti informacijskemu sistemu organa ali enotnemu informacijskemu sistemu za sprejem vlog, vročanje in obveščanje; informacijski sistem vložniku samodejno potrdi prejem vloge.

Glede vlog, ki se vlagajo pri sodišču, se glede na 2. alinejo prvega odstavka 67. člena ZP-1 smiselno uporabljajo določbe ZKP in tudi ta v določbah o rokih (četrti odstavek 87. člena ZKP) predvideva, da se vloga pošlje v elektronski obliki po elektronski poti ter je pomemben čas, ko jo je prejel informacijski sistem e-sodstvo. Sodba Vrhovnega sodišča Republike Slovenije I Ips 13304/2009 z dne 10. 11. 2011, na katero se sklicuje vprašanje, problematizira le pritožbo, poslano po telefaksu, medtem ko iz točke 2 obrazložitve te sodbe izhaja, da je bilo iz poslane napovedi pritožbe razvidno, da jo je poslal obsojenec, ki je na vlogi tudi podpisan. Tudi vlogo, ki je opremljena s kvalificiranim digitalnim podpisom, je torej treba šteti za vlogo, ki jo je podpisal obdolženec/storilec in za popolno. Vendar je treba takšno vlogo upoštevati le, če jo je prek informacijskega sistema e-sodstvo po elektronski poti poslal storilec.

Če vloga ni podpisana na enega od obeh načinov (z lastnoročnim podpisom ali kvalificiranim digitalnim podpisom), potem ni popolna in je treba pozvati pritožnika, da vlogo podpiše (najbolje pri sodišču, kot se je doslej delalo) ali da jo podpiše v izvirniku. Gre za to, da mora biti izvirnik vloge opremljen s podpisom. Vloge, ki je le fotokopija lastnoročnega podpisa ne glede na to, ali je poslana priporočeno po pošti, faksu ali kot priponka elektronskega poštnega sporočila, ni mogoče šteti za storilčevo vlogo, razen če je iz okoliščin pošiljanja razvidno, da je vloga resnično njegova. Kot popolno je treba obravnavati tudi vlogo, ki jo s svojega elektronskega naslova pošlje storilec v informacijski sistem sodišča, vloga pa vsebuje kvalificirani digitalni podpis.

2. vprašanje

Obdolžencu je bila izdana sodba v skrajšanem postopku zaradi prekrška po 6. točki petega odstavka 46. člena Zakona o pravilih cestnega prometa (ZPrCP).⁸ V pravnem pouku je bil poučen, da hkrati z ugovorom lahko poda pisni zagovor, v katerem mora navesti vsa dejstva in dokaze v svojo korist, ker jih sicer v postopku ne bo mogel več uveljavljati, ali zahteva, da ga sodišče zasliši. Obdolženec je po zagovorniku zoper sodbo vložil ugovor in hkrati pisni zagovor, v katerem je navedel dejstva in dokaze v svojo korist ter skupaj z drugimi dokazi predlagal (ne zahteval) tudi svoje zaslišanje. Ali ga mora sodišče obvezno

8 Uradni list RS, št. 109-5733/10.

zaslišati, ali pa takšen predlog lahko zavrne, če oceni, da njegovo zaslišanje glede na pridobljene dokaze ni potrebno?

Odgovor

Na podlagi sedmega odstavka 129.a člena ZP-1 obdolženec lahko ugovoru priloži pisni zagovor ali zahteva, da ga sodišče zasliši. V pouku o pravici do ugovora mora biti obdolženec poučen, da lahko hkrati z ugovorom poda pisni zagovor ali zahtevo, da ga sodišče zasliši in da bo v primeru, če ne bo podal pisnega zagovora niti zahteval zaslišanja, sodišče odločilo brez njegovega zaslišanja.

Po tej določbi mora tudi v postopku z ugovorom zoper sodbo v skrajšanem postopku obdolženec imeti možnost, da svoj zagovor poda neposredno na naroku za zaslišanje. Ko obdolženec neposredno zaslišanje zahteva, mora sodišče ustno zaslišanje izvesti. Tako mora sodišče postopati tudi v primeru, če obdolženec hkrati z ugovorom poda pisni zagovor in predlaga, da se ga zasliši. Predlog za zaslišanje ima enako težo kot zahteva, bistveno je, da je obdolženec izrazil željo, da se ga o očitku zasliši ter da s tem uresniči pravico do neposrednega zagovora in obrambe.

Pravica do zagovora je temeljna pravica obdolženca. Predvsem je oblika izvrševanja pravice do izjave in obrambe, hkrati pa je tudi dokazno sredstvo. Že na podlagi 114. člena ZP-1 se obdolženec praviloma zasliši ustno. Pravilo ustnega zaslišanja mora veljati tudi v postopku odločanja o ugovoru zoper sodbo v skrajšanem postopku. Pravici do ustnega zaslišanja se lahko odpove le obdolženec, če se zadovolji z možnostjo pisne izjave. Sodišče mu te pravice ne sme kratiti s tem, da bi zaslišanje zavrnilo kot nepotrebno, kot to lahko stori z materialnopravno nepomembnim ali procesno nepopolnim dokaznim predlogom. Pravica do zagovora pa ni samo procesna pravica v postopku o prekršku, temveč je tudi ustavno zagotovljena pravica, ki izhaja iz 29. člena Ustave Republike Slovenije, ki zagotavlja pravna jamstva v kazenskem postopku, v skladu s katerimi ima obdolženec ob popolni enakopravnosti zagotovljeno pravico, da se mu sodi v njegovi navzočnosti. Tudi 22. člen Ustave Republike Slovenije zagotavlja enako varstvo pravic, v skladu s katerim je vsakomur zagotovljeno enako varstvo njegovih pravic v postopku pred sodišči in drugimi državnimi organi. Bistvena vsebina pravice iz 22. člena ustave je v tem, da posamezniku zagotavlja možnost, da se udeležuje postopka, v katerem se odloča o njegovi pravici.

3. vprašanje

Storilec se po izmeri hitrosti s samodejno merilno napravo – radarjem, s katero upravlja občinski redar in ko vozniki sicer niso ustavljeni, sam ustavi pri radarju in se z njim pogovarja. Prekrškovni organ obdolžilnemu predlogu priloži poročilo radarja, ki navaja, kaj je voznik povedal in da je po primerjavi z biometrično fotografijo lastnika vozila ugotovil, da gre za isto osebo. Storilec po zagovorniku zahteva izločitev poročila radarja in tisti del izpovedi

priče – redarja, ki se nanaša na vsebino pogovora z voznikom. Ali je pravilno, da poroči redarja in izpoved redarja v delu, ko je prepoznal voznika, ob primerjavi z biometrično fotografijo uporabimo kot dokaz? Ali se uporabi tudi del izpovedi o tem, kaj je voznik redarju prostovoljno povedal, ko se je sam ustavil na kraju meritve, ko še ni bil seznanjen s svojimi pravicami in privilegijem zoper samoobtožbo?

Odgovor

Bistveno za zadevo je, da sodišče pri obravnavi zadeve na podlagi 8. člena ZPrCP ne dokazuje obdolžencu, da je storil prekršek, ampak izhaja iz domneve, da je bil lastnik vozila tudi storilec prekrška, razen če vzbudi razumen dvom o tem dejstvu. Pri tem sodišče upošteva dokazila, ki jih je predložil obdolženec in jih glede na to, ali gre za razumen dvom, tudi ocenjuje.

V konkretnem primeru (ko obdolženec ni ustavil na poziv, ampak sam in je sam govoril z redarjem) ni kršen privilegij zoper samoobtožbo. Le, če bi redar od obdolženca zahteval izjavo, bi ga moral seznaniti s pravicami in privilegijem zoper samoobtožbo, zato bi bilo primerno zaslišati redarja o tem, kaj mu je voznik povedal in kaj je ugotovil s primerjavo fotografij ter v kakšnih okoliščinah je bila izjava dana.

Ne bi pa smelo biti dopustno, da redarji za dokazovanje, da je bil lastnik vozila tudi voznik, pred vložitvijo obdolžilnega predloga od njega zahtevajo, da s predložitvijo dokazov z gotovostjo dokaže nasprotno, saj bi bilo takšno postopanje v nasprotju z dokaznim bremenom iz 8. člena ZPrCP.

4. vprašanje

Ali so glede na določbo 23. člena ZPrCP izpolnjeni pogoji za zaseg vozila, če policist voznika motornega vozila ustavi pri redni kontroli prometa, in ne zaradi storitve hujšega prekrška, policist pa nato pri preverjanju voznikovih dokumentov ugotovi, da je ta v cestnem prometu udeležen brez veljavnega vozniškega dovoljenja?

Odgovor

Pooblastilo iz tretjega odstavka 123. člena ZP-1 za zaseg motornega vozila brez sodne odredbe ima pooblaščen uradna oseba prekrškovnega organa policije v določbi 23. člena Zakona o pravilih cestnega prometa (ZPrCP). Ta določa:

- (1) Policist zaseže vozniku motorno vozilo, s katerim je bil zaloten pri storitvi hujšega prekrška in je izpolnjen eden od naslednjih pogojev:
 1. če je bil storilec kot voznik motornega vozila v zadnjih dveh letih najmanj trikrat pravnomočno kaznovan za prekršek:
 - prekoračitve dovoljene hitrosti v območju za pešce ali v območju umir-

jenega prometa za več kot 20 km/h,

- prekoračitve dovoljene hitrosti na cesti v naselju za več kot 30 km/h,
 - prekoračitve dovoljene hitrosti na cesti zunaj naselja za več kot 40 km/h,
 - prekoračitve dovoljene hitrosti na avtocesti ali hitri cesti za več kot 50 km/h,
 - vožnje pod vplivom alkohola,
 - vožnje pod vplivom prepovedanih drog, psihoaktivnih zdravil in drugih psihoaktivnih snovi ali
 - odklonitve odrejenega preverjanja psihofizičnega stanja;
2. če se storilcu izvršuje kazen oziroma sankcija prepovedi vožnje motornega vozila;
 3. če je storilcu začasno odvzeto vozniško dovoljenje, se mu izvršuje varnostni ukrep odvzema vozniškega dovoljenja ali sankcija prenehanja veljavnosti vozniškega dovoljenja oziroma prepoved uporabe vozniškega dovoljenja;
 4. če je storilec kljub prepovedi nadaljnje vožnje vožnjo nadaljeval ali ponovil prekršek, zaradi katerega mu je bila prepovedana nadaljnja vožnja;
 5. vožnja brez veljavnega vozniškega dovoljenja za vožnjo vozil tiste kategorije oziroma tistih kategorij, v katero spada vozilo ali skupina vozil, ki jo vozi;
 6. vožnja z vozniškim dovoljenjem tiste kategorije oziroma tistih kategorij, v katero spada vozilo ali skupina vozil, ki jo vozi, katerega veljavnost je potekla, če je pogoj za podaljšanje njegove veljavnosti predložitev veljavnega zdravniškega spričevala, potrdila o dodatnem usposabljanju voznika začetnika ali potrdila o dodatnem usposabljanju voznika.
- (2) Zaseženo motorno vozilo je treba takoj oddati sodišču, ki je pristojno za postopek o prekršku, lahko pa se do izdaje sodbe o prekršku hrani pri policiji.
 - (3) Ob zasegu vozila policija odvzame registrske tablice vozila in jih pošlje upravni enoti, kjer ima lastnik vozila prebivališče ali sedež. Upravna enota podatek o zasegu vozila vnese v evidenco registriranih vozil, ob vrnitvi vozila lastniku pa ta vpis izbriše.
 - (4) Za hujši prekršek se šteje:
 1. prekršek, za katerega je predpisana stranska sankcija najmanj treh kazenskih točk v cestnem prometu ali stranska sankcija prepovedi vožnje motornega vozila,
 2. vožnja z vozniškim dovoljenjem tiste kategorije oziroma tistih kategorij, v katero spada vozilo ali skupina vozil, katerega veljavnost je potekla, če je pogoj za podaljšanje njegove veljavnosti predložitev veljavnega zdravniškega spričevala, potrdila o dodatnem usposabljanju voznika začetnika ali potrdila o dodatnem usposabljanju voznika, ki ga vozi voznik v času prekrška,
 3. vožnja brez veljavnega vozniškega dovoljenja tiste kategorije oziroma tistih

kategorij, v katero spada vozilo ali skupina vozil, ki ga vozi voznik v času prekrška, ali

4. vožnja vozila v času izvrševanja prenehanja veljavnosti vozniškega dovoljenja oziroma prepovedi uporabe vozniškega dovoljenja.

Z uporabo jezikovne razlage gre navedeno določbo razlagati, da mora biti za policijski zaseg motornega vozila brez sodne odredbe kumulativno izpolnjeno, da je bil voznik z motornim vozilom zaloten pri storitvi hujšega prekrška, ki je opredeljen v četrtem odstavku, in da je hkrati izpolnjen eden izmed pogojev iz 1. do 6. točke prvega odstavka 23. člena ZPrCP. V zvezi s tem je glede pogojev za zaseg vozila na podlagi 23. člena ZPrCP odgovorila najnovejša sodna praksa Vrhovnega sodišča Republike Slovenije. Vrhovno sodišče je v sodbi IV Ips 33/2022 z dne 20. 9. 2022 navedlo, da morata biti za zaseg motornega vozila kumulativno izpolnjena pogoja, da (1) je bil storilec zaloten pri storitvi hujšega prekrška in (2) je izpolnjen eden od alternativno naštetih pogojev, med drugim da gre za vožnjo brez veljavnega vozniškega dovoljenja za vožnjo vozil tiste kategorije oziroma tistih kategorij, v katero spada vozilo ali skupina vozil, ki jo vozi. Sprejelo je stališče, da sta oba pogoja kumulativno izpolnjena, kadar je bil storilec zaloten pri vožnji brez veljavnega vozniškega dovoljenja. Čeprav se enako besedilo navaja tako pri opredelitvi (enega izmed) hujših prekrškov kot tudi pri enem izmed (v nadaljevanju alternativno naštetih) pogojev za zaseg vozila, to nikakor ne pomeni, da pogoji za zaseg vozila niso bili izpolnjeni, temveč le dodatno kaže težo obravnavanega prekrška.

5. vprašanje

Iz obdolžilnega predloga izhaja, da je bil storilec kot voznik motornega vozila, ki ni njegova last, ustavljen v cestnem prometu, da je bilo ugotovljeno, da ni imel veljavnega vozniškega dovoljenja in da za prekršek v zadnjih treh letih ni bil kaznovan. Hitri postopek ni dovoljen, če predlagatelj rednega sodnega postopka glede na naravo kršitve oceni, da so izpolnjeni pogoji za izrek stranske sankcije po ZP-1. Ali zapis v obdolžilnem predlogu, in sicer »sodišču predlagamo, da vozilo v skladu z določili 123. člena in 25. člena ZP-1 odvzame, saj na podlagi zgoraj navedenih ugotovitev ter glede na naravo kršitve ocenjujemo, da so zaradi preprečitve nastanka hujše posledice v cestnem prometu, podani pogoji za izrek stranske sankcije po Zakonu prekrških«, zlasti v primeru, ko vozilo, s katerim je bil prekršek storjen, ni storilčeva last in storilec za prekrške še ni bil obravnavan, zadosti pogoju obrazloženosti ocene, da so izpolnjeni pogoji za izrek stranske sankcije, ali pa bi moral že predlagatelj postopka v obdolžilnem predlogu navesti okoliščine, ki kažejo, da obstaja nevarnost, da bo storilec s tem vozilom prekršek ponovil. Ali naj sodišče tak predlog vrne predlagatelju v dopolnitev obrazložitve ocene in kako naj sodišče ravna, če predlagatelj predloga ne dopolni s konkretnimi navedbami?

Odgovor

Besedilo drugega odstavka 52. člena ZP-1, da hitri postopek ni dovoljen »če predlagatelj rednega sodnega postopka glede na naravo kršitve oceni, da so

podani pogoji za izrek stranske sankcije po tem zakonu» pomeni, da gre za oceno predlagatelja, ki glede na lastno oceno lahko vloži obdolžilni predlog pri pristojnem okrajnem sodišču.

Po četrtem odstavku 105. člena ZP-1, ki določa vsebino obdolžilnega predloga, mora v primerih iz 1. alineje drugega odstavka 52. člena tega zakona prekrškovni organ v obdolžilnem predlogu obrazložiti svojo oceno, da so izpolnjeni pogoji za izrek stranske sankcije.

Postopanje sodišča z obdolžilnim predlogom ureja 106. člen ZP-1. Po prvem odstavku sodišče oceni, ali so izpolnjeni pogoji za postopek, in če ugotovi, da je predlog nepopoln ali nerazumljiv, zahteva od predlagatelja postopka, naj ga v 15 dneh dopolni oziroma popravi. Če predlagatelj tega v roku ne stori, sodišče obdolžilni predlog s sklepom zavrže. Sodišče tako lahko, če obdolžilni predlog sploh ne vsebuje utemeljitve, zakaj so izpolnjeni pogoji za izrek stranske sankcije, torej pošlje zadevo predlagatelju postopka in mu postavi rok 15 dni za dopolnitev predloga. Če predlagatelj tega ne stori, ga sodišče po prvem odstavku 106. člena ZP-1 lahko zavrže.

Kadar obdolžilni predlog vsebuje oceno predlagatelja (čeprav slabo), zakaj šteje, da so izpolnjeni pogoji za izrek stranske sankcije, sodišče postopa po obdolžilnem predlogu in izvede postopek ter odloči, ali so izpolnjeni pogoji za izrek stranske sankcije odvzema predmeta storilcu, ki ni lastnik, v skladu z zahtevo iz drugega odstavka 25. člena ZP-1 ter zelo strogimi merili, ki sta jih postavila Vrhovno in Ustavno sodišče Republike Slovenije. Če sodišče meni, da je ocena v obdolžilnem predlogu preslaba, ni nujno, da pozove prekrškovni organ k dopolnitvi obdolžilnega predloga, ampak lahko storilcu izreče sankcijo – globo, ne pa tudi (formalno) predlagane stranske sankcije odvzema predmeta.

Če predlagatelj predloga ne dopolni s konkretnimi navedbami, sodišče le zato, ker so po njegovem mnenju navedbe premalo konkretne, obdolžilnega predloga ne more zavreči (in tudi z vidika storilca to ni primerno), temveč ga obravnava glede na vsebino, kakršna je, in če je obrazložitev preslaba ter sodišče razlogov za izrek stranske sankcije ne najde, te stranske sankcije ne izreče.

Kadar sodišče že med postopkom izda odredbo o vrnitvi vozila, mora v izreku sodbe navesti, da stranske sankcije ni izreklo in v obrazložitvi svojo odločitev pojasniti z razlogi (odredba namreč razlogov ne navaja), ker ima prekrškovni organ pravico do pritožbe.

6. vprašanje (javno naročanje)

Vprašanje se nanaša na javna naročila, konkretno, na situacijo, ko se blago/storitve naročajo neposredno oziroma izven postopka javnega naročanja z naročilnicami (prekrške po 2. točki prvega odstavka 111. člena Zakona o javnem

naročanju – ZJN-3⁹). Naročilnic je praviloma veliko, njihovih podpisnikov je več. Predlagatelj praviloma obdolžilni predlog vloži zoper vse, ki so kdaj, lahko tudi samo enkrat, podpisali naročilnico. Sodna praksa je že izoblikovala stališče, da vsak podpis naročilnice izpolnjuje zakonske znake prekrška po 2. točki prvega odstavka 111. člena ZJN-3 (na primer sodba Višjega sodišča v Ljubljani PRp 20/2020). Nadalje se je izoblikovalo stališče, da gre v primeru stalnega podpisovanja naročilnic za en trajajoči prekršek (na primer sodba Višjega sodišča v Ljubljani PRp 100/2020).

Sodba Višjega sodišča v Ljubljani PRp 338/2019 pa odpira vprašanje, ali stališče, da vsak podpis naročilnice izpolnjuje zakonske znake prekrška, res drži oziroma ali vedno drži. V tej zadevi je sodišče postopek o prekršku zoper podpisnika naročilnice ustavilo, ker je bilo ugotovljeno, da je ta (isti) prekršek storila druga oseba, in sicer oseba, ki je neposredno (brez postopka javnega naročanja) sklenila pogodbo o izvajanju storitev, na podlagi katere so se nato izdajale naročilnice. Iz te odločitve višjega sodišča je mogoče razbrati, da obstoj pogodbe razbremeni podpisnike naročilnic. V primerih, ko se storitev prekrška očita tako podpisniku naročilnice kot tudi podpisniku pogodbe, je torej postopek o prekršku treba ustaviti zoper osebo, ki je le podpisala naročilnico. Če obstoj pogodbe razbremeni podpisnike naročilnic, ali jih razbremeni tudi okoliščina, da pogodba ni bila sklenjena, pa bi morala biti (v postopku javnega naročanja). Pri tem sta mogoči vsaj dve situaciji:

- 1) storitev prekrška se očita podpisnikom naročilnic in osebi, ki bi morala izvesti postopek javnega naročanja, pa ga ni (prvim se očita storitev – podpis naročilnice, drugemu opustitev – neizvedbo postopka javnega naročanja);
- 2) storitev prekrška se očita samo podpisnikom naročilnic.

Predvidevati je zagovor, da niso podpisniki tisti, ki morajo izvesti postopek javnega naročanja. Vsaka naročilnica ima praviloma več podpisnikov, krivdo valijo eden na drugega.

Kdaj je torej podpisnik naročilnice odgovoren za prekršek po 2. točki prvega odstavka 111. člena ZJN3 ter kdaj in kako se svoje odgovornosti lahko razbremeni?

Odgovor

Okoliščin konkretnega primera ne gre posploševati pri presoji oddaje enotnega javnega naročila brez izvedbe ustreznega postopka, ki ga večje število storilcev stori s tem, da ena odgovorna oseba javno naročilo odda s sklenitvijo pogodbe o izvajanju storitev, druge odgovorne osebe pa pogodbeno razmerje izpolnijo z oddajanjem naročilnic za storitev, katere skupna vrednost presega mejni prag, ki ga ZJN-3 določa za obvezno izvedbo z zakonom predpisanega postopka oddaje javnega naročila. Navedena sodba Višjega sodišča v Ljubljani PRp 338/2019 z dne 4. 6. 2020 ni brezpogojno posegla v že ustaljeno

9 Uradni list RS, št. 91-3570/15.

sodno prakso, ki je izoblikovala stališče, da je lahko vsak podpisnik naročilnice ne glede na pred tem sklenjeno pogodbo o izvajanju storitev odgovoren za trajajoči prekršek po 2. točki prvega odstavka 111. člena ZJN-3, če je vsaka naročilnica del enotnega javnega naročila za storitev, katere skupna vrednost presega mejni prag za oddajo javnega naročila po enem izmed predpisanih postopkov.

Iz sodbe Višjega sodišča v Ljubljani PRp 338/2019 ne izhaja, da je za prekršek po 2. točki prvega odstavka 111. člena ZJN-3 vedno odgovoren le podpisnik pogodbe o izvajanju storitev in da to dejstvo podpisnike naročilnic vedno razbremenjuje odgovornosti. Odločitev iz te sodbe namreč temelji na okoliščinah konkretnega primera, iz katerih izhaja ugotovitev, da je javno naročilo oddal župan s sprejemanjem vseh bistvenih odločitev glede oddaje javnega naročila in da je izdaja naročilnice s stani direktorja občinske uprave zajeta v protipravnem delovanju župana, ki je v resnici vodil celotni protipravni postopek oddaje javnega naročila, in je zato izdaja naročilnice izgubila samostojnost. Glede na dejansko stanje, kot je bilo ugotovljeno v postopku pred sodiščem prve stopnje, je namreč višje sodišče upoštevalo, da je direktor občinske uprave 11. oktobra 2017 podpisal naročilnico za izvajanje šolskih prevozov za čas do izbire izvajalca s postopkom pogajanj brez predhodne objave, predvidoma do 23. oktobra 2017, nakar pa je 24. oktobra 2017 podpisal naročilnico še za izvajanje šolskih prevozov za čas do izbire izvajalca s postopkom pogajanj brez predhodne objave. Obe naročilnici sta se torej navezovali na postopek oddaje javnega naročila s pogajanjem brez predhodne objave, ki ga je vodil in je bistvene odločitve sprejemal župan, ki je v vmesnem času 16. oktobra 2017 podpisal sklep o začetku postopka oddaje javnega naročila s pogajanjem brez predhodne objave v ocenjeni vrednosti 158.500,00 evra za šest mesecev. Nato je na podlagi tega sklepa 17. oktobra 2017 podpisal povabilo k oddaji ponudbe in 23. oktobra 2017 tudi odločitev o izidu javnega naročila po postopku s pogajanjem brez predhodne objave, na podlagi katerega je 10. novembra 2017 podpisal pogodbo z izvajalcem. Na podlagi teh dejstev je višje sodišče presodilo, da je župan oddal celotno (ne samo njegov del) javno naročilo in da v tem primeru (v okoliščinah konkretnega primera) za oddajo istega javnega naročila ne more biti odgovoren tudi podpisnik naročilnic, ker bi nasprotna odločitev pomenila, da je bilo isto javno naročilo oddano dvakrat.

Glede na povedano sodba višjega sodišča ne spreminja dosedanje sodne prakse tako, da bi obstoj pogodbe vedno razbremenil podpisnike naročilnic, ki niso razbremenjeni niti v primeru, če pogodba ni bila sklenjena, pa bi morala biti. V slednjem primeru so praviloma odgovorni podpisniki naročilnic oziroma tisti, ki so sprejeli odločitev, da se javno naročilo odda z naročilnicami, saj je bilo z njimi javno naročilo oddano, medtem ko se za opustitev sklenitve pogodbe zastavi vprašanje, ali je opustitev sploh zakonski znak prekrška po 2. točki prvega odstavka 111. člena ZJN3, saj se prekršek stori z oddajo javnega naročila brez predpisanega postopka. Iz zakonske dikcije je namreč mogoče sklepati, da se ta prekršek lahko stori le s storitvijo (z oddajo javnega naročila), ne pa tudi z opustitvijo.

LITERATURA IN VIRI:

- ČAS, Petra; FILIPČIČ, Katja; FIŠER, Zvonko; GRIL, Suzana; JENULL, Hinko; KOVAČ, Polonca; MAČEK GUŠTIN, Špela; OREL, Nuša; PERPAR, Matej; SELINŠEK, Liljana. Zakon o prekrških (ZP-1) s komentarjem, Lexpera, GV založba, Ljubljana, 2018.
- <https://www.tax-fin-lex.si/>.
- Zakon o prekrških (Uradni list RS, št. 7-238/2003 in poznejše spremembe ter dopolnitve).
- Zakon o dodatnih ukrepih za omilitev posledic COVID-19 (Uradni list RS, št. 15-315/2021).
- Zakon o voznikih (Uradni list RS, št. 85-3686/2016).
- Zakon o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 63-2168/1994 in poznejše spremembe ter dopolnitve).
- Zakon o splošnem upravnem postopku (Uradni list RS, št. 80-3777/1999 in poznejše spremembe ter dopolnitve).
- Zakon o pravilih cestnega prometa (Uradni list RS, št. 109-5733/2010 in poznejše spremembe ter dopolnitve).
- Zakon o javnem naročanju (Uradni list RS, št. 91-3570/2015).

POVZETEK RAZPRAVE O AKTUALNIH VPRAŠANJIH Z IZVRŠILNE ŠOLE 2023¹

Polona Kidrič, okrajna sodnica svétnica, Okrajno sodišče v Celju

1. ZAKON O SODNIH TAKSAH (V NADALJEVANJU ZST-1) V PRVEM ODSTAVKU 10. ČLENA DOLOČA, DA SO DRŽAVA IN DRŽAVNI ORGANI, LOKALNE SKUPNOSTI IN DRUGI OPROŠČENI PLAČILA SODNE TAKSE IN JO MORA PLAČATI NASPROTNA STRANKA. KDO PLAČA TAKSO ZA PRITOŽBO, ODLOG, NADALJNJE IZVRŠILNO SREDSTVO OZIROMA ZA PRAVNA SREDSTVA, KI JIH VLOŽI UPNIK OZIROMA KATERA SODNA TAKSA SE PREVALI NA DOLŽNIKA?

Zakon o sodnih taksah (v nadaljevanju ZST-1) v 15. členu (z naslovom Obseg plačila in povrnitve sodnih taks kot stroškov postopka) določa, (1) da so takse, katerih plačila je bila stranka oproščena, del stroškov postopka; (2) da takse stranke, ki je bila oproščena plačila taks in je v postopku uspela, plača nasprotnik te stranke, razen če je oproščen plačila taks; (3) da sodišče prve stopnje po uradni dolžnosti naloži plačilo taks nasprotniku stranke, ki je bila oproščena plačila taks in je v postopku uspela, razen če je oproščen plačila taks na podlagi zakona; (4) če stranka, ki je bila oproščena plačila taks s sodno odločbo, v postopku delno uspe in na podlagi izvršilnega naslova pridobi premoženje, ki presega del takse, ki bi jo morala plačati, če ne bi bila oproščena plačila taks, mora plačati ta del takse, in da (5) naloži sodišče plačilo taks iz drugega in četrtega odstavka tega člena s plačilnim nalogom iz prvega odstavka 34. člena tega zakona.

Glede na navedeno določbo 15. člena ZST-1 se torej taksa prevale s plačilnim nalogom. Stranka, na katero je sodna taksa prevalejena, lahko ugovarja plačilnemu nalogu ali zaprosi za oprostitev plačila sodne takse; če je nasprotnik stranke, ki je v postopku uspela, oproščen plačila sodnih taks (na primer država, lokalne skupnosti, odločba BPP), se taksa nanj ne prevale.

Za prevaletev sodne takse na nasprotno stranko je torej potrebno, da je siceršnji zavezanec za plačilo takse plačila te oproščen in da je v postopku uspel.

Prevaletev sodne takse je določena (predvidena) praviloma za vse sodne takse, ki se v postopku plačujejo, saj v zakonu sodne takse, ki se naložijo v plačilo nasprotni stranki, niso eksplicitno našteje. Pri odločanju o prevaleitvi sodne takse pa velja upoštevati merilo „potrebnosti“, kot ta sicer velja pri odločanju o

¹ Prispevek je za objavo prirejeno gradivo avtorice, ki je bilo podlaga za razpravo o aktualnih vprašanjih na izvršilni šoli 2023, ki je v organizaciji Centra za izobraževanje v pravosodju potekala od 5. do 7. aprila 2023 in od 15. do 17. maja 2023, z vključenimi stališči iz razprave. Navedena stališča so le nezavezujoč pripomoček pri oblikovanju sodne prakse.

povrnitvi stroškov postopka (kar sodna taksa je) v skladu z določbo 38. člena Zakona o izvršbi in zavarovanju (v nadaljevanju ZIZ).

2. KAKŠNA JE SODNA PRAKSA PRI POSTOPKU ZA OPROSTITEV PLAČILA SODNE TAKSE? ALI SE TE VLOGE VODIJO V IZVRŠILNEM SPISU IN KAKO SE OZNAČIJO? (MORDA ZAUPNO) ALI SE ODPRE NOVA R ZADEVA ZA ODLOČANJE O TEH VLOGAH?

ZST-1 določa postopek poslovanja sodišč v zvezi z zagotavljanjem tajnosti dokumentacije v postopkih za taksne oprostitve v 14.b členu, kjer je določeno, da se predlog za oprostitev, odlog ali obročno plačilo sodnih taks in druge listine, pridobljene v postopku odločanja o tem predlogu, ter sklep, ki ga sodišče izda v tem postopku, takoj po prejemu listine ali izdaji sklepa zaprejo v poseben ovitek, na katerem se označi, za katere listine ali sklep gre. Zakon v četrtem odstavku istega člena nadalje določa, da se navedeno smiselno uporablja tudi v primeru, če se spis vodi v elektronski obliki.

Namen te določbe je torej omejitev možnosti vpogleda v dokumentacijo, povezano s postopkom za oprostitev, odlog ali obročno plačilo sodnih taks, in sicer ne glede na to, ali se spis vodi v fizični ali elektronski obliki.

Izvršilni vpisnik posebne možnosti, ki bi v takih primerih onemogočala dostop do dokumentov, nima in se vpogled v dokument opravi s klikom na polje „opis“. Glede na navedeno je osnovnemu namenu, kot ga je zakonodajalec opredelil z določbo 14. b člena ZST-1, na ta način že zadoščeno. Je pa potrebno, da so dokumenti, za katere velja omejena možnost vpogleda, kot takšni ustrezno označeni v vpisniku. Na ta način je namreč sodna oseba, ki je pri sodišču pristojna za sprejem strank in vpogled v spise, takoj opozorjena (seznanjena) z dejstvom, da posebej označenih dokumentov vsakomur ne sme prikazati oziroma jih lahko pokaže le osebam, opredeljenim v določbi 12. člena ZST-1.

Pri tem je treba opozoriti, da je potrebna previdnost v primeru, če sodišče stranki omogoči vpogled v „natisnjeni“ spis – v teh primerih bodo namreč natisnjeni oziroma prikazani tudi dokumenti, za katere velja omejeni vpogled.

Druga možnost pa je, kot to izhaja že iz vprašanja, da sodišče vsa, s taksno oprostitvijo povezana pisanja in sklep o predlogu za taksno oprostitev, vodi v ločeni R zadevi. Stranki, ki je do vpogleda v dokumentacijo upravičena, sodišče dovoli tudi vpogled v ločeni R spis.

Podatki o tem, kakšna je praksa sodišč pri postopanju z dokumenti, povezanimi s taksno oprostitvijo, doslej še niso bili zbrani. Velja pa omeniti, da je tudi za izvršilni vpisnik (ob eni od prihodnjih nadgradenj) predvidena možnost omejitev pravice vpogleda v procesna dejanja, kot to že omogoča eINS vpisnik za stečajne postopke.

3. ALI JE JAVNI ŠTIPENDIJSKI, RAZVOJNI, INVALIDSKI IN PREŽIVNINSKI SKLAD RS ŠE VEDNO OPROŠČEN PLAČILA SODNE TAKSE PO 28. ČLENU ZAKONA O JAVNEM ŠTIPENDIJSKEM, RAZVOJNEM, INVALIDSKEM IN PREŽIVNINSKEM SKLADU RS (V NADALJEVANJU ZJSRS)? ALI JE MORDA OPROŠČEN PLAČILA SODNE TAKSE NA PODLAGI DOLOČILA PRVEGA ODSTAVKA 10. ČLENA ZST-1?

Kot izhaja že iz vprašanja, ZJSRS v 28. členu določa, da je sklad v postopkih za poplačilo terjatev, ki preidejo nanj po tem členu (terjatve upravičenca proti delodajalcu oziroma stečajnemu dolžniku in terjatve otroka proti preživninskemu zavezancu), oproščen plačila sodnih taks.

Nadalje pa ZST-1 v 10. členu določa, da so plačila sodnih taks oproščeni država in državni organi, samoupravne lokalne skupnosti, organi samoupravnih lokalnih skupnosti in posredni proračunski uporabniki, ki so v celoti v lasti države in samoupravnih lokalnih skupnosti, humanitarne organizacije in organizacije, ki kot javno službo opravljajo naloge zaščite, reševanja in pomoči po zakonu, ki ureja varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami, ter tuja država in tuji državljani, če tako določa mednarodna pogodba ali če velja vzajemnost. V sedmem odstavku 10. člena pa je določeno še, da se taksa ne plača, kadar tako določa poseben zakon.

Z zadnjo spremembo, tj. ZST-1D, ki je začel veljati 12. februarja 2022, so bili glede taksne oprostitve na podlagi zakona „dodani“ posredni proračunski uporabniki, ki so v celoti v lasti države, tj. pravne osebe, ki so organizirane v pravnoorganizacijski obliki javnega zavoda, javne agencije ali javni sklad, ne pa tudi gospodarske družbe v lasti države. Kateri so ti posredni proračunski uporabniki, določa Pravilnik o določitvi neposrednih in posrednih uporabnikov državnega in občinskih proračunov (Uradni list RS, št. 46/03).

Torej je Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad od sprejetja novele ZST-1D oproščen plačila sodnih taks tudi neposredno na podlagi določb ZST-1.

4. NA COVLU JE VLOŽEN IZVRŠILNI PREDLOG, V KATEREM UPNIK PREDLAGA DOVOLITEV IZVRŠBE NA PLAČO, DENARNA SREDSTVA NA RAČUNIH PRI ORGANIZACIJAH ZA PLAČILNI PROMET IN PREMIČNINE. SODIŠČE IZDA SKLEP O IZVRŠBI, NATO PA (NA PREDLOG UPNIKA) ŠE SKLEP O ODLOGU IZVRŠBE. SKLEP O IZVRŠBI POSTANE PRAVNOMOČEN, IZDA SE POTRDILO O PRAVNOMOČNOSTI, KI PA GA COVL POŠLJE SAMO UPNIKU, NATO PA SPIS POŠLJE MATIČNEMU SODIŠČU.

ALI PRISTOJNO SODIŠČE OB PREJEMU SPISA OPRAVI POIZVEDBE O DOLŽNIKOVEM DELODAJALCU IN ODPRTIH

RAČUNIH TER POŠLJE SKLEPE VSEM IZVRŠEVALCEM TAKOJ ALI PO PRETEČENEM ODLOGU? ČE SE POŠLJE SPIS MATIČNEMU SODIŠČU PO PRETEČENEM ODLOGU, KAKO JE Z VRSTNIM REDOM?

Najprej je treba ločiti med dovolitvijo in opravo izvršbe. Pri dovolitvi izvršbe sodišče odloča o predlogu za izvršbo; ta del postopka se praviloma konča s pravnomočnostjo sklepa o izvršbi. Nato se opravi izvršba, kjer se opravljajo neposredna izvršilna dejanja; ta del postopka je namenjen poplačilu upnikove terjatve. Pri izvršbi na podlagi verodostojne listine se oprava izvršbe vedno začne po pravnomočnosti sklepa o izvršbi, saj se šele takrat začnejo opravljati neposredna izvršilna dejanja.

Odlog izvršbe je zastoj v postopku, ki se nanaša na stadij oprave izvršbe in pomeni začasno zadržanje izvrševanja sklepa o izvršbi. Odlog pomeni, da se v času, za katerega je izvršba odložena, izvršilna dejanja ne opravljajo. Odlog vpliva le na potek izvršbe, tj. opravo neposrednih izvršilnih dejanj, ne pa tudi na potek izvršilnega postopka.

V času odloga organizacija za plačilni promet ne prenese že zarubljenih sredstev na upnikov račun, prav tako se ne opravi nadaljnji rubež sredstev na računu. Vendar pa odlog izvršbe ne pomeni, da se že zarubljena sredstva na dolžnikovem računu sprostijo, ampak do tega pride samo na podlagi izrecnega upnikovega soglasja.

Kot izhaja iz zastavljenega vprašanja, je torej v obravnavani zadevi prišlo do situacije iz prvega odstavka 72. člena ZIZ (sodišče na predlog upnika deloma ali v celoti odloži izvršbo, če se izvršba še ni začela). Ker se izvršba na podlagi verodostojne listine začne opravljati vedno šele po pravnomočnosti sklepa o izvršbi, v konkretnem primeru pa je izvršba odložena, matično sodišče šele po izteku roka, za katerega je bila izvršba odložena, vpogleda v elektronsko dosegljive evidence in preveri, ali obstajajo viri za predlagana izvršilna sredstva, in sklep pošlje dolžnikom v izvršitev. Menim, da je tveganje v tem primeru na strani upnika, saj je prav upnik že pred opravo izvršbe predlagal odlog.

5. UPNIKU JE BIL IZDAN INFORMATIVNI SEZNAM PREMOŽENJA PRED PRAVNOMOČNOSTJO SKLEPA, S KATERIM JE BILA USTAVLJENA IZVRŠBA Z VSEMI DOVOLJENIMI IZVRŠILNIMI SREDSTVI. ALI JE TREBA PO IZDAJI TEGA SEZNAMA UPNIKA S SKLEPOM POZVATI, DA V POSTAVLJENEM ROKU SPOROČI NOVO IZVRŠILNO SREDSTVO Z OPOZORILOM, DA BO SICER SODIŠČE POSTOPEK USTAVILO, ALI SPIS VLOŽITI V ARHIV, SAJ JE POSTOPEK KONČAN?

V skladu z določbo dvanajstega odstavka 31. člena ZIZ lahko upnik med izvršilnim postopkom od sodišča zahteva, da mu predloži informativni seznam dolžnikovega premoženja, ki vsebuje podatke o dolžnikovem premoženju iz sodišču elektronsko dosegljivih evidenc.

V istem členu pa zakon opredeljuje tudi seznam premoženja kot posebno izvršilno sredstvo. Tako je v prvem odstavku tega člena določeno, da v primeru, če upnik verjetno izkaže, da s predlaganimi sredstvi izvršbe ne bo mogel biti v celoti poplačan in je že zahteval predložitev informativnega seznama iz dvanajstega odstavka tega člena, dolжник pa še ni podal izvršitelju izjave iz enajstega odstavka tega člena, mora dolжник na predlog upnika ali po oceni sodišča kadar koli med izvršilnim postopkom predložiti seznam o stanju vsega svojega premoženja z dokazili o lastninski in drugih stvarnih pravicah na tem premoženju in za svoje terjatve navesti dokazna sredstva.

V zvezi s seznamom premoženja je v zakonu predviden tudi nadaljnji postopek, in sicer se seznam vroči upniku, ki lahko v 15 dneh od vročitve sodišču predlaga izvedbo naroka za ugotavljanje dolžnikovega premoženja. Sodišče razpiše narok tudi, če dolжник ne predloži seznama premoženja v roku, ki ga določi sodišče. Če dolжник ne pride na narok, na katerega je bil v redu vabljen, ali če na naroku oziroma v seznamu iz prvega odstavka tega člena ne navede popolnih in resničnih podatkov o svojem premoženju, ga sodišče kaznuje z denarno kaznijo po 33. členu tega zakona. Če dolжник izrečene denarne kazni ne plača v roku, se kazen izterja po uradni dolžnosti, če to ni mogoče, pa se izvrši tako, da se za vsakih začetih 100 evrov denarne kazni določi en dan zapor, pri čemer zapor za fizično osebo ne sme biti daljši od 30 dni, za podjetnika pa ne daljši od 100 dni.

Postopanje sodišča po izdani odredbi za predložitev seznama premoženja je torej v zakonu natančno predpisano in postopek s seznamom premoženja se le z izdajo odredbe ne konča.

Drugače pa je pri informativnem seznamu premoženja – v tem primeru je postopek z izdajo informativnega seznama premoženja končan in zakon ne opredeljuje nadaljnega postopanja sodišča.

6. STRANKA VERIŽI NEPOPOLNE IN ENAKE PREDLOGE ZA OPROSTITEV PLAČILA SODNIH TAKS, NA POZIVNE SKLEPE NE ODGOVARJA, ZOPER SKLEPE O ZAVRŽENJU VLAGA PRITOŽBE; VERIŽI TUDI UGOVORE ZOPER PLAČILNI NALOG IN SKLEPE O UGOVORIH ZOPER PLAČILNI NALOG; V NOVI PROŠNJI ZA OPROSTITEV PLAČILA SODNIH TAKS NE NAVAJA SPREMENJENIH OKOLIŠČIN; DEJANSKO ONEMOGOČA, DA BI SE O VLOGAH VSEBINSKO ODLOČALO. KAKO SE LAHKO TO PREPREČI/ ONEMOGOČI, KAKŠNE SO MOŽNOSTI DENARNEGA KAZNOVANJA ZARADI ZLORABE PRAVIC, ALI JE TREBA STRANKO VNAPREJ OPOZORITI NA MOŽNOST DENARNEGA KAZNOVANJA?

Najprej velja spomniti na določbo 6. odstavka 10. člena ZST-1, na podlagi katere v postopkih odločanja o predlogu za oprostitev, odlog ali obročno plačilo sodnih taks in o pritožbi zoper sklep o tem predlogu, ni predpisana obveznost plačila sodne takse. Torej v primeru, ko stranka (po pozivu sodišča) predloga

za takšno oprostitev ne dopolni, zoper sklep o zavrženju pa vloži pritožbo, ni plačila sodne takse in se pritožba takoj predloži pristojnemu višjemu sodišču v odločitev.

Tudi v primeru, če stranka v nadaljnjih predlogih za oprostitev plačila sodnih taks ne navaja spremenjenih okoliščin, se tak predlog zavrže.

Sicer pa gre v opisanem primeru po mojem mnenju za zlorabo procesnih pravic, ki je opredeljena v 11. členu Zakona o pravdnem postopku (v nadaljevanju ZPP), ki določa, da si morajo sodišče, stranke in drugi udeleženci postopka prizadevati, da se postopek opravi brez zavlačevanja in s čim manjšimi stroški, sodišče pa mora onemogočiti vsako zlorabo pravic, ki jih imajo stranke in drugi udeleženci v postopku. Zakon nadalje določa, da sodišče v primeru, če stranke, intervenienti, njihovi zakoniti zastopniki in pooblaščenca z namenom škodovati drugemu ali s ciljem, ki je v nasprotju z dobrimi običaji, vestnostjo in poštenjem, zlorablja pravice, ki jih imajo po tem zakonu, lahko izreče denarno kazen ali druge ukrepe, določene s tem zakonom.

Glede na navedeno menim, da je v primerih, ko stranke s kopičenjem nepopolnih predlogov za takšno oprostitev ter z vlaganjem pravnih sredstev (brez plačila sodne takse) zavlačujejo izpolnitev procesnih predpostavk za odločitev o pravnem sredstvu, to vsekakor ustreza pojmu zlorabe pravice, saj gre za ravnanje, ki nikakor ne ustreza dobrim poslovnim običajem oziroma ni v skladu z načelom vestnosti in poštenja (prim. VSL sklep II Cpg 582/2016, VSL sklep II Cpg 1258/2016).

ZPP v 11. členu posebnega opominjanja strank pred izrekom denarne kazni ne predvideva, vendar pa poseben opomin ni v nasprotju z določbami ZPP in je priporočljivo stranke na možnost kaznovanja opomniti.

7. KAKO OCENITI VREDNOST NEPREMIČNIN ZA POSTOPEK O OPROSTITVI PLAČILA SODNE TAKSE, ČE GRE ZA NEPREMIČNINO, KI NIMA DOLOČENE POSPLOŠENE VREDNOSTI NEPREMIČNIN PO GURS?

Najprej poudarjam, da se je z odmero sodnih taks že precej podrobno ukvarjal višji sodnik Gregor Špajzer, in sicer je prispevek z naslovom Problematika odmere sodnih taks v civilnih zadevah objavljen v Pravosodnem biltenu št. 1, letnik 2019.

V skladu z določbo šestega odstavka 11. člena ZST-1 sodišče v celoti oprosti plačila taks stranko, ki izpolnjuje materialne pogoje za prejemanje redne brezplačne pravne pomoči po zakonu, ki ureja brezplačno pravno pomoč. Zakon o brezplačni pravni pomoči v 14. členu določa, da se materialni položaj prosilca in njegove družine ugotavlja glede na materialni položaj, ki se upošteva za ugotavljanje materialnega položaja pri uveljavljanju pravic iz javnih sredstev. Za ugotavljanje materialnega položaja prosilca in njegove družine se

uporabljajo določbe zakona, ki ureja socialnovarstvene prejemke.

Ob odločanju o predlogu za taksno oprostitev mora sodišče na podlagi prvega odstavka 17. člena Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (v nadaljevanju ZUJPS) v zvezi s 14. členom Zakona o brezplačni pravni pomoči in s 6. odstavkom 11. člena ZST-1 kot dolžnikovo premoženje upoštevati tudi vrednost nepremičnin, prav tako pa tudi lastniške deleže v gospodarskih družbah.

Pri ugotavljanju vrednosti dolžnikovega premoženja velja omeniti še Pravilnik o načinu ugotavljanja premoženja in njegove vrednosti pri dodeljevanju pravic iz javnih sredstev ter o razlogih za zmanjševanje v postopku dodelitve denarne socialne pomoči, ki v 4. členu določa, da se premoženje in njegova vrednost ugotavljata iz zadnje odločbe o odmeri davka od premoženja, iz odločbe o odmeri davka od prometa nepremičnin, iz odločbe o odmeri davka na dediščine ali darila ali iz uradnih evidenc. Vrednost premoženja se lahko ugotavlja tudi na podlagi prodajne pogodbe, sklepa o dedovanju, darilne pogodbe.

Vendar pa pravilnik razen navedenih (splošnih) določb glede ugotavljanja vrednosti premoženja določb o ugotavljanju vrednosti nepremičnega premoženja ne vsebuje. Morda velja na tem mestu omeniti, da je v pravilniku natančno predpisan postopek ugotavljanja vrednosti lastniških deležev v gospodarskih družbah.

V zvezi z ugotavljanjem vrednosti nepremičnin ima sodišče na voljo (le) vpogled v arhivske podatke o vrednosti nepremičnin, ki jih sodišče po mojem mnenju v postopku odmere sodnih taks lahko upošteva. V primerih, ko sodišče podatka o vrednosti nepremičnin z vpogledom v javne podatke ne more pridobiti (na primer poznejša sprememba parcel), vrednost nepremičnin upošteva na primer z vpogledom v podatke o podobnih prodanih nepremičninah na posameznem geografskem območju, na podlagi podatkov iz cenilnega poročila, če to obstaja, vrednosti po oceni strank ... V tem primeru je treba nekaj več truda in iznajdljivosti.

V pomoč pri oceni vrednosti nepremičnin so lahko tudi podatki na spletni strani Trg in vrednost nepremičnin – E-prostor (gov.si).

8. GLEDE NA DOLOČBE 19. IN 25. ČLENA ZAKONA O PRIJAVI PREBIVALIŠČA NASLOV ZAKONKEGA PREBIVALIŠČA (T.J. BODISI OBČINA ALI NASLOV CENTRA ZA SOCIALNO DELO) NE MORE BITI NASLOV ZA VROČANJE. ALI SE SODNA POŠILJKA OSEBAM, KI IMAJO PRIJAVLJENO ZAKONSKO PREBIVALIŠČE, KLJUB TEMU VROČA NA NASLOV OBČINE OZIROMA CENTRA ZA SOCIALNO DELO?

Sodna pošiljka se osebam, ki imajo prijavljeno stalno prebivališče na naslovu občine ali centra za socialno delo, ne vroča na ta naslov. Gre za zakonsko domnevo o prebivališču osebe, vendar takšna oseba na tako (zakonsko) do-

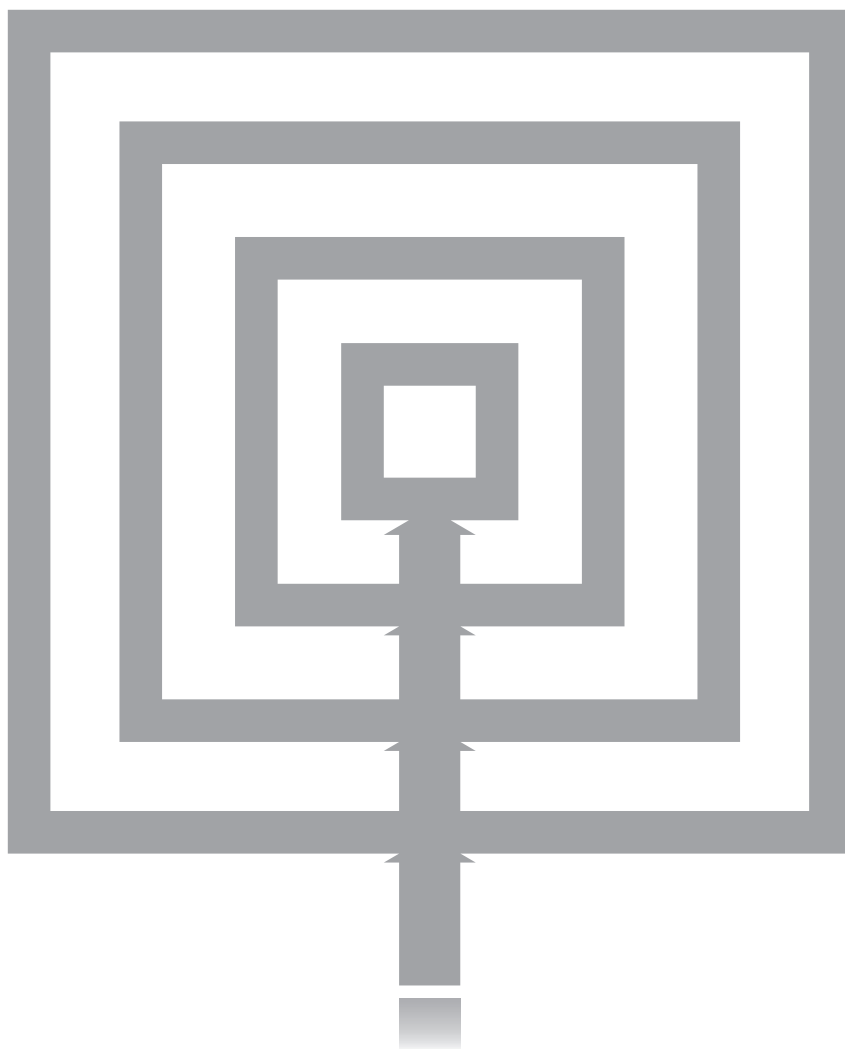
ločenem naslovu ne prebiva. Če gre za vročanje prvega pisanja v postopku, je treba osebi, katere prebivališče ni znano, v skladu z določbo 82. člena ZPP postaviti začasnega zastopnika, če pa gre za vročitev nadaljnjih pisanj, se uporabi določba 145. člena ZPP in pisanje objavi na sodni deski.

9. KAKO RAVNATI V ZADEVAH, KI SE VODIJO PO URADNI DOLŽNOSTI, ČE IMA DOLŽNIK ODPRT LE RAČUN PRI ORGANIZACIJI ZA PLAČILNI PROMET, KI PA SODIŠČU POŠLJE OBVESTILO PO TRETJEM ODSTAVKU 141. ČLENA ZIZ? ALI SE V ZADEVAH, KI SE VODIJO PO URADNI DOLŽNOSTI, LAHKO DELODAJALCU POŠLJE OBVESTILO Z OPOZORILOM NA DOLOČILO 134. ČLENA ZIZ IN ALI JE V TEH ZADEVAH SMISELNO IZDATI ODREDBO ZA PREDLOŽITEV SEZNAMA PREMOŽENJA NA PODLAGI DOLOČBE 31. ČLENA ZIZ?

Za izvršilne postopke, ki se vodijo po uradni dolžnosti, veljajo enaka določila ZIZ kot za zadeve, ki jih sodišča vodimo na podlagi prejetega upnikovega predloga za izvršbo. Torej je tudi v teh zadevah delodajalcu smiselno poslati opozorilo o možnosti postopanju sodišča v skladu z določbo 134. člena ZIZ v primeru opuščene odtegnitve. Smiselno enako velja tudi za izdajo odredbe za predložitev seznama dolžnikovega premoženja.

10. DOLŽNIK ZOPER SKLEP O IZVRŠBI, IZDAN PRI COVL, UGOVARJA IN PLAČA SODNO TAKSO ZA UGOVOR, KI PA GA SODIŠČE ZAVRNE. ZOPER SKLEP O UGOVORU DOLŽNIK VLOŽI PRITOŽBO, SODIŠČE (COVL) PA JO ZAVRŽE KOT PREPOZNO, VENDAR ZA PRITOŽBO NE ODMERI SODNE TAKSE. ZADEVA JE NATO PO PRAVNOMOČNOSTI SKLEPA O IZVRŠBI ODSTOPLJENA MATIČNEMU SODIŠČU. ALI MORA MATIČNO SODIŠČE PO PREJEMU ZADEVE S COVL ODMERITI SODNO TAKSO, KI V POSTOPKU PRED COVL NI BILA ZAHTEVANA?

Postopek izvršbe, začeti na podlagi verodostojne listine, je ne glede na dejstvo, da se začne pri COVL in se po pravnomočnosti sklepa o izvršbi nadaljuje pri matičnem sodišču, en(oten), zato je v primeru, da pri COVL plačilni nalog za plačilo sodne takse ni bil izdan, mora to storiti matično sodišče, ki zadevo prejme v pristojno obravnavanje.

**OBITER
DICTUM**

VRHOVNO SODIŠČE V LJUBLJANI: 1939–1943

Mag. Marjeta Oven, svetnica v pravosodju, višja bibliotekarska svetovalka,
Centralna pravosodna knjižnica, Vrhovno sodišče Republike Slovenije

1. UVOD

Vrhovno sodišče v Ljubljani je bilo prvo slovensko vrhovno sodišče na slovenskih tleh, ki je imelo poleg pristojnosti za sojenje na najvišji instanci tudi ime *vrhovno sodišče*. Višje deželno sodišče v Ljubljani, ustanovljeno leta 1918, je z razpadom Avstro-Ogrske sicer za kratek čas prevzelo pristojnosti vrhovnega sodišča za slovenske dežele, ni pa se imenovalo vrhovno sodišče. Ko so mu bile te pristojnosti po združitvi Države Slovencev, Hrvatov in Srbov s Kraljevino Srbijo v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev odvzete, je bilo vrhovno sodstvo na Slovenskem odmaknjeno od slovenskega etničnega prostora.

2. USTANOVITEV VRHOVNEGA SODIŠČA V LJUBLJANI LETA 1939

Leta 1939¹ je z ustanovitvijo Banovine Hrvaške postal slovenski del Oddelka B Stola sedmerice odveč, zato je Kraljevo namestništvo na predlog ministrskega sveta izdalo uredbo,² s katero je s 1. novembrom 1939 sedež slovenskega dela tega oddelka premestilo v Ljubljano in sodišču spremenilo ime v „Vrhovno sodišče v Ljubljani“. Delo na Oddelku B je bilo z dnem 30. septembra 1939 prekinjeno, spisi v delu so bili predani Stolu sedmerice v Zagrebu, končane zadeve pa arhivu tega sodišča. Po tem so bili spisi Vrhovnemu sodišču v Ljubljani predani le na izrecno zahtevo za predajo posameznega spisa v natančno določeni zadevi.

Na začetku je bila sestava Vrhovnega sodišča v Ljubljani majhna, imelo je predsednika in sedem vrhovnih sodnikov, šele v letu 1940 se je število z novimi imenovanji povečalo na deset vrhovnih sodnikov. Na novousatnovljeno vrhovno sodišče so bili premeščeni sodniki, ki so do tedaj delali na Oddelku B Stola sedmerice v Zagrebu, in tudi vse drugo osebje, ki je delalo na tem oddelku. Za prvega predsednika Vrhovnega sodišča v Ljubljani je bil postavljen dr. Jakob Konda,³ dotedanji predsednik Oddelka B Stola sedmerice v Zagrebu, za sodnike pa so bili imenovani Ljubomir Arnerić, Anton Lajovic, dr. Milko Gaber, dr. Josip Fišinger, dr. Avgust Munda, dr. Franc Pihler in dr. Bogdan Petelin, vsi dotedanji sodniki Oddelka B Stola sedmerice v Zagrebu.

1 Uredba je spremenila tudi dotedanjo centralistično državno ureditev, saj je imela Banovina Hrvaška v okviru Kraljevine Jugoslavije poseben državnopravni položaj in „določena obeležja državnosti“. Slovenska novejša zgodovina, 2005.

2 Uredba o poslovanju pravde, št. 620, sprejeta 27. septembra 1939. Objava: Službene novine kraljevine Jugoslavije, št. 227-LXXIX, z dne 5. oktobra 1939.

3 Ukaz št. 99704, sprejet 31. oktobra 1939. Objava: Službene novine Kraljevine Jugoslavije, št. 260, z dne 13. novembra 1939.

Poglobljeno raziskovanje delovanja Vrhovnega sodišča Republike Slovenije⁴ je prineslo kar nekaj pomembnih odkritij in zajema številne dokumente s korespondenco predsednikov Vrhovnega sodišča v Ljubljani dr. Konde in Lajovica z italijansko oblastjo, vrhovnim komisariatom in tudi z drugimi sodišči. Kar nekaj podatkov je bilo mogoče najti tudi v korespondenci Apelacijskega sodišča v Ljubljani z ljubljanskim vrhovnim sodiščem in italijanskimi oblastmi, še nekaj dodatnih informacij pa v korespondenci Vrhovnega državnega tožilstva v Ljubljani z omenjenim vrhovnim sodiščem. Poleg korespondence Vrhovnega sodišča v Ljubljani je pomembno še odkritje poročil o delu Vrhovnega sodišča v Ljubljani za leti 1941 in 1942. Poročili zajemata statistični prikaz zadev, ki so jih obravnavali vrhovni sodniki v teh dveh letih in deloma tudi za leto 1940. Tako sta zdaj znana število in vrsta zadev, ki so prispele na Vrhovno sodišče v Ljubljani, poznamo pa tudi delo posameznih vrhovnih sodnikov tega sodišča.

Rezultat dolgoletnega raziskovanja je podrobno razjasnjeno delo Vrhovnega sodišča v Ljubljani med drugo svetovno vojno, le spisi sodišča še vedno veljajo za izgubljene. Čeprav spisov ni bilo mogoče najti, pa še vedno obstaja nekaj odprtih možnosti, ki bi jih bilo mogoče raziskati. Iz dopisov, ki so v Arhivu Republike Slovenije, lahko razberemo poročila o potovanju spisov med različnimi sodišči, ki so po novem pripadala različnim oblastem. Večina jih opisuje izmenjavo spisov med sodišči, ki so po novem spadala pod različne oblasti, italijansko in nemško, nekaj pa jih opisuje tudi potovanje spisov med Zagrebom in Ljubljano. Ko je bilo delo na Oddelku B 30. septembra 1939 prekinjeno, so bili namreč spisi v delu predani Stolu sedmerice v Zagrebu, končane zadeve pa arhivu tega sodišča. Vrhovnemu sodišču v Ljubljani so bili spisi predani le na izrecno zahtevo za predajo posameznega spisa.

Seveda so se med potovanjem spisov med različnimi sodišči po Sloveniji, pa tudi med Ljubljano in Italijo, Avstrijo in Hrvaško lahko nekateri spisi in dokumentacija izgubili. V letu 1939 so spisi večinoma romali med Zagrebom in Ljubljano, ter med različnimi sodišči po Sloveniji, v letih 1941 in 1945 pa med italijanskimi, nemškimi in madžarskimi oblastmi. Zagotovo je nekaj gradiva slovenskih sodišč tako ostalo tudi v arhivih omenjenih držav.

3. VRHOVNO SODIŠČE V LJUBLJANI MED ITALIJANSKO OKUPACIJO (1941–1943)

Komaj je novonastalo Vrhovno sodišče v Ljubljani začelo delovati, je druga svetovna vojna, kot v vse drugo dogajanje na Slovenskem, posegla tudi v delovanje sodstva in novonastalega vrhovnega sodišča. Večino Dolenjske, Notranjske in tudi Ljubljano, kjer je imelo sedež novo slovensko vrhovno sodišče, je leta 1941 zasedla italijanska vojska ter prevzela vojaško in civilno oblast.

Italija si je formalnopravno priključila zasedeno ozemlje in ga poimenovala Ljubljanska pokrajina (Provincia di Lubiana). Ljubljanska pokrajina je s tem postala del Kra-

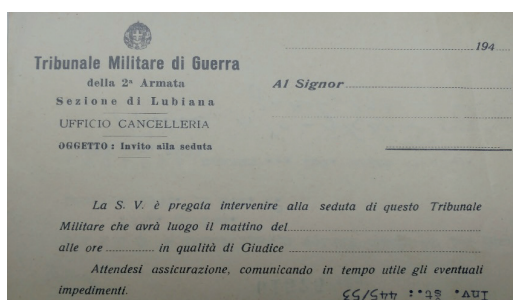
4 Navedene raziskave so bile podlaga za knjigo, ki je izšla leta 2016. Oven, Vavtar. Vrhovno sodišče na Slovenskem skozi čas, 2016.

ljevine Italije. Kraljevi Civilni komisariat si je podredil vso civilno oblast, tudi sodno upravo in sodišča, vodenje civilne uprave je prevzel visoki komisar Emilio Grazioli.

Italijanski visoki komisariat v Ljubljani, na sedanji Prešernovi ulici.⁵

Takoj po končanih vojaških operacijah je Mussolini razglasil, da se za ozemlje nekdanje Kraljevine Jugoslavije, ki ga zaseda italijanska vojska, še naprej uporabljajo vsi tamkaj veljavni predpisi, sodstvo izvršujejo krajevni sodni organi, notarski posli pa se še naprej opravljajo po tamkaj veljavnih predpisih.⁶ Sojenje kaznivih dejanj, storjenih v škodo zasedbene vojske ali oseb, povezanih z njo, je pripadlo vojaškim sodiščem, prav tako tudi obravnava političnih deliktov in sploh vseh deliktov, ki so zadevali italijansko oblast. Uvedeno je bilo vojno stanje. Zaradi velikega števila pripornikov so v Ljubljani ustanovili dislocirani oddelek vojaškega vojnega sodišča 2. armade (ki je imelo sicer svoj sedež na Reki), ki je začel delovati 20. novembra 1941 in je deloval vse do 8. septembra 1943. To sodišče je postalo glavni sodni aparat za sodno kazensko postopanje proti pripadnikom političnih in vojaških organizacij slovenskega odpora.⁷

Obrazec za vabilo na obravnavo na vojaško sodišče⁸

⁵ Foto: Jakob Prešern. Hrani Muzej novejšje zgodovine Ljubljana.

⁶ Določbe o izvrševanju sodstva na ozemlju, ki je pripadalo jugoslovanski državi in ga je zasedla italijanska vojska, sprejete 24. aprila 1941. Objava: Službeni list kr. civilnega komisariata za zasedeno slovensko ozemlje, št. 35, 30. aprila 1941.

⁷ Čepič, Z., Guštin, D., Troha, N. Slovenija v vojni: 1941–1945. Ljubljana: Modrijan, 2017.

⁸ Foto: mag. Marjeta Oven. Hrani Centralna pravosodna knjižnica.

Do jeseni leta 1941 je bilo kazensko pravosodje razmejeno med italijanskim vojaškim sodiščem in slovenskimi civilnimi sodišči v Ljubljanski pokrajini. Civilnopravne zadeve so ostale v pristojnosti civilnih sodišč.

V Ljubljanski pokrajini so v tem času poleg Vrhovnega sodišča v Ljubljani, katerega predsednik je bil dr. Jakob Konda, delovali še apelacijsko sodišče, katerega predsednik je bil dr. Vladimir Golia, vrhovno in višje državno tožilstvo ter okrožna in okrajna sodišča. Vrhovnemu sodišču v Ljubljani, ki je ostalo v Ljubljanski pokrajini in s tem izgubilo velik del pristojnosti za slovensko območje, so tako ostale le še pristojnosti za območje Ljubljane, Notranjske in večino Dolenjske. Izgubilo pa je področja okrajev sodišč Maribora, Celja in Murske Sobote, saj je Štajersko, Gorenjsko in Mežiško dolino zasedla Nemčija in uvedla svojo oblast,⁹ tudi na področju pravosodja. Prekmurje, Mursko Soboto in Dolno Lendavo je zasedla Madžarska, ki je prevzela civilno upravo ter tudi gospodarsko in sodno delovanje.¹⁰

Pogled na poslopje sodne palače,
na katerem visi italijanska zastava, dne 15. septembra 1941.¹¹

9 Nemško oblast za Spodnjo Štajersko in Gorenjsko so zastopali šefi civilnih uprav, ki so bili na zasedenem ozemlju zakonodajalci ter podrejeni neposredno in samo Hitlerju. Šef civilne uprave za Spodnjo Štajersko je izdal navodila za izvajanje civilnega pravosodja. Za odločanje na drugi stopnji se je v njegovem uradu ustanovil urad za pravna sredstva (Rechtsmittelstelle), odločba na drugi stopnji je bila dokončna. Za zasedena območja Koroške in Kranjske je šef civilne uprave najprej odslovil vse slovenske sodnike in na njihova mesta imenoval svoje pooblaščenke. Njihovi uradi so se imenovali uradna sodišča (Amtsgericht), obravnavali so samo civilnopravne zadeve. Kazenske zadeve je obravnaval urad komandanta varnostne policije in varnostne službe. Oven, Vavtar. Vrhovno sodišče na Slovenskem skozi čas, 2016.

10 Godina, F., Prekmurje 1941–1945. Murska Sobota: Pomurska založba, 1967.

11 Tedanje vrhovno sodišče je bilo sicer takrat locirano še v Mestni hranilnici ljubljanski. V sodno palačo so vrhovni sodniki po vsej verjetnosti prišli šele po ukinitvi Vrhovnega sodišča v Ljubljani, leta 1943, ko so se kot poseben senat priključili Apelacijskemu sodišču v Ljubljani, ki je bilo v sodni palači. Foto: Jakob Prešern. Hrani Muzej novejšje zgodovine v Ljubljani.

Spremembe, ki jih je prinesla okupacija v življenje ljudi, so se čutile na vsakem koraku. Spremenjen upravno-politični sistem, gospodarstvo, ki je bilo namenjeno potrebam okupacijske vojske, in okupatorjevi potujčevalni ukrepi so Slovincem odvzeli človeško dostojanstvo, ogrožena sta bila osebna varnost in življenje ljudi. Cilj vseh treh okupatorjev leta 1941 je bil uničiti slovenski narod kot etnično enoto. Raznarodovalni ukrepi okupatorjev so zajeli vsa področja človeškega življenja in delovanja, od prepovedi rabe slovenskega jezika, uvedbe okupatorjevega šolstva, uničevanja slovenske kulture, ukinitve političnih strank, društev in organizacij, do aretacij narodno zavednih Slovencev, deportacij in pošiljanja v koncentracijska taborišča.¹²

Vojno stanje je seveda vplivalo tudi na delo vrhovnih sodnikov. V letu 1941 je bilo na Vrhovnem sodišču v Ljubljani zaposlenih poleg predsednika sodišča dr. Konde, še deset vrhovnih sodnikov: namestnik predsednika Lajovic in vrhovni sodniki dr. Gaber, dr. Pichler, dr. Munda, dr. Petelin, dr. Gradnik, dr. Bizjak, dr. Kranjc, dr. Mastnak in dr. Vičar. Vpogled v to, kaj se je v tem času dogajalo ter kako sta vojna in razdelitev oblasti vplivali na delo vrhovnih sodnikov, omogočajo dokumenti tega sodišča, ki jih hrani Arhiv RS.

S kakšnimi težavami so se spoprijemali vrhovni sodniki, prikaže naključni dogodek, ki se je zgodil enemu od vrhovnih sodnikov ob začetku vojne. Prav v času italijanske zasedbe slovenskega ozemlja ko so bile postavljene nove meje, ki so pretrgale človeške, gospodarske, kulturne in vse druge zveze, je bil dr. Pichler na počitnicah pri sorodnikih v Mariboru. S seboj je vzel tudi nekaj uradnih spisov, da bi jih preštudiral med velikonočnimi prazniki. Zaradi nastalih vojnih dogodkov in nemške zasedbe Maribora, vrnitev vrhovnega sodnika in tudi spisov nazaj v Ljubljano ni bila več preprosta. Spisi, ki jih dr. Pichler ni mogel več vrniti Vrhovnemu sodišču, so tako obležali v stanovanju pri njegovi rodbini. Zato je dr. Konda¹³ zaprosil komisarja, naj posreduje pri nemškem konzulatu za vrnitev spisov, predlagal je tudi, da bi lahko šel ponje osebno tajnik Vrhovnega sodišča dr. Tominšek, če bi nemška oblast to dovolila. Dopisu predsednika je bil priložen tudi seznam spisov, ki so ostali v Mariboru. Na vprašanje, ali so se ti spisi kdaj vrnili na Vrhovno sodišče v Ljubljani, ni mogoče odgovoriti, ker podatkov o tem ni bilo mogoče najti.

12 Žnidarič, M. Vpliv okupacije na življenje Slovencev leta 1941. Slovenci in leto 1941. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2001.

13 Dopis predsednika Vrhovnega sodišča v Ljubljani Visokemu komisariatu, z dne 21. junija 1941. Arhiv RS, fond VSRS 1237, –enota 3.

Regno d'Italia
Provincia di Lubiana
Corte di Cassazione
in Lubiana

Kraljevina Italija
Ljubljanska pokrajina
Vrhovno sodišče
v Ljubljani

Su Co Ci 41/41
1

Elenco
S E Z N A M
degli atti che si trovano in possesso del consigliere della Corte di Cassazione
spisov, ki jih ima na svojem stanovanju v Mariboru, kasacijski sodnik dr. Pichler Fran.

Tek. št.	Oprav. št. okrož. okraj. sodišča	Oprav. št. okrož. apelac. sodišča	Oprav. št. kasac. sodišča	Ime strank in sporni predmet	And. Grad. Sodišče II. stopnje
1.	Po 23/39	Pl 189/40	Rv 655/40	Upanšič Magda c. Lozić Miljenko radi 30.000 Din	Ljubljana apelacijsko sodišče
2.	Po 277/39	Pl 265/40	Rv 28/41	Jenko dr. Ivan c. Bol.blag.trg. in podp.dr. radi odpovedi služ.razmerja	dto.
3.	Po 80/40	Pl 238/40	Rv 162/41	Tvrčka F.Premšev c. Jakič Neža radi izpolnitve pogodbe	dto.
4.	Po 706/39	Pl 300/40	Rv 168/41	Ocvirk Franja zastop.po dr. Vavpetiču Ladu c. Beber Josipa zast. po dr. Krivicu v Ljubljani radi neveljavnosti pogodbe	dto.
5.	Po 381/40	Pl 289/40	Rv 191/41	Anušič Ema zastopana po dr. Krivicu c. Aeropot vazd.sao. po dr. Moretu radi 274.522 Din spp.	dto.
6.	P 315/39	Pl 502/40	Rv 112/41	Žemva Marija c. Čundrič Marijo radi izpolnitve pogodbe	Ljubljana okrožno sodišče
7.	Po 497/40	Pl 1224/40	Rv 148/41	Kožuh Franc c. Štrukelj Ivan radi lastninske pravice	dto.
8.	P 473/40	Pl 1203/40	Rv 149/41	Rev Josip c. Beton Josip radi 2948.40 Din spp.	dto.
9.	P 374/40	Pl 1208/40	Rv 182/41	Kosirnik Josip c. Kosirnik Franc radi 10.000 Din spp.	dto.
10.	P 28/40	Pl 602/40	Ut 239/40	Hadl Dragotin c. Državni zaklad radi 1183 Din spp.	Ljubljana apelacijsko sodišče

Pisarna Vrhovnega sodišča v Ljubljani
dne 1. junija 1941.

Seznam spisov dr. Pichlerja14

Vojna je že v letu 1941 posegla tudi v zasebno življenje vrhovnih sodnikov, začele so se prve aretacije vrhovnih sodnikov in sodnega osebja Vrhovnega sodišča. Prvi je bil aretiran vrhovni sodnik dr. Petelin in kot vojni ujetnik interniran v Nemčijo, čez nekaj mesecev pa se je iz internacije vrnil v službo. Kot je razvidno iz dopisa predsednika vrhovnega sodišča dr. Konde,¹⁵ je bilo v resnici stanje na sodišču še slabše, eden od vrhovnih sodnikov je bil pogosto odsoten zaradi dolgotrajne bolezni. V letu 1941 je bilo polno aktivnih le osem vrhovnih sodnikov.

Že tako majhno število vrhovnih sodnikov v letu 1941, se je leta 1942 še zmanjšalo. Mesto vrhovnega sodnika dr. Pichlerja, ki se je upokojil leta 1941, še ni bilo zasedeno, vrhovni sodnik dr. Munda pa je v letu 1942 že delal izključno na univerzi, namesto umrlega profesorja dr. Dolenca. V letu 1942 je bilo na Vrhovnem sodišču v Ljubljani zaposlenih poleg predsednika sodišča Lajovica, le še sedem vrhovnih sodnikov: dr. Gaber, dr. Petelin, dr. Gradnik, dr. Bizjak, dr. Kranjc, dr. Mastnak in dr. Vičar.

Dr. Petelin je bil spomladi leta 1942 spet aretiran in kot vojni ujetnik odpeljan v Gonars. K sreči se je vse izšlo dobro, vrhovni sodnik se je devet mesecev pozneje, po posredovanju Lajovica,¹⁶ da „je absolutna korektnost in lojalnost je že po sebi oznaka vsakega kasacijskega sodnika in poznavajoč že dolga leta osebno dr. Petelina, lahko garantira za njegovo popolno moralno integriteto, korektnost in lojalnost“, lahko znova vrnil na svoje delovno mesto na Vrhovnem sodišču v Ljubljani.

Leta 1942 sta bila aretirana tudi tajnika Vrhovnega sodišča, tedaj je imelo Vrhovno sodišče dve tajniški mesti. Najprej je bil 11. avgusta interniran dr. Gruden, nato pa 1. oktobra še dr. Tominšek, tako je Vrhovno sodišče ostalo brez obeh tajnikov. Lajovic¹⁷ je za dr. Grudna takoj posredoval pri inšpektoratu za sodstvo in v dopisu navedel, da je „bil prijet od organov kr. karabinerjev in odpeljan v zapore justične palače, kjer se nahaja“. Lajovic je zahteval obrazložitev, zakaj je bil dr. Gruden prijet in v zaporu, saj se je po njegovih besedah „dr. Gruden v vseh ozirih korektno obnašal“. V svoji prošnji za izpustitev vrhovnega sodnika je kot razlog za to zahtevo navedel, da ga v „slučaju, če ni obdolžen kakega konkretnega dejanja izpustijo, da bo lahko pomagal redno opravljati redno delo na vrhovnem sodišču“. Slaba dva meseca za dr. Grudnom, 11. oktobra, je bil aretiran tudi drugi tajnik sodišča, dr. Tominšek, na svoje delovno mesto se je vrnil slabo leto pozneje, 2. septembra 1943.¹⁸

Razlog za aretacijo je bil zagotovo ta, da sta bila oba tajnika Vrhovnega sodišča v Ljubljani, dr. Gruden in dr. Tominšek, dejavna v matičnem odboru OF pravosodnih ustanov, v katerem so bili številni slovenski pravniki, predvsem

15 Dopis visokemu komisariatu v Ljubljani, z dne 6. aprila 1942. Arhiv RS, fond VSRS 1237, – enota 5, mapa Corte di cassatione.

16 Dopis Lajovica z dne 17. decembra 1942. Arhiv RS, AS VSRS 1237, enota 7.

17 Dopis Lajovica z dne 15. decembra 1942. Arhiv RS, AS VSRS, enota 7.

18 Dopis Tramontane, inšektorja za pravosodje, z dne 7 septembra 1943, en dan pred kapitulacijo Italije, kjer piše, da se je to zgodilo na podlagi odloka Visokega komisarja.

za opravljanje nalog na strokovnem področju in organizacijo pravne ureditve nove ljudske oblasti, sodstva in zakonodaje.¹⁹ Dr. Gruden je delal tudi kot zastopnik/branilec pred italijanskim vojaškim sodiščem v Ljubljani, v posebnem oddelku za pravno pomoč zapornikom pri organizaciji OF ljubljanskih odvetnikov, notarjev in njihovih pripravnikov. V ta namen so navedeni spremljali procese pred vojaškim sodiščem in zapisovali imena, ki so bila omenjena kot sumljiva, in nato o tem obveščali vse te osebe, s čimer so rešili kar nekaj ljudi. Dr. Tominšek je bil med drugo svetovno vojno zelo dejaven tudi pri organizaciji partizanskega vojaškega sodstva.

MAGISTRATI						
Nome e cognome	Qualifica, grado e autorità giudiziaria presso la quale era impiegato	Data dell'arresto e internamento	Autorità che eseguì l'arresto e l'internamento	Motivi dell'arresto e internamento	Data dell'arresto e internamento	
Miškoč Andrea	Giudice distrettuale, grado V, presso il Tribunale Civile e Penale di Lubiana	5 7 1942	Autorità militare	Sospetto di attività sovversiva	18. 7. 1942	18. 7. 1942
Fakiš Silverij	Giudice, grado IV/1, presso il Tribunale Civile e Penale di Novo mesto	9 8 1942	Comando Gruppo CC.NN.	Sospetto di attività sovversiva		
Gruden Dott. Lovrenc	Giudice - segretario, grado V presso la Corte di Cassazione di Lubiana	11 8 1942	Comando Gruppo CC.NN.	Sospetto di attività sovversiva	20. 7. 1942	20. 7. 1942
Korbar Emiljo	Giudice distrettuale, grado VI presso il Tribunale distrettuale di Vidna gora	4 9 1942	Autorità militare	avrebbe dato informazioni ai partigiani	24. 7. 1942	24. 7. 1942
Tomlinšek dott. Todor	Giudice - segretario, grado V, presso la Corte di Cassazione di Lubiana	1 10 1942	R. Questura di Lubiana	propagandista dell'U.F.	4. 8. 1942	
Lasar Francesco	Giudice distrettuale, grado VII, presso il Tribunale distrettuale di Ljubljana	18 10 1942	sconosciute	non sono noti	7. 8. 1942	7. 8. 1942
Starina Antonio	Aggiunto, grado VIII, presso il Tribunale distrettuale di Ljubljana	18 10 1942	sconosciute	non sono noti		
Monvalinka	Uditore giudiziario dal grado VIII, presso il Tribunale Civile e Penale di Lubiana	20 3 1942	Autorità militare	non sono noti	19. 7. 1942	19. 7. 1942
Verbič Teodoro	—	20 3 1942	Autorità militare	non sono noti	18. 7. 1942	18. 7. 1942
Škerlj dott. Bogdan	Uditore giudiziario con esame di giudice dal grado VIII, presso il Tribunale Civile e Penale di Novo mesto	9 8 1942	Comando Gruppo CC.NN.	sospetto di attività sovversiva	9. 7. 1942	9. 7. 1942
Kobe dott. Božidar	Uditore giudiziario con esame di giudice dal grado VIII, presso il Tribunale Civile e Penale di Lubiana	2 10 1942	Autorità militare	sospetto di attività sovversiva	4. 8. 1942	4. 8. 1942
Zega dott. Božidar	Uditore giudiziario con esame di giudice dal grado VIII, presso il Tribunale distrettuale di Gorizia	26 9 1942	Autorità militare	non sono noti	24. 7. 1942	24. 7. 1942
Segedin Giuseppe	Uditore giudiziario con esame di giudice dal grado VIII, presso il Tribunale Civile e Penale di Lubiana	21 12 1942	Bela garda	sospetto di attività sovversiva	17. 8. 1942	17. 8. 1942
Altri nomi: Srpčan, Gorenj, Tominc					17. 8. 1942	17. 8. 1942
					6. 3. 1942	6. 3. 1942

Aretacije vrhovnih sodnikov in tajnikov Vrhovnega sodišča v Ljubljani iz leta 1942²⁰

Zaradi pomanjkanja prisotnosti vrhovnih sodnikov je prihajalo do zaostankov pri reševanju spisov, kot se je pritožil dr. Konda v enem od dopisov visokemu komisaratu, zato so imeli na sodišču takrat že 93 nerešenih zadev. Dr. Konda je Graziolija zaprosil za pomoč v obliki dodelitve apelacijskega sodnika dr. Stojkoviča na Vrhovno sodišče, pa tudi za čimprejšnjo dodelitev dr. Juharta. Poleg tega je prosil tudi za formalno ureditev dodelitve dr. Munde na univerzo, da bi se lahko njegovo mesto sprostilo in zapolnilo z novim sodnikom. Grazioli²¹ je Apelacijsko sodišče zaprosil za mnenje glede dodelitve sodnika dr. Stojkoviča in še enega od apelacijskih sodnikov Vrhovnemu sodišču. Vendar je obenem opozoril, da „z ozirom na sistemizacijo osebja, ki je v teku, ni možno zasesti imenovanih dveh praznih mest pri Vrhovnem sodišču z novimi imenovanji, čeprav samo s provizoričnimi“.

19 Slovenski pravniki v narodnoosvobodilni borbi (1985). Ljubljana: Zveza društev pravnikov Slovenije.
20 Foto: mag. Marjeta Oven. Arhiv RS, AS 1237-VSRS, enota 7.
21 Dopis Graziolija, z dne 10 avgusta 1942. Arhiv RS, fond VSRS 1237, –enota 5, mapa Corte di cassazione.

Ker so bile razmere v vojnem času kaotične tudi na Apelacijskem sodišču v Ljubljani,²² je predsednik sicer soglašal z dodelitvijo apelacijskega sodnika dr. Stojkoviča v začasno službovanje na Vrhovnem sodišču, vendar je zahteval, da se na izpraznjeno mesto dodeli sodnik Okrožnega sodišča v Ljubljani. Pozneje je svoje soglasje preklical, ker zaposlovanje novih sodnikov ni bilo več dovoljeno zaradi zaostrovanja razmer. Predsednik Apelacijskega sodišča je preklic soglasja obrazložil z dejstvom, „da so prvostopenjska sodišča razmeroma veliko bolj zaposlena in obremenjena kakor višja sodišča in je apelacijsko sodišče bolj zaposleno kakor Vrhovno sodišče, kamor prihajajo redkejša pravne stvari“. Izrazil je še mnenje, da lahko Vrhovno sodišče redno posluje ne glede na pomanjkanje sodnikov.

Vsa pravosodna uprava za podrejena sodišča je bila v tem času pri Apelacijskem sodišču, poleg tega pa so se tudi na tem sodišču spoprijemali s pomanjkanjem sodnikov. Apelacijski sodnik dr. Štempihar je namreč prav tedaj odšel na univerzo, tako kot na Vrhovnem sodišču pa so bili tudi sodniki Apelacijskega sodišča na daljših bolniških odsotnostih. Vendar je predsednik Apelacijskega sodišča kljub temu ponudil Vrhovnemu sodišču pomoč enega ali tudi dveh svojih sodnikov, ki bi na zahtevo Vrhovnega sodišča lahko pomagala pri posameznih sejah. Dodelitev sodnika dr. Stojkoviča pa je zavrnil, ker je bil „nepogrešljivo potreben kot prevajalec za italijanski jezik, ki ga je samo on tako obvladal, da je zmozel vse pravno bolj komplicirane izdelke, ki so zahtevali temeljito poznavanje tehničnih izrazov, pravilno prevesti“. Grazioli odločitvi predsednika Apelacijskega sodišča ni nasprotoval.

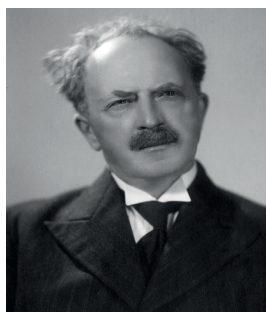
Kot je razvidno iz različnih dopisov, si je Grazioli, ki je imel tedaj v rokah vso civilno upravo in tudi pravosodje, vse od nastopa svoje funkcije na mestu predsednika Vrhovnega sodišča v Ljubljani želel videti italijanskega sodnika. V ta namen se je z ministrstvom za pravosodje dogovarjal glede primerne kandidata za novega predsednika, kar naj bi se zgodilo čim prej. Grazioli je 3. septembra 1942 zato dr. Jakoba Kondo, predsednika Vrhovnega sodišča v Ljubljani, prisilno upokojil. Kot razlog za odstranitev dr. Konde s položaja prvega predsednika kasacijskega sodišča v Ljubljani je v dopisu generalu Robottiju navedel „nezadostna prizadevanja za naloge svoje funkcije“. Seveda je bil razlog drugačen, Dr. Konda mu ni bil po godu tudi zaradi tega, ker je bil zaveden Slovenec.

²² Kot je razvidno iz dopisa predsednika tega sodišča Visokemu komisariatu za Ljubljansko pokrajino, Inšpektoratu za pravosodje, z dne 11. avgusta 1942. Arhiv RS, fond VSRS 1237, –enota 5, mapa Corte di cassatione.

Dr. Jakob Konda²³

Začasno, dokler ne bi dobili primernega kandidata, naj bi dr. Kondo zamenjal nekdanji svetnik omenjenega sodišča. Dr. Nicolo Tramontana, tedanji inšpektor Ministrstva za pravosodje, je po odslovitvi dr. Konde na mesto vršilca dolžnosti predsednika Vrhovnega sodišča v Ljubljani imenoval Antona Lajovica, dotedanjega podpredsednika Vrhovnega sodišča. Lajovic naj bi naloge vršilca dolžnosti predsednika opravljal do prihoda italijanskega sodnika na mesto predsednika Vrhovnega sodišča v Ljubljani. Vendar do tega ni nikoli prišlo, Lajovic je naloge vršilca dolžnosti predsednika opravljal vse do ukinitve Vrhovnega sodišča leta 1943.

Anton Lajovic²⁴

²³ Dr. Jakob Konda (1881–1970) je študiral pravo na Dunaju in v Pragi, kjer je doktoriral iz civilnega in cerkvenega prava. Leta 1928 se je zaposlil na Apelacijskem sodišču v Ljubljani. Bil je tudi vodja zemljiške knjige, vse dokler ga niso dodelili Stolu sedmerice v Zagreb, kjer je zasedel mesto predsednika Oddelka B Stola sedmerice v letih med 1936 in 1939. Leta 1939 je bil imenovan za predsednika Vrhovnega sodišča, ki ga je zasedal vse do leta 1942. Fotografija: hrani Muzej novejšje zgodovine Slovenije. Oven, Vavtar. Vrhovno sodišče na Slovenskem skozi čas, 2016.

²⁴ Anton Lajovic (1878–1960) je na dunajski univerzi obiskoval študij prava in hkrati študiral tudi na glasbenem konservatoriju. Sodniško kariero je začel na okrajnem sodišču v Litiji, nato v Ljubljani, nadaljeval na Brdu pri Lukovici, v Kranju in Ljubljani. Napredoval je do kasacijskega sodnika Stola sedmerice in nazadnje do vršilca dolžnosti predsednika Vrhovnega sodišča v Ljubljani, od leta 1942 do 1943. Fotografija: Enciklopedija Slovenije. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1992. Tudi: Oven, Vavtar. Vrhovno sodišče na Slovenskem skozi čas, 2016.

Poleg aretacij vrhovnih sodnikov so se na Vrhovnem sodišču v Ljubljani spoprijemali tudi z nekaterimi drugimi težavami, ki pa niso bile povezane z vojno. V letu 1942 je po odhodu dr. Pichlerja v pokoj, po aretaciji vrhovnega sodnika dr. Petelina in razrešitvi predsednika Konde na Vrhovnem sodišču v Ljubljani ostalo, poleg v. d. predsednika sodišča Lajovica, le še osem vrhovnih sodnikov. Ko je odšel tudi dr. Munda, ker je bil izvoljen za rednega profesorja na ljubljanski pravni fakulteti, jih je ostalo le še sedem.²⁵ Poleg tega je bil dr. Petelin zaradi aretacije odsoten večji del tega leta. Da bi bila mera polna, so bili, kot izvemo iz dopisa Lajovica, „kasacijski sodniki v pretežni večini starejši gospodje in zato eden ali drugi izmed njih za daljšo dobo odsotni zaradi bolezni“. Polno aktivnih je bilo v tem letu le pet vrhovnih sodnikov.

Delo na sodišču je v vojnem času oteževal tudi dostop do sodne palače, saj so nekateri vrhovni sodniki stanovali zunaj blokadne črte, tudi predsednik Lajovic. Tako se je moral Lajovic ukvarjati tudi s težavami glede prepustnic za prehod blokad. Za dostop so namreč zaposleni v sodni palači dobivali samo prepustnice, ki so veljale petnajst dni in jih je bilo treba stalno podaljševati, kar je oviralo redno službeno poslovanje.

Vojne razmere, aretacije vrhovnih sodnikov in tajnikov sodišča ter drugo dogajanje na sodišču je Lajovica zelo prizadelo. Bil je tako izčrpan, da mu je tudi delo postalo prenaporno. Lajovic, ki je kot pravnik užival velik ugled, kot skladatelj pa je po vojni prejel celo Prešernovo nagrado za življenjsko delo, je bil kot umetnik, zelo občutljive narave. Zdravnik je Lajovicu priporočil „večmesečni absolutni mir in spremembo zraka“. Tako je 7. septembra 1943²⁶ zaprosil za dvomesečni bolezenski dopust, štiri dni pozneje mu je bila odsotnost odobrena. Lajovic je na mestu namestnika predsednika Vrhovnega sodišča v Ljubljani, kljub bolniški odsotnosti, ostal do ukinitve tega sodišča 31. oktobra 1943. Kot sodnik je naslednji dve leti delal v posebnem senatu Apelacijskega sodišča v Ljubljani, vse do svoje upokojitve, leta 1945.

4. UKINITEV VRHOVNEGA SODIŠČA V LJUBLJANI PO KAPITULACIJI ITALIJE LETA 1943

Leta 1943, po italijanski kapitulaciji, je velik del slovenskega ozemlja prevzel nemški okupator. Ljubljansko pokrajino in Slovensko primorje je priključil Operacijski coni Jadransko primorje (Die Operationszone Adriatisches Küstenland), v kateri je upravno združil šest pokrajin italijanske države (Videm, Gorico, Trst, Pulj, Reko in Ljubljano). Z izjemo Ljubljanske pokrajine, kjer je bil vodja deželne uprave Slovenec Rupnik, so upravo vodili italijanski prefekti, z nemško nadvlado pa so jih povezovali nemški svetovalci, ki so bili vsi avstrijski nacisti.²⁷

25 Dopis Lajovica, z dne 21. septembra 1942, Inšpektoratu za sodstvo pri Visokem komisariatu za Ljubljansko pokrajino. Arhiv RS, AS VSRS 1237, –enota 7.

26 Arhiv RS, fond VSRS 1237, –enota 10.

27 Slovenija v vojni: 1941–1945 / Čepič, Guštin, Troha. Ljubljana: Modrijan, 2017.

Izobešanje nemške zastave na poslopju današnje
predsedniške palače, na Prešernovi cesti²⁸

V Ljubljanski pokrajini so bili za svetovanje pravosodnim organom z namenom, da se doseže enotnost v sodstvu, postavljeni vodje pravosodnih oddelkov pri nemških svetovalcih. Vsi uradniki in pravosodni organi, ki so pred tem spadali pod italijansko oblast, vključno z Vrhovnim sodiščem v Ljubljani, so bili dodeljeni vodji pravosodnega oddelka pri nemškem svetovalcu v Ljubljani, prav tako Apelacijsko sodišče v Ljubljani in vsa druga sodišča v Ljubljani in Novem mestu.

Dr. Friedrich Rainer, ki je prevzel posle civilne uprave, je za vodjo pravosodnega oddelka vrhovnega komisarja na operacijskem ozemlju Jadransko primorje postavil dr. Paula Messinerja, ki je z njegovim pooblastilom 19. oktobra 1943 izdal „naredbo o izvrševanju sodstva na tem področju“.²⁹

²⁸ Foto: avtor neznan. Hrani Muzej novejšje zgodovine v Ljubljani.

²⁹ Naredba o izvrševanju sodstva na operacijskem ozemlju „Jadransko primorje“, sprejeta 19. oktobra 1943. Objava: Službeni list šefa pokrajinske uprave v Ljubljani, št. 91, z dne 13. novembra 1943.

Nemška oblast je najprej, že 31. oktobra 1943 ukinila Vrhovno sodišče v Ljubljani, njegove posle in osebje je 1. novembra prevzelo Apelacijsko sodišče v Ljubljani.³⁰ Pristojnosti Vrhovnega sodišča glede tekočih civilnih zadev so ostale nedotaknjene, če je bila odločba v pravnem sredstvu izdelana do 31. oktobra 1943.³¹ Osebje vrhovnega sodišča v Ljubljani je bilo dodeljeno predsedniku Apelacijskega sodišča v Ljubljani, pod vodstvom predsednika dr. Vladimira Golie.

Vrhovno sodišče in sodniki tega sodišča so po novem delovali kot poseben senat pri Apelacijskem sodišču,³² ki je imel pristojnosti tretje stopnje za civilno-pravne zadeve za Ljubljansko pokrajino. Ta senat je odločal tudi o odločbah, ki jih je izdalo Apelacijsko sodišče v Ljubljani. Predsednika in člane tega senata je za eno leto določil predsednik Apelacijskega sodišča v Ljubljani izmed sodnikov tega sodišča.

Poročila o delu tega posebnega senata ni bilo mogoče najti, niti pri fondu ljubljanskega vrhovnega sodišča, niti pri fondu ljubljanskega apelacijskega sodišča. Senat je bil tedaj sestavljen iz predsednika senata, treh sodnikov in tajnika. Kadar ni bilo dovolj vrhovnih sodnikov, je bil član tega senata tudi apelacijski sodnik.

Iz navedenih sodb izhaja, da so v novem senatu pri ljubljanskem apelacijskem sodišču delali vsi sodniki ukinjenega Vrhovnega sodišča v Ljubljani. Anton Lavojc, dr. Milko Gaber in dr. Bogdan Petelin so bili na tem sodišču od začetka, tj. od njegove ustanovitve leta 1939. Dr. Lavoslav Mastnak, dr. Milko Kranjc, dr. Leopold Vičar, dr. Alojz Gradnik in dr. Ivan Bizjak so bili na tem sodišču zaposleni od leta 1941 vse do ukinitve tega sodišča.

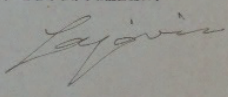
5. PREGLED DELA VRHOVNEGA SODIŠČA V LJUBLJANI OD LETA 1939 DO LETA 1942

Na Vrhovnem sodišču v Ljubljani so zbirali statistične podatke o svojem delu, v času italijanske okupacije in jih v obliki poročil pošiljali Inšpektoratu za sodstvo v Ljubljani pri Visokem komisariatu za Ljubljansko pokrajino. Takšna poročila so bila, kot vsa druga korespondenca z italijanskimi oblastmi, pripravljena in oddana v slovenskem in italijanskem jeziku.

30 Izvršilne določbe k naredbi Vrhovnega komisarja na operacijskem ozemlju „Jadransko primorje“ o izvrševanju sodstva z dne 19. oktobra 1943. Pod določbami je podpisan dr. Paul Messiner, vodja pravosodnega oddelka Vrhovnega komisarja na operacijskem območju Jadransko primorje. Objava: Službeni list šefa pokrajinske uprave v Ljubljani, št. 21, z dne 22. marca 1944. Besedilo v obliki dopisa v nemškem jeziku hrani Centralna pravosodna knjižnica.

31 Tako je ostalo do leta 1945, ko je bila sprejeta Uredba o ustanovitvi narodnih in likvidacij dosedanjih sodišč v Sloveniji, ki je Vrhovnemu sodišču vrnila pristojnosti. Objava: Uradni list Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta in Narodne vlade Slovenije, št. 37, z dne 22. septembra 1945.

32 Izvršilne določbe o pravnih lekih v civilnopravnih stvareh za Ljubljansko pokrajino, z dne 25. februarja 1944, veljati so začele 1. marca 1944. Objava: Službeni list šefa pokrajinske uprave v Ljubljani, št. 19, z dne 15. marca 1944.

Regno d'Italia Provincia di Lubiana Corte di Cassazione in Lubiana		Kraljevina Italija Ljubljanska pokrajina Vrhovno sodišče v Ljubljani	Su Co Ci <u>19/43</u> <u>1</u>
ISPETTORATO PER LA GIUSTIZIA DELL'ALTO COMMISSARIATO PER LA PROVINCIA DI LUBIANA Arrivato <u>13/12</u> 194 <u>3-12/1</u> _____ esempl. _____ alleg.		Prot. Com. Civ. <u>86</u> / <u>43</u> <u>1</u>	
All'Alto Commissariato per la Provincia di Lubiana Ispettorato per la Giustizia <u>Lubiana.</u>		Visokemu Komisariatu za Ljubljansko pokrajino Inspektorat za sodstvo <u>Ljubljana.</u>	
Si presenta il prospetto del- l'esercizio della Corte di Cassazio- ne in Lubiana nell'anno 1942.		Predloži se izkaz o poslova- nju Vrhovnega sodišča v Ljubljani za leto 1942.	
Lubiana-Ljubljana, li-dne 3/II.1943.			
F.f. del Presidente: V.d. Predsednika: 			

Poročilo o delu Vrhovnega sodišča v Ljubljani je bilo naslovljeno na
 Inšpektorat za sodstvo pri Visokem komisariatu za Ljubljansko pokrajino³³

Odkritje poročil o delu Vrhovnega sodišča v Ljubljani za leti 1941 in 1942 je prineslo dovolj podatkov, da lahko z gotovostjo prikažemo delo sodišča, pa tudi vrsto in število zadev, ki jih je to sodišče obravnavalo. Poleg tega je v poročilu za leto 1941 tudi primerjava števila zadev z letom 1940, s čimer smo dobili vpogled v delo sodišča za tri leta delovanja sodišča. Nepojasnjeno je ostalo le še delo sodišča konec leta 1939, ko je sodišče začelo delovati, in v letu 1943, skupaj torej le 11 mesecev delovanja tega sodišča.

33 Foto: mag. Marjeta Oven. Arhiv RS, AS 1237-VSRS, enota 10.

Prikaz dela Vrhovnega sodišča v Ljubljani od leta 1940 do leta 1942³⁴

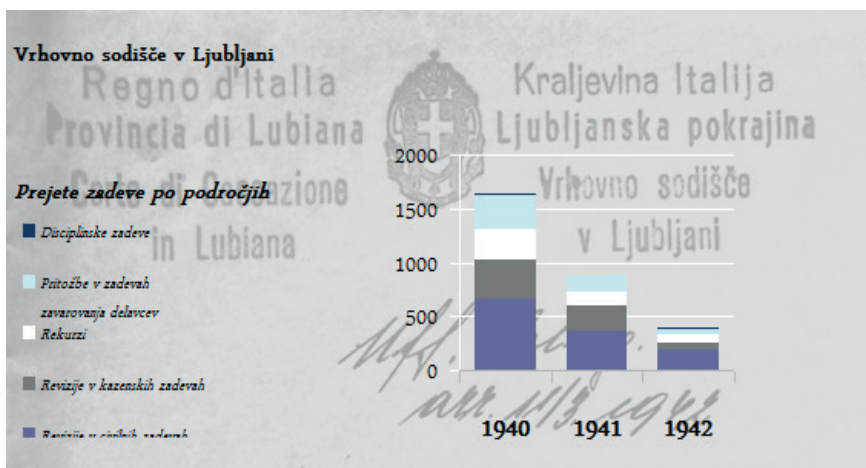
	PRIPAD			ZADEVE V DELU			REŠENO			NEREŠENO		
	1940	1941	1942	1940	1941	1942	1940	1941	1942	1940	1941	1942
Revizije v civilnih zadevah	669	360	192	777	503	235	634	460	212	143	43	23
Revizije v kazenskih zadevah	361	241	58	426	401	73	266	386	72	160	15	1
Rekurzi	275	124	79	315	163	97	274	145	93	39	18	4
Pritožbe v zadevah zavarovanja delavcev	315	150	54	315	175	65	290	164	58	25	11	7
Disciplinske zadeve	24	14	8	39	34	13	19	29	12	20	5	1
Skupaj	1.644	889	391	1.872	1.276	483	1.483	1.184	447	387	92	36

Spremembe v gibanju zadev na Vrhovnem sodišču v Ljubljani od leta 1940 do leta 1942 v odstotkih³⁵

	PRIPAD		ZADEVE V DELU		REŠENE		NEREŠENE	
	1941/40	1942/41	1941/40	1942/41	1941/40	1942/41	1941/40	1942/41
Revizije v civilnih zadevah	- 46 %	- 47 %	- 35 %	- 53 %	- 27 %	- 54 %	- 70 %	- 47 %
Revizije v kazenskih zadevah	- 33 %	- 76 %	- 6 %	- 82 %	45 %	- 81 %	- 91 %	- 93 %
Rekurzi	- 55 %	- 36 %	- 48 %	- 40 %	- 47 %	- 36 %	- 54 %	- 78 %
Pritožbe v zadevah zavarovanja delavcev	- 52 %	- 64 %	- 44 %	- 63 %	- 43 %	- 65 %	- 56 %	- 36 %
Disciplinske zadeve	- 42 %	- 43 %	- 13 %	- 62 %	53 %	- 59 %	- 75 %	- 80 %
Skupaj	- 46 %	- 56 %	- 32 %	- 62 %	- 20 %	- 62 %	- 76 %	- 61 %

34 Številke, ki prikazujejo delo v letu 1940, se razlikujejo od tistih v poročilu „Izkaz o poslovanju Vrhovnega sodišča v Ljubljani za leto 1941“ in v prilogah k temu poročilu, v katerih so preglednice števila zadev. Napake niso tako obsežne, da podatkov ne bi mogli uporabiti za prikaz dela Vrhovnega sodišča v Ljubljani v teh treh letih.

35 Zahvaljujem se Maji Velikanje (Služba za razvoj sodne uprave na Vrhovnem sodišču RS) za prijazno pomoč in predloge pri obdelavi podatkov, za pripravo preglednic medletnih primerjav in grafov ter oblikovanje preglednic in grafov.

Grafični prikaz dela Vrhovnega sodišča v Ljubljani po področjih³⁶

• **Leto 1939**

Vrhovno sodišče v Ljubljani je začelo delovati v času razpada tedanjega družbeno-političnega sistema in približujoče se vojne. V Ljubljani je bilo vojno čutiti, še preden je bila Slovenija neposredno ogrožena, začela se je druginja, poslabšale so se socialno-ekonomske razmere, ustvarjati se je začela vojna psihoza. Oblasti so si želele, da bi bilo prebivalstvo na vojno čim bolj pripravljeno, zato je bil konec leta pri ljubljanskem mestnem poglavarstvu ustanovljen zaščitni urad za zaščito pred napadi iz zraka, pa tudi za oskrbo rezervno hrano in za podporo pomoči potrebnim družinam.³⁷

V teh kaotičnih razmerah, z vojno na svojem pragu, so na Vrhovnem sodišču v Ljubljani začeli delati. Poleg predsednika dr. Konde je bilo na sodišču zaposlenih še sedem vrhovnih sodnikov, vsi so pred tem delali že na Oddelku B, Stola sedmerice v Zagrebu. Žal podatkov o delu novonastalega vrhovnega sodišča za leto 1939 nimamo, le domnevamo lahko, da zadev, ki so jih obravnavali, ni bilo veliko, saj je bilo do konca leta samo še dva meseca.

Statističnega poročila sodišča za leto 1939 ni, je pa iz razlike med številom novo pripadlih zadev in številom zadev, ki so jih imeli sodniki v delu v letu 1940, razvidno, da je iz leta 1939 prenesenih 228 nerešenih zadev. Podatkov o tem, ali so bile te zadeve predane na izrečno zahtevo Vrhovnega sodišča v Ljubljani, v poročilih ni. Spisi naj bi bili namreč 30. septembra 1939, ko je bilo delo na Oddelku B v Zagrebu končano, Vrhovnemu sodišču v Ljubljani predani le še na izrečno zahtevo za predajo posameznega spisa v natančno določeni zadevi.

³⁶ Fotografija v ozadju: Dopis Vrhovnega sodišča v Ljubljani. Foto: mag. Marjeta Oven. Grafični prikaz je pripravila Maja Velikajne, Služba za razvoj sodne uprave pri Vrhovnem sodišču RS.

³⁷ Slovenija v vojni: 1941–1945 / Zdenko Čepič, Damijan Guštin, Nevenka Troha. 1. izd. Ljubljana: Modrijan, 2017.

Popolnoma drugače je bilo naslednja tri leta. Najdeni poročili o delu Vrhovnega sodišča v Ljubljani za leti 1941 in 1942 vsebujeta izkaz o poslovanju Vrhovnega sodišča v Ljubljani, z dodanimi prilogami in preglednicami zadev po posameznih področjih. Zbiranje podatkov je zajemalo vrsto in število zadev po posameznih področjih, število novo prispelih zadev in število zadev, ki so jih imeli sodniki v delu v posameznem letu, ter število rešenih in nerešenih zadev. V poročilih je zabeleženo celo to, koliko zadev je rešil posamezni vrhovni sodnik. Iz preglednic je razvidno, tudi koliko časa so trajali sodni postopki na Vrhovnem sodišču v Ljubljani in koliko časa so trajali sodni postopki na vseh stopnjah sojenja, vendar je trajanje postopkov opisano le za zadeve revizij v civilnih postopkih. Podatki o trajanju sodnih postopkov po posameznih razredih za druge vrste zadev v poročilih niso navedeni.

V nadaljevanju je najprej prikazan pregled dela po posameznih letih. Deloma je prikazano tudi vzdušje v Ljubljani, kjer je imelo sedež tedanje slovensko vrhovno sodišče med vojno, saj so okoliščine, v katerih so se znašli prebivalci Ljubljane in vsi tisti, ki so v Ljubljano hodili na delo, zagotovo vplivale na življenje in delo tako vrhovnih sodnikov, kot tudi vseh zaposlenih na tem sodišču.

• **Leto 1940**

V letu 1940, tik pred začetkom vojne, je poleg draginje Slovence pestilo tudi pomanjkanje osnovnih življenjskih potrebščin. Že konec leta 1940 je dirigirano gospodarstvo postalo stvarnost, uvedeni so bili ukrepi za varčevanje z mesom, kmalu pa še nakaznice za kruh in moko. Gospodarski položaj se je nezadržno zaostroval, prišlo do demonstracije z zahtevami "dol z draginjo, dajte nam kruha", vojna se je nezadržno približevala.³⁸

Kljub težkim življenjskim razmeram je delo na Vrhovnem sodišču potekalo normalno, lahko bi celo rekli s polno paro. Število vrhovnih sodnikov se je do konca leta povečalo, poleg predsednika je bilo tedaj na sodišču še deset vrhovnih sodnikov. V letu 1940 so na Vrhovnem sodišču v Ljubljani v obravnavo prejeli 1.644 novih zadev. Največ, kar 40 odstotkov je bilo revizij v civilnih postopkih, veliko je bilo tudi revizij v kazenskih postopkih, te so zajemale 22 odstotkov pripada novih zadev. Poleg teh so vrhovni sodniki v obravnavo dobili še nove zadeve rekurzov, pritožb glede zavarovanja delavcev in disciplinske zadeve.

Vrhovni sodniki so imeli v letu 1940 v delu 1.872 zadev, rešili so 1.483 zadev. Med rešenimi zadevami je bilo največ, kar 42 odstotkov revizij v civilnih postopkih, dobro četrtno vseh rešenih zadev pa je bilo pritožb glede zavarovanja delavcev. Vrhovno sodišče v Ljubljani v tem letu ni bilo kos pripadu zadev, rešili so deset odstotkov manj zadev, kot jih je na sodišče prispelo. Konec leta 1940 je ostalo nerešenih 387 zadev. Podatkov o tem, koliko zadev je rešil posamezni sodnik na Vrhovnem sodišču v Ljubljani, za leto 1940 nimamo. V poročilih obstajajo podatki o tem le za leti 1941 in 1942.

³⁸ Šorn, Mojca. Življenje Ljubljančanov med drugo svetovno vojno. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2007.

Zanimiv je tudi podatek o trajanju postopkov. Kar 99 odstotkov zadev, ki jih je obravnavalo Vrhovno sodišče v Ljubljani, je bilo rešenih v času do šestih mesecev. Podatki o času reševanja zadev na vseh stopnjah sojenja, ki so razvidni iz poročil Vrhovnega sodišča v Ljubljani za leto 1940, kažejo, da je bila večina zadev, kar 83 odstotkov rešenih v dveh letih.

• **Leto 1941**

V Ljubljani, kjer je delovalo Vrhovno sodišče, je bilo v tem času že čutiti napestost in strah, v časnikih so bila čedalje pogostejša navodila, kako naj se ljudje pripravijo za primer vojne. Težaven položaj so širši javnosti naznanile številne odredbe, ki so pomenile privajanje na vojne razmere in so bile od konca marca 1941 že vsakodnevna stvarnost, ljudje so bili pripravljeni na najslabše. Šestega aprila 1941, na cvetno nedeljo, so zatulile sirene, na nebu so se prikazala letala. Nekaj dni pozneje so Italijani priredili zmagovalni pohod po zasedenem mestu, z ljubljanskega gradu je zavihrala italijanska zastava.

Italijanska vojska je leta 1941 zasedla večino Dolenjske, Notranjske in tudi Ljubljano, kjer je imelo sedež tedanje slovensko vrhovno sodišče, ter prevzela vojaško in civilno oblast. Vrhovno sodišče v Ljubljani je tako izgubilo velik del pristojnosti za slovensko območje, gre za območja, ki so jih zasedli drugi okupatorji, ki so si med seboj razdelili slovensko ozemlje. Sodišče je izgubilo področja sodnih okrajev Maribora, Celja, in Murske Sobote in Dolnje Lendave. Vsi ti sodni okraji so imeli kar precej sodišč, za katera Vrhovno sodišče v Ljubljani ni bilo več pristojno, zato se je tudi pripad novih zadev na sodišče zelo zmanjšal.

Na začetku leta 1941 je bilo na Vrhovnem sodišču v Ljubljani poleg predsednika dr. Konde zaposlenih še deset vrhovnih sodnikov. V tem letu so se tudi na Vrhovnem sodišču v Ljubljani začele kazati posledice vojnega stanja. Aretiran je bil eden izmed vrhovnih sodnikov, dr. Petelin. Po nekaj mesecih internacije se je sicer za nekaj časa vrnil v službo, vendar je bil kmalu spet aretiran in odpeljan v Gonars. Seveda se je to poznalo pri številu rešenih zadev, dr. Petelin je v tem letu rešil 65 zadev. V tem letu se je upokojil vrhovni sodnik dr. Pichler. Razlogi za manjše število vrhovnih sodnikov so bili tudi zasebne narave, vrhovni sodnik dr. Gradnik pa je bil precejšnji del leta odsoten tudi zaradi bolezni. Kako dolgo je bil odsoten, kaže podatek, da je v času prisotnosti na delovnem mestu rešil le devet zadev. Vrhovno sodišče je tako v letu 1941 delovalo s tremi vrhovnimi sodniki manj, kot v prejšnjem letu.

Pripad novih zadev na sodišče se je v primerjavi z letom 1940 skoraj prepopolnil. Na sodišče je v tem letu prispelo 889 novih zadev, od tega največ revizij v civilnih in kazenskih postopkih. Vendar so imeli vrhovni sodniki v delu še precej zadev, kar 1.276, saj je iz predhodnega leta ostalo nerešenih skoraj štiristo zadev. Kljub temu pa je bilo zadev v delu tretjino manj v primerjavi s prejšnjim letom. Zato je postalo reševanje pripada zadev obvladljivo, saj je število rešenih zadev za dobro tretjino preseglo število prejetih.

Na Vrhovnem sodišču v Ljubljani so v tem letu rešili 1.184 zadev, čeprav se je pripad zadev v letu 1941 skoraj prepolovil in so imeli vrhovni sodniki v delu tretjino manj zadev v primerjavi z letom 1940. V tem letu so rešili 20 odstotkov zadev manj kot v prejšnjem letu. Kljub temu je bilo v letu 1941 reševanje pripada zelo uspešno, rešenih je bilo 33 odstotkov več zadev, kot je v tem letu na sodišče prispelo novih zadev. Največ, skoraj četrtino vseh zadev, je v letu 1940 rešil dr. Gaber, ki je reševal revizije v civilnih in kazenskih zadevah ter pritožbe glede zavarovanja delavcev. Konec leta je ostalo nerešenih le še 92 zadev, kar je v primerjavi s prejšnjim letom 76 odstotkov manj nerešenih zadev. Kljub težkim razmeram, v katerih so delovali vrhovni sodniki, je bil čas trajanja reševanja zadev kratek, kar 87 odstotkov zadev je bilo rešenih v šestih mesecih, v dveh letih pa je bilo rešenih 78 odstotkov zadev na vseh stopnjah sojenja.

• **Leto 1942**

Vojne razmere in ravnanje italijanskih oblasti so zelo spremenile vsakdanje življenje, najbolj je bila prizadeta Ljubljana kot upravno središče. V letu 1942 se je začela vojna zaostrovati, v februarju je bila postavljena žičnata ograja okoli Ljubljane. Potekale so številne preiskave, racije in množični odgoni moških na preglede v vojašnice ter od tam v internacijo. Mesto je bilo v celoti odrezano od zaledja in izolirano. Čedalje več osnovnih življenjskih potrebščin so Ljubljančani dobili le na nakaznice, količine blaga so se zmanjševale.

Težke življenjske razmere pa niso zaustavile dela na Vrhovnem sodišču, kjer je bilo v tem času, poleg predsednika dr. Konde, zaposlenih še osem vrhovnih sodnikov. Dr. Pichler se je upokojil že v letu prej, dr. Munda pa je v letu 1942 že delal izključno na univerzi. Poleg tega je bil dr. Gradnik tudi v tem letu veliko odsoten zaradi bolezni. Spet je bil aretiran dr. Petelin in kot vojni ujetnik odpeljan v Gonars. Aretirana sta bila tudi oba tajnika Vrhovnega sodišča, najprej dr. Gruden in nato še dr. Tominšek. Sodišče je torej v tem letu delovalo le s petimi vrhovnimi sodniki in brez tajnikov. Vendar to še ni bilo vse, Graziolli je z mesta predsednika odstavil dr. Kondo in ga v septembru prisilno upokojil. Razmere na sodišču res niso bile zavirljive, vzdušje na sodišču v teh grozečih razmerah si je težko zamisliti.

V letu 1942, polnem preizkušenj, se je pripad novih zadev na Vrhovno sodišče v Ljubljani v primerjavi z letom prej spet več kot prepolovil, na sodišče je, kljub vojni, prispelo 391 novih zadev. Polovico teh zadev so zajemale revizije v civilnih postopkih, 20 odstotkov pa rekurzi. Reševanje pripada zadev je bilo uspešno, število rešenih zadev je preseglo število prejetih zadev. Vrhovni sodniki so imeli v delu 483 zadev, več kot polovico manj kot v prejšnjem letu, rešenih je bilo 14 odstotkov več zadev kot v prejšnjem letu. Največ, kar tretjino vseh zadev, je tako kot v letu prej rešil dr. Gaber, ki je reševal revizije v civilnih in kazenskih zadevah ter pritožbe glede zavarovanja delavcev. Zelo malo zadev sta zaradi odsotnosti rešila dr. Petelin in dr. Gradnik, Lajovic pa je v tem letu reševal le še predsedstvene zadeve, ker je nadomestil dr. Kondo. Konec leta 1942 je ostalo nerešenih le še 36 zadev, dobrih 60 odstotkov manj kot v letu poprej.

Zanimiv je tudi podatek o tem, koliko časa so trajali sodni postopki. Statistični podatki iz poročil Vrhovnega sodišča v Ljubljani za leto 1942 kažejo, da je bila večina zadev, kar 91 odstotkov, ki jih je obravnavalo Vrhovno sodišče v Ljubljani, rešenih v šestih mesecih. Na vseh stopnjah sojenja pa je bilo 67 odstotkov zadev rešenih v dveh letih.

Ne le, da težke življenjske razmere in otežene razmere pri delu niso zaustavile dela na Vrhovnem sodišču, tudi skrb za razvoj strokovnih in znanstvenih publikacij ni zastala, kljub „viharjem in težkočam časa“, morebiti nekoliko z večjim trudom, pa zato z večjim razumevanjem vsaj pri delu javnosti.³⁹ Društvo Pravniki je med vojno še naprej izdajalo revijo Slovenski pravnik, v kateri je z redakcijo profesorja Sajovica objavljalo tudi odločbe Vrhovnega sodišča v Ljubljani v civilnih in kazenskih zadevah.

• **Leto 1943**

Leta 1943, po kapitulaciji Italije in nemški zasedbi Ljubljane, je postalo jasno, da vojne še ne bo konec. Nemški vojaki so vkorakali v mesto, pred pomembnejše institucije so postavili stražo, tudi sodno palačo so zasedli dva oficirja, dva vojaka in trije gestapovci.⁴⁰ Poleg hrane, obleke in obutve je primanjkovalo tudi kuriva, omejena je bila tudi poraba vode, plina in elektrike. Žica, ki je obkrožala mesto, je ostala in prebivalce Ljubljane vsak dan znova spominjala, da so neke vrste vojni ujetniki.⁴¹

Okupacijsko cono „Jadransko primorje“ je prevzel nemški vrhovni komisar, vso upravo in urade, vključno s šefom pokrajinske uprave, so vodili nemški svetovalci. Nemška oblast je že dober mesec po zasedbi Ljubljane ustavila delo na Vrhovnem sodišču v Ljubljani in, sodišče ukinila. Posli in osebje sodišča so bili konec oktobra 1943 priključeni Apelacijskemu sodišču v Ljubljani. Vrhovni sodniki so od takrat delovali kot poseben senat, ki je imel pristojnosti tretje stopnje za civilnopravne zadeve za Ljubljansko pokrajino. Žal poročila o delu tega posebnega senata ni bilo mogoče najti. Nekaj sodb je ohranjenih v Arhivu RS pri fondu Vrhovnega sodišča. Iz teh sodb je razvidno, da so v novem senatu pri ljubljanskem apelacijskem sodišču delali vsi sodniki takrat ukinjenega Vrhovnega sodišča v Ljubljani: Anton Lajovic, dr. Milko Gaber, dr. Bogdan Petelin, dr. Lavoslav Mastnak, dr. Milko Kranjc, dr. Leopold Vičar, dr. Alojz Gradnik in dr. Ivan Bizjak.

6. SKLEP

Sklenem lahko z dejstvom, da je bilo delo Vrhovnega sodišča v Ljubljani, kljub vsem težavam, s katerimi so se spoprijemali med vojno, od bolniških odsot-

39 Kot je zapisalo uredništvo Slovenskega pravnika v prispevku o Rudolfu Sajovicu. Slovenski pravnik, letn. 16, št. 7/8, 1961.

40 Kot je bilo zapisano v dnevniku neke Ljubljankanke. Šorn, Mojca. Življenje Ljubljankanov med drugo svetovno vojno. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2007.

41 Šorn, Mojca. Življenje Ljubljankanov med drugo svetovno vojno. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2007.

nosti, odhodov na druge institucije, upokojitev, do aretacij vrhovnih sodnikov in sodnega osebja, in spremljanje zadev zelo natančno, kar dokazuje predanost vrhovnih sodnikov in sodnega osebja poklicu in delu. Še več, podatki kažejo, da je bila večina zadev na ljubljanskem vrhovnem sodišču v treh letih rešena v šestih mesecih, kar zagotovo ni bil zanemarljiv dosežek in je za razmere, kakršne so bile med drugo svetovno vojno, ne le presenetljivo, ampak tudi občudovanja vredno. Ne le, da težke življenjske razmere in otežene razmere pri delu niso zaustavile dela na Vrhovnem sodišču, tudi skrb za razvoj strokovnih in znanstvenih publikacij ni zastala, prav zaradi tega pa so se ohranile odločbe Vrhovnega sodišča v Ljubljani, objavljene v reviji Slovenski pravnik.

Naj bo ta prispevek spomin na čas, ko mirno življenje in delo nista bila samoumevna ter je bila prihodnost slovenskega naroda negotova, in spomin na sodnike in sodno osebje Vrhovnega sodišča v Ljubljani, ki so v težkih razmerah s svojim delom in prizadevanji slovenskemu narodu ohranili slovensko najvišje sodišče.

